

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI**

**TÜRK İŞ HUKUKUNDA GREV YASAKLARI VE GREVİN
ERTELENMESİ**

Tolga YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Yasemin TAŞDEMİR

OCAK-2025

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRK İŞ HUKUKUNDA GREV YASAKLARI VE GREVİN
ERTELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tolga YILMAZ

Enstitü Anabilim Dalı: Özel Hukuk

“Bu tez 31/01/2025 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Dr. Öğr. Üyesi Yasemin TAŞDEMİR	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Kemal ERDOĞAN	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Sema Deniz ÖZKAN KOÇ	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☐

Hayır ☒

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Tolga YILMAZ

31/01/2025

ÖN SÖZ

Araştırma süresince bilgi ve birikimi ile bana yol gösteren tez danışmanım ve saygıdeğer hocam Dr. Yasemin Taşdemir'e şükranlarımı ve saygılarımı sunarım. Değerli görüş, öneri ve katkıları ile sayın jüri üyelerine teşekkürlerimi sunarım. Manevi destekleri ile her zaman yanımda olan ve tez aşamasında gösterdikleri anlayış ve sabırları için eşim Şevval Yılmaz'a, çalışma arkadaşım Oğuz Hadi Atik'e teşekkürü borç bilirim.

Tolga YILMAZ

31/01/2025

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: GREV KAVRAMI, GREVİN UNSURLARI VE GREV TÜRLERİ...	5
1.1. Grev Kavramı	5
1.1.1. Toplu Eylem Kavramı	8
1.2. Grev Türleri	9
1.2.1. Uyuşmazlığın Niteliğine Göre.....	9
1.2.1.1. Hak Grevi.....	10
1.2.1.2. Menfaat Grevi.....	10
1.2.2. Grev Kararı Alanlara Göre	11
1.2.3. Grevin Karşı Tarafına Göre.....	11
1.2.3.1. Siyasi Grev.....	11
1.2.3.2. Dayanışma Grevi	11
1.2.3.3. Genel Grev.....	12
1.2.4. Kanuni Olup Olmamasına Göre	12
1.2.4.1. Kanuni Grev.....	12
1.2.4.2. Kanun Dışı Grev	13
1.3. Grevin Unsurları	14
1.3.1. İşçiler Tarafından İşin Bırakılması	14
1.3.2. Topluca Çalışmamak Suretiyle İş Durdurmak veya Aksatmak Amacı Olması.....	19
1.3.3. İşin Bırakılması Konusunda İşçilerin Aralarında Anlaşması veya Bir Kuruluşun Kararına Uyulması.....	21
2. BÖLÜM: GREV HAKKI, GREV HAKKININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE GREV HAKKININ ULUSLARARASI BELGELERDEKİ YERİ.....	23
2.1. Grev Hakkı	23
2.1.1. Grev Hakkının Anlamı	23
2.1.2. Grev Hakkının Amacı ve Önemi	24

2.2. Grev Hakkının Tarihsel Gelişimi	26
2.2.1. Grev Hakkının Dünyada Tarihsel Gelişimi	26
2.2.2. Grev Hakkının Türkiye’de Tarihsel Gelişimi.....	28
2.2.2.1. Ta’til-i Eşgal Kanunu Dönemi.....	28
2.2.2.2. 3008 sayılı İş Kanunu Dönemi	31
2.2.2.3. 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu Dönemi	34
2.2.2.4. 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu Dönemi	37
2.2.2.5. 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Dönemi...	40
2.3. Grev Hakkının Uluslararası Belgelerdeki Yeri	43
2.3.1. Birleşmiş Milletler Düzenlemeleri	43
2.3.1.1. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası	
Sözleşme	43
2.3.1.2. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme	45
2.3.1.3. Birleşmiş Milletler Toplumsal Gelişme ve Kalkınma Bildirgesi ...	46
2.3.2. Avrupa Konseyi Düzenlemeleri	46
2.3.2.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.....	46
2.3.2.2. Avrupa Sosyal Şartı	49
2.3.3. Avrupa Birliği Hukukundaki Düzenlemeler.....	52
2.3.4. Uluslararası Çalışma Örgütü Düzenlemeleri	54
3. BÖLÜM: GREV HAKKININ KAPSAMI İLE HAKKIN	
SINIRLANDIRILMASI, GREV YASAKLARI VE GREVİN ERTELENMESİ..	59
3.1. Grev Hakkının Kapsamı ve Sınırlandırılması	59
3.1.1. Grev Hakkının Kapsamı	59
3.1.2. Grev Hakkının Sınırlandırılması	59
3.2. Grev Yasakları	61
3.2.1. Sürekli Grev Yasakları	64
3.2.1.1. Can ve Mal Kurtarma İşleri	65
3.2.1.2. Cenaze İşleri ve Mezarlıklar	65
3.2.1.3. Şehir Şebeke Suyu, Elektrik, Doğal Gaz, Petrol Üretimi, Tasfiyesi	
ve Dağıtımı ile Nafta veya Doğalgazdan Başlayan Petrokimya İşleri	66
3.2.1.4. Millî Savunma Bakanlığı ile Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil	
Güvenlik Komutanlığınca Doğrudan İşletilen İşyerlerinde.....	66

3.2.1.5. Kamu Kuruluşlarınca Yürütülen İtfaiye ve Hastanelerdeki İşler ...	67
3.2.2. Geçici Grev Yasakları	68
3.2.2.1. Genel Hayatı Önemli Ölçüde Etkileyen Doğa Olaylarının Gerçekleştiği Yerlerde	68
3.2.2.2. Başladığı Yolculuğu Yurt İçindeki Varış Yerlerinde Bitirmemiş Deniz, Hava, Demir ve Kara Ulaştırma Araçlarında	70
3.2.2.3. Olağanüstü Hallerde	71
3.3. Grevin Ertelenmesi	72
3.3.1. Grevin Ertelenmesi Kararı	72
3.3.2. Grevin Ertelenme Sebepleri	75
3.3.2.1. Genel Sağlık	75
3.3.2.2. Millî Güvenlik	76
3.3.3. Ertelenme Kararının Yargısal Denetimi	77
3.3.4. Ertelenme Kararının Etkisi ve Erteleme Süresi İçerisinde Uyuşmazlığın Çözümü	79
3.4. Grev Yasakları Hükümlerinin Değerlendirilmesi	80
3.5. Grevin Ertelenmesi Hükümlerinin Değerlendirilmesi	87
SONUÇ	105
KAYNAKÇA	108
ÖZ GEÇMİŞ	122

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
BASİSEN	: Banka-Finans ve Sigorta İşçileri Sendikası
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
Çev.	: Çeviren
Kristal-İş	: Çimento, Cam, Toprak Sanayi İşçileri Sendikası
DİSK	: Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DP	: Demokrat Parti
Ed.	: Editör
E.T.	: Erişim Tarihi
f.	: Fıkra
H.D.	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
İİBF	: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İHSGHD	: İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi
İşK	: 4857 sayılı İş Kanunu
ILO	: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
m.	: madde
MESS	: Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası
No	: Numara
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
RG	: Resmî Gazete
S.	: Sayı
s.	: sayfa
SBF	: Siyasal Bilgiler Fakültesi
STİSK	: 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBK	: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TEK	: Ta'til-i Eşgal Kanunu

TESAM	: Türkiye Ekonomik Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi
TİS	: Toplu İř Sözleşmesi
TİSGLK	: 2822 sayılı mülga Toplu İř Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu
TSGLK	: 275 sayılı mülga Toplu İř Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TÜHİS	: Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamında
Yarg.	: Yargıtay

ÖZET	
Başlık: Türk İş Hukukunda Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi	
Yazar: Tolga YILMAZ	
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Yasemin TAŞDEMİR	
Kabul Tarihi: 31/01/2025	Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 122 (ana kısım)
Grev, işçi ve işverenler arasındaki sınıf çatışmasında, işçilerin işverene taleplerini kabul ettirmek için bir mücadele yöntemi olmuştur. Özellikle Sanayi Devrimi sonrasında kullanılmaya başlanan grev XX. yüzyılda hak olarak tanınmamış, hatta şiddet olgusu olarak kabul edildiği için yasaklanmıştır. Ancak grevlerin artması ile beraber grevin hukuki zemine oturtulması zorunlu hale gelmiş ulusal mevzuatta grev hak olarak tanınmaya başlanmıştır. Grevin hak olarak tanınması onun sınırsız bir şekilde kullanılmasını sağlamamış, grev hakkının sınırları zaman içerisinde çizilmiştir. Ülkemizde de 6356 sayılı Kanun ile grev hakkının kullanılması çeşitli araçlarla sınırlandırılmıştır. Bu sınırlamalardan grev yasakları ve grevin ertelenmesi ülkemizde toplu iş uyuşmazlıklarında gündeme gelen konulardır. Grev yasakları 6356 sayılı Kanun'un 62'nci maddesinde sayılmıştır. Ayrıca bazı özel kanunlarda da grev yasakları düzenlenmiştir. Grevin ertelenmesi ise 6356 sayılı Kanun'un 63'üncü maddesinde düzenlenmiştir. Bu çalışmada grev kavramı ve grev hakkından bahsedildikten sonra Türk hukukunda grev hakkının sınırlandırılması anlatılacaktır. Ardından grev hakkını sınırlandıran araçlardan grev yasakları ve grevin ertelemesi düzenlemeleri açıklanacak ve bu düzenlemeler değerlendirilecektir.	
Anahtar Kelimeler: Grev, Toplu Eylem Hakkı, Grev Yasakları, Grevin Ertelenmesi	

ABSTRACT	
Title of Thesis: Prohibitions on Strikes and Postponement of Strikes in Turkish Labor Law	
Author of Thesis: Tolga YILMAZ	
Supervisor: Assist. Prof. Yasemin TAŞDEMİR	
Accepted Date: 31/01/2025	Number of Pages: vii (pre text) + 122 (main body)
Strike has been a method of struggle used by workers to compel employers to meet their demands in the context of class conflict between workers and employers. Particularly after the Industrial Revolution, strikes were not recognized as a right in the 20th century and were even prohibited because they were perceived as acts of violence. However, the increasing frequency of strikes made it necessary to establish a legal framework for them, and strikes gradually began to be recognized as a right in national legislations. The recognition of the right to strike did not mean it could be used without limitation; instead, its boundaries have been defined over time. In our country, the exercise of the right to strike has been restricted through various means under Law No. 6356. Among these restrictions, strike prohibitions and the postponement of strikes are prominent issues that arise in collective labor disputes. Strike prohibitions are enumerated in Article 62 of Law No. 6356. Additionally, certain special laws also regulate strike prohibitions. The postponement of strikes, on the other hand, is regulated under Article 63 of Law No. 6356. In this study, following a discussion of the concept of strike and the right to strike, the limitations on the right to strike in Turkish law will be analyzed. Subsequently, the regulations concerning the tools that restrict the right to strike, namely strike prohibitions and the postponement of strikes, will be explained, and an evaluation of these regulations will be provided.	
Keywords: Strike, Right to Collective Action, Strike Prohibitions, Postponement of Strikes	

GİRİŞ

Günümüz modern toplumlarında işçi hakları ve çalışma koşullarının düzenlenmesi, demokratik değerlerin ve insan haklarının korunması bağlamında önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda, işçi sınıfının sahip olduğu grev hakkı, iş ilişkilerinin dengeli ve adil bir şekilde yönetilmesinde etkili olan haklardan biridir. Grev, işçilerin toplu bir şekilde çalışmayı durdurarak taleplerini dile getirdiği bir eylem biçimi olarak ortaya çıkmış ve zaman içinde demokratik toplumlarda önemli bir mekanizma haline gelmiştir. Bununla birlikte, grev hakkı yalnızca işçilerin ekonomik ve sosyal menfaatlerini korumak için bir araç değil, aynı zamanda demokratik bir toplumun temel hak ve özgürlükler sistemi içinde yer alan bir ifade biçimidir.

Sanayi Devrimi ile birlikte grev hakkı, dünya genelinde önemli bir toplumsal kazanım olarak ortaya çıkmış ve çalışanların hak arama yöntemi haline gelmiştir. Ancak bu süreç, toplumsal çatışmaların ve ekonomik istikrarsızlıkların önlenmesi amacıyla grev hakkının kullanılmasını sınırlandıran düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, kanuni grev ve kanun dışı grev ayrımı gibi kavramlar hukuk sistemlerinde yerini almış; işçi hakları ile kamu düzeni arasındaki dengeyi sağlamaya yönelik çeşitli mekanizmalar geliştirilmiştir.

Türk iş hukukunda grev hakkı, 1961 Anayasası ile anayasal bir hak olarak tanınmış ve toplumsal mücadelelerin önemli bir kazanımı olarak hukuki zemine oturtulmuştur. Ancak, grev hakkıyla ilgili yapılan bazı düzenlemeler, grev hakkını önemli ölçüde sınırlamıştır. Grev yasakları ve grevin ertelenmesi greve getirilen sınırlamaların en belirgin örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamu hizmetinin kesintisiz sürdürülmesi gibi öncelikli toplumsal gereklilikler nedeniyle belirli iş ve işyerlerinde grev yapılması tamamen yasaklanmıştır. Millî güvenlik veya genel sağlık bakımından tehdit olarak görülen durumlarda da grevin ertelenmesi düzenlemesi devreye sokulmuştur. Çalışmamızın ana konusu olan söz konusu düzenlemeler, işçilerin toplu haklarını ve sendikal özgürlüklerini sınırlandırması nedeniyle eleştirilmekte ve tartışmalara konu olmaktadır.

Grev yasakları, belirli iş ve işyerlerinde toplumsal düzeni doğrudan etkileyen hizmetlerin devamını sağlamak amacıyla uygulanmaktadır. Özellikle sağlık, güvenlik, ulaşım gibi hayati sektörlerde işçilerin grev hakkı kanunlarla kısıtlanmış ve ilgili alanlarda grev yapılması yasaklanmıştır. Bu tür yasaklar, toplumsal düzenin korunmasını amaçlamakla

birlikte, işçilerin taleplerini ifade etme özgürlüğünü sınırlandıran bir durum ortaya koymaktadır. Türk iş hukukunda grev yasakları, toplumsal düzeni doğrudan etkileyen hizmetlerden olmayan, serbest piyasayı ilgilendiren bazı alanları da kapsamaktadır. Bu durum, grev hakkını işçilerin hak arama sürecinde etkili bir araç olmaktan çıkarıp, işverenlerin elini güçlendiren bir düzenleme haline dönüştürebilmektedir.

Grevin ertelenmesi ise, grevin millî güvenlik veya genel sağlık açısından sakıncalı olduğu durumlarda devreye sokulan bir düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk iş hukukunda grevin ertelenmesi, mevcut düzenlemeye göre Cumhurbaşkanı kararı ile uygulanmakta ve erteleme süresi içinde tarafların uzlaşmaya varması beklenmektedir. Ancak uygulamada grevin ertelenmesinin, tarafların haklarının eşit şekilde korunmasını sağlamak yerine işçi tarafının pazarlık gücünü zayıflattığı yönünde eleştiriler bulunmaktadır. Erteleme süresinin sonunda çözüme ulaşılamaması durumunda grevin tekrar uygulamaya konulamaması da önemli eleştirilerden biridir.

Uluslararası hukukta grev hakkı, temel bir insan hakkı olarak kabul edilmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) 87 ve 98 sayılı sözleşmeleri, sendikal özgürlükler ve toplu pazarlık hakkının yanı sıra grev hakkını da içermekle birlikte grev hakkının kullanımına ilişkin uluslararası standartlar belirlemektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de grev hakkını ifade özgürlüğü ve örgütlenme özgürlüğü ile ilişkilendirerek kararlarında bu hakkın önemine vurgu yapmaktadır. Bununla birlikte, ulusal düzeyde grev hakkının düzenleniş biçimi, her ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasal koşullarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Türkiye'de grev yasakları ve grevin ertelenmesi uygulamaları, uluslararası hukuk kurallarına uyumluluk açısından zaman zaman eleştirilmektedir. Bu durum, uluslararası hukuk bağlamında reform taleplerini de gündeme getirmektedir.

Bu çalışma, grev kavramını açıkladıktan ve grev hakkıyla ilgili bilgiler verdikten sonra Türk iş hukukunda grev yasakları ve grevin ertelenmesi konusunu detaylı bir şekilde ele almayı amaçlamaktadır. Mevcut düzenlemelerin işçi hakları, işveren yükümlülükleri ve toplumsal düzen üzerindeki etkilerini analiz ederek, daha adil ve etkin bir hukuk sistemine yönelik öneriler sunmayı hedeflemektedir. Ayrıca, söz konusu düzenlemelerin uluslararası hukuk kurallarına uygunluğu değerlendirilerek, Türkiye'deki uygulamaların iyileştirilmesine yönelik çözüm yolları ortaya konulmaktadır.

Çalışmanın Konusu

Bu çalışmanın birinci bölümünde grev kavramı, grevin unsurları ve grev türlerinden bahsedilecektir. İkinci bölümde grev hakkı, grev hakkının tarihsel gelişimi ve grev hakkının uluslararası belgelerdeki yeri; üçüncü bölümde grev hakkının kapsamı ile Türk hukukunda grev hakkının sınırlandırılması, grev yasakları ve grevin ertelenmesi düzenlemelerin açıklanacak ve nihayet son bölümde bu düzenlemeler değerlendirilecektir.

Çalışmanın Önemi

Türk iş hukuku bağlamında grev yasakları ve grevin ertelenmesi, işçi hakları ile toplumsal düzenin korunması arasındaki dengeyi sağlamak açısından kritik bir öneme sahiptir. Grev hakkı, çalışanların ekonomik ve sosyal menfaatlerini savunmalarına olanak tanıyan temel bir hak olarak kabul edilmekte, ancak grev hakkının sınırsız kullanımı toplumsal düzenin sürdürülebilirliği için mümkün olmamaktadır.

Bu çalışma, grev yasakları ve grevin ertelenmesi konularını kapsamlı bir şekilde ele alarak mevcut düzenlemelerin etkilerini analiz etmekte ve bu düzenlemelerin adil bir hukuk sistemi içindeki yerini değerlendirmektedir. Ayrıca, uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde Türk iş hukukundaki uygulamaların karşılaştırılması, yeni hukuki düzenlemeler gerekliliklerini ortaya koyması açısından literatüre önemli bir katkı sunmaktadır.

Çalışmanın Amacı

Sanayi devriminin ortaya çıkması ile artan iş piyasası beraberinde işçi ve işverenler arasındaki uyuşmazlıkları meydana getirmiştir. Bu kapsamda işçiler daha iyi çalışma koşullarını işverene kabul ettirebilmek için zaman zaman grev yolunu tercih etmişlerdir. Grev, dünyada ilk başlarda hak olarak tanınmamış, hatta yasaklanmıştır. Ancak sonradan ulusal ve uluslararası alanda hak olarak kabul edilmiştir. Bugün grev hakkı ulusal mevzuat ve uluslararası belgeler ile güvence altına alınmıştır.

Hukuki bir zemine oturtulan grevin sınırları da çizilmiştir. Ülkemizde grevin sınırlarından bazıları da grev yasakları ve grevin ertelenmesi düzenlemeleridir. Bu çalışmanın amacı mevcut düzenlemelerin işçi hakları, işveren yükümlülükleri ve toplumsal denge

zerindeki etkilerini analiz ederek, daha adil ve işlevsel bir hukuk sistemine yönelik öneriler sunmaktır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu alıma oluşturulurken literatürdeki monografik eserler, yargı kararları ve uluslararası örgütlerin tavsiye kararları incelenmiştir. Ayrıca Türkiye’deki somut grev ertelemeleri ile ilgili örneklerde gazete haberlerinden yararlanılmıştır. Monografik eserlerdeki bilgiler yorumlanarak yargı kararları ile desteklenmiş ve teze aktarılmış olup uygulamadaki eksiklikler tespit edilerek eksikliklerin giderilmesi için gerekli önerilere yer verilmiştir. Altınlılar ve kaynakça Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzunda da belirtilen Chicago Sistemi’nin 17. Sürümüne uygun şekilde oluşturulmuştur.

1. BÖLÜM: GREV KAVRAMI, GREVİN UNSURLARI VE GREV TÜRRLERİ

1.1. Grev Kavramı

Fransızca kökenli grev terimi, Fransa'da Seine Nehri yakınındaki meydanın adından türetilmiştir. “Greve” isimli meydana iş arayan insanların beklemesi zamanla “grev yapmak” terimine dönüşmüştür. Bu şekilde grev kavramı, XIX. yüzyılın başlarından bu yana işçilerin haklarını korumak veya çeşitli haklar kazanmak amacıyla topluca iş bırakmalarını ifade etmek için kullanılmıştır¹.

Grev, işçilerin taleplerini kabul ettirmek ve işverene baskı yapmak amacıyla aldıkları karara uygun olarak topluca işi bırakmaları olarak tanımlanmaktadır². Daha geniş tanımıyla grev, çalışma şartlarının muhafaza edilmesi veya –çoğunlukla- daha iyi olan şartların kabul ettirilmesi amacıyla işçilerin kendiliğinden veya bir kuruluşun kararı

¹ Murat Demircioğlu, Tankut Centel ve Hasan Ali Kaplan, *İş Hukuku*, (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2021), 322; Melda Sur, *Grev Kavramı: Türk ve Fransız Hukuku Açısından Karşılaştırmalı İnceleme* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 1987), 7; Mehmet Uçum, *Türkiye’de Toplu İş Uyuşmazlıklarının Çözümünde Resmi Arabuluculuk (1996-1999)* (İstanbul: Selülöz-İş Sendikası Eğitim Yayınları, 2000), 12; Ahmet Mert Özkoç, *Türkiye’de Grev Ertelemeleri* (Ankara: Türk Metal Yayınları, 2020), 10; İstar Cengiz Urhanoğlu ve A. Eda Manav, “Türk Hukuku’nda Grev Yasakları,” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 1, 5 (2011): 213; Ayşe Öykü Arslan, “Kanun Dışı Grevin Hukuki ve Cezai Sonuçları,” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Kadir Has Üniversitesi, 2019), Yök Tez Merkezi (560459), 3; Berna Öztürk, “Karşılaştırmalı Hukuk ve Türk Hukukunda Grev (Toplu Eylem) Hakkının Değerlendirilmesi: Üç Farklı Yargıtay Kararı Işığında Toplu Eylem Hakkı,” *Çalışma ve Toplum Dergisi* 4, 51 (2016): 1795; Alptekin Güney ve Kemal Aslanova, “Türk Hukuku’nda Grev Yasakları ve ILO Normları,” *Çalışma ve Toplum Dergisi* 1, 40 (2014): 259; Selim Gündüz ve Özcan Demir, “Türkiye’de Grev Ertelemelerinin Yasal Düzeni,” *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi* 5, 2 (2007): 87; Selim Gündüz, “Türkiye’de Hükümetlerin Grev Hakkına Müdahalesi (1983-1992),” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995), 3; Cem Ümit Beyoğlu, “AİHM Kararları Işığında Kamu Görevlilerinin Grev Hakkı,” *TBB Dergisi*, 135 (2018): 82; Dursun Al, “Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Normları ve Uluslararası Sözleşmeler Açısından Toplu Eylem Hakkı,” *ECONDER International Academic Journal* 2, 1 (2018): 63; M. Emin Zararsız, “1982 Anayasasına Göre Grev Hakkı ve Sınırları,” *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 5, 5 (1992): 117; Armağan Ebru Bozkurt Yüksel, “Hukuki Grev Kavramı,” *Sicil İş Hukuku Dergisi* 4, 20 (2010): 112; Özgür Başyigit, “6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Kapsamında Cumhurbaşkanı’nın Greve Müdahale Yetkisinin Hukuki Çerçevesi ve Sonuçları,” *Legal İHSGHD* 16, 63 (2019): 902; Ferdane Asena Güvenbaş, “Grev Hakkının Sınırlandırılması ve Bu Sınırlandırılmanın Uluslararası İlkeler Işığında Değerlendirilmesi,” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Ekonomi Üniversitesi, 2019), 1.

² Turhan Esener, *İş Hukuku* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1978), 587; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 323; Özkoç, *Türkiye’de Grev Ertelemeleri*, 11; İlke Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 18, 4 (2016): 619; Öztürk, “Toplu Eylem,” 1795; Beyoğlu, “AİHM Kararları Işığında Kamu Görevlilerinin Grev Hakkı,” 83; Urhanoğlu ve Manav, “Türk Hukuku’nda Grev Yasakları,” 213; Naim Göktas, “Türkiye’de Grev Ertelemesi Uygulaması ve Grev Hakkının Varlık Sorunu,” *İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 24, 2 (2022): 39; Bozkurt Yüksel, “Hukuki Grev Kavramı,” 113-114; Fatih Zengin, “Osmanlı Devleti’nde Emekçiler, Grevler ve Emekçi Örgütleri,” *İğdır İİBF Dergisi*, 5 (2020): 12.

doğrultusunda, işyerinde toplu halde işi bırakma veya faaliyeti kesintiye uğratma eylemini ifade eder³. Diğer bir anlatımla grev, işçilerin taleplerini yerine getirmek amacıyla, işi yapma yükümlülüklerini geçici olarak yerine getirmemeyi amaçlayarak, topluca işi bırakma şeklinde gerçekleşen bir iş mücadelesi aracıdır⁴. Belirtmek gerekir ki grevin söz konusu tanımları toplu iş sözleşmesi prosedürüyle, bir diğer deyişle grevin kanuni olup olmamasıyla, bağlantılı değildir.

Grev kavramı hukuk ve sosyoloji alanlarında farklı anlamlara sahiptir. Sosyoloji bilimine göre grev, belirli bir meslekten bireylerin, karşı geldikleri bir durum veya karar karşısında topluca iş bırakarak direnme eylemidir⁵. Hukuki olarak ise grev, tipik bir işçi eylemi olarak kabul edilir ve bağımlı çalışanların isteyerek topluca işlerini bırakması veya çalışmaması anlamına gelir⁶. Hukuki anlamda grevden bahsedilirken grev yapan kişilerden sadece bağımlı çalışanlar kastedilmektedir. Grev kavramının sosyolojik anlamında ise sadece bağımlı çalışanların değil, bağımsız çalışanların da işi bırakmaları grev olarak nitelendirilmektedir⁷.

Grev, işçilerin işverenle uzlaşma sağlaması ve işverene ekonomik baskı oluşturmaya amacını içermektedir⁸. Ekonomik baskı amacı doğrultusunda kullanılan grev, esasen

³ Cahit Talas, *Sosyal Ekonomi* (Ankara: S Yayınları, 1976), 457; Aziz Can Tuncay, Burcu Savaş Kutsal ve Yeliz Bozkurt Gümrükçüoğlu, *Toplu İş Hukuku* (İstanbul: Beta Yayınları, 2023), 420; M. Fatih Uşan, *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024), 318; Hasan Doğan, “Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Grev Hakkı ve Ta’til-i Eşgâl Kanunu,” *Belleten Dergisi*, 82, 293 (2018): 265; Bozkurt Yüksel, “Hukuki Grev Kavramı,” 114; Başyigit, “Cumhurbaşkanı’nın Greve Müdahale Yetkisi,” 902.

⁴ Haluk Hadi Sümer, *İş Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022) 281; Kenan Tunçomağ ve Tankut Centel, *İş Hukukunun Esasları* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2022), 475; Ercan Akyigit, *Toplu İş Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 587; Urhanoğlu ve Manav, “Türk Hukuku’nda Grev Yasakları,” 213; Murteza Aydemir, “Grev Hakkının Niteliği ve Uluslararası Belgelerdeki Yeri,” *Kamu-İş Dergisi* 4, 2 (1997): 277; Erhan Tural, “Türk Hukukunda Grev Hakkı ve Uluslararası Belgelerde Görünümü,” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 4, 15 (2013): 432; Mustafa Kılıçoğlu, “Toplu Eylem ve Grev Hakkının Uluslararası Hukuk Penceresinden Değerlendirilmesi,” *Çalışma ve Toplum Dergisi* 4, 67 (2020): 2408.

⁵ Sur, *Grev Kavramı*, 7; Melda Sur, *İş Hukuku Toplu İlişkiler* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2024), 427; Kılıçoğlu, “Toplu Eylem,” 2408; Güvenbaş “Grev Hakkı,” 1; Arslan, “Kanun Dışı Grevin Hukuki ve Cezai Sonuçları,” 4; Güney ve Aslanova, “Grev Yasakları ve ILO,” 259-260; Suheyl Rebi Kurt, “Grev ve Lokavt Yasakları,” *Ankara Barosu Dergisi* 81, 1 (2023): 4; Murat Kandemir, “Grev Hakkı ve Sınırlandırılması,” *İş Dünyası ve Hukuk, Prof. Dr. Tankut Centel’e Armağan* içinde, Ed. Fevzi Şahlanan (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2011), 301; Bozkurt Yüksel, “Hukuki Grev Kavramı,” 113; Başyigit, “Cumhurbaşkanı’nın Greve Müdahale Yetkisi,” 903.

⁶ Sur, *Grev Kavramı*, 7; Arslan, “Kanun Dışı Grevin Hukuki ve Cezai Sonuçları,” 4; Güney ve Aslanova, “Grev Yasakları ve ILO,” 259-260; Güvenbaş “Grev Hakkı,” 1.

⁷ Sur, *Grev Kavramı*, 8; Bülent Küpeli ve Metin Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev* (Ankara: Türk-İş, 1996), 12; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 619; Kandemir, “Grev Hakkı ve Sınırlandırılması,” 301; Bozkurt Yüksel, “Hukuki Grev Kavramı,” 113; Başyigit, “Cumhurbaşkanı’nın Greve Müdahale Yetkisi,” 903.

⁸ Nizamettin Aktay ve Olgu Özdemir Ertürk, *Toplu İş Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 301; Sevil Doğan, “Toplu Eylem Hakkı ve Siyasi Grev Bağlamında Bir Yargıtay Kararı İncelemesi,” *Çalışma ve Toplum Dergisi* 1, 40 (2014): 310; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 618; Esin Yüğrük ve Burak

zarar verme yeteneği olan bir haktır⁹. Grev, sıklıkla serbest piyasada işverenlere, kamu sektöründe kamu hizmetlerinin sunumuna dolayısıyla da devlete zarar verir. Serbest piyasada işverenin müşterileri ve işverenle anlaşma yapmış üçüncü kişiler, kamu sektöründe ise kamu hizmetlerinden yararlanan kişiler grevden olumsuz yönde etkilenebilirler¹⁰.

Yapılan açıklamalar ışığında grevin ekonomik bir baskı aracı olarak işlev gördüğü ifade edilebilir¹¹. Halihazırdaki çalışma koşullarını yetersiz bulan işçiler, olumsuz koşulları düzeltme amacıyla toplu olarak iş bırakarak işverenin iradesine etki etmeye ve baskı yapmaya çalışırlar¹². İşin bırakılması, işyerinde gerçekleştirilen işin durmasına veya aksamasına yol açarak sermayenin kar elde etme kabiliyetini engeller. Ayrıca bir yandan işverenin işi teslim edememesinden dolayı faiz ve masraflar devam ederken diğer yandan tüm müşterilerin kaybedilme tehlikesi ortaya çıkar. Bu koşullar işvereni, greve çıkan işçilerle anlaşma ve işçilerin yeni şartlarını kabul etmeye mecbur bırakır¹³.

İşçiler grev kararı aldıklarında grev süresince işverenden ücret almamaya razı olurlar. Bunun yanında üretimin durdurulmasının işverene zarar vereceğini göz önünde bulundurarak işverenin grev sonunda isteklerini kabul edeceklerini düşünürler. İşverenler ise bazen ekonomik gücünü arkasına alarak beklemeyi tercih eder ve ücret almayan işçilerin grevi sona erdirerek çalışmaya başlayacaklarını temenni eder¹⁴.

Grev sırasında gerçekleştirilen iş bırakma, geçici bir durumdur ve işçiler grevin sona ermesinden sonra işbaşı yapmak istemektedir¹⁵. Greve katılan işçilerin amacı işverenin

Yücekaya, “Kamu Görevlilerinin Grev Hakkı Üzerine Kuramsal ve Hukuksal Bir Tartışma,” *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi* 14, 1 (2024): 313.

⁹ Aktay ve Özdemir Ertürk, *Toplu İş Hukuku*, 281; Sur, *Toplu İlişkiler*, 418; Kandemir, “Grev Hakkı ve Sınırlandırılması,” 307; Başyigit, “Cumhurbaşkanı’nın Greve Müdahale Yetkisi,” 904.

¹⁰ Esener, *İş Hukuku*, 587; Ünal Narmanlıoğlu, *Grev* (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1990), 5.

¹¹ Esener, *İş Hukuku*, 587; Narmanlıoğlu, *Grev*, 6; Sur, *Grev Kavramı*, 109; Sur, *Toplu İlişkiler*, 417-418; Seracettin Göktas ve Gökhan Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024): 1012; Burcu Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016), 32; M. Emin Zararsız, “Grevin İdari Kararla Ertelenmesi ve Bunun Yargısal Denetimi,” *Çimento İşveren Dergisi* 5, 3 (1991): 4; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 618; Murat Kandemir, “Grev Hakkı, Niteliği ve Sosyal Haklarla İlgisi,” *Necip Kocayusufpaşaoğlu İçin Armağan* içinde, Ed. Rona Serozan (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2004), 595; Zararsız, “Grev Hakkı,” 115; Kılıçoğlu, “Toplu Eylem,” 2408.

¹² Narmanlıoğlu, *Grev*, 6; Göktas ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1012; Kandemir, “Grev Hakkı,” 595.

¹³ Narmanlıoğlu, *Grev*, 6; Aktay ve Özdemir Ertürk, *Toplu İş Hukuku*, 265.

¹⁴ Esener, *İş Hukuku*, 587; Kandemir, “Grev Hakkı,” 594; Kandemir, “Grev Hakkı ve Sınırlandırılması,” 307.

¹⁵ Esener, *İş Hukuku*, 598; Narmanlıoğlu, *Grev*, 73; Sur, *Toplu İlişkiler*, 435; Göktas ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1012; Ercan Akyigit, *İş Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 720; Akyigit, *Toplu İş Hukuku*, 588; Tuncay, Savaş Kutsal ve Bozkurt Gümrükçüoğlu, *Toplu İş Hukuku*,

ticari mahvına sebep olmak değildir; zira işçiler aynı işyerinde düzeltilmiş çalışma koşullarında devam etmek istemektedir¹⁶. Grevin söz konusu amacı itibarıyla geçici olma zorunluluğu göz önünde bulundurulduğunda, işçilerin işyerinden bir daha işe dönmek üzere ayrılmaları durumunda grevden ziyade iş sözleşmesinin eylemli bir şekilde sona erdiğinden bahsetmek daha uygun olacaktır¹⁷.

1.1.1. Toplu Eylem Kavramı

İşçiler işi yavaşlatma, aşırı titiz çalışarak üretimin verimini düşürme gibi eylemleri de çalışma koşullarının iyileştirilmesi için baskı aracı olarak kullanabilirler. Grev dışında kalan bu eylemler toplu eylem kavramı içerisindedir¹⁸. Bu bakımdan toplu eylem kavramının grev kavramını da kapsayan bir üst kavram olduğu söyleyebilir¹⁹.

Toplu eylem kavramı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihatları ile gelişmiş ve bir hak olarak kabul edilmiştir²⁰. Toplu eylem hakkı, işçilerin greve gitmeden sorunlarını işverene iletmek ve işvereni adeta ikaz etmek amacıyla kullandıkları bir hak olarak tanımlanabilir²¹. Toplu eylemler arasında yer alan grev ise işçiler ile işverenler arasındaki anlaşmazlıkların en belirgin şekilde ifade edildiği bir mücadele yöntemini temsil eder²².

435; Arslan, “Kanun Dışı Grevin Hukuki ve Cezai Sonuçları,” 16; Muvaffak Akbay, “Grev Bir Hak Mıdır?” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7, 3 (1950): 87; Zararsız, “Grev Hakkı,” 122; Özlem Çakır, “Metal İşçilerinin Grevi: Bir Vaka Analizi,” *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 3, Özel Sayı (2015): 46.

¹⁶ Göktaş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1012.

¹⁷ Nuri Çelik, Nursen Caniklioğlu, Talat Canbolat ve Ercüment Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri* (İstanbul: Beta Yayınları, 2023), 1112; Fevzi Şahlanan, *Toplu İş Hukuku* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020), 543; Sur, *Toplu İlişkiler*, 435.

¹⁸ Melda Sur, “Türk Hukukunda Grev Hakkı – Uluslararası Normlar Açısından İnceleme,” *10. Yılında 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'nun Değerlendirilmesi*, Ed. Gülsevin Alptagut, Özge Yıldız Hakkakul (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022), 387; Özkoç, *Türkiye’de Grev Ertelemeleri*, 11; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 619; Kurt, “Grev ve Lokavt Yasakları,” 7; Al, “ILO,” 57; Pir Ali Kaya ve Ceyhan Güler, “Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Toplu Eylem Hakkı,” *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 68 (2015): 106.

¹⁹ Kılıçoğlu, “Toplu Eylem,” 2407; Kaya ve Güler, “Toplu Eylem Hakkı,” 108; Ayhan Birben, “Yargı Kararları Işığında Toplu Eylem Hakkı Bakımından Ölçülülük Denetimi,” *İş Hukukunda Yeni Yaklaşımlar II* içinde, Ed. Kübra Doğan Yenisey, Seda Ergüneş Emrağ (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2018), 8.

²⁰ Bkz. Demir-Baykara v. Türkiye <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-144370&filename=CASE%20OF%20DEM%C4%B0R%20AND%20BAYKARA%20v.%20TURKEY%20-%20%5BTurkish%20Translation%5D%20by%20the%20Turkish%20Ministry%20of%20Foreign%20Affairs.pdf> E.T. 30/12/2023.

²¹ Kadir Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2022) 308.

²² Özkoç, *Türkiye’de Grev Ertelemeleri*, 11; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 619.

Toplu eylem hakkı, 1982 Anayasası'nın²³ 90'ıncı maddesinin son fıkrasının yorumlanması ve yargı içtihatlarıyla birlikte Türk hukukundaki yerini almıştır²⁴.

Doktrinde toplu eylem hakkı kullanılırken ölçülülük ilkesine uyulması gerektiği ifade edilmektedir²⁵. Yargıtay kararlarında da toplu eylem hakkı kabul edilmekle birlikte toplu eylem hakkının ölçülü kullanılması gerektiği de belirtilmektedir²⁶. Yargıtay yakın tarihli bir kararında dört gün devam eden toplu eylemin “süre ve amaç bakımından ölçüsüz olduğu ve işveren açısından haklı fesih nedeni oluşturduğuna” karar vermiştir²⁷. Yargıtay'ın başka bir kararına konu olayda davacı ve bir kısım işçiler, işten çıkarılan işçilere destek olmak için üç gün boyunca iş bırakma eylemi yapmışlardır. Yargıtay her ne kadar işten çıkarılan işçilerle dayanışma amaçlı protesto eylemi yapılabileceğini kabul etse de üç gün süren eylemin ölçülü olmadığına karar vermiştir²⁸.

1.2. Grev Türleri

1.2.1. Uyuşmazlığın Niteliğine Göre

İş uyuşmazlıkları niteliğine göre genel olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunlar hak uyuşmazlığı ve menfaat uyuşmazlığı olarak sıralanabilir²⁹.

²³ RG: 09.11.1982 Sayı: 17863 (Mükerrer).

²⁴ Yargı kararlarında toplu eylem hakkı, grev ve benzeri işi bırakma eylemlerinin de dahil olduğu bir çatı kavram olarak benimsenmiştir. Bu bakımdan kısa süreli de olsa grev hariç işi bırakma ya da yavaşlatma eylemleri demokratik bir hakkın kullanımı olarak görülmüş ve toplu eylem hakkına dahil edilmiştir. Bkz. Anayasa Mahkemesi'nin 10.05.2023 tarihli ve 2018/6851 başvuru numaralı kararı <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/6851> E.T. 30/12/2023. Ayrıca toplu eylem hakkı için bkz. Sur, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 386 vd.; Kılıçoğlu, “Toplu Eylem ve Grev Hakkının Uluslararası Hukuk Penceresinden Değerlendirilmesi,” 2405-2440; Sevil Doğan, “Toplu Eylem Hakkı ve Siyasi Grev Bağlamında Bir Yargıtay Kararı İncelemesi,” 305-333; Murat Engin, “İnsan Haklarına İlişkin Uluslararası Hukuk ve Türk Hukuku Anayasa m. 90 Son Cümle Hükmü ve Toplu Eylemler Üzerine,” *Sosyal Güvenlik Dergisi* 5, 2 (2015): 9-36; Mesut Gülmez, “Sendika Hakkı, Toplu Sözleşme ve Grevi de İçeren Toplu Eylem Haklarını Kapsar mı?” *Çalışma ve Toplum Dergisi* 3, 18 (2008): 137-169; Berna Öztürk, “Karşılaştırmalı Hukuk ve Türk Hukukunda Grev (Toplu Eylem) Hakkının Değerlendirilmesi: Üç Farklı Yargıtay Kararı Işığında Toplu Eylem Hakkı,” 1793-1836; Dursun Al, “Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Normları ve Uluslararası Sözleşmeler Açısından Toplu Eylem Hakkı” 56-72; Pir Ali Kaya ve Ceyhan Güler, “Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Toplu Eylem Hakkı” 105-126.

²⁵ Kılıçoğlu, “Toplu Eylem,” 2407; Engin, “Toplu Eylem,” 26; Al, “ILO,” 59; Kaya ve Güler, “Toplu Eylem Hakkı,” 115; Öztürk, “Toplu Eylem,” 1821; Birben, “Yargı Kararları Işığında Toplu Eylem Hakkı,” 11.

²⁶ Yarg. 9. H.D. 14.06.2022, 6781/7670 legalbank.net E.T. 17/11/2024.

²⁷ Yarg. 9. H.D. 26.04.2022, 4653/5275 legalbank.net E.T. 17/11/2024.

²⁸ Yarg. 9. H.D. 16.10.2018, 8665/18489 legalbank.net E.T. 17/11/2024.

²⁹ Metin Kutsal, “Toplu İş Uyuşmazlıkları ve Barışçı Yollarla Çözümlemesi,” *Sosyal Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 19 (1968): 221; Kemal Oğuzman, “Toplu İş Uyuşmazlığının Grev ve Lokavtlarla Çözülmesi,” *Uygulamada Toplu İş Sözleşmeleri Grev ve Lokavt Semineri* içinde, (Ankara: Çimento Müstahsilleri İşverenleri Sendikası Yayını, 1991) 41; Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraça, *İş Hukuku Dersleri*, 1096; Sümer, *İş Hukuku*, 271; Akyiğit, *İş Hukuku*, 725; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 312; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 444; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 636.

1.2.1.1. Hak Grevi

Hak uyuşmazlığı, işçiler ile işveren arasındaki sözleşmeden veya yasal düzenlemelerden kaynaklanan işçi haklarının ihlal edildiği iddiasıyla ortaya çıkan uyuşmazlıklardır³⁰. Hak uyuşmazlığı için hakkın kazanılmış olması gereklidir. Henüz kazanılmamış olan ancak beklenen uyuşmazlıklar hak uyuşmazlığı olarak nitelendirilemez³¹. Bu uyuşmazlıkların çözümü için yapılan greve hak grevi denilmektedir³².

1.2.1.2. Menfaat Grevi

Mevcut iş şartlarının muhafaza edilmesi veya düzeltilerek daha iyi çalışma koşulları sağlanması amacıyla ortaya çıkan uyuşmazlığa menfaat uyuşmazlığı denilmektedir³³. Menfaat uyuşmazlıklarında; mevcut olan çalışma koşullarını tatmin edici bulmayan işçiler, daha iyi çalışma koşullarına sahip olabilmek için talepte bulunur ve bu talep işveren tarafından kabul edilmez³⁴. Bu uyuşmazlıkların ortaya çıkmasındaki temel sebep, sermaye ve emek tarafının üretim gelirinden daha fazla pay almak istemesidir³⁵. Bu tür uyuşmazlıkların varlığı halinde başvurulacak greve menfaat grevi denilmektedir³⁶.

³⁰ Oğuzman, “Grev ve Lokavt,” 41; Narmanlıoğlu, *Toplu İş İlişkileri*, 518; Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1096; Sümer, *İş Hukuku*, 271; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 312; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 445; Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 297; Esener, *İş Hukuku*, 542; Akyiğit, *İş Hukuku*, 726; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 561-562; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 636; Aktay ve Özdemir Ertürk, *Toplu İş Hukuku*, 274; Sur, *Toplu İlişkiler*, 398; Kutal, “Toplu İş Uyuşmazlıkları,” 221.

³¹ Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 297.

³² Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1112; Esener, *İş Hukuku*, 593; Sur, *Toplu İlişkiler*, 398; Sur, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 367; Gündüz, “Grev Hakkına Müdahale,” 12-13.

³³ Oğuzman, “Grev ve Lokavt,” 41; Narmanlıoğlu, *Toplu İş İlişkileri*, 519; Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1097; Sümer, *İş Hukuku*, 271; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 312; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 444; Akyiğit, *İş Hukuku*, 726; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 562; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 636; Aktay ve Özdemir Ertürk, *Toplu İş Hukuku*, 275; Sur, *Toplu İlişkiler*, 398; Uçum, *Arabuluculuk*, 9; Kutal, “Toplu İş Uyuşmazlıkları,” 221.

³⁴ Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 298; Esener, *İş Hukuku*, 543; Sur, *Toplu İlişkiler*, 398.

³⁵ Uçum, *Arabuluculuk*, 9.

³⁶ Fevzi Demir, “Grev Oylamasının Önemi ve Uygulanması,” *Sicil İş Hukuku Dergisi* 2, 22 (2011): 122; Aziz Çelik, “Türkiye’de 2000’li Yıllarda Grevler ve Grev Dışı Eylemler: Çalışma Hayatında “PAX ROMANA” mı?,” *Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu IV Bildiriler* içinde, (İstanbul, Petrol-İş Yayını, 2012) 108 <https://arastirma.disk.org.tr/wp-content/uploads/2020/08/2012sosyalhaklar.pdf>; Uşan, *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku*, 320; Hasan Ejder Temiz ve Ömer Ünal, “Türkiye’de Grev Hakkı ve Grev Ertelemeleri”, *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-Dergisi* 4, 1 (2020): 55; Tufan Tolga Arslantürk, “Toplu İş Hukukunda Grev ve Lokavt,” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Ekonomi Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2020), 12.

1.2.2. Grev Kararı Alanlara Göre

Grevin bir işçi sendikası kararı ile uygulanması halinde yapılan grev sendika grevi olarak adlandırılmaktadır. Bir işçi sendikası kararı olmadan yapılan grev ise vahşi grev olarak tanımlanmaktadır³⁷.

1.2.3. Grevin Karşı Tarafına Göre

1.2.3.1. Siyasi Grev

Siyasi grev, genellikle mesleki amaç olmadan yapılan, devlet otoritelerinin karar alması, kararını değiştirmesi veya alınmış bir kararını kaldırması amacıyla yapılan grevdir³⁸. Siyasi grevde, grevciler işçi sıfatlarından ziyade vatandaş sıfatlarıyla hareket etmektedir³⁹. Bu grevlerde işçilerin asıl muhatabı işveren değil devlet otoritesidir⁴⁰. Devlet burada bir işveren olarak değil, siyasi otorite olarak muhataptır⁴¹. Bir grevin mesleki veya siyasi amaçlı olup olmadığının belirlenmesi genellikle zordur. Bu konu her olayın özel koşullarına ve olayların şartlarına bağlı olarak değerlendirilmesi gereken bir işlemdir⁴².

1.2.3.2. Dayanışma Grevi

Kendi çalıştıkları işyerindeki ekonomik ve sosyal durumlarını korumak amacıyla değil fakat başka işyerinde yapılan greve destek vermek amacıyla yapılan grevlere dayanışma

³⁷ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar* 46; Gündüz, “Grev Hakkına Müdahale,” 10; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 481.

³⁸ Oğuzman, *İşçi-İşveren İlişkileri*, 168; Tuna ve Kutal, *Grev Hakkı*, 36; Haluk Hadi Sümer, “Anayasada Yapılan Değişikliklerin Sendikalar Kanunu ve Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu’na Olası Etkileri,” *İş Dünyası ve Hukuk, Prof. Dr. Tankut Centel’e Armağan* içinde, Ed. Fevzi Şahlanan (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2011), 547; Sur, *Toplu İlişkiler*, 436; Melda Sur, “Siyasî Grev,” *Çalışma ve Toplum Dergisi* 4, 23 (2009): 12; Sur, *Grev Kavramı*, 124; Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 295; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 138; Doğan, “Toplu Eylem Hakkı,” 313; Öztürk, “Toplu Eylem,” 1819; Engin Ünsal, “Grev Hakkının Geleceği,” *TBB Dergisi*, 92 (2011): 425; Al, “ILO,” 65; Zararsız, “Grev Hakkı,” 131; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 325.

³⁹ Sur, “Siyasi Grev,” 12; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar* 45; Ünsal, “Grev Hakkının Geleceği,” 425; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 326.

⁴⁰ Sur, *Toplu İlişkiler*, 436; Sur, “Siyasi Grev,” 12; Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 369; Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 295; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 325; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 483; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 45; Ünsal, “Grev Hakkının Geleceği,” 425; Efe Yamakoğlu, “Sendikaların Siyasi Faaliyetleri ve Sınırlamalar: 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu ile Uluslararası Sözleşmeler Çerçevesinde Bir Değerlendirme,” *Çalışma ve Toplum Dergisi* 3, 62 (2019): 1863; Gündüz, “Grev Hakkına Müdahale,” 11.

⁴¹ Sur, “Siyasi Grev,” 12; Sümer, *Anayasa Değişikliği*, 547.

⁴² Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 139.

grevi denilmektedir⁴³. Bu grev türüne, başka işyerinde grev yapan işçilerin desteklenmesi amacı olduğundan, sempati grevi de denilmektedir⁴⁴.

Dayanışma grevlerinde muhatap dayanışma grevine gidilen işveren olsa da asıl mücadele desteklenen grevin muhatabı olan işveren ile yapılmaktadır. Dayanışma grevi genellikle, desteklenen grevdeki işyerinin ihtiyaç duyduğu hammadde veya ürünün üretildiği işyerlerinde gerçekleşmektedir. Bu şekilde işyerine sipariş yetiştirilemez ve desteklenen işçilerin amaçlarına ulaşmasına yardımcı olunmuş olur⁴⁵. Bu grevler genellikle aynı işkolunda faaliyet gösteren sendikalar veya işçi toplulukları arasında uygulanır⁴⁶.

1.2.3.3. Genel Grev

Genel grev, bir ülkede ekonomik faaliyetleri ve günlük işleyişi işlemez hale getirme amacıyla birçok işkolunda örgütlenmiş sendikalar veya konfederasyonların ortak kararıyla ülke çapında uygulanan bir grev türüdür⁴⁷.

Genel grevlerde işçilerin ekonomik ve sosyal durumlarının iyileştirilmesi amacı ikinci plandadır veyahut böyle bir amaç yoktur. Bu grevler genellikle siyasi amaçlarla organize edilmektedir⁴⁸.

1.2.4. Kanuni Olup Olmamasına Göre

1.2.4.1. Kanuni Grev

Grev, hukukumuzda ancak sınırlı durumlarda ve belirli bir usul izlenerek kullanılması halinde meşru görülmüştür. Nitekim Anayasa'nın 54'üncü maddesinde sadece "toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması halinde" grev yoluna gidilebileceği düzenlenmiştir (f. 1). STİSK'nin 60'ıncı maddesinde ise kanuni greve

⁴³ Oğuzman, *İşçi-İşveren İlişkileri*, 170; Sur, *Grev Kavramı*, 124; Sur, *Toplu İlişkiler*, 438; Esener, 596; Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 295; ; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 331; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 482; Sümer, *Anayasa Değişikliği*, 548; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 46; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 144; Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 368; Öztürk, "Toplu Eylem," 1821; Al, "ILO," 65; Zararsız, "Grev Hakkı," 131-132; Kılıçoğlu, "Toplu Eylem," 2424; Gündüz, "Grev Hakkına Müdahale," 10.

⁴⁴ Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 482; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 144; Zararsız, "Grev Hakkı," 131; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 331.

⁴⁵ Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 145.

⁴⁶ Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 368.

⁴⁷ Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 368; Öztürk, "Toplu Eylem," 1821; Al, "ILO," 65; Sümer, *Anayasa Değişikliği*, 547-548; Sur, *Toplu İlişkiler*, 438; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 141; Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 295; Kılıçoğlu, "Toplu Eylem," 2424; Gündüz, "Grev Hakkına Müdahale," 10.

⁴⁸ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 46; Zararsız, "Grev Hakkı," 132.

ilişkin usul açıklanmıştır. Diğer bir anlatımla kanunda belirtilen amaç çerçevesinde olan veya kanunda düzenlenen usule uyularak uygulanan greve kanuni grev denilmektedir⁴⁹. Kanuni grev, kanunda hak olarak kabul edilmiş tek grev türüdür. Bu tür grevler, kanuna uygun bir şekilde başlatıldığında ve kanuna uygun bir şekilde sürdürüldüğünde hem grevi başlatan işçi sendikası hem de greve katılan işçiler kanunun öngördüğü güvencelerden yararlanma hakkına sahip olurlar. Bu güvenceler, grev yapma hakkını korurken işçilerin iş güvencesini de gözetir⁵⁰.

1.2.4.2. Kanun Dışı Grev

Hukuki düzenlemeye göre işçilerin toplu iş sözleşmesi dışında yaşadığı bir anlaşmazlıkta başvurdukları grev, kanuni grev olarak kabul edilemez. Başka bir ifadeyle, toplu iş sözleşmesi süreci içerisinde olmayan veya işçilerin ekonomik ve sosyal durumlarını iyileştirme amacı taşımayan her türlü grev, kanun dışı grev olarak sınıflandırılabilir⁵¹. 6356 sayılı Kanun'un 70'inci maddesinde kanun dışı grevin sonuçları hükme bağlanmıştır. Söz konusu maddede kanun dışı grevin yapılması halinde işverene, greve katılan, grevin yapılmasını teşvik eden, greve katılan veya katılmaya ya da devamı teşvik eden işçilerin iş sözleşmelerini haklı nedenle feshetme hakkı verilmiştir (f. 1). İlgili maddenin ikinci fıkrasında ise, kanun dışı grev nedeniyle işverenin uğradığı zararların greve karar veren işçi kuruluştan veya kanun dışı grev herhangi bir işçi kuruluşunca kararlaştırılmaksızın yapılmışsa, bu greve katılan işçiler tarafından karşılanacağı ifade edilmiştir.

⁴⁹ Talas, *Sosyal Ekonomi*, 460; Urhanoglu ve Manav, "Türk Hukuku'nda Grev Yasakları," 216; Doğan, "Toplu Eylem Hakkı," 311; Adnan Mahiroğulları, *Osmanlıdan Günümüze Türk Sendikacılık Tarihi (İşçi-İşveren-Memur Sendikacılığı)* (Sivas: Özlem Kitabevi, 2017), 350; Gündüz, "Grev Hakkına Müdahale," 9; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 323; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 464-465; Bozkurt Yüksel, "Hukuki Grev Kavramı," 117; Ulucan ve Başkan, "Grevin Ertelenmesi," 276-277; Nuray Gökçek Karaca, "Grev Hakkı ve Lokavtın İyi Niyet Kurallarına Aykırı Tarzda Kullanılması ve Sonuçları," *Anadolu Üniversitesi İİBF Dergisi* 15, 1 (1999): 568; Erkanlı, "Türk İş Hukukunda Grev Oylaması," 2215.

⁵⁰ Berksun ve Eşmelioglu, *Açıklamalı Gerekeçeli-İçtihatlı Toplu İş Sözleşmesi-Grev ve Lokavt Kanunu*, 436.

⁵¹ Özkoç, *Türkiye'de Grev Ertelenmeleri*, 35; Aktay ve Özdemir Ertürk, *Toplu İş Hukuku*, 285; Urhanoglu ve Manav, "Türk Hukuku'nda Grev Yasakları," 216; Doğan, "Toplu Eylem Hakkı," 311; Mahiroğulları, *Osmanlıdan Günümüze Sendikacılık*, 350; Gündüz, "Grev Hakkına Müdahale," 9; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 323; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 464-465; Erkanlı, "Türk İş Hukukunda Grev Oylaması," 2215.

1.3. Grevin Unsurları

Yukarıda genel olarak grev kavramından bahsedilmiştir⁵². 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'ndaki⁵³ (STİSK) tanıma göre ise grev, işçilerin, topluca çalışmamak suretiyle işyerinde faaliyeti durdurmak veya işin niteliğine göre önemli ölçüde aksatmak amacıyla, aralarında anlaşarak veya bir kuruluşun aynı amaçla topluca çalışmamaları için verdiği karara uyarak işi bırakmalarıdır (m. 58/1).

Kanuni tanımından yola çıkarak grevin üç unsuru olduğunu ifade edebiliriz. Bunlar; işçiler tarafından işin bırakılması, topluca çalışmamak suretiyle işi durdurmak veya aksatmak amacı olması ve işin bırakılması konusunda işçilerin aralarında anlaşması veya bir kuruluşun kararına uyulmasıdır. Söz konusu unsurların bir arada bulunması halinde grevden söz edilebilir.

1.3.1. İşçiler Tarafından İşin Bırakılması

Grevin ilk unsuru, işçilerin işi bırakmalarıdır. İşin bırakılması, işçilerin, iş sözleşmeleri gereğince ifa etmekle yükümlü oldukları iş görme borcunu ifa etmekten kaçınmalarıdır⁵⁴. Söz konusu unsur bakımından önemli olan hususlardan biri, işi bırakanların hukuki perspektife göre işçi olarak kabul edilmesi gerekliliğidir. Bu itibarla grev ancak iş sözleşmesinin tarafları olan işçi ve işveren arasında gündeme gelebilecek bir kurumdur⁵⁵. Günlük konuşma dilinde bağımsız çalışan şoförler, avukat gibi serbest meslek mensuplarının grev yaptığından bahsedilse de bu kişilerin işi bırakmaları işçi sıfatını taşımadıkları için hukuki anlamda grev olarak nitelendirilemez⁵⁶. Stajyerlerin veya

⁵² Bkz. 1.1. numaralı Grev Kavramı başlığı altında.

⁵³ RG: 07.11.2012 Sayı: 28460

⁵⁴ Narmanlıoğlu, *Grev*, 52; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 541; Hasan Doğan, “Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Grev Hakkı,” 265; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 619.

⁵⁵ Orhan Tuna ve Metin Kutal, *Grev Hakkı: Başlıca Meseleleri ve Memleketimiz Bakımından Tanzimi* (İstanbul: Sermet Matbaası, 1962), 31; Narmanlıoğlu, *Grev*, 54; Talas, *Sosyal Ekonomi*, 489; Sümer, *İş Hukuku*, 282; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 541; Ömer Ekmekçi ve Esra Yiğit, *Toplu İş Hukuku* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2024), 638; Akyiğit, *İş Hukuku*, 736; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 330; Hasan Doğan, “Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Grev Hakkı,” 265; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 619; Tunalı, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 432; Zararsız, “Grev Hakkı,” 119; Uşan, *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku*, 318; Bozkurt Yüksel, “Hukuki Grev Kavramı,” 115; Urhanoğlu ve Manav, “Türk Hukuku’nda Grev Yasakları,” 213; Abdullah Berksun ve İbrahim Eşmelioğlu, *Açıklamalı Gerekçeli-İçtihatlı Toplu İş Sözleşmesi-Grev ve Lokavt Kanunu* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1989), 430; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 12.

⁵⁶ Kemal Oğuzman, *Hukuki Yönden İşçi-İşveren İlişkileri C. 1* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1987), 158; Tuna ve Kutal, *Grev Hakkı*, 31; Narmanlıoğlu, *Grev*, 54; Sümer, *İş Hukuku*, 282; Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1111; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 638-639; Sur, *Toplu İlişkiler*, 428; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 541; Akyiğit, *İş Hukuku*, 736; Tunçomağ ve

çırakların da işi bırakmaları STİSK kapsamında grev olarak nitelendirilemez⁵⁷. Burada sayılan kişilerin eylemleri olsa olsa sosyolojik anlamda grev kabul edilebilir⁵⁸. Ancak, öğrenciler gibi, mesleki faaliyette bulunmayan grupların eylemleri sosyolojik anlamda dahi grev olarak nitelendirilemez⁵⁹.

Bu hususta belirtmek gerekir ki STİSK'nin 2'nci maddesinde "iş sözleşmesi dışında ücret karşılığı iş görmeyi taşıma, eser, vekâlet, yayın, komisyon ve adi şirket sözleşmesine göre bağımsız olarak meslekî faaliyet olarak yürüten gerçek kişiler de" işçi sayılmıştır (f. 4). Ancak bu kişiler toplu olarak işi bıraksalar dahi eylemleri grev kavramının kapsamına girmez⁶⁰. Zira ilgili maddede bahsedilen kişiler STİSK'in yalnızca sendikalar hukuku (ikinci ila altıncı bölümleri) bakımından işçi olarak kabul edilmişlerdir. Söz konusu kişiler STİSK'in birinci bölümünde düzenlenen greve ilişkin hükümler bakımından işçi sıfatına sahip değildir.

Greve katılanların 4857 sayılı İş Kanunu'na (İŞK)⁶¹ tabi olması şart değildir. Hangi kanun kapsamına girerse girsin iş sözleşmesiyle çalışan kişilerin işi bırakması grev sayılmaktadır⁶². Örneğin İş Kanunu kapsamında olmayan ancak 6098 sayılı Türk Borçlar

Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 476-477; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 12; Öztürk, "Toplu Eylem," 1794; Güney ve Aslanova, "Grev Yasakları ve ILO," 260; Kurt, "Grev ve Lokavt Yasakları," 8; Tatal, "Türk Hukukunda Grev Hakkı," 432; Al, "ILO," 63; Kandemir, "Grev Hakkı ve Sınırlandırılması," 301; Bozkurt Yüksel, "Hukuki Grev Kavramı," 115.

⁵⁷ Esener, *İş Hukuku*, 597; Oğuzman, *İşçi-İşveren İlişkileri*, 158; Ünal Narmanlıoğlu, *İş Hukuku II, Toplu İş İlişkileri* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2016), 573; Narmanlıoğlu, *Grev*, 57; Sur, *Grev Kavramı*, 40; Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1111; Tuncay, Savaş Kutsal ve Bozkurt Gümrükçüoğlu, *Toplu İş Hukuku*, 432; Nursen Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanuna göre Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," *Çalışma ve Toplum* 4, 39 (2013): 293; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 638; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 541; Akyiğit, *İş Hukuku*, 736; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 588-589; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 330; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 476-477; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 41; Urhanoglu ve Manav, "Türk Hukuku'nda Grev Yasakları," 214; Arslan, "Kanun Dışı Grevin Hukuki ve Cezai Sonuçları," 16; Güney ve Aslanova, "Grev Yasakları ve ILO," 260; Kurt, "Grev ve Lokavt Yasakları," 8; Tatal, "Türk Hukukunda Grev Hakkı," 432; Al, "ILO," 63; Zararsız, "Grev Hakkı," 119; Başyiğit, "Cumhurbaşkanı'nın Greve Müdahale Yetkisi," 909.

⁵⁸ Talas, *Sosyal Ekonomi*, 488; Sur, *Toplu İlişkiler*, 427; Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 293; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 619; Öztürk, "Toplu Eylem," 1794; Güney ve Aslanova, "Grev Yasakları ve ILO," 259-260; Kandemir, "Grev Hakkı ve Sınırlandırılması," 301; Bozkurt Yüksel, "Hukuki Grev Kavramı," 113; Başyiğit, "Cumhurbaşkanı'nın Greve Müdahale Yetkisi," 909.

⁵⁹ Sur, *Grev Kavramı*, 8; Sur, *Toplu İlişkiler*, 428.

⁶⁰ Narmanlıoğlu, *Grev*, 55; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 542; Akyiğit, *İş Hukuku*, 736; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 330-331; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 477; Sur, *Toplu İlişkiler*, 428; Bozkurt Yüksel, "Hukuki Grev Kavramı," 115.

⁶¹ RG: 10.06.2003 Sayı: 25134.

⁶² Narmanlıoğlu, *Grev*, 57; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar* 128; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 43; Bozkurt Yüksel, "Hukuki Grev Kavramı," 115.

Kanunu (TBK)⁶³, 5953 sayılı Basın İş Kanunu⁶⁴ veya 854 sayılı Deniz İş Kanunu'na⁶⁵ tabi olup hizmet sözleşmesine bağlı bir çalışan grev bakımından işçi sayılmaktadır⁶⁶.

İşin bırakılması unsuru bakımından, iş sözleşmesinin geçerli olup olmamasının işçi sıfatına etkisi tartışmalıdır. Doktrindeki bir görüşe göre, işçi sıfatı, hizmet sözleşmesinin geçerliliğine sıkı sıkıya bağlıdır. Bu sebeple, örneğin, yazılılığın geçerlilik şartı olduğu bir iş sözleşmesinin yazılı olarak yapılmaması durumunda, işi bırakan kişinin eylemi grev olarak kabul edilmez⁶⁷. Diğer bir görüş ise, geçerli bir iş sözleşmesi olmasa bile bir işverene bağımlı olarak çalışmanın işçi sayılmak için yeterli olduğunu savunmaktadır⁶⁸. Kanaatimizce ikinci görüş daha isabetlidir. Nitekim TBK'nin 394'üncü maddesine göre geçersizliği sonradan anlaşılan hizmet sözleşmesi, hizmet ilişkisi ortadan kaldırılıncaya kadar, geçerli bir hizmet sözleşmesinin bütün hüküm ve sonuçlarını doğurur (f. 3). Bu itibarla, geçersiz bir hizmet sözleşmesi ile çalışırken işi bırakan işçinin hareketi, diğer unsurları da sağlamak şartıyla, grev sayılmaktadır.

İşi bırakmanın grev sayılması için işçilerin ifa etmekle yükümlü oldukları bir işi bırakmaları gerekmektedir. Ara dinlenme veya tatil nedeniyle çalışılmaması grev olarak nitelendirilemez⁶⁹. Fazla çalışma bakımından ise eğer işçiden fazla çalışma için muvafakat alınmadıysa, işçinin fazla çalışmayı reddetmesi grev olarak nitelendirilemez⁷⁰. Ancak doktrindeki bir görüşe göre önceden fazla çalışma taahhüdünde bulunan işçinin fazla çalışmayı reddedip edimini ifa etmemesi grev olarak nitelendirilebilir⁷¹. İşK'nin

⁶³ RG: 04.02.2011 Sayı: 27836.

⁶⁴ RG: 20.06.1952 Sayı: 8140.

⁶⁵ RG: 29.04.1967 Sayı: 12586.

⁶⁶ Sur, *Grev Kavramı*, 39.

⁶⁷ Esener, *İş Hukuku*, 144.

⁶⁸ Talas, *Sosyal Ekonomi*, 489; Sur, *Grev Kavramı*, 42; Mustafa Çenberci, *İş Kanunu Şerhi* (Ankara: Seçkin Kitapevi, 1986), 64.

⁶⁹ Oğuzman, *İşçi-İşveren İlişkileri*, 159; Narmanlıoğlu, *Grev*, 66; Narmanlıoğlu, *Toplu İş İlişkileri*, 582; Talas, *Sosyal Ekonomi*, 491-492; Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1111; Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 337; Akyiğit, *İş Hukuku*, 736; Esener, *İş Hukuku*, 597; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 639; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 478; Tuncay, Savaş Kutsal ve Bozkurt Gümrükçüoğlu, *Toplu İş Hukuku*, 433; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 542; Göktaş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1014; Arslan, "Kanun Dışı Grevin Hukuki ve Cezai Sonuçları," 17; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 44; Urhanoğlu ve Manav, "Türk Hukuku'nda Grev Yasakları," 214; Tural, "Türk Hukukunda Grev Hakkı," 432; Zararsız, "Grev Hakkı," 121; Bozkurt Yüksel, "Hukuki Grev Kavramı," 116; Betül Erkanlı, "Türk İş Hukukunda Grev Oylaması," *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan 19, Özel Sayı (2017): 2214.

⁷⁰ Oğuzman, *İşçi-İşveren İlişkileri*, 159; Sur, *Grev Kavramı*, 77; Sur, *Toplu İş İlişkileri*, 430; Tuncay, Savaş Kutsal ve Bozkurt Gümrükçüoğlu, *Toplu İş Hukuku*, 433; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 639; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 478.

⁷¹ Sur, *Grev Kavramı*, 77.

42'nci maddesinde düzenlenen zorunlu nedenlerle fazla çalışma yapılması gereken durumlarda işçilerin işi bırakmaları da grev teşkil eder⁷².

Bazı hallerde mevzuatta işçilere işi bırakma hakkı tanınmıştır. Örneğin 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun⁷³ (İSGK) 13'üncü maddesinde işyerinde ciddi ve yakın tehlike halinde işçilere çalışmaktan kaçınma hakkı tanınmıştır. Söz konusu maddedeki usule uyarak çalışmaktan kaçınan işçinin eylemi grev olarak kabul edilmez⁷⁴.

İşçilerin, ücretlerini vaktinde alamadıklarında bazen işi toplu olarak bıraktıkları gözlemlenmiştir. Ülkemizde doktrinde bu durumun grev teşkil edip etmediği tartışılmıştır. Özellikle, aşağıda açıklanacağı üzere, 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu⁷⁵ (TSGLK) döneminde hak grevlerine başvurulması mümkün olduğundan ücretlerini alamayan işçilerin topluca işi bırakması grev olarak nitelendirilmekteydi⁷⁶. Doktrinde SUR'un da desteklediği bir görüşe göre ücretleri zamanında ödenmemiş işçilerin işi bırakma eylemleri ödemezlik def'i kapsamında değerlendirilmeli ve grev sayılmamalıdır⁷⁷. Ancak bu halde de işi bırakan işçilerin her birinin ücretinin ödenmemiş olması gerekir. Eğer ücretleri ödenmeyen işçilerle beraber ücretleri ödenen işçiler de eyleme katılıyorsa söz konusu eylem grev sayılmaktadır⁷⁸. Günümüzde bu husus kanuni düzenleme ile açıklığa kavuşturulmuş durumdadır. Nitekim İşK'nin 34'üncü maddesinde "Ücreti ödeme gününden itibaren yirmi gün içinde mücbir bir neden dışında ödenmeyen işçi, iş görme borcunu yerine getirmekten kaçınabilir. Bu nedenle kişisel kararlarına dayanarak iş görme borcunu yerine getirmemeleri sayısal olarak toplu bir nitelik kazansa dahi grev olarak nitelendirilemez." düzenlemesine yer verilmiştir (f. 1). Dolayısıyla ücret ödemesi yirmi gün geciken işçilerin toplu bir şekilde dahi olsa işi bırakmaları grev olarak nitelendirilemez⁷⁹.

⁷² Narmanlıoğlu, *Grev*, 66.

⁷³ RG: 30.06.2012 Sayı: 28339.

⁷⁴ Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1112; Sur, *Toplu İlişkiler*, 430; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 642; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 44; Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 337; Göktaş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1014; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 545-546.

⁷⁵ RG: 24.07.1963 Sayı: 11462.

⁷⁶ Yarg. 9. H.D. 22.09.1975, 25578/42855 ve HGK 02.04.1980, 1345/1435, Aktaran: Sur, *Grev Kavramı*, 86-87.

⁷⁷ Sur, *Grev Kavramı*, 85, 87; Sur, *Toplu İlişkiler*, 431.

⁷⁸ Sur, *Grev Kavramı*, 85.

⁷⁹ Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1112; Sümer, *İş Hukuku*, 282; Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 292; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 545; Akyiğit, *İş Hukuku*, 737; Tuncay, Savaş Kutsal ve Bozkurt Gümrükçüoğlu, *Toplu İş Hukuku*, 433; Akyiğit, *Toplu İş*

Bir hareketin grev olarak sayılması için işçilerin işi tamamen bırakması gerekmektedir. İş yavaşlatma, aşırı titiz çalışarak işin verimini düşürme, boykot gibi eylemler bu nedenle grev teşkil etmez. Zira söz konusu eylemler sırasında işçiler aslında iş görme edimini ifa etmeye devam etmektedir⁸⁰.

Grevden söz edebilmek için işi bırakmanın süresi kural olarak önemli değildir. Nitekim bu hususta Kanun bir düzenleme getirmemiştir⁸¹. Bu nedenle çok kısa süreli işi bırakmalar hariç, eylem grev olarak kabul edilir⁸². Yargıtay 9. Hukuk Dairesi bir kararında çok kısa süreli işi bırakma hali ile ilgili, yaklaşık 10 saat süren eylemin, yaşa dışı grev olarak değil uluslararası normlar kapsamında toplu eylem hakkı çerçevesinde korunan bir eylem olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir⁸³. Doktrinde asgari süre sınırının olmaması gerektiğini ifade eden görüşler mevcuttur⁸⁴. Nitekim asgari bir süre sınırının kabulü halinde işçiler, eylemlerinin grev sayılması için işi bırakmayı gerektiğinden daha uzun sürdürmeye yönelebilir. Söz konusu durum grev yapan işçilerin uzun süre ücretlerini alamamalarına, sendikaların da grev fonlarının tükenmesine yol açabilir⁸⁵.

6356 sayılı Kanun'un 2'nci maddesinin ikinci fıkrasına göre işveren vekilleri⁸⁶, bu Kanun'un uygulanması bakımından işveren sayılacağından işveren vekillerinin işi bırakmaları grev olarak nitelendirilemez. Burada, işveren vekilliği sıfatının işçilere tanınan hak ve yükümlülükleri ortadan kaldırmayacağına ilişkin İşK'nin 2'nci

Hukuku, 589-590; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 641-642; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 478.

⁸⁰ Esener, *İş Hukuku*, 597; Tuna ve Kutal, *Grev Hakkı*, 30; Oğuzman, *İşçi-İşveren İlişkileri*, 159; Talas, *Sosyal Ekonomi*, 492; Narmanlıoğlu, *Grev*, 68; Sümer, *İş Hukuku*, 282; Özkoç, *Türkiye'de Grev Ertelemeleri*, 11; Sur, *Grev Kavramı*, 49; Sur, *Toplu İlişkiler*, 429; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 639; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 16; Tuncay, Savaş Kutsal ve Bozkurt Gümrükçüoğlu, *Toplu İş Hukuku*, 383; Berksun ve Eşmelioğlu, *Açıklamalı Gerekçeli-İçtihatlı Toplu İş Sözleşmesi-Grev ve Lokav Kanunu*, 433; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 620; Akbay, "Grev," 87; Akyiğit, *İş Hukuku*, 736; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 589; Melda Sur, "Toplu İş İlişkilerine Yön Veren İlkeler ve Grev Türleri," *Prof. Dr. Turhan Esener 1. İş Hukuku Uluslararası Kongresi*, Ed. Yeliz Bozkurt Gümrükçüoğlu, Ender Demir (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016), 281; Zararsız, "Grev Hakkı," 121.

⁸¹ Oğuzman, *İşçi-İşveren İlişkileri*, 161; Narmanlıoğlu, *Grev*, 70; Sur, *Grev Kavramı*, 61; Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraça, *İş Hukuku Dersleri*, 1064; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 641; Akyiğit, *İş Hukuku*, 736; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 46; Zararsız, "Grev Hakkı," 122; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 334; Bozkurt Yüksel, "Hukuki Grev Kavramı," 116.

⁸² Narmanlıoğlu, *Grev*, 73; Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 293; Zararsız, "Grev Hakkı," 122; Hasan Ali Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi," *İş Hukukunda Genç Yaklaşımlar* içinde, Ed. Tankut Centel (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2016), 238; Uşan, *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku*, 319; Bozkurt Yüksel, "Hukuki Grev Kavramı," 116.

⁸³ Yarg. 9. H.D. 25.01.2018, 19017/1205 legalbank.net E.T. 17/11/2022.

⁸⁴ Oğuzman, *İşçi-İşveren İlişkileri*, 164; Sur, *Grev Kavramı*, 61.

⁸⁵ Oğuzman, *İşçi-İşveren İlişkileri*, 164; Sur, *Grev Kavramı*, 61.

⁸⁶ 6356 sayılı Kanun'a göre işveren vekili, işveren adına işletmenin bütününü yönetenleri ifade eder.

maddesinin beşinci fıkrasındaki hükmünden ayrı bir düzenleme yapıldığı görülmektedir⁸⁷.

İşin bırakılması genellikle işyerinin terk edilmesi şeklinde gerçekleşmektedir⁸⁸. Ancak grevin varlığı için her zaman işyerinin terk edilmesi şart değildir. Örneğin işyerinden ayrılmayarak işin bırakıldığı hallerde grevden bahsedilir⁸⁹. Grevden bahsedilebilmesi için işyerinin bütününde işin bırakılması gerekmez. İşyerinin bir kısmında da işin bırakılması yeterlidir⁹⁰.

Son olarak belirtmek gerekir ki bu unsur işçilerin iş sözleşmesini sona erdirmek suretiyle işi tamamen bırakması şeklinde anlaşılmamalıdır. Grevde, grevin sona ermesiyle birlikte tekrar aynı işyerinde ve aynı işveren bağlı olarak çalışma iradesi bulunmaktadır⁹¹. Bununla birlikte, iş sözleşmesini sona erdirip işi tamamen bırakmak suretiyle de grev yapılmasının mümkün olduğu yönünde bir görüş mevcuttur⁹². Ancak grevin amacı mevcut iş koşullarının korunması ve düzeltilmesi olduğundan söz konusu görüşün isabetli olmadığı kanısındayız.

1.3.2. Topluca Çalışmamak Suretiyle İş Durdurmak veya Aksatmak Amacı Olması

Grev özü gereği topluca kullanılması gereken bir araçtır. STİSK’de de grevin topluca kullanılması gerektiğine işaret edilmiştir. Ancak “toplucu” kısmında kaç kişi anlaşılması gerektiği STİSK’de açıklanmamıştır. Grevin varlığı için birden fazla işçinin işi bırakmasının gerekip gerekmediği ise doktrinde tartışma konusu olmuştur. Örneğin apartmanda çalışan tek bir kapıcının işi bırakmasını grev teşkil edecek midir? Bir görüşe göre işyerinde tek bir kişi çalışıyorsa o kişinin işi bırakması kolektif bir nitelik

⁸⁷ Sur, *Grev Kavramı*, 40; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 330; Bozkurt Yüksel, “Hukuki Grev Kavramı,” 115.

⁸⁸ Narmanlıoğlu, *Grev*, 76; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 542.

⁸⁹ Narmanlıoğlu, *Grev*, 76; Esener, *İş Hukuku*, 597; Sümer, *İş Hukuku*, 282; Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 334; Tuncay, Savaş Kutsal ve Bozkurt Gümrükçüoğlu, *Toplu İş Hukuku*, 435; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 542; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 619; Akyiğit, *İş Hukuku*, 736; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 589; Zararsız, “Grev Hakkı,” 121-122; Bozkurt Yüksel, “Hukuki Grev Kavramı,” 116.

⁹⁰ Akyiğit, *İş Hukuku*, 736; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 588; Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 334; Bozkurt Yüksel, “Hukuki Grev Kavramı,” 116.

⁹¹ Tuna ve Kutal, *Grev Hakkı*, 28; Sur, *Grev Kavramı*, 121; Talas, *Sosyal Ekonomi*, 467; Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 335; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 641.

⁹² Söz konusu görüşler için bkz. Bozkurt Yüksel, “Hukuki Grev Kavramı,” 117.

taşımadığından grev sayılmaz⁹³. Zira bu durumda grevin unsuru teşkil eden “toplucu çalışmama” suretiyle işi aksatma amacı mümkün olmaz. Diğer bir deyişle, “toplucu” unsuru için, en azından işi önemli ölçüde aksatacak sayıda işçinin işi bırakması gerekmektedir⁹⁴. İkinci görüşe göre, tek bir işçinin çalıştığı işyerinde o işçinin işi bırakması grev olarak kabul edilmelidir⁹⁵. Yargıtay 9. Hukuk Dairesi bu konuyla ilgili 1976 tarihli bir kararında⁹⁶, apartmanda tek başına kapıcı olarak çalışan işçinin işi bırakmasını kanun dışı grev kabul etmiştir. Bu karar birinci görüşü savunanlar tarafından yerinde görülmemiştir. Nitekim Yargıtay, işçinin eylemini kanun dışı olsa da “grev” olarak değerlendirmiştir. Ancak birinci görüşe göre, tek başına çalıştığı işyerinde işi bırakan işçinin eylemi olsa olsa iş görme ediminin ihlali niteliğindedir⁹⁷. Grevin kollektif özelliği göz önünde bulundurulduğunda kanaatimizce birinci görüş daha isabetlidir. Grev tanımındaki bu unsurun gerçekleşmesi için işçilerin işi bırakma amacının “işyerinde faaliyeti durdurmak veya işin niteliğine göre önemli ölçüde aksatmak” olması gerekir⁹⁸. İşin durdurulması veya önemli ölçüde aksatılmasındaki amaç ise mevcut iş şartlarının muhafazası veya düzeltilmesi olmalıdır⁹⁹. İş bırakmanın başka amaçlarla, örneğin işçilerin topluca anlaşıp bir maça gitmek için veya ailevi bir nedenle işe gelmemeleri gibi

⁹³ Esener, *İş Hukuku*, 597; Narmanlıoğlu, *Grev*, 59,73; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 477; Sur, *Toplu İlişkiler*, 433; Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 293; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 543; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 51; Hasan Doğan, “Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Grev Hakkı,” 265-266; Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 335; Arslan, “Kanun Dışı Grevin Hukuki ve Cezai Sonuçları,” 17; Urhanoğlu ve Manav, “Türk Hukuku’nda Grev Yasakları,” 214; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 620; Al, “ILO,” 63; Bozkurt Yüksel, “Hukuki Grev Kavramı,” 115-116.

⁹⁴ Narmanlıoğlu, *Grev*, 62; Talas, *Sosyal Ekonomi*, 491; Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1111; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 639-640; Berksun ve Eşmelioğlu, *Açıklamalı Gerekeçli-İçtihatlı Toplu İş Sözleşmesi-Grev ve Lokavt Kanunu*, 435; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 543; Bozkurt Yüksel, “Hukuki Grev Kavramı,” 116.

⁹⁵ Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 640; Sur, *Grev Kavramı*, 99; Aydemir, “Grev Hakkının Niteliği ve Yeri,” 278; Akyiğit, *İş Hukuku*, 737; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 589.

⁹⁶ Yarg. 9. H.D. 31.05.1976, 10702/14402 (Narmanlıoğlu, *Toplu İş İlişkileri*, 578’den alıntı).

⁹⁷ Esener, *İş Hukuku*, 551; Narmanlıoğlu, *Grev*, 64; Sur, *Toplu İlişkiler*, 434; Bozkurt Yüksel, “Hukuki Grev Kavramı,” 116.

⁹⁸ Oğuzman, *İşçi-İşveren İlişkileri*, 164; Narmanlıoğlu, *Toplu İş İlişkileri*, 573; Narmanlıoğlu, *Grev*, 83; Sur, *Grev Kavramı*, 91; Sur, *Toplu İlişkiler*, 434; Talas, *Sosyal Ekonomi*, 490; Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1110; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 544; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 478; Sümer, *İş Hukuku*, 282; Esener, *İş Hukuku*, 599; Akyiğit, *İş Hukuku*, 737; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 639; Urhanoğlu ve Manav, “Türk Hukuku’nda Grev Yasakları,” 214; Göktaş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1015; 306; Uçum, *Arabuluculuk*, 12; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 52; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 621; Güney ve Aslanova, “Grev Yasakları ve ILO,” 260; Al, “ILO,” 64; Zararsız, “Grev Hakkı,” 119-120; Bozkurt Yüksel, “Hukuki Grev Kavramı,” 117; Erkanlı, “Türk İş Hukukunda Grev Oylaması,” 2214.

⁹⁹ Tuna ve Kutal, *Grev Hakkı*, 31; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 478.

kişisel nedenlerle işi terk etmeleri, grev olarak kabul edilmez¹⁰⁰. İşçiler bu hallerde işyerindeki faaliyetin önemli ölçüde aksayacağını veya duracağını tahmin etseler dahi esas amaçları bu değildir¹⁰¹. Bu sebeple işçilerin bu gibi nedenlerle işi bırakması olsa olsa iş görme edimine aykırılık teşkil etmektedir¹⁰². İş bırakmaların amacının gerçekleşmemesi, bir diğer deyişle işyerindeki işin durmaması veya önemli ölçüde aksamaması eylemin grev olma özelliğine zarar vermez¹⁰³.

1.3.3. İşin Bırakılması Konusunda İşçilerin Aralarında Anlaşması veya Bir Kuruluşun Kararına Uyulması

Grevden söz edebilmek için, işçilerin topluca işi bırakma hususunda aralarında anlaşarak karar vermiş olması ya da bir kuruluşun bu yönde verdiği karara uyulması gerekir¹⁰⁴. Bir kuruluşun kararına uyularak işin bırakılması halinde; kuruluşun mutlaka bir sendika veya konfederasyon olmasına gerek yoktur. Bir siyasi parti veya dernek de aynı amaçla bir işyerinde grev yapılması yönünde karar verebilir¹⁰⁵. Ancak grevin kanuni bir grev olarak kabul edilebilmesi için kararı veren kuruluşun bir işçi sendikası olması gerekir¹⁰⁶. STİSK’de toplu görüşmede işçi tarafını temsilen ancak bir işçi sendikasının olabileceği

¹⁰⁰ Oğuzman, *İşçi-İşveren İlişkileri*, 164; Narmanlıoğlu, *Grev*, 83; Sur, *Grev Kavramı*, 102; Sur, *Toplu İlişkiler*, 434; Esener, *İş Hukuku*, 599; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 544; Esener, *İş Hukuku*, 599; Tuna ve Kutal, *Grev Hakkı*, 31; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 640; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 478; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 53; Bozkurt Yüksel, “Hukuki Grev Kavramı,” 117.

¹⁰¹ Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 640; Zararsız, “Grev Hakkı,” 120; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 478-479.

¹⁰² Oğuzman, *İşçi-İşveren İlişkileri*, 164; Narmanlıoğlu, *Toplu İş İlişkileri*, 583; Sümer, *İş Hukuku*, 283; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 640; Erkanlı, “Türk İş Hukukunda Grev Oylaması,” 2214.

¹⁰³ Oğuzman, *İşçi-İşveren İlişkileri*, 166; Narmanlıoğlu, *Toplu İş İlişkileri*, 597; Narmanlıoğlu, *Grev*, 88; Sur, *Toplu İlişkiler*, 434; Talas, *Sosyal Ekonomi*, 490; Akyiğit, *İş Hukuku*, 737; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 590; Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 334; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 621; Uşan, *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku*, 319; Güney ve Aslanova, “Grev Yasakları ve ILO,” 260; Tural, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 433.

¹⁰⁴ Oğuzman, *İşçi-İşveren İlişkileri*, 163; Narmanlıoğlu, *Grev*, 77; Talas, *Sosyal Ekonomi*, 491; Sümer, *İş Hukuku*, 283; Akyiğit, *İş Hukuku*, 737; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 589; Zararsız, “Grev Hakkı,” 120; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 479; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 640; Tuncay, Savaş Kutsal ve Bozkurt Gümrükçüoğlu, *Toplu İş Hukuku*, 435; Urhanoğlu ve Manav, “Türk Hukuku’nda Grev Yasakları,” 214; Esener, *İş Hukuku*, 599; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 543; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 620; Aydemir, “Grev Hakkının Niteliği ve Yeri,” 278; Uşan, *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku*, 319; Güney ve Aslanova, “Grev Yasakları ve ILO,” 260; Tural, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 433; Al, “ILO,” 64.

¹⁰⁵ Oğuzman, *İşçi-İşveren İlişkileri*, 164; Sümer, *İş Hukuku*, 283; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 640; Berksun ve Eşmelioglu, *Açıklamalı Gerekçeli-İçtihatlı Toplu İş Sözleşmesi-Grev ve Lokavt Kanunu*, 435; Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 336; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 543-544; Sur, *Toplu İlişkiler*, 433.

¹⁰⁶ Sümer, *İş Hukuku*, 283; Sur, *Toplu İlişkiler*, 433; Urhanoğlu ve Manav, “Türk Hukuku’nda Grev Yasakları,” 215; Arslan, “Kanun Dışı Grevin Hukuki ve Cezai Sonuçları,” 17; Zararsız, “Grev Hakkı,” 121.

düzenlenmiştir. Dolayısıyla kanuna uygun bir grev kararı da ancak bir işçi sendikası tarafından verilebilir. Diğer bir anlatımla işçilerin aralarında anlaşarak grev kararı almaları veya işçi sendikası harici bir kurumun kararı ile grev yapılması Türk iş hukuku açısından kanun dışı grev olarak kabul edilir¹⁰⁷.

Bir kuruluşun verdiği karara uyarak işi bırakan işçinin, o kuruluşun üyesi olması gerekmemektedir. Nitekim STİSK’de bu konuda herhangi bir ayırım yapılmamıştır. Bu durumda üyesi olmadığı bir kuruluşun kararına uyarak işi bırakan işçi de grevci olarak nitelendirilir¹⁰⁸.

İşçilerin işi bırakmasına ilişkin aralarındaki anlaşma şekle bağlı değildir¹⁰⁹. Yeterince anlaşılabilir olduktan sonra işçilerin aralarında zımni olarak anlaşıp topluca işi bırakmaları da grev teşkil eder¹¹⁰. Ancak yapılan bu grev, STİSK’de aranan prosedür sağlanmadan yapıldığı için kanun dışı grev olarak kabul edilir.

¹⁰⁷ Sümer, *İş Hukuku*, 283; Urhanoğlu ve Manav, “Türk Hukuku’nda Grev Yasakları,” 215; Arslan, “Kanun Dışı Grevin Hukuki ve Cezai Sonuçları,” 17; Zararsız, “Grev Hakkı,” 121; Uşan, *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku*, 319; Devrim Ulucan ve Ş. Esra Baskan, “Türk İş Hukukunda Grevin Ertelenmesi ve Konuya İlişkin Bir Anayasa Mahkemesi Kararının Değerlendirilmesi,” *Savaş Taşkent’e Armağan* içinde, Ed. Kübra Doğan Yenisey (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019), 277.

¹⁰⁸ Narmanlıoğlu, *Grev*, 81; Talas, *Sosyal Ekonomi*, 491; Akyiğit, *İş Hukuku*, 736.

¹⁰⁹ Narmanlıoğlu, *Grev*, 93; Bozkurt Yüksel, “Hukuki Grev Kavramı,” 118.

¹¹⁰ Narmanlıoğlu, *Grev*, 79; Sur, *Grev Kavramı*, 93; Talas, *Sosyal Ekonomi*, 491; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 479; Bozkurt Yüksel, “Hukuki Grev Kavramı,” 118.

2. BÖLÜM: GREV HAKKI, GREV HAKKININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE GREV HAKKININ ULUSLARARASI BELGELERDEKİ YERİ

2.1. Grev Hakkı

2.1.1. Grev Hakkının Anlamı

Grevin meşru görülmesi, öncelikle bir hak olarak tanınmış olmasına bağlıdır. Grev hakkı, işçilerin işlerini usulüne uygun bir şekilde bırakma, grev süresince çalışmamayı seçme ve grev sonrasında işlerine geri dönebilme yetkisini ifade etmektedir¹¹¹.

Grev tarihte uzun bir süre boyunca zorlama veya şiddet eylemi olarak ve işçinin iş sözleşmesinin ihlali olarak görülmüştür¹¹². Gerçekten de grev, klasik hukuki çözüm yöntemlerinden farklı olarak, işvereni zorlamaya ve üzerinde ekonomik baskı uygulamaya yöneliktir¹¹³. Ancak grev zamanla demokratik toplumlarda mesleki menfaatlerin korunması için bir denge unsuru kabul edilmiştir. Grev bu haliyle toplu bir özgürlük veya hak haline gelmiştir¹¹⁴.

Klasik demokrasi anlayışına sahip toplumlarda, grev hakkı, günümüzde gelişen ve toplumsallaşan demokratik anlayış içerisinde çalışanların en temel haklarından biri olarak kabul edilmektedir. Anayasalarda yer alıp almamasına bakılmaksızın, bugün demokrasiyi benimsemiş olan tüm ülkelerde grev hakkı temel bir insan hakkı olarak kabul edilmektedir¹¹⁵.

¹¹¹ Narmanlıoğlu, *Grev*, 9; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 7; Kandemir, “Grev Hakkı ve Sınırlandırılması,” 306; Bozkurt Yüksel, “Hukuki Grev Kavramı,” 113.

¹¹² Narmanlıoğlu, *Grev*, 8; Kandemir, “Grev Hakkı ve Sınırlandırılması,” 300.

¹¹³ Mahmut Kabakçı, “Grev Yasakları ve Temel Hizmet Kavramı,” *Kamu-İş Dergisi* 7, 3 (2004): 5; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 619; Aktay ve Özdemir Ertürk, *Toplu İş Hukuku*, 301.

¹¹⁴ Narmanlıoğlu, *Grev*, 8; Nurşen Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda Grev Yasakları ve Grev Ertelemesi,” *10. Yılında 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'nun Değerlendirilmesi*, Ed. Gülsevin Alptagut, Özge Yıldız Hakkakul (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022), 400; Güney ve Aslanova, “Grev Yasakları ve ILO,” 260; Kandemir, “Grev Hakkı ve Sınırlandırılması,” 300.

¹¹⁵ Narmanlıoğlu, *Grev*, 8; Talas, *Sosyal Ekonomi*, 455; Kandemir, “Grev Hakkı,” 589; Bozkurt Yüksel, “Hukuki Grev Kavramı,” 113.

2.1.2. Grev Hakkının Amacı ve Önemi

Grev hakkının tanınma amacı, işverene nazaran genellikle daha az ekonomik güce sahip olan işçilere, işverenlerin ekonomik üstünlüğünü dengelemek için bir araç sunmaktır¹¹⁶. Ekonomik anlamda işverenlerin, işçilere nazaran daha iyi şartlar içerisinde bulunduğu şüphesizdir. Nitekim iktisadi durumu asgari yaşama seviyesinde bulunan işçi, hayatını devam ettirebilmek için emeğini işverene arz etmek zorundadır. Emek de işverenin sermayesinin aksine, stoklanan bir şey olmayıp, her geçen gün kapasitesini kaybetmektedir¹¹⁷. Grev, bu sosyal eşitsizliğe rağmen, işverenleri işçilerle pazarlık yapmak zorunda bırakması bakımından son derece önemlidir.

Toplu pazarlık görüşmelerinde taraflar arasında anlaşmazlık çıkması ve çözüm yollarının tıkanması gayet olağan bir durumdur. Bu tür durumlarda pazarlığın çözüme kavuşması amacıyla karşı tarafın taleplerini kabul etmeye zorlamak için ekonomik güç araçlarına ihtiyaç duyulabilir. İşveren tarafının gücü sahip olduğu sermaye iken işçi tarafın ekonomik güç aracı genellikle grev hakkıdır¹¹⁸. Emek gücüne sahip işçiler, işveren gibi sermaye gücüne sahip olmadıklarından bireysel olarak mücadele etmek yerine bir araya gelerek mücadele etmek zorundadırlar¹¹⁹. Grev hakkı, bu zorunluluk sebebiyle işçilere tanınması önemli olan bir haktır. Yapılan açıklamalar ışığında grevin, işçilerin, işyeri veya ülke düzeyinde, çalışma koşullarını korumak ve daha iyi hale getirmek için başvurdukları başlıca mücadele yolu olduğu ifade edilebilir¹²⁰.

Gerçekten de işçiler için en etkili tepki, çalışmayı bırakmaktır. İşçiler, işverene olası zararların habercisi olarak işi durdurarak bir uyarıda bulunurlar. Grev kararı alındığında, işverenler bu uyarıyı göz önünde bulundurarak, işçilerin taleplerini daha fazla gözden geçirmek ve değerlendirmek zorunda kalırlar¹²¹.

¹¹⁶ Sur, *Grev Kavramı*, 109; Sur, *Toplu İlişkiler*, 418-419; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 32; Kandemir, “Grev Hakkı,” 592; Kandemir, “Grev Hakkı ve Sınırlandırılması,” 306; Dilek Dulay Yangın, “Grev Ertelemesine İlişkin Yasal Değişikliklerin Değerlendirilmesi–Uluslararası Normlara Uyum Sorunu,” *İş Hukukunda Yeni Yaklaşımlar II* içinde, Ed. Kübra Doğan Yenisey, Seda Ergüneş Emrağ (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2018), 247.

¹¹⁷ Tuna ve Kutsal, *Grev Hakkı*, 61; Aydemir, “Grev Hakkının Niteliği ve Yeri,” 274.

¹¹⁸ Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 400; Zararsız, “Erteleme,” 4; Kandemir, “Grev Hakkı,” 591-592; Uşan, *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku*, 318.

¹¹⁹ Talas, *Sosyal Ekonomi*, 462; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 33; Aydemir, “Grev Hakkının Niteliği ve Yeri,” 278.

¹²⁰ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 32; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 399; Gökteş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1011.

¹²¹ Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 331.

Grev sadece işçiler bakımından değil, işverenler bakımından da önemli olmuştur. Grev ve grev tehditleri ile karşı karşıya kalan işverenler, eskiden olduğu gibi işçi ücretlerini indirmek suretiyle maliyetleri indirmeyi bırakmış bunun yerine, daha verimli yöntemlerle maliyeti düşürme fikirleri üretmek zorunda kalmıştır¹²².

Grev hakkı; toplu iş sözleşmesi hakkı ve sendika hakkıyla birlikte birbirinden ayrılmaz bütünün bir parçasını oluşturmaktadır¹²³. Toplu iş sözleşmesi hakkının etkili olabilmesi için, işçilerin grev hakkının olması gerektiği açıktır¹²⁴. Grev hakkı gibi etkili bir araç olmadan da sendika hakkından da bahsedilmesi mümkün değildir¹²⁵.

Grev bir hak olarak kabul edildiği için işçinin de kanuna uygun bir greve katılması, hakkın kullanımı anlamına gelmektedir. Bunun sonucu olarak da işçinin greve katılarak işi bırakması iş görme ediminin ihlali niteliğinde olmayacağı gibi; işveren grev nedeniyle zarar görse de bu durum işverenin tazminat talep etmesi için haklı sebep teşkil etmemektedir. Kanuni greve katılan işçiye bu sebeple disiplin cezası da verilemez¹²⁶. Belirtmek gerekir ki grevin kanuni olması halinde de greve katılan işçilerin ve grev kararı alan sendikanın yapması yasak olan davranışlar vardır (STİSK m. 64, 68/3).

¹²² Tuna ve Kutsal, *Grev Hakkı*, 65.

¹²³ Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 401; Talat Canbolat, “6356 sayılı Kanunda Barışçıl Çözüm Yolu Olarak Arabuluculuk,” *Çalışma ve Toplum* 4, 39 (2013): 248; Kandemir, “Grev Hakkı,” 602; Çelik, 2000’li yıllarda Grevler,” 107; Aziz Çelik, “Sendikal Haklar: Uluslararası Çalışma Hukuku ve Türkiye’nin Uyumsuzluğu,” *Disiplinlerarası Yaklaşımla İnsan Hakları* içinde, Ed. Selda Çağlar (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2010), 256; Gülmez, Gülmez, “Toplu Eylem Hakkı,” 145. Gökteş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1011; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 7; Aydemir, “Grev Hakkının Niteliği ve Yeri,” 271; Sayın Yorgun, “Sosyal Politika Açısından 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu,” *Çalışma ve Toplum Dergisi* 4, 39 (2013): 368; Öztürk, “Toplu Eylem,” 1796; M. Seyyid Yelek, “Türkiye’de Grev Hakkını Düzenleyen Kuralların İlo Normları ile Uyumu,” *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi* 24, 53 (2023): 89; Mehtap Yücel Bodur, “Sendika ve Grev Hakkının Mündemiçliği Sorunu-Kavala Grevi Örneği,” *Akademik Hassasiyetler* 6, 12 (2019): 216.

¹²⁴ Kabakçı, “Grev Yasakları,” 5; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 7; Gökteş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1011; Aydemir, “Grev Hakkının Niteliği ve Yeri,” 271; Bülent Tanör, *Anayasa Hukukunda Sosyal Haklar* (İstanbul: May Yayınları, 1978), 291; Kandemir, “Grev Hakkı,” 603; Yelek, “ILO Normları,” 89.

¹²⁵ Gökteş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1011; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 7; Aydemir, “Grev Hakkının Niteliği ve Yeri,” 271; Yorgun, “Sosyal Politika Açısından 6356 sayılı Kanun,” 374; Tanör, *Anayasa Hukukunda Sosyal Haklar*, 291; Kandemir, “Grev Hakkı,” 602.

¹²⁶ Narmanlıoğlu, *Grev*, 10; Talas, *Sosyal Ekonomi*, 464; Tuncay, Savaş Kutsal ve Bozkurt Gümrükçüoğlu, *Toplu İş Hukuku*, 471; Kandemir, “Grev Hakkı ve Sınırlandırılması,” 306; Gündüz, “Grev Hakkına Müdahale,” 16.

2.2. Grev Hakkının Tarihsel Gelişimi

2.2.1. Grev Hakkının Dünyada Tarihsel Gelişimi

Toplu iş hukuku açısından grev hakkı, sendika hakkı ve toplu sözleşme hakkı ile sosyal haklar kategorisinde yer almıştır¹²⁷. Grev hakkı, tarihi açıdan sendika hakkı ile birlikte diğer sosyal haklardan önce gelişmiştir. Hatta işçilerin örgütlenme süreci grev hareketleriyle başlamıştır¹²⁸.

Siyasi tarihin savaşlar etrafında geliştiği gibi, işgücü tarihi de büyük ölçüde grevler etrafında biçimlenmiştir¹²⁹. Grev, “bağımlı çalışma” ile ortaya çıkmış ve antik çağlarda bile kullanılan bir mücadele aracı haline gelmiştir¹³⁰. Gerçekten de grev hareketlerinin tarihi, Firavunlar Dönemi Mısır’ı gibi erken dönemlere dahi uzanmaktadır¹³¹. Örneğin Firavunlar Dönemi Mısır’ında yemeklerine getirilen sınırlama sebebiyle piramit inşaatında çalışan işçilerin işi bıraktığı, bunun üzerine dönemin Firavunu III. Ramses’in bu sınırlamayı kaldırdığı yönünde bir olay rivayet edilmektedir¹³².

Bugünkü anlamda ise grevin ortaya çıkışı sanayi devrimi ile gerçekleşmiştir. 1539 yılında Paris ve Lyon’da basımevi işçilerinin yaptıkları iş bırakma eylemi, Avrupa’da tespit edilebilen ilk grev olarak kayıtlara geçmiştir. Bu ve ardından gelen ilk dönem grevler, herhangi bir yasal dayanağa sahip olmayıp, aksine grevleri yasaklayan kanunlara karşı çıkmıştır¹³³. Bu bağlamda grev hakkının tarihsel gelişimi, grev yasaklarının tarihsel gelişimine yer vermiş olması bakımından önemlidir.

Eskiden grev, bir hak olarak tanınmak yerine, çeşitli cezai yaptırımlara tabi tutulan, isyan olarak kabul edilen bir eylemdi¹³⁴. Bu sebeple grevin bir hak olarak kabul edilmesi toplum

¹²⁷ Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 7; Aydemir, “Grev Hakkının Niteliği ve Yeri,” 276; Tanör, *Anayasa Hukukunda Sosyal Haklar*, 291; Kandemir, “Grev Hakkı,” 598-599.

¹²⁸ Aydemir, “Grev Hakkının Niteliği ve Yeri,” 270; Tanör, *Anayasa Hukukunda Sosyal Haklar*, 291; Kandemir, “Grev Hakkı,” 602.

¹²⁹ Ross ve Hartman’dan aktaran Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 31.

¹³⁰ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 31.

¹³¹ Esener, *İş Hukuku*, 590; Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 333; Sur, *Grev Kavramı*, 7; Arslan, “Kanun Dışı Grevin Hukuki ve Cezai Sonuçları,” 3; Cem Dişbudak ve Serpil Bozkulak, “İktisat ve Hukuk İlişkisi Çerçevesinde Grev Hakkı ve Engellemelerinin Değerlendirilmesi,” *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi* 15, 1 (2023): 119; Kandemir, “Grev Hakkı ve Sınırlandırılması,” 303.

¹³² Hasan Doğan, “Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Grev Hakkı,” 266; Öztürk, “Toplu Eylem,” 1795; Ünsal, “Grev Hakkının Geleceği,” 426; Kandemir, “Grev Hakkı ve Sınırlandırılması,” 303; Yücel Bodur, “Kavala Grevi,” 207.

¹³³ Hasan Doğan, “Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Grev Hakkı,” 266-267.

¹³⁴ Narmanlıoğlu, *Grev*, 20; Talas, *Sosyal Ekonomi*, 462; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 31; Aydemir, “Grev Hakkının Niteliği ve Yeri,” 270; Öztürk, “Toplu Eylem,” 1795; Yelek, “ILO

için ağır sonuçları olan olaylarla sonuçlanmıştır. Örneğin Fransa’da başlayan 1830 tarihli ve 1848 tarihli işçi ayaklanmaları kanlı bir biçimde gerçekleşmiştir. Benzer şekilde, Almanya’da 1845 yılında çıkan “Meslek Nizamnamesi” ile sendika ve grev eylemlerinin yasaklanması sonucu çıkan ayaklanmalarda çok sayıda insan hayatını kaybetmiştir¹³⁵.

Sanayi devriminin bir sonucu olarak, fabrikalar yaygınlaşırken işsizlik ve sefalet de artmıştır. İşçiler, iş güvenliği olmadan, sefalet düzeyinde ücrete ve ağır çalışma koşullarına mecbur bırakılmıştır¹³⁶. Tüm bu olumsuz koşullardan kurtulmak ve insan onuruna uygun bir yaşam seviyesinde yaşayabilmek amacıyla işçiler, toplanarak çeşitli sosyal hakları talep etmiş ve bu amaçla işyerlerinde direniş gerçekleştirmişlerdir¹³⁷.

Grev, direkt olarak kapitalizme bağlı olarak ortaya çıkmasa bile, özellikle Batı Avrupa’da kapitalizm döneminde önemli bir boyuta ulaşmıştır. Grevin yaygınlaşması kapitalizmin gelişmesiyle paralel seyretmiştir¹³⁸. Zira bu dönemde, sanayi devriminin bir sonucu olarak ücretli işçi sayısı artmış ve belirli bölgelerde yoğunlaşmıştır¹³⁹.

Grev ancak İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra sosyal hakların hukuk zemininde tanınmasıyla birlikte hak olarak görülmeye başlanmıştır¹⁴⁰. Günümüzde demokrasiyi benimsemiş birçok devlet grev yapmayı bir hak olarak kabul etmiştir¹⁴¹. Ancak bugün grev hakkını tanıyan demokratik ülkelerin tarihine bakıldığında, bu hakkın belirli dönemlerde kısıtlandığı veya geçici olarak kaldırıldığı görülmektedir. Nazi Almanya’sı, Mussolini dönemi İtalya, 1940-1944 tarihleri arasında Fransa, bunlara örnek olarak gösterilebilir¹⁴².

Normları,” 89; Zararsız, “Grev Hakkı,” 115; Kandemir, “Grev Hakkı ve Sınırlandırılması,” 304; Gündüz, “Grev Hakkına Müdahale,” 13-14; Bozkurt Yüksel, “Hukuki Grev Kavramı,” 112.

¹³⁵ Hasan Doğan, “Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Grev Hakkı,” 267.

¹³⁶ Talat Canbolat, “Sanayi Devrimi ve İş Hukukunun Ortaya Çıkışı,” *TESAM Strateji Dergisi*, 2 (2023): 14; Özal Çiçek ve Mehmet Öçal, “Dünyada ve Türkiye’de İş Sağlığı ve İş Güvenliğinin Tarihsel Gelişimi,” *Emek ve Toplum Dergisi* 5, 11 (2016): 110; Tuba Özhazinedar, “İşçiler, Osmanlı’nın İşçileri ve Yasal Kısıtlamaları,” *Atatürk Yolu Dergisi*, 75 (2024): 339; Yücel Bodur, “Kavala Grevi,” 205.

¹³⁷ Zararsız, “Erteleme,” 4.

¹³⁸ Sur, *Grev Kavramı*, 30; Öztürk, “Toplu Eylem,” 1795.

¹³⁹ Sur, *Grev Kavramı*, 30.

¹⁴⁰ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 31; Sur, *Grev Kavramı*, 7; Arslan, “Kanun Dışı Grevin Hukuki ve Cezai Sonuçları,” 5; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 6; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 621; Öztürk, “Toplu Eylem,” 1795.

¹⁴¹ Esener, *İş Hukuku*, 590; Talas, *Sosyal Ekonomi*, 455; Aydemir, “Grev Hakkının Niteliği ve Yeri,” 275; Muammer Aksoy, “1961 Anayasasına Göre Memurların Grev Hakkı,” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 26, 4 (1971): 9.

¹⁴² Talas, *Sosyal Ekonomi*, 463; Esener, *İş Hukuku*, 590.

2.2.2. Grev Hakkının Türkiye’de Tarihsel Gelişimi

2.2.2.1. Ta’til-i Eşgal Kanunu Dönemi

Grev hakkının ülkemizde tarihsel gelişimini Cumhuriyet öncesi ve sonrası olmak üzere iki farklı dönemde incelemek gerekmektedir. Cumhuriyet öncesinde, Osmanlı İmparatorluğu döneminde, XIX. yüzyılın sonlarına kadar sanayi faaliyetleri gelişmemiştir. Bu nedenle de toplu iş uyuşmazlıkları genellikle gündeme gelmemiştir¹⁴³. Bununla birlikte XIX. yüzyılın sonlarında Osmanlı sanayisinde, özellikle kağıt, matbaa, gıda, savaş araçları sanayisinin kurulmasıyla işçi sayısı artış göstermiştir. Bu artışla beraber grev hareketleri de başlamıştır¹⁴⁴. Öyle ki grevle ilgili düzenlemeler yapılmak zorunda kalınmıştır. 1845 yılında çıkarılan Polis Nizamnamesi’nin işçi faaliyetlerini düzenleyen bir maddesinde, işini bırakarak greve gitmeyi amaçlayan işçilerin eylemlerine engel olunmasını emredilmiştir¹⁴⁵.

Bazı kaynaklara göre Osmanlı’da ilk grev 1872 yılında Beyoğlu telgraf işçileri tarafından yapılmıştır¹⁴⁶. Bazı kaynaklarda ise Osmanlı’da bilinen ilk grevin 1872 yılında devlete ait olan “Tersane-i Amire” isimli işyerinde tersane işçileri tarafından yapıldığı kabul edilmektedir¹⁴⁷. Sonrasında “Elbise-i Amire” isimli işyerindeki ve Zonguldak Kömür Madenlerindeki işçiler tarafından yapılan grevlerle işçi mücadeleleri devam etmiştir¹⁴⁸. Bununla birlikte 1908’e kadar olan işi bırakma eylemlerinin çoğu, örgütlü olmayan bireysel eylemler biçiminde gerçekleşmiştir¹⁴⁹.

¹⁴³ Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 1; Hasan Doğan, “Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Grev Hakkı,” 272; Urhanoglu ve Manav, “Türk Hukuku’nda Grev Yasakları,” 217; Narmanlioğlu, *Grev*, 36; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 14; Özhazinedar, “Osmanlı’nın İşçileri,” 343; Yücel Bodur, “Kavala Grevi,” 205; Atanur Karaahmetoğlu “Osmanlı Devleti’nde Çalışma Yaşamında Görülen İlk Sendikal Hareketler Üzerine Bir Değerlendirme,” *Emek ve Toplum Dergisi* 9, 25 (2020) 428; Zengin, “Osmanlı Devleti’nde Emekçiler,” 3-4.

¹⁴⁴ Sur, *Grev Kavramı*, 31.

¹⁴⁵ Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 273; Öztürk, “Toplu Eylem,” 1815; Özhazinedar, “Osmanlı’nın İşçileri,” 344-345; Zengin, “Osmanlı Devleti’nde Emekçiler,” 5.

¹⁴⁶ Sur, *Toplu İlişkiler*, 12; Mesut Gülmez, “Tanzimat’tan Sonra İşçi Örgütlenmesi ve Çalışma Koşulları (1839-1919),” *Tanzimattan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi* içinde, Ed. Mustafa Şahin (İstanbul: İletişim Yayınları, 1985), 3:793; Hasan Doğan, “Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Grev Hakkı,” 273; Öztürk, “Toplu Eylem,” 1815.

¹⁴⁷ Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 1; Mahiroğulları, *Osmanlıdan Günümüze Sendikacılık*, 26; Urhanoglu ve Manav, “Türk Hukuku’nda Grev Yasakları,” 217; Narmanlioğlu, *Grev*, 36; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 34; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 97; Dişbudak ve Bozkulak, “Grev Hakkı,” 119; Bozkurt Yüksel, “Hukuki Grev Kavramı,” 112; Yücel Bodur, “Kavala Grevi,” 208; Özhazinedar, “Osmanlı’nın İşçileri,” 347-348; Zengin, “Osmanlı Devleti’nde Emekçiler,” 12.

¹⁴⁸ Mahiroğulları, *Osmanlıdan Günümüze Sendikacılık*, 26; Zengin, “Osmanlı Devleti’nde Emekçiler,” 12.

¹⁴⁹ Hasan Doğan, “Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Grev Hakkı,” 273.

1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi ile Osmanlı'da önceleri özgürlük ortamı oluşmuş ve işçi sınıfının sayısının artmasıyla grev eylemlerinde de artış meydana gelmiştir¹⁵⁰. Grevler özellikle Rumeli ve Anadolu demiryollarında çalışan işçiler tarafından uygulanmaya başlanmıştır¹⁵¹. Bu gelişmelerle birlikte, Osmanlı'da faaliyet gösteren yabancı sermayedarların da etkisiyle grevlerin düzenlenmesi için hukuki bir çerçevenin oluşturulma ihtiyacı doğmuştur. Bu amaçla öncelikle 1908 yılında "Ta'til-i Eşgâl Cemiyetleri Hakkında Kanûn-ı Muvakkat"¹⁵² ile geçici bir hukuki düzenleme getirilmiştir. Sonrasında Meclis-i Mebûsân ve Meclis-i A'yân'da gerçekleşen görüşmeler neticesinde, çok az değişiklikler yapılarak "Ta'til-i Eşgâl Kanunu" (TEK)¹⁵³ kabul edilmiştir¹⁵⁴.

Özellikle 1908 yılında artan grevlerin başlıca sebepleri işçilerin ödenmeyen ücret alacaklarının ödenmesi ve ücret artırımını talepleridir. Buna ek olarak işçilerin çalışma saatlerinin azaltılması gibi çalışma koşullarını hafifletilmesi talepleri de grevlere sebep olmuştur¹⁵⁵. TEK'in kalem alınmasındaki ilk amaç da bu grev dalgasının önünü almaktır¹⁵⁶.

¹⁵⁰ Sur, *Toplu İlişkiler*, 13; Kutal, "Toplu İş Uyuşmazlıkları," 230; Gülmez, "İşçi Örgütlenmesi," 794; Şehmus Güzel, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İşçi Hareketi ve Grevler," *Tanzimattan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi* içinde, Ed. Mustafa Şahin (İstanbul: İletişim Yayınları, 1985), 3:810; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 97; Öztürk, "Toplu Eylem," 1815; Güney ve Aslanova, "Grev Yasakları ve ILO," 261; Sur, "Grev Türleri," 269; Yücel Bodur, "Kavala Grevi," 207; Özhazinedar, "Osmanlı'nın İşçileri," 346; Zengin, "Osmanlı Devleti'nde Emekçiler," 6.

¹⁵¹ Ali Güzel, "3008 Sayılı İş Yasasının Önemi ve Başlıca Hükümleri," *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 35-36 (1986): 211; Hasan Doğan, "Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Grev Hakkı," 271; Güney ve Aslanova, "Grev Yasakları ve ILO," 261; Kandemir, "Grev Hakkı ve Sınırlandırılması," 314.

¹⁵² Kanun'un tam hali için bkz. A. Gündüz Ökçün, *Ta'til-i Eşgal Kanunu 1909* (Ankara: AÜ SBF Basın ve Yayın Yüksek Okulu Basımevi, 1982), 2 vd.

¹⁵³ Kanun'un tam hali için bkz. Ökçün, *Ta'til-i Eşgal Kanunu*, 133 vd.;

¹⁵⁴ Sur, *Toplu İlişkiler*, 13; Sur, "Grev Türleri," 269-270; Gülmez, "İşçi Örgütlenmesi," 795-796; Şehmus Güzel, "İşçi Hareketi ve Grevler," 815-816; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 97-98; Hasan Doğan, "Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Grev Hakkı," 272; Güney ve Aslanova, "Grev Yasakları ve ILO," 261; Betül Urhan ve Seydi Çelik, "Türkiye'de Sistemin "Milli Güvenlik" Algısı ve Bunun İşçi Hareketleri ve Sendikacılık Faaliyeti Üzerindeki Etkisi," *Çalışma ve Toplum Dergisi* 2, 25 (2010): 114; Dişbudak ve Bozkulak, "Grev Hakkı," 120; Yücel Bodur, "Kavala Grevi," 214; Özhazinedar, "Osmanlı'nın İşçileri," 349; Zengin, "Osmanlı Devleti'nde Emekçiler," 6.

¹⁵⁵ Gülmez, "İşçi Örgütlenmesi," 797; Şehmus Güzel, "İşçi Hareketi ve Grevler," 817; Hasan Doğan, "Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Grev Hakkı," 274; Cem Doğan, "Türk İş Hukuku ve Çalışma İlişkileri Alanına Uzlaştırma Kurulunun Girişi: Ta'til-i Eşgâl Kanunu Üzerine Bir Değerlendirme," *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 31 (2012): 281; Bozkurt Yüksel, "Hukuki Grev Kavramı," 112; Yücel Bodur, "Kavala Grevi," 209; Zengin, "Osmanlı Devleti'nde Emekçiler," 7.

¹⁵⁶ Gülmez, "İşçi Örgütlenmesi," 796; Güzel, "3008 sayılı Yasa", 211; Doğan, "Ta'til-i Eşgâl," 284; Sur, "Grev Türleri," 270; Kandemir, "Grev Hakkı ve Sınırlandırılması," 314; Yücel Bodur, "Kavala Grevi," 214.

Arapça sözcüklerden oluşan ve “işleri bırakma” anlamına gelen “Ta’til-i Eşgal” tamlaması “grev” sözcüğünün o tarihteki karşılığı olarak kullanılmıştır. İsminden de anlaşılacağı üzere TEK, grev hakkını düzenleyen bir kanundur¹⁵⁷.

Ta’til-i Eşgal Kanunu’nda grevin tanımına yer verilmemiştir. Ancak kanun tasarısının gerekçesinde grevin, bir diğer deyişle ta’til-i eşgalin tanımı yapılmıştır. Buna göre:

“Bir müessesede bir sanatta çalışan müstahdem ve amelenin umumu veya kısm-ı azamı tarafından defaten terk-i hizmet ve ameliyat edilmesinden ibaret olan tatil-i eşgal, ücreti tezyid veyahut saati mesaiyi, tenkis ettirmek veya menafi-i saire-i meşruayı bu suretle vikaye ve temin etmek gibi netayicin istihsali maksadına müsteniden vukubulur.”¹⁵⁸.

Kanun kapsamına, demiryolu, tramvay, genel aydınlatma gibi kamuya hizmet veren işkollarında çalışanlar alınmıştır (m. 1)¹⁵⁹. Bu kuruluşlarda çalışanlar arasında herhangi bir ayırım yapılmamış, hem işçi hem de memur statüsündeki çalışanlar greve ilişkin sınırlamalara tabi tutulmuştur¹⁶⁰.

Ta’til-i Eşgal Kanunu grev hakkını tamamen yasaklamamış ancak grev yapabilmek için ön uzlaşma sürecinden geçme zorunluluğu getirilmiştir¹⁶¹. Kanun, uyuşmazlık halinde grevden önce Uzlaşma Kurulu’nun oluşturulması ve uzlaşma sürecinden geçilmesini öngörmüştür. Uzlaşma süreci beklenmeksizin ya da bu süreç işlerken greve gidilmesi, yasaklanmıştır¹⁶². Ayrıca Kanun’da grev hakkı sendikalara değil, gerçek kişilere tanınmıştır. Böylelikle vahşi grevler de Kanun’a göre mümkün hale gelmiştir¹⁶³.

Bunun dışında, çalışma özgürlüğünü sınırlamaya yönelik her türlü eylem ve işçileri grev yapmaya zorlama faaliyetleri yasaklanmıştır (TEK m. 6, 8). Grev özgürlüğünü sınırlayan en önemli hükümlerden bir tanesi Kanun’un 10’uncu maddesidir. Buna göre, kanuna uygun şekilde yapılan grevler nedeniyle kamu hizmetlerinin kesintiye uğraması

¹⁵⁷ Adnan Mahiroğulları, *Cumhuriyetten Günümüze Türkiye’de İşçi Sendikacılığı* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005), 29.; Öztürk, “Toplu Eylem,” 1815.

¹⁵⁸ Ökçün, *Ta’til-i Eşgal Kanunu*, 5; Sur, *Grev Kavramı*, 23.

¹⁵⁹ Ökçün, *Ta’til-i Eşgal Kanunu*, 133; Gülmez, “İşçi Örgütlenmesi,” 796; Şehmus Güzel, “İşçi Hareketi ve Grevler,” 816; Hasan Doğan, “Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Grev Hakkı,” 283; Doğan, “Ta’til-i Eşgâl,” 286; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 98; Yücel Bodur, “Kavala Grevi,” 214.

¹⁶⁰ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 98.

¹⁶¹ Sur, *Toplu İlişkiler*, 422; Sur, “Grev Türleri,” 270; Gülmez, “İşçi Örgütlenmesi,” 799; Şehmus Güzel, “İşçi Hareketi ve Grevler,” 816-817; Güzel, “3008 sayılı Yasa,” 211; Mahiroğulları, *Cumhuriyetten Günümüze Sendikacılık*, 29; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 35; Yücel Bodur, “Kavala Grevi,” 214; Özhazinedar, “Osmanlı’nın İşçileri,” 349; Zengin, “Osmanlı Devleti’nde Emekçiler,” 6-7.

¹⁶² Doğan, “Ta’til-i Eşgâl,” 285; Öztürk, “Toplu Eylem,” 1815; Sur, “Grev Türleri,” 270.

¹⁶³ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 98.

durumunda, bu hizmetlerin devamlılığını sağlamak amacıyla gerektiğinde askeri güç kullanılabileceği ifade edilmiştir. Ayrıca, istikrarı koruma amacıyla, savaş durumlarında veya savaş tehdidi altında, hükümetin çalışanların taleplerini incelemeyi erteleyebileceği veya incelemekten tamamen vazgeçebileceği hükme bağlanmıştır (TEK m. 10)¹⁶⁴.

Bu dönemde her ne kadar grev hakkına önemli sınırlamalar getirilmişse de başarıya ulaşan grevler olmuştur. Örneğin, demiryolunu işleten İngiliz şirketi ile hükümet arasında 3 Temmuz 1923'te yapılan anlaşmaya göre işçi ücretlerine %25 indirim yapılması kararlaştırılmış bu sebeple de işçiler harekete geçmiştir. TEK'e göre uzlaşma komisyonu oluşturulmuş ancak anlaşma sağlanamamış ve işçiler greve gitmiştir. Grev karşısında hükümet ve şirket, işçi ücretlerinde %25'lik indirim yapma kararından vazgeçmiştir¹⁶⁵.

2.2.2.2. 3008 sayılı İş Kanunu Dönemi

Cumhuriyet ilan edildikten sonra kabul edilen 1924 Anayasası, toplanma ve dernek kurma hakkını tanıırken sendika kurma ve toplu pazarlık hakkını düzenlememiştir. Bu dönemde 1926 tarihli Türk Ceza Kanunu ve 1925 tarihli Takrir-i Sükun Kanunu ile toplu pazarlık hakkı sınırlandırılmıştır¹⁶⁶. Öyle ki Türk Ceza Kanunu'nun "İş ve çalışma hürriyeti aleyhindeki cürümler" başlıklı kısmında grev yapan işçilerin¹⁶⁷ cezalandırılacağı öngörülmüştür (m. 201/2)¹⁶⁸.

Cumhuriyetin ilk yıllarında serbest piyasa zayıf olduğundan ekonomide devletçilik ilkesi benimsenmiştir¹⁶⁹. Böyle bir ortamda kabul edilen 1936 tarih ve 3008 sayılı İş Kanunu'nun 72'nci maddesinde¹⁷⁰ grev açıkça yasaklanmıştır. Kanun'un 73'üncü

¹⁶⁴ Ökçün, *Ta'til-i Eşgal Kanunu*, 134-135; Şehmus Güzel, "İşçi Hareketi ve Grevler," 817; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 98; Sur, "Grev Türleri," 270; Özhazinedar, "Osmanlı'nın İşçileri," 349-350.

¹⁶⁵ Mahiroğulları, *Osmanlıdan Günümüze Sendikacılık*, 74.

¹⁶⁶ Sur, *Toplu İlişkiler*, 14; Dişbudak ve Bozkulak, "Grev Hakkı," 119.

¹⁶⁷ Maddede "grev" terimi geçmese de "Her kim cebir ve şiddet veya tehdit ile gerek işçiyi ve gerek ticaret veya sanat sahiplerini veya işverenleri, yevmiyeleri azaltıp çoğaltmaya yahut evvelce kabul edilen şartlardan başka şartlar altında mukaveleler kabulüne icbar etmek maksadiyle bir işin tatiline veya nihayet bulmasına sebebiyet verir veya tatilin devamına amil olursa" ifadelerinden bugünkü anlamıyla grevin kastedildiği açıktır.

¹⁶⁸ Güzel, "3008 sayılı Yasa", 211; Mahiroğulları, *Osmanlıdan Günümüze Sendikacılık*, 64; Sur, *Grev Kavramı*, 24; Sümer, *İş Hukuku*, 281; Tural, "Türk Hukukunda Grev Hakkı," 434; Necmettin Özerkmen, "Geçmişten Günümüze Türkiye'de Anayasa ve Yasalarda Sendikal Hakların Düzenlemesi ve Getirilen Kısıtlamalar," *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi* 43, 1 (2003): 244.

¹⁶⁹ Esener, *İş Hukuku*, 592; Sur, *Toplu İlişkiler*, 142; Sur, "Grev Türleri," 271; Güzel, "3008 sayılı Yasa", 174; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 100.

¹⁷⁰ Düzenlemeye göre; "Grev ve Lokavt, yasaktır. "

maddesi¹⁷¹ ise hangi eylemlerin grev olarak kabul edileceğini belirleyerek grevi tanımlamıştır. 3008 sayılı Kanun'un 127'nci ila 130'uncu maddelerinde grev yasağına aykırılığın cezai ve hukuki müeyyideleri düzenlemiştir¹⁷². Grev hakkının yasaklanmasının sonucu olarak Kanun'da zorunlu uzlaşma ve zorunlu tahkim sistemi düzenlenmiştir (m. 80 vd.)¹⁷³.

Bu dönemde grev yasağının temel nedeni, grevin sınıf mücadelesi anlamına gelebilmesi ve siyasi amaçlar için kullanılma potansiyeli taşıması endişesidir¹⁷⁴. Kanun, temel özellikleri itibarıyla "devletçilik" ve "halkçılık" ilkelerinin etkilerini yansıtmaktadır. Özellikle halkçılık ilkesi sınıfsız bir Türk toplumu hedeflediği için sınıf mücadelesi haline gelebilecek grev de yasaklanmıştır. Bu haliyle Kanun'un otoriter bir karakter taşıdığı ifade edilebilir¹⁷⁵.

Grevi yasaklayan 3008 sayılı Kanun tek parti dönemi sona erdikten sonra tartışılmaya başlanmıştır. Kanun'un değişiklik görüşmelerinde iktidar partisi Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), grev karşıtı bir tutum sergilemiştir. İktidar partisi sözcüleri, grev hakkı ile devletçilik ilkesinin uyumsuz olduğunu, grevin bolşevizmin etkili bir aracı olduğunu,

¹⁷¹ (1) Elli kişiden az işçi bulunan işyerlerinde on işçinin ve elliden itibaren beş yüz kişiden az işçi çalışan işyerlerinde umum işçi sayısının beşte biri kadar sayıda işçilerin ve beş yüz kişi ile daha yukarı sayılarda işçi çalıştırılan işyerlerinde ise, en az yüz işçinin, gerek iş mukaveleleriyle önceden taahhüt etmiş olan ve gerek işin mahiyetine ve çalışma teamüllerine veya kanunî ve nizamî hükümlere müsteniden mer'i bulunan umumî veya hususî iş şartlarının hepsi yahut bir veya bir kaç yerine, kendi menfaatlerine daha uygun gördükleri başka iş şartlarını işverene kabul ettirmek veyahut muayyen ve mer'i iş şartlarına karşı itirazları bulunmaksızın ancak bunların tatbikine aid usuller ve tarzların değiştirilmesini temin eylemek kasdile, aralarında kararlaştırarak, hep birlikte ve birden bire işi bırakmaları Grev'dir.

(2) Birinci fıkrada yazılı nisabları doldurmamakla beraber, aynı maksadlardan biri için, Ker hangi bir işyerinde, en az üç işçinin dahi, aralarında kararlaştırarak, hep birlikte ve birden bire işi bırakmaları yüzünden o işyerindeki faaliyet tamamen veya işin mahiyetine göre ehemmiyetli derecede kısmen ataletle uğrarsa, bu hale sebep olan işçilerin işbu hareketleri de Grev sayılır.

(3) Çalıştıkları iş yerindeki iş şartlarına itirazları olmayıp da maiıza başka bir iş yerinde çıkan "toplulukla iş ihtilâfı,, nın oradaki işçiler lehine kotarılmasını sağlamak maksadile, yukarıda yazılı nisablarda işçilerin, aralarında kararlaştırarak, hep birlikte ve birden bire işi bırakmaları dahi Grev hükmünde tutulur.

¹⁷² Talas, Sosyal Ekonomi, 481-482; Oğuzman, *İşçi-İşveren İlişkileri*, 114; Güzel, "3008 sayılı Yasa", 212; Esener, *İş Hukuku*, 592; Sur, *Toplu İlişkiler*, 14; Sur, "Grev Türleri," 271; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 100; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 622; Öztürk, "Toplu Eylem," 1816; Güney ve Aslanova, "Grev Yasakları ve ILO," 261; Urhan, Çelik, "Milli Güvenlik," 118; Özerkmen, "Geçmişten Günümüze Türkiye'de Anayasa," 244.

¹⁷³ Oğuzman, *İşçi-İşveren İlişkileri*, 114; Sur, "Grev Türleri," 271; Canbolat, "Arabuluculuk," 249; Güzel, "3008 sayılı Yasa", 214; Mahiroğulları, *Cumhuriyetten Günümüze Sendikacılık*, 38; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 100; Öztürk, "Toplu Eylem," 1816.

¹⁷⁴ Tuna ve Kutal, *Grev Hakkı*, 59; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 100; Özkoç, *Türkiye'de Grev Ertelemeleri*, 15; Emre Karabacak, "Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı Işığında Grev Hakkı," *Legal İHSGHD* 13, 49 (2016) 69; Güzel, "3008 sayılı Yasa", 212.

¹⁷⁵ Mahiroğulları, *Cumhuriyetten Günümüze Sendikacılık*, 38; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 100; Kutal, "Toplu İş Uyuşmazlıkları," 230; Sinan Yıldırım, "1950 Seçimleri ve Propaganda," *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 6 (2004): 145.

demokrasi için grev hakkının zorunlu olmadığını belirtmişlerdir¹⁷⁶. Öyle ki dönemin Çalışma Bakanlığı, grev hakkı karşıtı makalelerin derlendiği bir kitap dahi çıkartmıştır¹⁷⁷. Bu dönemde muhalefet partisi Demokrat Parti (DP) ise işçilere grev hakkının verilmesini savunmuştur¹⁷⁸. Dönemin DP Milletvekili Fuat Köprülü, “...Eğer grev hakkı tanımıyorsak, kabul etmiyorsak, sendika kanununun hikmeti vücudu kalmaz. Bu sadece gösterişten ibaret kalır, mantıksızlıktan ibaret kalır.” şeklindeki konuşmasıyla grev hakkının önemini vurgulamıştır¹⁷⁹. DP iktidara geldiğinde hükümet programı Adnan Menderes tarafından TBMM’de okunmuş ve 3 Haziran 1950 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanmıştır¹⁸⁰. Programda demokratik ülkelerde tanınan grev hakkının işçilere verileceği vurgulanmıştır¹⁸¹. Ardından bir grev kanunu tasarısı hazırlamıştır. Ancak tasarıda grev hakkı İş Kanunu’nun uygulandığı yerlerle sınırlı olduğundan sendikalar tarafından eleştirilmiş ve kanunlaşmamıştır¹⁸². Nihayetinde DP 10 yıllık iktidar döneminde işçilere grev hakkının verilmesine ilişkin bir düzenleme gerçekleştirmemiştir¹⁸³. Bu dönemde işçilere grev hakkının tanınmaması sebebi, dönemin yöneticilerinin, ekonomik kalkınmanın grev hakkı gibi bazı haklardan daha öncelikli görmesi olarak gösterilmektedir¹⁸⁴. 5 Şubat 1957 tarihinde Dönemin Çalışma Bakanı Mümtaz Tarhan, sendikaların grevi karşılayacak ve lokavta dayanacak maddi güçlerinin

¹⁷⁶ Mahiroğulları, *Cumhuriyetten Günümüze Sendikacılık*, 72; Mahiroğulları, *Osmanlıdan Günümüze Sendikacılık*, 103; Adnan Mahiroğulları, “5018 Sayılı Kanun’dan 275 Sayılı Kanun’a Grev Hakkı Tartışmaları: Yasakçı Dönemden Serbesti Döneme Geçişin Yol Haritası,” *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi* 4, 10 (2015), 155; Aziz Çelik, “Millî Güvenlik Gerekçeli Grev Ertelemeleri,” *Çalışma ve Toplum Dergisi* 3, 18 (2008): 98; Aksoy, “1961 Anayasasına Göre Memurların Grev Hakkı,” 1.

¹⁷⁷ Bkz. Çalışma Bakanlığı, *Grev Olayları ve Türkiyemiz*, Ankara: T.C. Çalışma Bakanlığı Yayınları No: 18, 1950.

¹⁷⁸ Talas, *Sosyal Ekonomi*, 484; Sur, *Toplu İlişkiler*, 422; Mahiroğulları, *Cumhuriyetten Günümüze Sendikacılık*, 72; Mahiroğulları, *Osmanlıdan Günümüze Sendikacılık*, 103; Mahiroğulları, “5018 Sayılı Kanun’dan 275 Sayılı Kanun’a,” 155; Çelik, “Grev Ertelemeleri,” 98; Aksoy, “1961 Anayasasına Göre Memurların Grev Hakkı,” 1; Yıldırım, “1950 Seçimleri ve Propaganda,” 145.

¹⁷⁹ Yıldırım Koç, *Türkiye’de İşçiler ve Sendikalar (Tarihten Sayfalar)* (Ankara: Türkiye Yol-İş Sendikası Yayınları, 2000), 37; Mahiroğulları, *Osmanlıdan Günümüze Sendikacılık*, 103; Mahiroğulları, “5018 Sayılı Kanun,” 155; Görkem Akgöz, “İşçiler Greve Karşı: 1947 Sendikacılığının İlk Yıllarında Grev Tartışmaları,” *Mülkiye Dergisi* 38, 4 (2014): 124.

¹⁸⁰ RG: 03.06.2950 Sayı: 7523.

¹⁸¹ Ali Şağan, “Demokrat Parti İktidarı ve Grev Hakkı,” *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3, 7 (2014): 110.

¹⁸² Mahiroğulları, *Cumhuriyetten Günümüze Sendikacılık*, 72; Koç, *Türkiye’de İşçiler ve Sendikalar*, 80; Mahiroğulları, “5018 Sayılı Kanun,” 159; Şağan, “Demokrat Parti İktidarı ve Grev Hakkı,” 127; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 102; Çelik, “Grev Ertelemeleri,” 98-99.

¹⁸³ Mahiroğulları, *Osmanlıdan Günümüze Sendikacılık*, 107; Aziz Çelik, “Uluslararası Çalışma Normları ve Çalışma İlişkilerine Etkileri Açısından 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Yasası,” *Ekonomi Forumu III* içinde, Ed. Ogan Yumlu (İstanbul: Friedrich Ebert Stiftung Yayınları, 2014), 11; “1961 Anayasasına Göre Memurların Grev Hakkı,” 1; Yıldırım, “1950 Seçimleri ve Propaganda,” 145-146.

¹⁸⁴ Mahiroğulları, *Osmanlıdan Günümüze Sendikacılık*, 107.

olmadığını, bu husus dikkate alınmadığı takdirde grevin işçiler açısından olumsuz olacağını belirtmiştir¹⁸⁵.

1961 Anayasa'nın¹⁸⁶ yürürlüğe girmesinden sonra 3008 sayılı Kanun'un grev yasaklayan 72'nci maddesi Anayasa Mahkemesi'nin 06.03.1963 tarihli kararı¹⁸⁷ ile iptal edilmiştir. Kararda, iptal kararının altı ay sonra yürürlüğe gireceği belirtilmiştir. Altı aylık süre dolmadan 275 sayılı Kanun yürürlüğe girmiş ve 3008 sayılı Kanun'un ilgili hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır¹⁸⁸.

2.2.2.3. 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu Dönemi

1961 Anayasası'nın 47'nci maddesi ile grev hakkı ilk kez anayasal bir hak olarak tanımlanmıştır. Bu düzenleme işçilerin işverenleriyle olan ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal durumlarını koruma ve düzeltme amacıyla toplu sözleşme ve grev hakkına sahip olduklarını açıkça belirtmiştir¹⁸⁹.

1961 Anayasası grev hakkını tanımlamakla birlikte bu hakkın nasıl kullanılacağı hususu, 15 Temmuz 1963 tarihinde kabul edilen 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu (TSGLK) ile düzenlenmiştir. Kanun'un 17'nci maddesinde grevin tanımı yapılmıştır. Buna göre, "İşçilerin, topluca çalışmamak suretiyle bir iş kolunda veya iş yerinde faaliyeti durdurmak veya işin niteliğine göre önemli ölçüde aksatmak amacıyla aralarında anlaşarak veya bir teşekkülün aynı amaçla topluca çalışmamaları için verdiği bir karara uyarak işi bırakmalarına grev denir."

275 sayılı Kanun'un 17'nci maddesinde kanuni grevin tanımı yapılmıştır. Buna göre kanuni grev; "İşçilerin iş verenlerle olan münasebetlerinde iktisadi ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek amacıyla ve bu kanun hükümlerine uygun olarak yapılan greve,

¹⁸⁵ Şağan, "Demokrat Parti İktidarı ve Grev Hakkı," 119.

¹⁸⁶ RG: 20.07.1961 Sayı: 10859.

¹⁸⁷ RG: 16.05.1963 Sayı: 11404.

¹⁸⁸ Esener, *İş Hukuku*, 592.

¹⁸⁹ Narmanlıoğlu, *Grev*, 38; Talas, *Sosyal Ekonomi*, 477; Sümer, *İş Hukuku*, 281; Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 333; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 1; Sur, *Toplu İlişkiler*, 15; Sur, "Grev Türleri," 272-273; Temiz ve Ünal, "Türkiye'de Grev Hakkı ve Grev Ertelemeleri," 48; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 102; Çelik, 2000'li yıllarda Grevler," 108; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 404; Özkoç, *Türkiye'de Grev Ertelemeleri*, 17; Karabacak, "Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı Işığında Grev Hakkı," 69-70; Göktaş, "Grev Ertelemesi," 41; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 622; Öztürk, "Toplu Eylem," 1816; Kandemir, "Grev Hakkı," 589; Aktay ve Özdemir Ertürk, *Toplu İş Hukuku*, 281; Dişbudak ve Bozkulak, "Grev Hakkı," 120; Yelek, "ILO Normları," 88; Zararsız, "Grev Hakkı," 116; Bozkurt Yüksel, "Hukuki Grev Kavramı," 112.

kanuni grev”dir (f. 2). Bunun dışındaki grevler, siyasi grevler gibi, kanun dışı grev olarak kabul edilmiştir¹⁹⁰.

275 sayılı Kanun’un 20’nci maddesinde ise grev yasakları olan iş ve işyerleri detaylı bir şekilde düzenlenmiştir¹⁹¹. Bu maddeye göre;

“Savaş halinde; genel veya kısmi seferberlikte; ilâç imal eden iş yerleri hariç olmak üzere, hastane, klinik, sanatoryum, prevantoryum, dispanser, eczane, aşı ve serum imal eden müesseseler gibi sağlıkla ilgili iş yerlerinde; can veya mal kurtarma işlerinde; kamu tüzel kişilerince veya kamu iktisadi teşebbüslerince yerine getirilen su, elektrik ve havagazı istihsal ve dağıtım işlerinde; yabancı memleketlere yapmakta olduğu yolculuğu bitirmemiş deniz, hava ve kara ulaştırma araçlarında; türk sularında seyir halinde olan gemilerle türkiye’de hareket halinde bulunan hava, demir ve karayolu ulaştırma araçlarında; noterlik hizmetlerinde; eğitim ve öğretim kurumlarında, çocuk bakım yerlerinde; 19 uncu maddenin 2 nci bendi gereğince özel hakeme başvurulması hususunda anlaşma olmuşsa, tahkimnamenin imzalanmasından veya eğer aynı madde gereğince mahkeme grev veya lokavtı durdurma kararı almamaşsa esas hakkındaki hükmün tebliğinden sonra; 19 uncu maddenin 2 nci bendi hükümleri saklı kalmak kaydıyla, toplu iş sözleşmesi süresi içinde”

grev yapmak yasaktır. Bu maddede Millî Savunma Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığınca doğrudan doğruya işletilen işyerlerinde kural olarak grev yasağı öngörülmeyle birlikte, burada çalışanların ücret ve çalışma koşullarının, benzer işlerde çalışan diğer işçilere kıyasla daha kötü olduğu Yüksek Hakem Kurulu (YHK) tarafından tespit edilirse, bu işyerlerinde de grev yapılabileceği ifade edilmiştir. Söz konusu maddenin devamında genel hayatı felce uğratan felâket hallerinde, Bakanlar Kurulu’nun bu yerlerde gerekli gördüğü işyerleri veya işkollarında grevi yasaklayabileceği; sıkıyönetimin uygulandığı bölgelerde ise sıkıyönetim komutanlığının grevi yasaklayabileceği düzenlenmiştir¹⁹².

275 sayılı Kanun’un 21’inci maddesinde ise Bakanlar Kurulu’na millî güvenlik ve kamu sağlığı nedenleriyle grevi erteleme yetkisi vermiştir. Buna göre Bakanlar Kurulu, memleket sağlığını veya millî güvenliği bozucu nitelikteki bir grevi en çok otuz gün

¹⁹⁰ Narmanlıoğlu, *Grev*, 70; Mahiroğulları, *Osmanlıdan Günümüze Sendikacılık*, 207; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 104.

¹⁹¹ Oğuzman, *İşçi-İşveren İlişkileri*, 116; Özkoç, *Türkiye’de Grev Ertellemeleri*, 18; Mahiroğulları, *Cumhuriyetten Günümüze Sendikacılık*, 175; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 108.

¹⁹² Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 107-108.

süreyle erteleyebilir (f.1). Bakanlar Kurulu, grevin ertelenmesi kararının ilanından hemen sonra Yüksek Hakem Kurulu'ndan görüş ister (f.2). Yüksek Hakem Kurulu'nun görüşü istendikten sonra erteleme süresini en çok altmış gün daha uzatabilir (f.3)¹⁹³. Taraflar erteleme süresinin sona erdiği tarihte uzlaşmamışlar veya uyuşmazlığı özel hakeme intikal ettirmek hususunda anlaşmamışlarsa, tekrar grev kararı vererek greve devam etmekte serbesttiller¹⁹⁴. Söz konusu maddede, erteleme kararlarına karşı açılan iptal davalarında yürütmenin durdurulması taleplerinin Danıştay tarafından bir hafta içerisinde karara bağlanacağı düzenlenmiştir¹⁹⁵.

Kanun tasarısı TBMM'de görüşülürken grevin ertelenmesine ilişkin hüküm tartışma konusu olmuştur. Grevin ertelenmesini içeren hükmün Kanun'dan çıkarılması için 13 milletvekilinin imzasını taşıyan bir önerge sunulmuştur. Bu önergede, Bakanlar Kurulu'na grev hakkını kullanmayı imkansız kılacak yetkiyi tanımanın bu hakkın temel ilkelerine aykırı olacağı ifade edilmiştir. Ancak önerge reddedilmiştir¹⁹⁶.

275 sayılı Kanun'da, grev hakkı sadece toplu menfaat uyuşmazlıkları için değil, aynı zamanda toplu hak uyuşmazlıkları için de tanımlanmıştır. Kanun'da toplu sözleşme görüşmelerinin anlaşmazlıkla sonuçlanması durumunda menfaat grevi; uygulanan toplu

¹⁹³ Talas, *Sosyal Ekonomi*, 501-502; Metin Kutsal, "Grev Ertelemelerinde Yürütme Organının Yetkisinin Sınırlanması," *İstanbul Gedik University International Journal of Economics, Administrative and Social Science* 1, 1 (2018): 6; Metin Kutsal, "Yasal Grevlerin Yürütme Organınca Ertelenmesi Hukuksal Çerçeve ve Uygulamadan Kaynaklanan Sorunlar," *Karatahta İş Yazıları Dergisi*, 14 (2019): 44; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 108-109; Karabacak, "Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı Işığında Grev Hakkı," 70; Özkoç, *Türkiye'de Grev Ertelemeleri*, 18; Mahiroğulları, *Cumhuriyetten Günümüze Sendikacılık*, 17; Aziz Çelik, "Grev Ertelemelerinin 30 Yılı veya 'İslatmayan Su' ve 'Yakmayan Ateş' (1985-2015)," *Emek Yıllığı 2015* içinde, Ed. Alpaslan Savaş, Aşkın Süzük, Canan Koç, Yıldız Koç (İstanbul: Yazılama Yayınevi, 2016), 431; Çelik, "Grev Ertelemeleri," 102; Kutsal, "Toplu İş Uyuşmazlıkları," 242; Göktaş, "Grev Ertelemesi," 44; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 639; Gündüz ve Demir, "Türkiye'de Grev Ertelemelerinin Yasal Düzeni," 87; Yelek, "ILO Normları," 101; Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi," 248; Gündüz, "Grev Hakkına Müdahale," 42.

¹⁹⁴ Talas, *Sosyal Ekonomi*, 503; Kutsal, "Yürütme Organının Yetkisi," 6; Kutsal, "Yasal Grevin Ertelenmesi," 44; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 108-109; Karabacak, "Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı Işığında Grev Hakkı," 70; Çelik, "Grev Ertelemelerinin 30 Yılı," 431; Çelik, "Grev Ertelemeleri," 102; Kutsal, "Toplu İş Uyuşmazlıkları," 243; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 640; Türker Topalhan, "Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi ve Uygulamaları," *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 1, 2 (1999): 19; Gündüz ve Demir, "Türkiye'de Grev Ertelemelerinin Yasal Düzeni," 88; Yelek, "ILO Normları," 101; Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi," 248.

¹⁹⁵ Talas, *Sosyal Ekonomi*, 503; Çelik, "Grev Ertelemelerinin 30 Yılı," 431; Çelik, "Grev Ertelemeleri," 102; Kutsal, "Yasal Grevin Ertelenmesi," 44; Göktaş, "Grev Ertelemesi," 44; Topalhan, "Grev Ertelemesi," 19; M. Fatih Uşan ve Cemil Kaya, "Danıştay Kararları Işığında Bakanlar Kurulunun Grev Ertelemesi," *Sarper Sözek'e Armağan C. 2*, içinde, Ed. Süleyman Başterazi (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2011), 1737.

¹⁹⁶ Mahiroğulları, *Cumhuriyetten Günümüze Sendikacılık*, 175; Mahiroğulları, *Osmanlıdan Günümüze Sendikacılık*, 208.

iş sözleşmesinde veya mevzuatta elde edilmiş hakların işveren tarafından ihlal edilmesi durumunda “hak grevi” yapılabileceği düzenlenmiştir (m. 19)¹⁹⁷.

2.2.2.4. 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu Dönemi

Türkiye’nin o dönemde içerisinde bulunduğu siyasi karışıklık 12 Eylül 1980 Darbesi ile sonuçlanmıştır. Darbeyle birlikte sıkıyönetim ilan edilmiş, temel hak ve özgürlükler sınırlandırılmıştır. Temel hak ve özgürlüklerinden olan sendikal haklar da kesintiye uğramıştır¹⁹⁸.

Askeri darbe sonrası tüm yasal yetkilerin toplandığı Millî Güvenlik Konseyi kurulmuştur. Millî Güvenlik Konseyi 14.09.1980 tarihli Resmî Gazete’de yayımladığı 3 numaralı kararı¹⁹⁹ ile “tüm grev ve lokavtlar ikinci bir karara kadar ertelenmesine” karar vermiştir²⁰⁰. Aynı kararda işverenlerce, grevi ertelenen işçilerin ücret ve yan ödemelerine %70 oranında ve avans mahiyetinde ek ödeme yapılacağı düzenlenmiştir²⁰¹. 24.12.1980 tarih ve 2364 sayılı Süresi Sona Eren Toplu İş Sözleşmelerinin Sosyal Zorunluluk Hallerinde Yeniden Yürürlüğe Konulması Hakkında Kanun²⁰² ile yürürlük süresi sona ermiş bulunan toplu iş sözleşmelerinin Yüksek Hakem Kurulu tarafından gerekli görülen değişiklikler yapılmak suretiyle yeniden yürürlüğe konacağı düzenlenmiştir²⁰³.

07.11.1982 tarihinde yeni Anayasa kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. 1982 Anayasası sınırlayıcı ve detaylı bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Ancak 1982 Anayasası’nda da sendika, toplu iş sözleşmesi, grev ve lokavt gibi haklar tanınmıştır. 1982 Anayasası’nın

¹⁹⁷ Oğuzman, “Grev ve Lokavt,” 41; Mahmut Kabakçı, *Toplu Pazarlık Sürecinde Ortaya Çıkan Uyuşmazlıkların Çözüm Aracı Olarak Grev ve Lokavt* (İstanbul: EMO Yayıncılık, 2004), 74; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 312-313; Mahiroğulları, *Cumhuriyetten Günümüze Sendikacılık*, 173; Mahiroğulları, *Osmanlıdan Günümüze Sendikacılık*, 206; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 105; Canbolat, “Arabuluculuk,” 249.

¹⁹⁸ Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 2; Urhanoğlu ve Manav, “Türk Hukuku’nda Grev Yasakları,” 217; Temiz ve Ünal, “Türkiye’de Grev Hakkı ve Grev Ertelemeleri,” 49; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 110; Mahiroğulları, *Osmanlıdan Günümüze Sendikacılık*, 328; Çelik, 2000’li yıllarda Grevler,” 108.

¹⁹⁹ RG: 14.09.2023 Sayı: 17105.

²⁰⁰ Temiz ve Ünal, “Türkiye’de Grev Hakkı ve Grev Ertelemeleri,” 49; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 110; Mahiroğulları, *Osmanlıdan Günümüze Sendikacılık*, 328; Öztürk, “Toplu Eylem,” 1816; Dişbudak ve Bozkulak, “Grev Hakkı,” 121; Zararsız, “Grev Hakkı,” 116; Çelik, “Sendikal Haklar,” 311.

²⁰¹ Mahiroğulları, *Osmanlıdan Günümüze Sendikacılık*, 328.

²⁰² RG: 27.12.2023 Sayı: 17203

²⁰³ Oğuzman, *İşçi-İşveren İlişkileri*, 117; Narmanlıoğlu, *Grev*, 39; Özkoç, *Türkiye’de Grev Ertelemeleri*, 60; Mahiroğulları, *Osmanlıdan Günümüze Sendikacılık*, 328; Temiz ve Ünal, “Türkiye’de Grev Hakkı ve Grev Ertelemeleri,” 49; Tural, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 435; Kandemir, “Grev Hakkı ve Sınırlandırılması,” 315-316; Çelik, “Sendikal Haklar,” 311-312.

54'üncü maddesinde; toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması halinde işçilerin grev hakkına sahip olduğu kurala bağlanarak bu hakkın usul ve şartları ile kapsam ve istisnalarının kanunla düzenleneceği ifade edilmiştir (f. 1). Söz konusu maddenin devamında grev hakkının iyi niyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve millî serveti tahrip edecek şekilde kullanılamayacağı (f. 2); grevin yasaklanabileceği veya ertelenebileceği haller ve işyerlerinin kanunla düzenleneceği (f. 3); grevin yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durumlarda ertelemenin sonunda, uyuşmazlığın Yüksek Hakem Kurulunca çözüleceği kurala bağlanmıştır (f. 4).

1982 Anayasası'nda grev hakkının tanınmasının ardından 05.05.1983 tarih ve 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu²⁰⁴ (TİSGLK) yürürlüğe girmiştir. TİSGLK, Millî Güvenlik Konseyi'ne bağlı Sosyal Güvenlik, İş ve İşçi İlişkileri Komisyonu'na hazırlanmıştır²⁰⁵.

2822 sayılı Kanun'un 25'inci maddesinde grevin tanımı yapılmıştır. Buna göre, "İşçilerin, topluca çalışmamak suretiyle işyerinde faaliyeti durdurmak veya işin niteliğine göre önemli ölçüde aksatmak amacıyla aralarında anlaşarak veyahut bir kuruluşun aynı amaçla topluca çalışmamaları için verdiği karara uyarak işi bırakmalarına grev denilir".

2822 sayılı Kanun, TSGLK'den farklı olarak, grev hakkının kullanılmasına sadece menfaat uyuşmazlığı çıkması halinde izin verilmiştir. Hak uyuşmazlığı çıkması durumunda işçilere grev hakkı tanınmamıştır²⁰⁶. Bunun yerine, hak uyuşmazlığı çıkması durumunda "yorum" (m. 60) ve "eda" (m. 61) davası açılabilen hükme bağlanmıştır²⁰⁷. TİSGLK'de ayrıca siyasi amaçlı grev, dayanışma grevi ve genel grev kanun dışı grev sayılmıştır (m. 25/2).

2822 sayılı Kanun'da grevin yasak olduğu işler (m. 29), grev yasağının bulunduğu yerler (m. 30) ve geçici grev yasakları (m. 31) yer almıştır. Kanun'un ilk halindeki 29'uncu maddeye göre; "Can ve mal kurtarma işlerinde; Cenaze ve tekfin işlerinde; Su, elektrik,

²⁰⁴ RG: 07.05.1983 Sayı: 18040.

²⁰⁵ Özkoç, *Türkiye'de Grev Ertelemeleri*, 61.

²⁰⁶ Oğuzman, "Grev ve Lokavt," 41; Oğuzman, *İşçi-İşveren İlişkileri*, 120; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 312; Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 302; Mahiroğulları, *Cumhuriyetten Günümüze Sendikacılık*, 319; Mahiroğulları, *Osmanlıdan Günümüze Sendikacılık*, 350; Temiz ve Ünal, "Türkiye'de Grev Hakkı ve Grev Ertelemeleri," 49; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 111; Metin Kutal, "Grev Hakkının Uluslararası Normları ve Türk Mevzuatının Bunlara Uyum Sorunu," *Sicil İş Hukuku Dergisi* 4, 12 (2008): 139; Çelik, "Uluslararası Çalışma Normları," 15; Uçum, *Arabuluculuk*, 9; Özerkmen, "Geçmişten Günümüze Türkiye'de Anayasa," 250.

²⁰⁷ Mahiroğulları, *Cumhuriyetten Günümüze Sendikacılık*, 319; Mahiroğulları, *Osmanlıdan Günümüze Sendikacılık*, 350; Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 302; Uçum, *Arabuluculuk*, 9; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 562; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 312.

havagazı, kömür, tabii gaz ve petrol sondajı, üretimi, tasfiyesi ve dağıtımı işlerinde; Banka ve noterlik hizmetlerinde; Kamu kuruluşlarınca yürütülen itfaiye, temizlik işleri ile şehir içi deniz, kara ve demiryolu ve diğer raylı toplu yolcu ulaştırma hizmetlerinde” grev yasaklanmıştır. Kanun’un ilk halindeki 30’uncu maddesinde;

“İlaç imâl eden işyerleri hariç olmak üzere, aşı ve serum imâl eden müesseselerle, hastane, klinik, sanatoryum, prevantoryum, dispanser ve eczane gibi sağlıkla ilgili işyerlerinde; Eğitim ve öğretim kurumlarında, çocuk bakım yerlerinde ve huzurevlerinde; Mezarlıklarda, Millî Savunma Bakanlığı ile Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığınca doğrudan işletilen işyerlerinde”

grev yapmanın yasak olduğu hükme bağlanmıştır. Kanun’un 31’inci maddesinde ise “Savaş halinde, genel veya kısmi seferberlik süresince; Yangın, su baskını, toprak veya çığ kayması veya depremlerin sebebiyet verdiği ve genel hayatı felce uğratan felaket hallerinde; Olağanüstü haller ile sıkıyönetim halinde; Başladığı yolculuğu yurt içindeki varış mahallerinde bitirmemiş deniz, hava ve kara ulaştırma araçlarında” grevin geçici olarak yasak olduğu veya yasaklanabileceği kurala bağlanmıştır.

Yürürlüğe girdikten sonra TİSGLK’de düzenlenen grev yasakları ile ilgili bazı değişiklikler yapılmıştır. 27.05.1988 tarih ve 3451 sayılı Kanun²⁰⁸ ile “kömür üretimi, tasfiyesi ve dağıtımı” ve “kamu kuruluşlarınca yürütülen temizlik işleri” işlerinde grev yasağı Kanun kapsamından çıkarılmıştır. Ancak bunun yerine “termik santrallerini besleyen linyit üretimi”, ve “üretimi nafta veya tabii gazdan başlayan petrokimya” işlerinde grev yasağı getirilmiştir (m. 5) ²⁰⁹. Ayrıca 31.05.2012 tarih ve 6321 sayılı Kanun’la²¹⁰ “Havacılık hizmetlerinde” de grev yasağı düzenlenmiştir²¹¹. Bununla birlikte Bakanlar Kuruluna, genel sağlığı veya millî güvenliği bozucu nitelikte olan grevleri altmış gün erteleme yetkisi tanınmıştır (m. 33). TİSGLK, grevin ertelenmesi ile ilgili de TSGLK’ye göre önemli bir farklılık getirmiştir. TSGLK’ye göre erteleme süresi sonunda tarafların uzlaşamaması halinde tekrar grev kararı alınabilecekken TİSGLK’de erteleme süresi sonunda anlaşma sağlanamaması halinde zorunlu tahkim esası getirilmiştir. Buna göre erteleme süresi sonunda taraflar anlaşamamışsa Çalışma Bakanı uyuşmazlığın

²⁰⁸ RG: 02.06.2023 Sayı: 19830.

²⁰⁹ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 114; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 337.

²¹⁰ RG: 03.06.2012 Sayı: 28312.

²¹¹ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 115; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 405.

çözümü için Yüksek Hakem Kuruluna başvuracak ve uyuşmazlık Kurul tarafından çözümlenir²¹² (m. 34).

2.2.2.5. 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Dönemi

Günümüzde Türk sendikacılığı ve toplu iş sözleşmesi düzeninin asli kaynağı olan 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu 18.10.2012 tarihinde kabul edilmiş olup, 07.11.2012 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanması ile yürürlüğe girmiştir. STİSK’nin yürürlüğe girmesi ile birlikte TİSGLK yürürlükten kalkmıştır.

Türk sendikacılığı ve toplu iş sözleşmesi düzeni, Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) uzmanlık ve denetim organları tarafından birçok kez eleştirilmiş ve TİSGLK bu eleştirileri giderme konusunda yetersiz kalmıştır. Buna istinaden yeni bir düzenleme yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır²¹³. STİSK de bu gereklilik ortamında Türkiye’ye yönelik eleştiri konusu olan hususların yeniden ele alınması amacıyla yürürlüğe konulmuştur²¹⁴. STİSK’nin hazırlanış amaçları arasında, Türkiye’nin AB üyelik sürecinin hızlandırılması ve AB Genişleme Komitesi’nin mevzuatımıza yönelik eleştirilerini gidermek yer almaktadır²¹⁵.

²¹² Mahiroğulları, *Osmanlıdan Günümüze Sendikacılık*, 352; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 119; Çelik, “Grev Ertelemeleri,” 103; Göktaş, “Grev Ertelemesi,” 45; Topalhan, “Grev Ertelemesi,” 24; Murat Kandemir, “Toplu İş Sözleşmesinin YHK Kararıyla Oluşması ve YHK Kararının Toplu İş Sözleşmesi Özerkliğine Etkisi,” *Halid Kemal Elbir’e Armağan* içinde, Ed. Tankut Centel (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı, 1996), 211; Gündüz ve Demir, “Türkiye’de Grev Ertelemelerinin Yasal Düzeni,” 88; Yelek, “ILO Normları,” 102; Kaplan, “Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi,” 249.

²¹³ Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 2; Özkoç, *Türkiye’de Grev Ertelemeleri*, 20; Toker Dereli, “6356 sayılı Yeni Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu: Genel Bir Değerlendirme,” *Çalışma ve Toplum Dergisi* 1, 36 (2013): 42; Aziz Can Tuncay, “Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Hukukunda Sorunlar ve Gelişmeler,” *İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Akademik Forumu* içinde, Ed. Fazıl Sağlam (İstanbul: Legal Yayıncılık, 2014), 456.

²¹⁴ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 127; Özkoç, *Türkiye’de Grev Ertelemeleri*, 63; Dereli, “6356 sayılı Kanun,” 42.

²¹⁵ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 127; Özkoç, *Türkiye’de Grev Ertelemeleri*, 63. Kanun’un genel gerekçesinde de “2821 ve 2822 sayılı kanunlarla Türk sendikacılığını ve dolayısıyla toplu sözleşme düzenini daha ileriye taşımak mümkün değildir. Dahası bu kanunlarda yapılan kısmi değişiklikler bir bütünlük arz etmediğinden uygulamada karşılaşılan sorunların çözümünde yeteri kadar başarılı olamamıştır. Çoğu zaman özgürlükçü bir yaklaşımla getirilen bu değişiklikler kanunların değiştirilmeyen diğer maddeleri içinde anlamsız hâle gelmiştir. Dolayısı ile yapılması gereken Türk endüstri ilişkileri sistemini ileri taşıyan, çağın değerlerini yansıtan ve aynı zamanda Türk çalışma hayatının sorunlarına köklü çözüm getiren uzun soluklu bir kanun yapmaktır” şeklindeki ifadelerle Kanun’un hazırlanış amacı ifade edilmiştir. Kanun’un gerekçesi için bkz. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu* (Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2014), 59. <https://www.csgeb.gov.tr/media/1330/sendikalar-ve-toplu-is-C5%9F-soezle-C5%9Fmesi-kanunu-ilgili-yoenetmelikler.pdf> E.T. 12/11/2023.

6356 sayılı Kanun'da grev, "işçilerin, topluca çalışmamak suretiyle işyerinde faaliyeti durdurmak veya işin niteliğine göre önemli ölçüde aksatmak amacıyla, aralarında anlaşarak veya bir kuruluşun aynı amaçla topluca çalışmamaları için verdiği karara uyarak işi bırakmaları" şeklinde tanımlanmıştır (m. 58).

2822 sayılı Kanun'daki düzenlemeye paralel olarak STİSK'de de grev hakkı sadece menfaat grevleri ile sınırlı tutulmuş olup, hak grevleri kanundışı grev olarak kabul edilmiştir (AY m. 54/1, STİSK m. 58/2)²¹⁶.

Siyasi amaçlı grev, genel grev ve dayanışma grevi, TİSGLK'nin aksine, STİSK'de açıkça yasaklanmamıştır²¹⁷. 1982 Anayasası'nın 54'üncü maddesinin yedinci fıkrasında yer alan "Siyasi amaçlı grev ve lokavt, dayanışma grev ve lokavtı, genel grev ve lokavt, işyeri işgali, işi yavaşlatma, verimi düşürme ve diğer direnişler yapılamaz." hükmü de 12 Eylül 2010 tarihinde referanduma götürülen 07.05.2010 tarihli Anayasa değişiklikleri kapsamında kaldırılmıştır²¹⁸. Bu değişikliğin gerekçesi;

"Maddeyle, tarafı olduğumuz uluslararası sözleşmeler ile çağdaş demokratik toplumlarda çalışma hayatını düzenleyen ve genel kabul gören evrensel ilkelerle bağdaşmayan, grev ve lokavt hakkına gereksiz sınırlamalar getiren, 54 üncü maddenin üçüncü ve yedinci fıkraları yürürlükten kaldırılmaktadır. Söz konusu hükümlerin kaldırılmasıyla, sendikal haklar ile grev ve lokavt hakkının kullanılabilmesi bakımından, ileri bir adım atılmış olmaktadır"

²¹⁶ Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1097; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 128; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 540; Metin Kutal, "Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi" Yasasının Kimi Hükümlerinin İptali İstemi ile Anayasa Mahkemesine Açılan Davaya İlişkin Notlar," *Çalışma ve Toplum Dergisi* 4, 43 (2014): 22; Sur, "Türk Hukukunda Grev Hakkı," 367; Tuncay, Savaş Kutsal ve Bozkurt Gümrükçüoğlu, *Toplu İş Hukuku*, 380; Uşan, *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku*, 318; Öztürk, "Toplu Eylem," 1819; Kurt, "Grev ve Lokavt Yasakları," 5.

²¹⁷ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 129.

²¹⁸ Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1110; Gülsevil Alpagut, "6356 sayılı Yasa'nın Toplu İş Sözleşmesi ve Toplu İş Uyuşmazlıklarına İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi-Uluslararası Normlara Uyum," *Legal İHSGHD* 9, 35 (2012): 45; Engin, "Toplu Eylem," 22; Gülsevil Alpagut, "6356 sayılı Kanunun Avrupa Konseyi, AB ve ILO Normlarına Uyum Açısından Değerlendirilmesi," *İş Hukukunda Güncel Sorunlar* – 3 içinde, Ed. Ali Güzel, Deniz Ugan Çatalkaya (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013), 139; Tankut Centel, "Grev Yasak ve Sınırlamalarına Topluca Bakış," *TİSK Akademi* 8, 15 (2013): 16; Al, "ILO," 65; Aktay ve Özdemir Ertürk, *Toplu İş Hukuku*, 283; Sur, "Grev Türleri," 280; Sümer, *Anayasa Değişikliği*, 547; Metin Kutal, "Toplu İş Hukuku Açısından T.C. Anayasası'nda Yapılan Son Değişiklikler," *Sarper Süzek'e Armağan C. 2* içinde, Ed. Süleyman Başterzi (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2011), 1589; Çelik, "Sendikal Haklar," 318; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 322; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 482-483.

şeklinde sunulmuştur²¹⁹. Gerçekten de ILO Uzmanlar Komitesi'nin 2001 raporunda ve Sendika Özgürlüğü Komitesi kararlarında dayanışma grevlerinin genel bir biçimde yasaklanmaması gerektiği çalışanların, destekledikleri grevin yasal olması koşuluyla, dayanışma grevleri yapma hakkı olduğu ifade edilmiştir²²⁰. ILO eleştirilerinden dolayı TİSGLK'de yer alıp siyasi grev, genel grev ve dayanışma grevini kanun dışı sayan düzenleme STİSK'de hüküm altına alınmamıştır. Ancak STİSK'nin 58'inci maddesinin gerekçesinde, "Genel grev, siyasi amaçlı grev ve dayanışma grevi ile işyeri işgali, işi yavaşlatma, verimi düşürme ve diğer direnişlerin Kanunda belirtilmemiş olması bunları kanuna uygun hale getirmez. Belirtilen eylem ve direnişleri yapma hakkını veren veya hukuka uygun hale getiren hukuki bir dayanak da yoktur." denilerek bu grevlerin kanuni grev olmadığı ifade edilmiştir²²¹. Bu durum doktrinde, uluslararası denetim organlarının eleştirilerinin sona ereceği umuduyla yapılan "şark kurnazlığı" olarak nitelendirilerek eleştirilmiştir²²².

2822 sayılı Kanun'da grev yasakları kapsamında yer alan bazı yasaklar STİSK'de yasak kapsamına alınmamıştır. Kanun'un ilk halinde;

"Can ve mal kurtarma işlerinde; cenaze işlerinde ve mezarlıklarda; şehir şebeke suyu, elektrik, doğal gaz, petrol üretimi, tasfiyesi ve dağıtımı ile nafta veya doğalgazdan başlayan petrokimya işlerinde; bankacılık hizmetlerinde; Millî Savunma Bakanlığı ile Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik

²¹⁹ Engin, "Toplu Eylem," 22. Gerekçe için bkz. Anayasa Mahkemesi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Gerekçeli), Ed. Yunus Emre Yılmazoğlu, İsmail Emrah Perdecioğlu (Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2021), 321 https://anayasa.gov.tr/media/7465/gerekceli_anayasa_2021.pdf E.T. 12/12/2024.

²²⁰ Uluslararası Çalışma Örgütü, Örgütlenme Özgürlüğü Komitesi Kararları Derlemesi, Çev. Çağla Ünlütürk Ulutaş (Cenevre: Uluslararası Çalışma Örgütü, 2019), 148; Sur, "Siyasi Grev," 24; Sur, "Türk Hukukunda Grev Hakkı," 369; Mesut Gülmez, *Sendikal Haklarda Uluslararası Hukuka ve Avrupa Birliğine Uyum Sorunu* (Ankara: Belediye-İş Yayınları, 2006), 45; Metin Kutal, "Toplu İş Hukukunda Yeni Bir Düzenleme (31.01.2012 Tarihli Kanun Tasarısı)," *Sicil İş Hukuku Dergisi* 7, 25 (2012): 176; Göktaş, "Grev Ertelemesi," 42; Öztürk, "Toplu Eylem," 1821; Alpagut, 6356 sayılı Kanun, 141; Melda Sur, "Uluslararası Normlar ve 6356 sayılı Kanunun Toplu İş Sözleşmeleri ve Grev Hakkındaki Hükümleri," *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15, Özel Sayı (2013): 269; Ünsal, "Grev Hakkının Geleceği," 426; Al, "ILO," 65; Arif Yavuz, "Uluslararası Çalışma Örgütü ve Grev Hakkı ile İlgili Normları," *Sabahaddin Zaim'e Armağan* içinde, Ed. Salih Şimşek, Adem Uğur, Temel Gürdal, Nurullah Altun (İstanbul: İktisat Fakültesi Mecmuası, 1996), 346; Sümer, *Anayasa Değişikliği*, 549; Kutal, "İptal Davası," 23; Soykut Sarıca, "Uluslararası Çalışma Örgütü ve 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu: Genel Değerlendirme," *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources* 15, 3 (2013): 15; Çelik, "Sendikal Haklar," 279-280.

²²¹ Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1110; Engin, "Toplu Eylem," 23; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 129; Melda Sur, "6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununun Uluslararası Normlar Açısından Değerlendirilmesi," *Çalışma ve Toplum Dergisi* 4, 39 (2013): 346; Yamakoğlu, "6356 sayılı Kanun," 1864.

²²² Engin, "Toplu Eylem," 23.

Komutanlığınca doğrudan işletilen işyerlerinde; kamu kuruluşlarınca yürütülen itfaiye ve şehir içi toplu taşıma hizmetlerinde ve hastanelerde; genel hayatı önemli ölçüde etkileyen doğa olaylarının gerçekleştiği yerlerde bu durumun devamı süresince yürürlükte kalmak kaydıyla gerekli görülen işyerlerinde; başladığı yolculuğu yurt içindeki varış yerlerinde bitirmemiş deniz, hava, demir ve kara ulaştırma araçlarında”

grev yapılamayacağı belirtilerek grev yasakları hüküm altına alınmıştır (m. 62). Düzenlemede daha sonra çeşitli değişiklikler gerçekleştirilmiş olup, bu konu hakkında ileride bilgi verilecektir²²³.

6356 sayılı Kanun’da da Bakanlar Kurulu’na karar verilmiş veya başlanmış olan bir grevi genel sağlık veya millî güvenlik gerekçeleri ile altmış gün erteleme yetkisi tanınmıştır. Ancak Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin yürürlüğe girmesiyle beraber Bakanlar Kurulu kaldırılmış, grevin ertelenmesine karar verme yetkisi de 700 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK)²²⁴ ile Cumhurbaşkanına devredilmiştir²²⁵.

2.3. Grev Hakkının Uluslararası Belgelerdeki Yeri

2.3.1. Birleşmiş Milletler Düzenlemeleri

2.3.1.1. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

Birleşmiş Milletler (BM) düzenlemelerinden biri olan “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme”de grev hakkı açıkça tanınmıştır²²⁶. Sözleşme, grev hakkının açıkça düzenlendiği evrensel düzeydeki ilk uluslararası sözleşme olma özelliğine sahiptir²²⁷.

Sözleşme, genel ifadelerle düzenlenmiş olup, yükümlülükler getirmek yerine tanıyıcı bir karakterde bir sözleşmedir. Bu bağlamda, sözleşme hükümlerinin doğrudan iç hukuka

²²³ Bkz. 3.2. numaralı Grev Yasakları başlığı altında.

²²⁴ RG: 07.07.2018 Sayı: 30471 (2. Mükerrer).

²²⁵ 02.07.2018 tarihli ve 700 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 197’nci maddesiyle bu fıkrada yer alan “Bakanlar Kurulu” ibaresi “Cumhurbaşkanı” şeklinde değiştirilmiştir.

²²⁶ Sözleşme’nin Türkçe metni için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c016/tbmm22016089ss0148.pdf> E.T. 20/12/2022; İngilizce metin için bkz. https://www.mfa.gov.tr/international-covenant-on-economic_-social-and-cultural-rights.en.mfa E.T. 20/12/2022.

²²⁷ Göktaş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1025; Dulay Yangın, “Grev Ertelemesi,” 247.

uygulanma imkanının olmadığı, iç hukukta gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra uygulanabileceği ileri sürülmektedir²²⁸.

BM Genel Kurulu tarafından 16 Aralık 1966 tarihinde kabul edilen bu Sözleşme'ye göre taraf devletler, her ülkenin kanunlarına uygun olarak kullanılmak kaydıyla, grev hakkını güvence altına almakla yükümlüdürler (m. 8/1-d).

Sözleşme'nin 8'inci maddesinin ikinci fıkrasında ise, bazı hallerde grev hakkına ilişkin kısıtlamalar getirilebileceği kurala bağlanmıştır²²⁹. Buna göre "Bu madde, sözü edilen hakların, silahlı kuvvetler, polis ya da devlet yönetiminin mensupları tarafından kullanılmasına yasal kısıtlamalar getirilmesine engel olmaz.". Öte yandan, üç farklı kamu görevlisi kategorisi için taraf devletlere grev hakkına kısıtlama getirme yetkisi veren bu düzenlemenin, belirtilen üç çalışan grubu için kesin ve genel grev yasağı getirme yetkisi tanıdığı söylenemez. Buradaki grev hakkını kısıtlama yetkisi, söz konusu görevliler tarafından kullanımını tamamen yasaklama değil, diğer çalışanlara göre daha detaylı ve özel şartlara tabi tutma yetkisini içermektedir²³⁰.

Sözleşme, devletlerin düzenli olarak rapor sunmalarını ve bu raporların incelenmesini öngörerek denetim sistemi kabul etmiştir. Bu sistemin amacı, Sözleşmenin etkin bir biçimde uygulanmasıdır. Taraf devletlerin sözleşme hükümlerini yerine getirip getirmediğini ise Ekonomik ve Sosyal Konsey denetlemektedir (m. 16)²³¹.

²²⁸ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 78.

²²⁹ Narmanlıoğlu, *Grev*, 29; Özkoç, *Türkiye'de Grev Ertelemeleri*, 25; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 19; Gülmez, *Sendikal Haklarda Uyum Sorunu*, 116; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 79; Göktaş, "Grev Ertelemesi," 41; Aydemir, "Grev Hakkının Niteliği ve Yeri," 282; Tatal, "Türk Hukukunda Grev Hakkı," 448; Çelik, "Sendikal Haklar," 295; Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi," 234-235.

²³⁰ Gülmez, *Sendikal Haklarda Uyum Sorunu*, 116. Sözleşme'nin 8'inci maddesinin üçüncü fıkrasında ise ILO 87 sayılı Sendika Özgürlüğü ve Sendika Hakkının Korunması Sözleşmesi'nin üstünlüğü benimsenmiştir. Bu hükme göre "Bu maddenin hiçbir hükmü, Sendika Özgürlüğü ve Sendika Hakkının Korunmasına İlişkin 1948 tarihli Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi'ne Taraf Devletlere, Sözleşme'de öngörülen güvenceleri haleldar edici yasal tedbirler alma ya da yasaları bu güvenceleri ihlal edici şekilde uygulama yetkisi vermez.". Bkz. Gülmez, *Sendikal Haklarda Uyum Sorunu*, 117; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 79; Göktaş, "Grev Ertelemesi," 41; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 622-623; Öztürk, "Toplu Eylem," 1798-1799; Beyoğlu, "AİHM Kararları Işığında Kamu Görevlilerinin Grev Hakkı," 90; Çelik, "Sendikal Haklar," 295.

²³¹ Özkoç, *Türkiye'de Grev Ertelemeleri*, 25.; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 79; Öztürk, "Toplu Eylem," 1799.

Sözleşme, Türkiye tarafından çekince konularak²³² ile 2000 yılında imzalanmıştır. Bakanlar Kurulu'nun 10.07.2003 tarihli ve 2003/5923 sayılı Kararıyla da Sözleşme onaylanmıştır²³³.

2.3.1.2. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

BM Genel Kurulu tarafından 16 Aralık 1966 tarihinde kabul edilen “Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme”de grev hakkından açıkça bahsedilmemiştir²³⁴. Ancak Sözleşme ile kurulmuş olan İnsan Hakları Komitesi kararlarında grev hakkı 22’nci madde kapsamında ele alınmıştır²³⁵.

Taraf devletlerin sunduğu raporlara dair ilerleyen kararlarında Komite, özellikle kamu görevlilerinin grev hakkının tamamen veya çok geniş bir şekilde yasaklanmasının hukuki olmadığını belirtmiştir²³⁶. Ayrıca temel hizmetler olarak sayılamayacak hizmetlerde grev yasakları eleştirilmiştir. Bu bağlamda Komite, “freedom of association” kavramını grev hakkını içeren bir biçimde yorumlamıştır²³⁷.

Sözleşme’nin 22’nci maddesinin birinci fıkrasında düzenlenen hakkın sınırları, ikinci fıkrasında belirlenmiştir. Buna göre;

“Bu hakkın kullanılmasına ulusal güvenliğin, kamu güvenliğin, kamu düzeninin (ordre public), genel sağlık veya ahlâkın, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla, hukuken öngörülmüş ve demokratik bir toplumda gerekli olan sınırlamaların dışında başka hiçbir sınırlama konamaz. Bu madde, silahlı kuvvetler ve polis teşkilatı mensuplarının bu hakkı kullanmaları üzerine hukuki kısıtlamalar konulmasını engellemez.”.

²³² Sözleşme’nin 13’üncü maddesine “Türkiye Cumhuriyeti, Sözleşmenin 13 üncü maddesinin (3) ve (4) üncü paragrafları hükümlerini, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 3, 14 ve 42’nci maddelerindeki hükümler çerçevesinde uygulama hakkını saklı tuttuğu” çekincesi konulmuştur.

²³³ RG: 11.08.2003 Sayı: 25196.

²³⁴ Sözleşme’nin Türkçe metni için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c016/tbmm22016089ss0150.pdf> E.T. 21/12/2022; İngilizce metin için bkz. <https://www.mfa.gov.tr/international-covenant-on-civil-and-political-rights.en.mfa> E.T. 11/12/2022.

²³⁵ Gülmez, *Sendikal Haklarda Uyum Sorunu*, 132; Sur, *Grev Kavramı*, 7; Arslan, “Kanun Dışı Grevin Hukuki ve Cezai Sonuçları,” 6; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 80; Aydemir, “Grev Hakkının Niteliği ve Yeri,” 281, J.B. ve Diğerleri – Kanada Başvuru No. 118/1982 <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/session41/118-1982.htm> E.T. 11/12/2022. Ayrıca bkz. Raija Hanski ve Martin Scheinin, *İnsan Hakları Komitesi'nin Emsal Kararları*, Çev. Defne Orhun (İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005), 381.

²³⁶ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 80; Gülmez, “Toplu Eylem Hakkı,” 142.

²³⁷ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 80.

Sözleşme, ikizi olan Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'ndeki gibi kamu görevlileri için kısıtlamalar dayatılmasına olanak tanımamıştır. Sadece silahlı kuvvetler ve polis teşkilatı mensupları için kısıtlamalara izin vermiştir. Bu yönüyle kişiler yönünden uygulama alanı daha geniştir²³⁸.

2.3.1.3. Birleşmiş Milletler Toplumsal Gelişme ve Kalkınma Bildirgesi

Birleşmiş Milletler Toplumsal Gelişme ve Kalkınma Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda, amaçlanan gelişmeleri gerçekleştirmek üzere 11 Aralık 1969 tarihinde ilan edilmiştir²³⁹.

Toplumsal Gelişme ve Kalkınma Bildirgesinin hukuki bir bağlayıcılığı bulunmamakta olup, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin tamamlayıcısı olan ve sendikalara yol gösterici bir belgedir²⁴⁰. Bildirgenin 20'nci maddesinde “tam demokratik sendika özgürlüğünün; toplu pazarlık ve grev hakkı dahil tüm işçilere örgütlenme özgürlüğünün sağlanması” hedeflenmiştir²⁴¹.

2.3.2. Avrupa Konseyi Düzenlemeleri

2.3.2.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

1950 yılında Avrupa Konseyi üyesi devletler tarafından imzalanan ve 1953 yılında yürürlüğe giren Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, ilgili devletlere sözleşmede güvence altına alınan hak ve özgürlükleri koruma ve sağlama yükümlülüğü getirmektedir²⁴².

²³⁸ Gülmez, *Sendikal Haklarda Uyum Sorunu*, 129. Ayrıca bu Sözleşmede de Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'ndeki gibi, ILO 87 sayılı Sendika Özgürlüğü ve Sendika Hakkının Korunması Sözleşmesi'nin üstünlüğü benimsenmiştir (m. 22/3). Bkz. Gülmez, *Sendikal Haklarda Uyum Sorunu*, 130; Beyoğlu, “AİHM Kararları Işığında Kamu Görevlilerinin Grev Hakkı,” 90; Çelik, “Sendikal Haklar,” 296.

²³⁹ Bildirge'nin Türkçe metni için bkz. Coşkun Can Aktan, İstiklal Yaşar Vural ve Tülay Aktan, *Haklar ve Özgürlükler Antolojisi* (Ankara: Hak-İşçi Sendikaları Konfederasyonları Yayını, 2000), 319.

²⁴⁰ Aydemir, “Grev Hakkının Niteliği ve Yeri,” 282.

²⁴¹ Aydemir, “Grev Hakkının Niteliği ve Yeri,” 283.

²⁴² Sözleşme'nin Türkçe metni için bkz. https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf E.T. 31/12/2022; Sözleşme'nin İngilizce metni için bkz. https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf E.T. 31/12/2022; Özkoç, *Türkiye'de Grev Ertelemeleri*, 28; Sur, *Grev Kavramı*, 7; Arslan, “Kanun Dışı Grevin Hukuki ve Cezai Sonuçları,” 10; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 81; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 11; Öztürk, “Toplu Eylem,” 1802; Ömer Ceylan, “İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Grev Hakkı,” *Mülkiye Dergisi* 46, 4 (2022): 1215; Çelik, “Sendikal Haklar,” 283.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Türkiye tarafından 10 Mart 1954 tarihinde onaylanmıştır²⁴³. Sözleşme’de açıkça grev hakkından bahsedilmese de Sözleşme’nin 11’inci maddesinin grev hakkını da örtülü bir şekilde kapsadığı yorumlanmaktadır²⁴⁴. Öyle ki Sözleşme’nin denetim mekanizması olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) bir kararında grev hakkının sendika üyesi çalışanların menfaatlerinin korunması için önemli bir unsur olduğunu ve sendikaya sesinin duyurma imkanı sağladığını belirtmiştir²⁴⁵. “Toplantı ve Dernek Kurma Özgürlüğünü” başlıklı ilgili hükme göre;

“Herkes barışçıl olarak toplanma ve dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hak, çıkarlarını korumak amacıyla başkalarıyla birlikte sendikalar kurma ve sendikalara üye olma hakkını da içerir. Bu hakların kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplum içinde ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olanlar dışındaki sınırlamalara tabi tutulamaz. Bu madde, silahlı kuvvetler, kolluk kuvvetleri veya devlet idaresi mensuplarınca yukarıda anılan haklarını kullanılmasına meşru sınırlamalar getirilmesine engel değildir.”.

Sözleşmenin 11’inci maddesi üye devletlere, bu haklara müdahale etmeme yükümlüğünün yanında ilgili hakların korunması ve kullanılabilmesi için gerekli önlemleri alma yükümlülüğü de getirmektedir²⁴⁶.

Eski tarihli AİHM kararlarında toplu eylem hakkı Sözleşme’de yer almadığından bu hakkın Sözleşme’de güvence altına alınmadığı ifade edilmekteydi²⁴⁷. Örneğin 6 Şubat 1976 tarihli Schmidt ve Dahlström - İsveç kararında AİHM, grev hakkının Sözleşme’nin 11’inci maddesinde açıkça düzenlenmediğini belirtmiştir. Bu kararda Mahkeme, sendikaların üyelerinin menfaatlerini savunmak amacıyla grev hakkından başka da kullanacak araçlarının olduğunu, Sözleşme’nin 11’inci maddesinin açıkça kabul etmediği

²⁴³ RG: 19.03.1954 Sayı: 8662; Melda Sur, *İş Hukukunun Uluslararası Kaynakları* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, 1995), 7.

²⁴⁴ Narmanlıoğlu, *Grev*, 29; Sur, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 359; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 18; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 624; Aydemir, “Grev Hakkının Niteliği ve Yeri,” 288.

²⁴⁵ Özkoç, *Türkiye’de Grev Ertelemeleri*, 29; Bkz. Schmidt ve Dahlström v. İsveç Kararı <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57574 E.T. 31/12/2022>.

²⁴⁶ Özkoç, *Türkiye’de Grev Ertelemeleri*, 28; Gülmez, *Sendikal Haklarda Uyum Sorunu*, 187; Öztürk, “Toplu Eylem,” 1803.

²⁴⁷ Gülmez, *Sendikal Haklarda Uyum Sorunu*, 187; Sur, *Grev Kavramı*, 7; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 82; Arslan, “Kanun Dışı Grevin Hukuki ve Cezai Sonuçları,” 11; Ahmet Canpolat, “Türk Hukukunda Kamu Görevlilerinin Sendikal Faaliyet Kapsamında İş Bırakması,” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 40, (2019): 113-148; Alpagut, “Uluslararası Normlara Uyum,” 50; Gülmez, “Toplu Eylem Hakkı,” 147; Çelik, “Sendikal Haklar,” 284.

bu hakkın, iç hukuk kapsamında kullanımını sınırlayan türden bir düzenlemeye tabi tutulabileceğini belirtmiştir²⁴⁸. Belçika Ulusal Polis Sendikası- Belçika Kararında da Mahkeme, benzer bir tutum sergilemiştir²⁴⁹. Bununla birlikte AİHM daha sonraki içtihatlarında, geliştirici yorum yönetimi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa Sosyal Şartı ve ILO Sözleşmelerini bir bütün halinde değerlendirerek 11'inci maddenin toplu eylem hakkını kapsadığını kabul etmiştir²⁵⁰. Bu bağlamda Demir-Baykara v. Türkiye kararı sosyal haklar açısından tarihi ve kurucu öneme sahiptir. Mahkeme, diğer sendikal hakları ele aldığı kararlardan farklı olarak, bu kararında uluslararası hukukun temel metinlerini ve denetim organlarının konuyla ilgili kararlarını ayırım yapmaksızın değerlendirmiştir. Mahkeme bu kararında sonuç olarak, Türkiye'yi, her ne kadar çekince koyulmuşsa da Avrupa Sosyal Şartı'nın 5'inci ve 6'ncı maddelerinden kaynaklı sorumlu tutmuş ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 11'inci maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir²⁵¹. AİHM Enerji Yapı-Yol Sen v. Türkiye kararında ise toplu eyleme getirilen cezaların greve katılmayı isteyen kişiler açısından caydırıcı nitelik taşıdığını belirtmiştir. AİHM söz konusu kararında Sözleşmenin 11'inci maddesini Avrupa Sosyal Şartı ve ILO'nun 87 sayılı Sözleşmesi ile birlikte değerlendirmiştir²⁵².

²⁴⁸ Schmidt ve Dahlström – İsveç kararı, Başvuru No: 5589/72, E.T. 24/12/2022 <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57574> ; Gülmez, *Sendikal Haklarda Uyum Sorunu*,187; Sur, *Grev Kavramı*, 7; Arslan, “Kanun Dışı Grevin Hukuki ve Cezai Sonuçları,” 11; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 624; Alpagut, “Uluslararası Normlara Uyum,” 50; Gülmez, “Toplu Eylem Hakkı,” 146; Öztürk, “Toplu Eylem,” 1804; Ceylan, “AİHM Kararlarında Grev,” 1221.

²⁴⁹ Belçika Ulusal Polis Sendikası- Belçika Kararı, Başvuru No: 4464/70, E.T. 04/12/2023 <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-57435> ; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 624; Gülmez, “Toplu Eylem Hakkı,” 147; Öztürk, “Toplu Eylem,” 1803.

²⁵⁰ Sur, *Grev Kavramı*, 7; Sur, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 359; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 82; Gökteş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1022-1023; Arslan, “Kanun Dışı Grevin Hukuki ve Cezai Sonuçları,” 11; Bkz. Hrvatski liječnički sindikat / Hırvatistan - 36701/09; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 12; A. Canpolat, “Türk Hukukunda Kamu Görevlilerinin Sendikal Faaliyet Kapsamında İş Bırakması,” 125; Kaya ve Güler, “Toplu Eylem Hakkı,” 112.

²⁵¹ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 83; Sur, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 360; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 438-440; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 625; Alpagut, “Uluslararası Normlara Uyum,” 50-51; Öztürk, “Toplu Eylem,” 1805; Alpagut, 6356 sayılı Kanun, 145; Ceylan, “AİHM Kararlarında Grev,” 1223; Kılıçoğlu, “Toplu Eylem,” 2416; Birben, “Yargı Kararları Işığında Toplu Eylem Hakkı,” 6-7.

²⁵² Enerji Yapı-Yol Sen- Türkiye Kararı, Başvuru No: 68959/01 E.T. 25/12/2022 <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-121153> (Karara konu olayda Bakanlık Genelgesi ile toplu iş bırakma eylemlerinin cezalandırılacağı öngörülmüş ve Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu tarafından düzenlenen eyleme katılan kişiler disiplin cezası ile cezalandırılmıştır.); Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 83; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 440-441; Gökteş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1095; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 625; Alpagut, “Uluslararası Normlara Uyum,” 51; Öztürk, “Toplu Eylem,” 1805; Alpagut, 6356 sayılı Kanun, 146; Kaya ve Güler, “Toplu Eylem Hakkı,” 111; Ceylan, “AİHM Kararlarında Grev,” 1223; Çelik, “Sendikal Haklar,” 284-285; Birben, “Yargı Kararları Işığında Toplu Eylem Hakkı,” 7.

2.3.2.2. Avrupa Sosyal Şartı

Avrupa Sosyal Şartı²⁵³, Avrupa Konseyi tarafından hazırlanmış ve 1961 tarihinde üye on altı devlet tarafından imzalanarak kabul edilmiştir²⁵⁴. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi sosyal haklara yeterince yer verilmediği için Avrupa Sosyal Şartı hazırlanmış olup, Avrupa Sosyal Şartı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ekonomik ve sosyal haklardaki karşılığını oluşturmaktadır²⁵⁵. Bir başka deyişle Avrupa Sosyal Şartı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni tamamlayıcı niteliktedir²⁵⁶.

Türkiye, Avrupa Sosyal Şartı'nı 1961 yılında imzalamış olup, 16.06.1989 tarihinde 3581 sayılı Kanun²⁵⁷ ile onaylanması uygun bulunmuştur²⁵⁸. Ancak Türkiye, sözleşmenin grev hakkını da içeren 6'ncı maddesine çekince koyduğundan söz konusu madde açısından Türk Hukuku'nda bir bağlayıcılıktan söz edilemez²⁵⁹.

Avrupa Sosyal Şartı'nın 5'inci maddesinde örgütlenme hakkı hüküm altına alınmıştır. Bu maddeye göre Sözleşme'ye taraf devletler “çalışanların ve işverenlerin ekonomik ve sosyal çıkarlarını korumak için yerel, ulusal ve uluslararası örgütler kurma ve bu örgütlere

²⁵³ Şart'ın resmi Türkçe çevirisi için bkz. RG: 14.10.1989 Sayı: 20312.

²⁵⁴ Sözleşme'nin Türkçe metni için bkz. <https://www.anayasa.gov.tr/media/3680/avrupasosyalsarti.pdf> E.T. 05/01/2023; İngilizce metin için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2712020110502035_ing.pdf E.T. 05/01/2023; Sur, *İş Hukukunun Uluslararası Kaynakları*, 69; Gökteş, “Grev Ertelemesi,” 40; Öztürk, “Toplu Eylem,” 1796; Tural, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 446; Çelik, “Sendikal Haklar,” 288.

²⁵⁵ Özkoç, *Türkiye’de Grev Ertelemeleri*, 22; Feyza Turgay, “Avrupa Birliği Hukuku’nda Sendikal Hakların Yeri ve Türkiye’nin Uyumu,” *İş, Güç’ Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi* 14, 1 (2012): 34; Gülmez, *Sendikal Haklarda Uyum Sorunu*, 195; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 85; Sur, *İş Hukukunun Uluslararası Kaynakları*, 69; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 623; Aydemir, “Grev Hakkının Niteliği ve Yeri,” 288; Öztürk, “Toplu Eylem,” 1796; Tural, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 446-447; Kılıçoğlu, “Toplu Eylem,” 2409; Çelik, “Sendikal Haklar,” 285.

²⁵⁶ Narmanlıoğlu, *Grev*, 29; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 623; Dulay Yangın, “Grev Ertelemesi,” 249.

²⁵⁷ RG: 04.07.1989 Sayı: 20215.

²⁵⁸ Sur, *Toplu İlişkiler*, 420; Çelik, “Sendikal Haklar,” 288; Gülnur Erdoğan, “Avrupa Sosyal Şartı ve Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı,” *TBB Dergisi*, 78 (2008): 124; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 13; A. Canpolat, “Türk Hukukunda Kamu Görevlilerinin Sendikal Faaliyet Kapsamında İş Bırakması,” 125; Öztürk, “Toplu Eylem,” 1796; Tural, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 446; Birben, “Yargı Kararları Işığında Toplu Eylem Hakkı,” 5.

²⁵⁹ Sur, *Grev Kavramı*, 7; Sur, *Toplu İlişkiler*, 420; Sur, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 356; Erdoğan, “Avrupa Sosyal Şartı” 145; Aziz Çelik, “Avrupa Sosyal Şartı ve Türkiye'nin Çekinceleri,” *Türk-İş Dergisi*, 366 (2005): 96; Çelik, “Sendikal Haklar,” 288; Gülmez, *Sendikal Haklarda Uyum Sorunu*, 195; Arslan, “Kanun Dışı Grevin Hukuki ve Cezai Sonuçları,” 7; Sur, “6356 sayılı Kanun,” 322; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 13; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 624; A. Canpolat, “Türk Hukukunda Kamu Görevlilerinin Sendikal Faaliyet Kapsamında İş Bırakması,” 125; Alpagut, “Uluslararası Normlara Uyum,” 49; Öztürk, “Toplu Eylem,” 1796; Tural, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 446; Beyoğlu, “AİHM Kararları Işığında Kamu Görevlilerinin Grev Hakkı,” 88.

üye olma özgürlüğünü sağlamak veya desteklemek amacıyla ulusal yasanın bu özgürlüğü zedelemesini veya zedeleyici biçimde uygulanmasını önlemekle” yükümlüdürler.

Sosyal Şartın 6’ncı maddesinde ise toplu pazarlık hakkı hüküm altına alınmıştır. Buna göre;

“Âkit Taraflar, toplu pazarlık hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla; 1- Çalışanlar ve işverenler arasındaki ortak görüşmeleri teşvik etmeyi; 2- Gerekli ve uygun olduğu durumlarda, toplu sözleşme yoluyla ücretlerin ve iş koşullarının düzenlenmesi amacıyla işverenlerin ya da işveren örgütlerinin çalışanların örgütleriyle isteğe bağlı görüşmelerini sağlayacak yolları teşvik etmeyi; 3- İş uyuşmazlıklarının çözümü için uygun uzlaştırma ve isteğe bağlı hakemlik sisteminin kurulmasını ve işletilmesini teşvik etmeyi; taahhüt eder ve 4- Menfaat uyuşmazlığı durumunda çalışanların ve işverenlerin, daha önce yapılan toplu sözleşmelerden doğabilecek yükümlülöklere bağlı olmak koşuluyla grev hakkı dahil, toplu eylem hakkını tanır.”.

Avrupa Sosyal Şartı grev hakkını sadece menfaat uyuşmazlıkları için sınırlı tutmuş olup, hak uyuşmazlıkları için grev hakkı tanınmamıştır²⁶⁰. Söz konusu hükümde grev dahil toplu eylem hakkı, “çalışanlara” tanınmıştır. Bu gruba kamu görevlileri dahil tüm çalışanlar dahildir²⁶¹. Bu hususta Sosyal Haklar Avrupa Komitesinin²⁶² kararlarına değinmek gerekir. Komiteye göre “çalışanlar” için “emeğe bağlı hakları kullanan kişiler” tanımı yapılmış olup, çalışan kavramı kamu görevlisi, işçi, sözleşmeli personel ile sınırlı tutulmamıştır²⁶³. Öte yandan Sosyal Şart’ta grev hakkı sadece sendikaların tekeline bırakılmamış, bir çalışan topluluğuna sendikadan bağımsız bir şekilde greve gitme hakkı tanınmıştır²⁶⁴. Ayrıca taraf devletlerin ulusal mevzuatındaki grev kararının sendika tarafından alınacağına dair düzenlemelere, sendika üyesi olmayan çalışanların grev hakkı ihlal edilmediği sürece izin verilmiştir²⁶⁵.

²⁶⁰ Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 19; Gülmez, *Sendikal Haklarda Uyum Sorunu*, 212; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 85; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 623-624; Aydemir, “Grev Hakkının Niteliği ve Yeri,” 289; Melda Sur, “Avrupa Hukukunda Grev,” *Ali Güzel’e Armağan* içinde, Ed. Talat Canbolat (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2010), 661; Çelik, “Sendikal Haklar,” 287.

²⁶¹ Sur, *Toplu İlişkiler*, 420; Sur, “Avrupa Hukukunda Grev,” 661; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 87; Turgay, “Avrupa Birliği Hukuku’nda” 34; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 623-624; Kaplan, “Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi,” 234.

²⁶² Avrupa Sosyal Şartı’nın 24’üncü ve 25’inci maddeleri uyarınca kurulmuş komitedir. Avrupa Sosyal Şartı’nın denetim organıdır.

²⁶³ Turgay, “Avrupa Birliği Hukuku’nda” 34; Çelik, “Sendikal Haklar,” 290.

²⁶⁴ Gülmez, *Sendikal Haklarda Uyum Sorunu*, 207.

²⁶⁵ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 47.

Kamu görevlilerin tamamının grev hakkını yasaklayan bir düzenleme, Sosyal Şart'a aykırılık teşkil etmekle birlikte silahlı kuvvetler personeli, polisler, hakimler için düzenlenecek grev yasakları Sosyal Şart'a aykırı sayılmamaktadır²⁶⁶.

Sosyal Şart'ın 31'inci maddesinde Şart kapsamında düzenlenen hakların kullanımı ile ilgili bazı sınırlandırma nedenleri kurala bağlanmıştır. Bu maddeye göre, demokratik bir toplumda başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması veya kamu yararı, ulusal güvenlik, kamu sağlığı veya genel ahlakın korunması için gerekli olan ve kanunla belirlenenler dışında, Sosyal Şart'ta düzenlenen haklar sınırlandırılmaz²⁶⁷. Ekonomik gerekçelerle yapılan müdahalelere ise, millî güvenlik ve genel sağlığın tehlikeye düştüğü haller harici, izin verilmemiştir²⁶⁸.

Sosyal Haklar Avrupa Komitesi'nin grev uygulamasında uyulması gereken usule ilişkin kararlarında, grev kararı almadan tüketilmesi gereken barışçıl süreçleri hukuka uygun kabul edilmiştir. Ancak bunun için ilgili sürecin grev hakkının kullanılması yönünde caydırıcı niteliğe sahip olmaması gerektiği vurgulanmıştır²⁶⁹.

Avrupa Sosyal Şartı ilerleyen süreçte, Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı²⁷⁰ olarak 1996 yılında yeniden oluşturulup imzaya açılmıştır²⁷¹. Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı ile “Şart ile güvence altına alınan sosyal ve ekonomik hakların korunma alanını genişletmek için yeni önlemler alınması” amaçlanmış ve bu doğrultuda sosyal ve ekonomik haklar genişletilmiştir²⁷². Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı Türkiye tarafından 06.10.2004 tarihinde imzalamış ve 27.09.2006 tarih ve 5547 sayılı Kanun²⁷³

²⁶⁶ Esener, *İş Hukuku*, 589; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 435; Turgay, “Avrupa Birliği Hukuku'nda” 35; Gülmez, *Sendikal Haklarda Uyum Sorunu*, 211; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 87; Çelik, “Sendikal Haklar,” 287.

²⁶⁷ Özkoç, *Türkiye'de Grev Ertelemeleri*, 23; Gülmez, *Sendikal Haklarda Uyum Sorunu*, 210; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 86; Kabakçı, “Grev Yasakları,” 8; Sur, *İş Hukukunun Uluslararası Kaynakları*, 99; Aydemir, “Grev Hakkının Niteliği ve Yeri,” 289-290; Tural, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 447; Kaplan, “Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi,” 234.

²⁶⁸ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 87.

²⁶⁹ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 88. Ayrıca bkz. Podkrepa v. Bulgaria kararı <https://hudoc.esc.coe.int/eng?i=cc-32-2005-dmerits-en> E.T. 31/12/2022.

²⁷⁰ Resmi Türkçe çevirisi için bkz. RG: 09.04.2007 Sayı: 26488.

²⁷¹ Erdoğan, “Avrupa Sosyal Şartı” 124. Şart'ın Türkçe metni için bkz. <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/07/29/GozdenGecirilmisAvrupaSosyalSarti.pdf> E.T. 05/01/2023; İngilizce metin için bkz. <https://rm.coe.int/168007cf93> E.T. 05.01.2023; Göktaş, “Grev Ertelemesi,” 40; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 623.

²⁷² Erdoğan, “Avrupa Sosyal Şartı” 125.

²⁷³ RG: 03.10.2006 Sayı: 26308

ile onaylamayı uygun bulmuştur. Türkiye Sözleşmenin grev hakkını da içeren 6'ncı maddesine, Avrupa Sosyal Şartı'nda olduğu gibi, çekince koymuştur²⁷⁴.

Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'nın 6'ncı maddesi uyarınca taraf devletler, menfaat uyuşmazlığı durumunda çalışanlar ve işverenlere grev hakkı dahil toplu eylem hakkı tanımakla yükümlüdür. Ancak salt siyasi amaçla yapılan toplu eylemler söz konusu güvence kapsamında değildir²⁷⁵.

2.3.3. Avrupa Birliği Hukukundaki Düzenlemeler

Avrupa Birliği metinlerinde grev hakkını koruma altına alan ilk belge Çalışanların Temel Sosyal Hakları Topluluk Şartı'dır²⁷⁶. Avrupa Sosyal Şartı'ndan ve ILO sözleşmelerinden esinlenerek oluşturulan Çalışanların Temel Sosyal Hakları Topluluk Şartı, 1989 yılında kabul edilmiştir. Şart, Avrupa Birliği sosyal politikasını oluşturan 12 sosyal hakka yer vermiştir²⁷⁷.

Topluluk Şartı'nın 13'üncü maddesinde üye devletlere, menfaat uyuşmazlıkları durumunda çalışanlara grev hakkını da içeren toplu eylem hakkını tanıma yükümlülüğü getirilmiştir. Ancak üye devletlerin iç hukuk düzenlemeleri ve toplu iş sözleşmesi hükümleri saklı tutulmuştur. Söz konusu maddede iş uyuşmazlıklarının çözümünü kolaylaştırmak amacıyla, iç hukuk mevzuatına uygun olarak ve makul seviyede, prosedürlerin oluşturulması, uzlaştırma, arabuluculuk ve tahkim uygulamalarına izin verilmiştir. Bu madde ile grev ve toplu eylemlerin son çare olarak başvurulacak bir yol şeklinde değerlendirildiği ifade edilebilir²⁷⁸.

Topluluk Şartı'nın 14'üncü maddesinde, silahlı kuvvetler personeli, polisler ve devlet memurlarına 13'üncü maddedeki güvencelerin nasıl uygulanacağı hususunun üye devletlerin iç hukuk düzenlemelerine bırakıldığı hükme bağlanmıştır²⁷⁹. Üye devletler söz konusu madde uyarınca, söz konusu görevlilerin grev haklarını sınırlandırılabilir. Belirtmek gerekir ki Çalışanların Temel Sosyal Hakları Topluluk Şartı grev hakkını

²⁷⁴ Erdoğan, "Avrupa Sosyal Şartı" 125; Çelik, "Avrupa Sosyal Şartı," 91; Göktaş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1024; Gülmez, *Sendikal Haklarda Uyum Sorunu*, 196; Öztürk, "Toplu Eylem," 1796; Sur, "Avrupa Hukukunda Grev," 661.

²⁷⁵ Göktaş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1025.

²⁷⁶ Fransızca metin için bkz. <http://gesd.free.fr/ccdsf1989.pdf> ; Ali Güzel, "Çalışanların Temel Sosyal Hakları Topluluk Şartı," *Çimento İşveren Dergisi* 6, 3 (1992): 18.

²⁷⁷ Güzel, "Topluluk Şartı," 15; Sur, "Avrupa Hukukunda Grev," 665; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 89.

²⁷⁸ Güzel, "Topluluk Şartı," 18; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 89.

²⁷⁹ Güzel, "Topluluk Şartı," 18; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 90.

açıkça düzenleyen bir uluslararası belge olmakla birlikte hukuki bağlayıcılığı bulunmamaktadır²⁸⁰.

Avrupa Birliği'nin (AB) hazırladığı ve 2000 yılında ilan ettiği Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nda grev hakkı tanınmıştır²⁸¹. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı da hukuki bağlayıcılığı olmayan siyasi bir bildiri olarak benimsenmişti²⁸². Ancak Lizbon Antlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte Şart, hukuki olarak bağlayıcı hale getirilmiştir²⁸³. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı 12'nci maddeye göre "Herkes, barışçıl bir biçimde toplanma özgürlüğü ile her düzeyde, özellikle siyaset, sendika ve yurttaşlıkla ilgili konularda örgütlenme özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu, herkesin kendi çıkarlarını korumak için sendika kurma ve sendikalara girme hakkını da içerir." (f. 1). Grev hakkına açıkça yer veren Bildirge'nin 28'inci maddesine göre, "İşçiler ve işverenler veya bunların ilgili kuruluşları, topluluk mevzuatı ile ulusal yasalar ve uygulamalara göre uygun düzeylerde toplu sözleşmeler müzakere etme, imzalama ve menfaat ihtilafı olması halinde, grev dahil kendi çıkarlarını korumak için ortak eylem yapma hakkına sahiptir.". Düzenlemede grev hakkı için sendika üyesi olup olmadığı ayrımı yapılmamıştır²⁸⁴. Ayrıca grev hakkı özel veya kamu sektöründe çalışan herkes için düzenlenmiştir²⁸⁵.

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'na ilişkin açıklamalarda Şart'ın 12/1'inci maddesinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11'inci maddesine karşılık geldiği ifade edilmektedir. Şart'ın 28'inci maddesi ise Avrupa Sosyal Şartı'nın 6'ncı maddesine karşılık gelmektedir²⁸⁶.

²⁸⁰ Güzel, "Topluluk Şartı," 20-21; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 90; Aydemir, "Grev Hakkının Niteliği ve Yeri," 292.

²⁸¹ Şart'ın Türkçe metni için bkz. <https://www.ihd.org.tr/avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi/> E.T. 10/01/2023; İngilizce metin için bkz. <https://www.avrupa.info.tr/en/charter-fundamental-rights-european-union-708> E.T. 10/01/2023; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 91; Urhanoğlu ve Manav, "Türk Hukuku'nda Grev Yasakları," 216; Ünsal, "Grev Hakkının Geleceği," 422. Ayrıca Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nda grev hakkı tanınmışsa da Avrupa Birliği Anayasası'nda grev hakkıyla ilgili özel bir düzenleme bulunmamaktadır.

²⁸² Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 90; Sur, "Avrupa Hukukunda Grev," 666.

²⁸³ Sur, "Avrupa Hukukunda Grev," 666; Çelik, "Sendikal Haklar," 293; Sözleşme'nin Türkçe metni için bkz. <https://www.mfa.gov.tr/lizbon-antlasmasi.tr.mfa> . E.T. 10/01/2023

²⁸⁴ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 47; Gökteş, "Grev Ertelemesi," 41; Alpagut, 6356 sayılı Kanun, 118; Çelik, "Sendikal Haklar," 293.

²⁸⁵ Ünsal, "Grev Hakkının Geleceği," 422.

²⁸⁶ Özkoç, *Türkiye'de Grev Ertelemeleri*, 26.

2.3.4. Uluslararası Çalışma Örgütü Düzenlemeleri

Birleşmiş Milletler'e bağlı bir uzmanlık kuruluşu olan ILO'nun grev hakkını ele alan ilk belgesi, 1951 tarihli ve 92 sayılı Gönüllü Uzlaştırma ve Hakem Tavsiyesi'dir²⁸⁷. Bu belgede, “bu tavsiye kararının hiçbir hükmünün grev hakkını herhangi bir sebeple sınırlayacak şekilde yorumlanamayacağı” ifadesi yer almaktadır (m. 7). Grev hakkını ele alan bir diğer ILO belgesi, 1957 tarihli ve 105 sayılı Zorunlu Çalışmanın Kaldırılması Sözleşmesi'dir²⁸⁸. Sözleşme’de, greve katılmış olanlara bir ceza olarak zorunlu çalıştırma yoluna başvurulamayacağını düzenlenmektedir (m. 1).²⁸⁹

Çalışanların örgütlenme ve toplu sözleşme hakkı ile ilgili ILO mevzuatında iki ana sözleşme olduğu ifade edilebilir. Bunlar 1948 yılında kabul edilen 87 sayılı Sendika Özgürlüğü ve Örgütlenme Hakkının Korunmasına İlişkin Sözleşme²⁹⁰ ve 1949 yılında kabul edilen 98 sayılı Örgütlenme ve Toplu Görüşme Hakkı Prensiplerinin Uygulanması Hakkında Sözleşmesi²⁹¹ olarak sıralanabilir²⁹². Türkiye 87 sayılı Sözleşme’yi 1993 yılında²⁹³, 98 sayılı Sözleşme’yi ise 1951 yılında²⁹⁴ onaylamıştır²⁹⁵.

87 sayılı Sözleşme’nin 11’inci maddesinde üye devletlerin, çalışanların ve işverenlerin örgütlenme hakkını serbestçe kullanmalarını sağlamak amacıyla gerekli ve uygun bütün önlemleri almakla yükümlü oldukları ifade edilmiştir. Sözleşme, kişiler açısından sadece

²⁸⁷ Aydemir, “Grev Hakkının Niteliği ve Yeri,” 285. Tavsiye’nin İngilizce metni için bkz. https://normlex.ilo.org/dyn/normlex_en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:312430 E.T. 10/01/2023.

²⁸⁸ Sözleşme’nin Türkçe metni için bkz. <https://www.ilo.org/tr/resource/105-nolu-zorla-calistirmanin-kaldirilmasi-sozlesmesi E.T. 10/01/2023>.

²⁸⁹ Aydemir, “Grev Hakkının Niteliği ve Yeri,” 283.

²⁹⁰ Sözleşme’nin Türkçe metni için bkz. https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377261/lang--tr/index.htm E.T. 10/01/2023; Sözleşme’nin İngilizce metni için bkz. <https://www.ilo.org/legacy/english/inwork/cb-policy-guide/freedomofassocandrighttoorganise87.pdf E.T. 10/01/2023>.

²⁹¹ Sözleşme’nin Türkçe metni için bkz. https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377267/lang--tr/index.htm E.T. 10/01/2023; İngilizce metin için bkz. https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C098 E.T. 10/01/2023.

²⁹² Özkoç, *Türkiye’de Grev Ertelemeleri*, 30; Turgay, “Avrupa Birliği Hukuku’nda” 35; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 14-15; Sevda Köse, “ILO: Grev Hakkına İlişkin Kriz,” *İnsan ve İnsan Dergisi* 5, 15 (2018): 50; Öztürk, “Toplu Eylem,” 1799; Alpagut, 6356 sayılı Kanun, 114; Al, “ILO,” 62; Çelik, “Sendikal Haklar,” 270; Birben, “Yargı Kararları Işığında Toplu Eylem Hakkı,” 4.

²⁹³ RG: 22.12.1992 Sayı: 21432 (Mükerrer).

²⁹⁴ RG: 14.08.1951 Sayı: 7884.

²⁹⁵ Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 14-15; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 623; Toker Dereli, “Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO’nun) Türkiye’de Endüstri İlişkilerinin Gelişmesine Etkileri (Uluslararası Sendika Özgürlüğü Normları Açısından Eleştirel Bir Yaklaşım),” *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 77 (2019): 25.

hazırlanan ve Konferans'a sunulan raporlarda, üye devletlerin mevzuatının sözleşmelere uygunluğu da açıklanmaktadır³⁰¹.

ILO'nun 87 ve 98 sayılı Sözleşmelerinde grev hakkı açıkça düzenlenmemiştir. Buna karşılık Uzmanlar Komitesi ile Sendika Özgürlüğü Komitesi, 87 ve 98 sayılı Sözleşmelerin yorumlamasından ve grev hakkının sendikal özgürlüklerin ayrılmaz bir parçası olduğundan ILO tarafından grev hakkının tanındığını ve korunduğunu belirtmişlerdir³⁰². Sendika Özgürlüğü Komitesi'nin henüz ikinci toplantısında grev hakkı, "işçilerin mesleki çıkarlarını korumayı ve geliştirmeyi sağlayan ve sendika hakkı içinde yer alan bir temel araç olarak" görülmüştür. Komite ilerleyen yıllardaki yorumlarında da ilke kararını korumuştur³⁰³. Ancak 2012 yılında düzenlenen 101. Uluslararası Çalışma Konferansı'nda işveren grubu, Sözleşmelerin metninde grev hakkından bahsedilmediğini, Sözleşmelerin grev hakkı olmadan yorumlanması gerektiğini belirterek komitenin tutumunu eleştirmiştir³⁰⁴. Ancak işveren grubu bu itirazında grev

³⁰¹ Kutal, "Toplu İş Hukuku," 173.

³⁰² Kutal, "Grev Hakkının Uluslararası Normları," 135-136; Kutal, "Yasal Grevin Ertelenmesi," 43; Metin Kutal, "Uluslararası Çalışma Normları Karşısında Kamu Görevlilerinden Sendikal Örgütlenme Haklarına İlişkin Bazı Gözlemler," *Kamu-İş Dergisi* 6, 4 (2002): 140; Metin Kutal, "ILO Sendika Özgürlüğü Komitesi'nin Grev Hakkına İlişkin Önemli Bazı Kararları," *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 77 (2019): 9; Kutal, "Toplu İş Hukuku," 175; Sur, *Grev Kavramı*, 7; Sur, *Toplu İlişkiler*, 421; Sur, "Türk Hukukunda Grev Hakkı," 354; Tuncay, Savaş Kutsal ve Bozkurt Gümrükçüoğlu, *Toplu İş Hukuku*, 423; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 432; Çelik, "Grev Ertelemeleri," 97; Çelik, "Sendikal Haklar," 272; Özkoç, *Türkiye'de Grev Ertelemeleri*, 31; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 18; Turgay, "Avrupa Birliği Hukuku'nda" 36; Göktaş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1019; Gülmez, *Sendikal Haklarda Uyum Sorunu*, 115; Ömer Ceylan, "Sendika Özgürlüğü Komitesi Kararlarında Grev Hakkı," *Çalışma ve Toplum Dergisi* 5, 75 (2022): 2742; Arslan, "Kanun Dışı Grevin Hukuki ve Cezai Sonuçları," 9; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 67; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 623; A. Canpolat, "Türk Hukukunda Kamu Görevlilerinin Sendikal Faaliyet Kapsamında İş Bırakması," 126-127; Aydemir, "Grev Hakkının Niteliği ve Yeri," 284; Köse, "ILO: Grev Hakkına İlişkin Kriz," 50; Öztürk, "Toplu Eylem," 1801; Alpagut, 6356 sayılı Kanun, 140; Güney ve Aslanova, "Grev Yasakları ve ILO," 266; Çağlar Çopuroğlu, "6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'nun Grev ve Lokavta İlişkin Düzenlemeleri," *TİSK Akademi* 8, 16 (2013): 30; Ünsal, "Grev Hakkının Geleceği," 421; Beyoğlu, "AİHM Kararları Işığında Kamu Görevlilerinin Grev Hakkı," 86-87; Onur Bakır ve Deniz Akdoğan, "Türkiye ILO Sözleşmelerinin Neresinde? A'dan Z'ye ILO Sözleşmeleri İhlalleri Raporu," *Türk-İş Dergisi*, 384 (2009): 117; Al, "ILO," 70; Yavuz, "Uluslararası Çalışma Örgütü ve Grev Hakkı," 345; Dişbudak ve Bozkulak, "Grev Hakkı," 122; Yelek, "ILO Normları," 88; Sarıca, "ILO ve 6356 sayılı Kanun," 6; Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi," 234; Dulay Yangın, "Grev Ertelemesi," 248.

³⁰³ Aydemir, "Grev Hakkının Niteliği ve Yeri," 286; Ünsal, "Grev Hakkının Geleceği," 422; Tatal, "Türk Hukukunda Grev Hakkı," 453; Yelek, "ILO Normları," 91.

³⁰⁴ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, *30 Mayıs – 14 Haziran 2012 Tarihleri Arasında Cenevre'de Düzenlenen 101. Uluslararası Çalışma Konferansı Raporu* (Ankara: Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2012), 14 <https://media.iskur.gov.tr/15337/101-konferansi-sonuc-raporu-27-09-2012.pdf>; Ayrıca Konferansta kabul edilen metinler için bkz. <https://www.ilo.org/international-labour-conference/101st-session-international-labour-conference-2012> E.T. 01/10/2023; Ceylan, "Sendika Özgürlüğü Komitesi Kararlarında Grev," 2742; Kutal, "Gözlemler," 140; Kutal, "ILO," 9; Göktaş, "Grev Ertelemesi," 40; Köse, "ILO: Grev Hakkına İlişkin Kriz," 51; Öztürk, "Toplu Eylem," 1801; Ünsal, "Grev Hakkının Geleceği," 421; Yelek, "ILO Normları," 92.

hakkını tamamen inkar etmemiştir³⁰⁵. İşveren grubu, Sözleşmeleri yorumlama yetkisi olmayan denetim organlarının yorumlarıyla hakkın genişletilmesine karşı çıktıklarını belirtmişlerdir. Bu görüşlerinin dayanağı ise ILO Anayasası'nın 37'nci maddesidir. Bu maddede "ILO sözleşmeleri hakkında bağlayıcı yorum yapmaya yetkili tek organın Uluslararası Adalet Divanı (UAD) olduğu" düzenlenmiştir³⁰⁶. Bu konferansta ILO Sözleşmelerindeki sosyal standartları ciddi bir şekilde ihlal ettiği ifade edilen 25 ülkenin bulunduğu liste, işveren grubunun engellenmesi sebebiyle tartışılmamıştır³⁰⁷.

Sendika Özgürlüğü Komitesi'ne göre grev hakkı; 87 sayılı Sözleşme'nin sendikal örgütlere tanıdığı haklardan ve söz konusu haklara ulusal düzenlemelerle zarar verilmemesi güvencesinden çıkarılmaktadır³⁰⁸. Sendika Özgürlüğü Komitesi'ne göre, 87 sayılı Sözleşme'nin 3'üncü maddesi de grev hakkının dayanaklarından biridir. Bu maddeye göre, çalışan ve işveren örgütleri, iş programlarını ve etkinliklerini serbestçe belirleme hakkına sahiptir. Komiteye göre, grev çalışan örgütlerinin, üyelerinin mesleki menfaatlerini korumadaki en önemli etkinliği olduğu için 3'üncü madde grev hakkını kapsamaktadır³⁰⁹. ILO denetim organları, grev hakkından sadece işçilerin değil geniş anlamıyla çalışanların yararlanabileceğini belirtmektedir³¹⁰.

Sendika Özgürlüğü Komitesi grev hakkıyla ilgili hak grevi ve menfaat grevi ayrımı yapmamaktadır. Fakat Komite, hak uyuşmazlıklarında grevin yasaklanmasının, etkin bir yargılama olağanının olması halinde, hukuka uygun olduğunu ifade etmektedir³¹¹.

Sendika Özgürlüğü Komitesi'ne göre işçiler ve sendikalar sadece toplu görüşme sürecinde değil, ekonomik ve sosyal konulardaki rahatsızlıklarında da grev hakkına sahip

³⁰⁵ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 76; Köse, "ILO: Grev Hakkına İlişkin Kriz," 53.

³⁰⁶ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 76; Köse, "ILO: Grev Hakkına İlişkin Kriz," 54.

³⁰⁷ Köse, "ILO: Grev Hakkına İlişkin Kriz," 51.

³⁰⁸ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 69.

³⁰⁹ Kutal, "ILO," 9; Kutal, "İptal Davası," 23; Sur, "Türk Hukukunda Grev Hakkı," 354; Özkoç, *Türkiye'de Grev Ertelemeleri*, 31; Gökteş, "Grev Ertelemesi," 40; Sarıca, "ILO ve 6356 sayılı Kanun," 6.

³¹⁰ Gülmez, "Toplu Eylem Hakkı," 141; Çelik, "Sendikal Haklar," 271.

³¹¹ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 70; Sur, "Türk Hukukunda Grev Hakkı," 368; Yavuz, "Uluslararası Çalışma Örgütü ve Grev Hakkı", 346.

olmalıdır³¹². Komiteye göre, grev hakkının üyelerinin menfaatlerini korumak veya geliştirmek için kullanılamaması durumunda sendikalar vasıflı olamamaktadır³¹³.

Sendika Özgürlüğü Komitesi'ne göre, salt siyasi amaç taşıyan grevler sözleşmelerdeki güvenceler kapsamına girmemektedir. Zira bu halde ekonomik ve sosyal menfaatlerin korunması veya geliştirilmesi amacı bulunmamaktadır³¹⁴. Ancak salt siyasi amaç taşımayan, örneğin işsizlik, asgari ücret miktarı gibi konularda hükümet politikalarını değiştirmek maksatlı grevler güvence kapsamındadır³¹⁵.

³¹² ILO, *Örgütlenme Özgürlüğü Komitesi Kararları Derlemesi*, 146; Göktaş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1020; Ceylan, "Sendika Özgürlüğü Komitesi Kararlarında Grev," 2743; Kutal, "Toplu İş Hukuku," 175; Alpagut, 6356 sayılı Kanun, 141; Sur, "Siyasi Grev," 23-24; Sur, "Türk Hukukunda Grev Hakkı," 368-369; Kaya ve Güler, "Toplu Eylem Hakkı," 108-109; Sümer, *Anayasa Değişikliği*, 548; Sarıca, "ILO ve 6356 sayılı Kanun," 15; Kılıçoğlu, "Toplu Eylem," 2413; Çelik, "Sendikal Haklar," 279.

³¹³ Göktaş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1020.

³¹⁴ ILO, *Örgütlenme Özgürlüğü Komitesi Kararları Derlemesi*, 147; Sur, "Siyasi Grev," 24; Sur, "Türk Hukukunda Grev Hakkı," 368; Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Erteleme," 297; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 71; Kutal, "ILO," 10-11; Göktaş, "Grev Erteleme," 42; Kutal, "İptal Davası," 23; Kutal, "Son Değişiklikler," 1589; Alpagut, "Uluslararası Normlara Uyum," 47; Alpagut, 6356 sayılı Kanun, 142; Sur, "Uluslararası Normlar," 269; Yavuz, "Uluslararası Çalışma Örgütü ve Grev Hakkı," 345; Yelek, "ILO Normları," 94; Sümer, *Anayasa Değişikliği*, 548; Yamakoğlu, "6356 sayılı Kanun," 1863; Çelik, "Sendikal Haklar," 279.

³¹⁵ Sur, "Siyasi Grev," 24; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 71; Kutal, "ILO," 10-11; Göktaş, "Grev Erteleme," 42; Kutal, "İptal Davası," 23; Alpagut, "Uluslararası Normlara Uyum," 47; Sümer, *Anayasa Değişikliği*, 548; Kutal, "Son Değişiklikler," 1589; Çelik, "Sendikal Haklar," 279.

3. BÖLÜM: GREV HAKKININ KAPSAMI İLE HAKKIN SINIRLANDIRILMASI, GREV YASAKLARI VE GREVİN ERTELENMESİ

3.1. Grev Hakkının Kapsamı ve Sınırlandırılması

3.1.1. Grev Hakkının Kapsamı

Grev hakkı, tıpkı diğer haklar gibi, sahibine sınırsız yetkiler vermemektedir. Grev hakkının sahipleri, haklarını kullanırken hukukun belirlediği sınırları gözetmek zorundadır. Grev hakkının hukuk kurallarınca belirlenen özel ve genel kullanım koşullarına uygun olması kullanılması gerekmektedir³¹⁶.

Grev hakkı, 1982 Anayasası'nda temel bir hak olarak tanımlanmakla birlikte grev hakkının kullanımı, toplumsal gerekliliklerle uyumlu olmalıdır. Bu doğrultuda grev hakkının kullanımı belirli şartlara bağlanabilir ve hakkın kullanılmasına sınırlamalar getirilebilir³¹⁷. Bu kapsamda devlet, işçiler ve işverenler arasında çıkan toplu menfaat uyuşmazlıklarının çözümünde, toplumun zarar görmemesi için sınırlayıcı birtakım düzenlemeler yapmaktadır. Söz konusu düzenlemeler kapsamında grev hakkının kullanılması konusunda da sınır çizilmiş olmaktadır³¹⁸. Gerçekten de 1982 Anayasası'nın 54'üncü maddesinde grev hakkı sadece toplu iş sözleşmesi yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde tanınmış, hak uyuşmazlıklarında grev hakkı tanınmamıştır³¹⁹. STİSK'de grev hakkını sınırlandıran araçlar öngörülerek hakkın kapsamı daraltılmıştır.

3.1.2. Grev Hakkının Sınırlandırılması

Grev, diğer özgürlüklerden farklı olarak, zarar verme niyeti taşıyan bir eylem olma özelliğini taşıdığı için diğer hak ve özgürlüklerden ayrılmaktadır³²⁰. Grevin söz konusu

³¹⁶ Narmanlıoğlu, *Grev*, 41; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 400; Talas, *Sosyal Ekonomi*, 464; Başyigit, “Cumhurbaşkanı'nın Greve Müdahale Yetkisi,” 911.

³¹⁷ Narmanlıoğlu, *Grev*, 41; Akyigit, *İş Hukuku*, 739.

³¹⁸ Narmanlıoğlu, *Grev*, 42.

³¹⁹ Narmanlıoğlu, *Grev*, 42; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 540.

³²⁰ Narmanlıoğlu, *Toplu İş İlişkileri*, 559; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 33; Kabakçı, “Grev Yasakları,” 6; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 400; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 8; Ceylan, “Sendika Özgürlüğü Komitesi Kararlarında Grev,” 2745; Kandemir, “Grev Hakkı,” 594-595; Kandemir, “Grev Hakkı ve Sınırlandırılması,” 307.

özelliği, hakkın sınırlarını kesin olarak çizme zorluğunu beraberinde getirmektedir³²¹. Bazı hallerde grev sadece işverene değil dolaylı da olsa üçüncü kişilere zarar verici nitelik taşımaktadır. Gerçekten de bazen grev sebebiyle üçüncü kişilerin sağlık, güvenlik gibi korunması gereken haklı çıkarları zedeleyebildiği için grev hakkının sınırlandırılması gündeme gelmektedir³²².

Grev hakkı sınırlandırılırken grev hakkı ile kamu yararının dengelenmesi gerekir. Kamu yararının olumsuz etkileneceği tüm durumlarda grev hakkının sınırlandırılması uygun değildir³²³. Sınırlandırma yapılabilmesi için önemli olan, grevin işçilere getireceği fayda ile topluma yönelik zarar karşılaştırıldığında, kamu yararının ağır basmasıdır³²⁴.

Anayasa tarafından tanınan bir hakkın kullanımı, kanunların belirlediği sınırlar içerisinde gerçekleştirilmelidir. Grev hakkı da bu bağlamda çıkarılan kanunların sınırları içerisinde kullanılmalıdır³²⁵. Grev hakkı, kanuni sınırlar içerisinde kullanıldığında, hak sahiplerine herhangi bir yaptırım uygulanmaz. Ayrıca hakkın kanuni sınırlar içerisinde kullanılması, hakka karşı yapılabilecek hukuka aykırı müdahalelerin cezalandırılması güvencesini de sağlamaktadır³²⁶.

Türk hukukunda Anayasal hak olan grev hakkının sınırlandırılması yine Anayasa'nın koyduğu kurallar çerçevesinde olmaktadır. Temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması ile ilgili Anayasa'nın 13'üncü maddesinde;

“Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.”

şeklinde hüküm bulunmaktadır³²⁷. İlgili madde, anayasal olarak korunan insan haklarının sınırlandırılmasına ilişkin “öze dokunmama, sebebe bağlılık, kanunilik, Anayasa'nın lafzına

³²¹ Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 8; Ceylan, “Sendika Özgürlüğü Komitesi Kararlarında Grev,” 2745; Kandemir, “Grev Hakkı,” 595; Kandemir, “Grev Hakkı ve Sınırlandırılması,” 307.

³²² Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 40; Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 299; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 400; Kurt, “Grev ve Lokavt Yasakları,” 14.

³²³ Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 307; Kabakçı, “Grev Yasakları,” 7; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 618; Ulucan ve Başkan, “Grevin Ertelenmesi,” 178; Başyigit, “Cumhurbaşkanı'nın Greve Müdahale Yetkisi,” 912.

³²⁴ Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 401; Kabakçı, “Grev Yasakları,” 7; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 618; Başyigit, “Cumhurbaşkanı'nın Greve Müdahale Yetkisi,” 912.

³²⁵ Esener, *İş Hukuku*, 591.

³²⁶ Narmanlıoğlu, *Toplu İş İlişkileri*, 557-558; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 8.

³²⁷ İlgili madde 03.10.2001 tarih ve 4709 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikle yukarıdaki şeklini almıştır. Yapılan değişiklikten önce daha geniş sınırlama yetkisi veren düzenleme bulunmaktaydı. Söz konusu

ve ruhuna uygunluk, demokratik toplum düzeni ve laik cumhuriyet prensiplerine uygunluk ve ölçülülük” ilkelerini içermektedir³²⁸.

Anayasa’nın 14’üncü maddesinin birinci fıkrasında ise “Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz.” şeklindeki hükümle temel hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılması yasaklanmıştır.

Anayasa’nın 15’inci maddesindeki

“Savaş, seferberlik veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir.”

şeklinde hüküm ile bazı durumlarda temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasının durdurulabileceği düzenlenmiştir. Ancak belirtilen düzenlemede sayılan durumlarda bile sınırlandırma yetkisi sınırsız değildir. Sınırlamanın bir sınırı vardır ve bu, uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülükler ve ölçülülük ilkesi ile belirlenir. Grev hakkı için de belirtilen sınırlamalar geçerlidir³²⁹. Öte yandan Anayasa’nın 54’üncü maddesinde grev hakkının iyi niyet kurallarına aykırı, toplum zararına ve millî serveti tahrip edecek şekilde kullanılamayacağı düzenlenmiştir (f. 2). Devamındaki fıkrada ise grevin yasaklanabileceği veya ertelenebileceği haller ve işyerlerinin kanunla düzenleneceği ifade edilmiştir (f. 3)³³⁰.

3.2. Grev Yasakları

6356 sayılı Kanun’da genel sağlık ve millî güvenlik gibi kamu menfaati düşüncesiyle, belirli işyerlerinde, işlerde ve durumlarda grev ve lokavt yasaklamış olup, söz konusu yasakların bir kısmı sürekli, bir kısmı ise geçici yasaklardır. Grev yasağı kapsamındaki işlerin, geniş toplum kesimlerinin temel sağlık, güvenlik, yaşam ve toplumsal düzenini doğrudan etkileyen hizmetler olduğu görülmektedir. Bu hizmetlerin yerine getirilmemesi

maddenin yürürlükte haline göre, temel hak ve özgürlükler sadece ilgili maddelerde belirtilen sebeplere bağlı olarak sınırlandırılabilir.

³²⁸ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 58.

³²⁹ Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 540; Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 299; Urhanoğlu ve Manav, “Türk Hukuku’nda Grev Yasakları,” 218.

³³⁰ Urhanoğlu ve Manav, “Türk Hukuku’nda Grev Yasakları,” 218.

durumunda telafisi mümkün olmayan kayıpların gerçekleşme ihtimali, grev yasağı uygulanmasını zorunlu kılan temel nedendir³³¹.

6356 sayılı Kanun'un 62'nci maddesinde düzenlenen grev yasakları önceki Kanun olan TİSGLK'de de genel itibariyle düzenlenmekteydi. Ancak TİSGLK dönemindeki AB ilerleme raporları ve ILO denetim organları eleştirileri sebebiyle bazı grev yasakları STİSK'de hükme bağlanmamıştır³³². TİSGLK'de "termik santrallerini besleyen linyit üretimi, noterlik hizmetleri, havacılık hizmetleri, aşı ve serum imal eden müesseseler, klinik, sanatoryum prevantoryum, dispanser ve eczane gibi sağlıkla ilgili işyerleri, eğitim ve öğretim kurumlarında, çocuk bakım yerlerinde, huzurevlerinde" bulunan grev yasakları STİSK'de kural altına alınmamıştır³³³. Ayrıca STİSK yürürlüğe girdikten sonra da Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararları ile yasak sayıları azalmıştır. TİSGLK'de de yasaklar arasında yer alan bankacılık hizmetlerinde ve şehir içi toplu taşıma hizmetlerinde grev yasağını öngören düzenleme Anayasa Mahkemesi kararı ile iptal edilmiştir³³⁴. Anayasa Mahkemesi kararında bu hizmetlerin, yaşamsal nitelik gösteren temel kamu hizmetleri olmadığı vurgulanmıştır. Kararda, demokratik toplumlarda grev ve lokavt

³³¹ Berksun ve Eşmelioğlu, *Açıklamalı Gerekçeli-İçtihatlı Toplu İş Sözleşmesi-Grev ve Lokavt Kanunu*, 500.

³³² Sur, "6356 sayılı Kanun," 349; Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1094; Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 300; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 134; Tuncay, "Sorunlar ve Gelişmeler," 470; Fevzi Demir, "2822 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanununu Değiştiren Yasa Tasarısı Taslağı Hakkında Düşünceler," *Çalışma ve Toplum Dergisi* 2, 5 (2005): 71; Dişbudak ve Bozkulak, "Grev Hakkı," 118; Banu Uçkan Hekimler, "Anayasa Mahkemesi'nin Sendikal Haklara İlişkin İptal Kararlarının Genel Bir Değerlendirmesi," *Çalışma ve Toplum Dergisi* 4, 47 (2015): 26-27.

³³³ Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1143; Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 300; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 408; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 660; Sur, *Toplu İlişkiler*, 448; Sur, "6356 sayılı Kanun," 349; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 134; Mahiroğulları, *Osmanlıdan Günümüze Sendikacılık*, 361; Dereli, "6356 sayılı Kanun," 61; Sur, "Uluslararası Normlar," 274; Güney ve Aslanova, "Grev Yasakları ve ILO," 258; Çopuroğlu, "6356 sayılı Kanun," 31; Kurt, "Grev ve Lokavt Yasakları," 18; Tuncay, "Sorunlar ve Gelişmeler," 470; Centel, "Grev Yasak ve Sınırlamalarına Topluca Bakış," 17; Uçkan Hekimler, "Sendikal Haklara İlişkin İptal Kararları," 27; Başyigit, "Cumhurbaşkanı'nın Greve Müdahale Yetkisi," 913.

³³⁴ Anayasa Mahkemesi'nin 22.10.2014 tarihli, 2013/1 Esas ve 2014/161 Karar sayılı kararı; RG: 11.11.2015 Sayı: 29529; Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1142-1143; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 558; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 412-413; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 662; Kutal, "Yasal Grevin Ertelenmesi," 45; Aktay ve Özdemir Ertürk, *Toplu İş Hukuku*, 287; Sur, *Toplu İlişkiler*, 448; Melda Sur, "Grev, Toplumsal İhtiyaçlar ve Asgarî Hizmet," *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Prof. Dr. Fevzi Şahlanan'a Armağan 74, Özel Sayı (2016): 1024; Göktaş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1080; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 132; Karabacak, "Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı Işığında Grev Hakkı," 77; Göktaş, "Grev Ertelemesi," 46; Toker Dereli, "Grev-Lokavt Ertelemeleri: Abd ve Türkiye Uygulaması," *Karatahta İş Yazıları Dergisi*, 14 (2019): 51; Dereli, "ILO," 53-54; Kurt, "Grev ve Lokavt Yasakları," 17; Akyigit, *İş Hukuku*, 742-743; Akyigit, *Toplu İş Hukuku*, 596; Uçkan Hekimler, "Sendikal Haklara İlişkin İptal Kararları," 27; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 336; Erkanlı, "Türk İş Hukukunda Grev Oylaması," 2220; Başyigit, "Cumhurbaşkanı'nın Greve Müdahale Yetkisi," 914.

haklarının en geniş kapsamda düzenlendiği ve ilgili sektörlerde grevin yasaklanmasını gerektirecek herhangi bir kamu düzeni veya toplumu önemli ölçüde etkileyecek bir sakınca bulunmadığı ifade edilmiştir³³⁵. Anayasa Mahkemesi'nin aynı kararında cenaze işleri ve mezarlıklarda, şehir şebeke suyu, elektrik, doğalgaz petrol üretimi, tasfiyesi ve dağıtımı ile nafta veya doğalgazdan başlayan petrokimya işlerinde, Millî Savunma Bakanlığı ile Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığınca doğrudan işletilen işyerlerinde bulunan grev yasaklarına ilişkin iptal talebi reddedilmiştir³³⁶. Kararın gerekçesinde söz konusu iş ve işyerlerinin millî ekonomiye katkılarına, insan sağlığına doğrudan etki eden yönlerine ve millî güvenlik açısından önemine dikkat çekilmiştir³³⁷. Bununla birlikte Bakanlar Kurulu, 31.10.2016 tarihli 678 numaralı KHK³³⁸ ile Anayasa Mahkemesi'nin ilgili kararını dolanmak istemiştir. Bakanlar Kurulu 678 sayılı KHK'nın 35'inci maddesi ile STİSK'nin 63'üncü maddesinde değişiklik yapmıştır. Söz konusu değişikliğe göre grev, büyükşehir belediyelerinin şehir içi toplu taşıma hizmetlerini, bankacılık hizmetlerinde ekonomik veya finansal istikrarı bozucu nitelikte ise ertelenebilir³³⁹. Ancak Anayasa Mahkemesi söz konusu hükmü de iptal ederek iptal kararını dolanma girişiminin önüne geçmiştir³⁴⁰.

Bir iş veya işyerinde grev yasağının mevcut olması toplu iş sözleşmesi yapılamayacağı anlamına gelmemektedir. Diğer bir deyişle grev yasağı bulunan iş ve işyerlerinde de toplu iş sözleşmesi görüşmesi yapmak mümkündür. Sadece toplu iş sözleşmesi görüşmelerinde uyuşmazlık çıkması durumunda grev yapılamamaktadır³⁴¹. Toplu iş sözleşmesi görüşmeleri sırasında taraflar arasında uyuşmazlık çıktığı durumda greve başvurulamayacağından Yüksek Hakem Kurulu uyuşmazlığı giderecek makam olarak

³³⁵ Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 414; Karabacak, “Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı Işığında Grev Hakkı,” 77.

³³⁶ Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 594; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 660-661; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 540; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 416-419; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 133.

³³⁷ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 133.

³³⁸ RG: 22.11.2016 Sayı: 29896.

³³⁹ Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1147; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 563; Kutal, “Yasal Grevin Ertelenmesi,” 45; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 446; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 665; Göktaş, “Grev Ertelemesi,” 46; Dereli, “Grev ve Lokavt Ertelemeleri,” 50-51; Dereli, “ILO,” 54; Aktay ve Özdemir Ertürk, *Toplu İş Hukuku*, 292.

³⁴⁰ Anayasa Mahkemesi'nin 14.11.2019 tarihli, 2018/90 Esas ve 2019/85 Karar sayılı kararı; RG: 13.02.2020 Sayı: 31038; Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1147; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 446-447; Sur, *Toplu İlişkiler*, 460; Akyiğit, *İş Hukuku*, 742; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 628; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 666; Aktay ve Özdemir Ertürk, *Toplu İş Hukuku*, 292; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 348; Göktaş, “Grev Ertelemesi,” 46.

³⁴¹ Sümer, *İş Hukuku*, 285;

devreye girmektedir³⁴². Grev yasağı bulunan iş ve işyerlerinde tarafların toplu görüşmede anlaşamaması durumunda uyuşmazlık, taraflardan birinin başvurusu üzerine, Yüksek Hakem Kurulu’nun kararı ile çözümlenir (STİSK m. 51.).

Grev yasağı kapsamındaki işlerden birinin yapıldığı işyerinin tamamında grev yasağı olup olmayacağı hususu değinilmesi gereken bir sorundur. Bu sorun, yasak kapsamındaki işin, işyerinin esas işi olup olmamasına göre çözümlenir. Eğer yasak kapsamında olan iş, işyerinin temel işini oluşturuyorsa, yasak işyerinin tamamını kapsar; ancak eğer söz konusu iş, yardımcı işse, yasak sadece yardımcı işi yapan işçilerle sınırlı olarak ve kısmen uygulanabilir³⁴³.

İşletme toplu iş sözleşmesi görüşmeleri sırasında grev kararı alınması durumunda ise işletmeye ait grev yasağına tabi olan işyerlerinde grev yapılamayacakken grev yasağı olmayan işyerlerinde grev uygulanabilir³⁴⁴.

Son olarak belirtmek gerekir ki STİSK’de sayılan grev yasakları sınırlı sayıdadır. Bu yasakların kıyas yoluyla veya tarafların aralarında anlaşması suretiyle genişletilmesi mümkün değildir³⁴⁵.

3.2.1. Sürekli Grev Yasakları

Sürekli grev yasakları, aşağıda açıklanacağı üzere, STİSK’nin 62’nci maddesinin birinci fıkrasında düzenlenmekle birlikte bazı özel kanunlarda da sürekli grev yasaklarına yer verildiği görülmektedir.

Söz konusu düzenlemelerden biri 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nun³⁴⁶ 137’nci maddesinin ikinci fıkrasındaki düzenlemedir. Söz konusu hükme göre, Kanun uyarınca kurulan ve faaliyet gösteren borsalar ve teşkilatlanmış diğer pazar yerleri, merkezî takas

³⁴² Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1145; Sümer, *İş Hukuku*, 285; Muhammet Özkes, “İş Kanununun 20. ve 21. Maddelerinin Medeni Yargılama ve İcra Hukuku Açısından Değerlendirilmesi,” 75. *Yaşında Baki KURU’ya Armağan* içinde, Ed. Hakan Pekcanıtez (Ankara: TBB, 2004), 153; Kandemir, “TİS Özerkliği,” 209; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 317-318.

³⁴³ Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 413; Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 360; Aydemir, *Grev Hakkı ve Lokavtın Sınırları*, 134; Urhanoğlu ve Manav, “Türk Hukuku’nda Grev Yasakları,” 224; Ezer, 114.

³⁴⁴ Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 413; Kaplan, “Türk İş Hukukunda Grev Erteleme,” 244; Urhanoğlu ve Manav, “Türk Hukuku’nda Grev Yasakları,” 226.

³⁴⁵ Narmanlioğlu, *Toplu İş İlişkileri*, 631; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 131; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 412; Kurt, “Grev ve Lokavt Yasakları,” 15; Centel, “Grev Yasak ve Sınırlamalarına Topluca Bakış,” 8; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 467.

³⁴⁶ RG: 30.12.2012 Sayı: 28513.

kuruluşları, merkezî saklama kuruluşları ile MKK tarafından yürütülen hizmetlerde grev ve lokavt yapılamayacağı düzenlenmiştir³⁴⁷.

Grev yasaklarına yer veren bir diğer özel kanun, 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun'dur³⁴⁸. Grev yasağı Kanun'un 17'nci maddesinde "Özel güvenlik personeli greve katılamaz." şeklinde kurala bağlanmıştır.

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda da grev yasağı hükme bağlanmıştır. Kanun'a göre, devlet memurlarının greve karar vermeleri, grev tertiplmeleri, ilan etmeleri, bu yolda propaganda yapmaları yasaktır. Devlet memurları, herhangi bir greve veya grev teşebbüsüne katılamaz, grevi destekleyemez veya teşvik edemezler (m. 27).

3.2.1.1. Can ve Mal Kurtarma İşleri

6356 sayılı Kanun'da can ve mal kurtarma işlerinde grevin yasak olduğu hükme bağlanmıştır (m. 62/1). Buna göre eğer iş, can veya mal kurtarma işi ile ilgiliyse, söz konusu işi yürütenlerin grev yapmaları yasaktır. Can ve mal kurtarma işinin kamu veya özel sektör tarafından yürütülmesi yasağın uygulanması için fark etmemektedir³⁴⁹.

Can ve mal kurtarma işi, işyerindeki temel iş ise işyerinin bütünü grev yasağı kapsamındadır. Fakat söz konusu işler işyerinde yardımcı iş niteliği taşıyorsa grev yasağı sadece yardımcı işi yapan işçilerle sınırlı olarak uygulanmaktadır³⁵⁰.

3.2.1.2. Cenaze İşleri ve Mezarlıklar

Cenaze işleri ve mezarlıklarda grev yasağı bulunmaktadır (m. 62/1). Bu hizmetler kamu veya özel sektör tarafından yürütülmesi fark etmeksizin yasak kapsamındadır³⁵¹.

2822 sayılı Kanun'un ilgili hükümleriyle karşılaştırıldığında, STİSK 62'nci maddede "cenaze ve tekfin işleri" ifadesi yerine "cenaze işleri" ifadesi kullanılmıştır. Ancak

³⁴⁷ Sümer, *İş Hukuku*, 286; Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 302; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 410; Sur, *Toplu İlişkiler*, 449; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 660; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 559; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 559; Güney ve Aslanova, "Grev Yasakları ve ILO," 265; Kurt, "Grev ve Lokavt Yasakları," 19; Al, "ILO," 68; Akyiğit, *İş Hukuku*, 742-743; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 598-599; Aktay ve Özdemir Ertürk, *Toplu İş Hukuku*, 310; Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Erteleme," 243; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 336; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 468.

³⁴⁸ RG: 26.06.2004 Sayı: 25504.

³⁴⁹ Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 593; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 415.

³⁵⁰ Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 302; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 415; Al, "ILO," 67.

³⁵¹ Narmanlioğlu, *Toplu İş İlişkileri*, 630; Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 302; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 417; Urhanoğlu ve Manav, "Türk Hukuku'nda Grev Yasakları," 220; Güney ve Aslanova, "Grev Yasakları ve ILO," 262; Tural, "Türk Hukukunda Grev Hakkı," 436; Al, "ILO," 67.

“cenaze işleri” ifadesi tekfin (kefenleme) işlerini de içerdüğinden, söz konusu işlerle ilgili grev yasaklarında herhangi bir daralma olduğunu söylemek mümkün değildir³⁵².

3.2.1.3. Şehir Şebeke Suyu, Elektrik, Doğal Gaz, Petrol Üretimi, Tasfiyesi ve Dağıtımı ile Nafta veya Doğalgazdan Başlayan Petrokimya İşleri

Şehir şebeke suyu, elektrik, doğal gaz, petrol üretimi, tasfiyesi ve dağıtımı ile nafta veya doğalgazdan başlayan petrokimya işlerinde grev yasaklanmıştır (m. 62/1). Bu işlerin kamu kuruluşları veya özel kişiler tarafından yürütülmesinin yasak bakımından önemi bulunmamaktadır³⁵³.

2822 sayılı Kanun’daki "su işleri" ifadesi geniş yorumlara açık olması sebebiyle belirsizlik yaratmaktaydı. Özellikle kanalizasyon ve su arıtma gibi işlerin grev yasağına dahil olup olmadığı, Yargıtay içtihatlarında tartışılmış ve söz konusu işlerin yasak kapsamında olmadığına karar verilmişti³⁵⁴. STİSK, “şehir şebeke suyu” işlerinde grev yasağı olduğunu belirterek konuya netlik kazandırmıştır. Bu itibarla, Kanun’da sadece şebeke suyu denildiği için, su depolayarak şişe veya damacnalar içinde satışı sunan işyerlerinde grev yasağı bulunmamaktadır³⁵⁵.

3.2.1.4. Millî Savunma Bakanlığı ile Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığınca Doğrudan İşletilen İşyerlerinde

6356 sayılı Kanun’da “Millî Savunma Bakanlığı ile Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığınca doğrudan işletilen işyerlerinde” de grev yasaklanmıştır (m. 62/1). İlgili işyerlerinin grev yasağına tabi olabilmesi için, 62’nci maddede belirtildiği gibi, Millî Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik

³⁵² Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 302; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 416; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 132; Centel, “Grev Yasak ve Sınırlamalarına Topluca Bakış,” 8.

³⁵³ Güney ve Aslanova, “Grev Yasakları ve ILO,” 262; Centel, “Grev Yasak ve Sınırlamalarına Topluca Bakış,” 8-9; Al, “ILO,” 67; Akyiğit, *İş Hukuku*, 741; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 594-595; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 467.

³⁵⁴ Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 303; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 418; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 133. Yarg. 9. H.D. 21.12.1990, 14029/14208; Yarg. 9. H.D. 05.12.2002, 23171/20586 www.legalbank.net E.T. 10/08/2023; Ayrıca kararın incelemesi için bkz. Kabakçı, “Grev Yasakları,” 1-15; Güney ve Aslanova, “Grev Yasakları ve ILO,” 268; Al, “ILO,” 67.

³⁵⁵ Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 303; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 418; Centel, “Grev Yasak ve Sınırlamalarına Topluca Bakış,” 9; Al, “ILO,” 67; Akyiğit, *İş Hukuku*, 741; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 595.

Komutanlığı tarafından doğrudan işletiliyor olması gerekmektedir³⁵⁶. Kanun hükmünden, ilgili kurumlarda yüklenici aracılığıyla yürütülen işyerlerinin grev yasağına tabi olmayacağı anlamı çıkmaktadır³⁵⁷.

275 sayılı Kanun'da da yer alan söz konusu yasağın gerekçesi, Kanun görüşmeleri sırasında bir sözcünün konuşması ile şu şekilde açıklanmıştır:

“Grev, menfaatlerin elde edilmesi için, en son çare bir nevi direnme hakkıdır. Topluca işi bırakmak ve işveren müessesesinin işini aksatmak ve memleket iktisadiyatına tesir etmemek şartıyla zarara sokmak olduğuna göre; grev kanuni dahi olsa, grevin askeri müesseseye karşı yapılması evvela psikolojik bakımdan mahzurludur saniyen, askeri müesseselerde çalışanlar isteklerinde haklı olsalar dahi, bunu umumi efkara maletmek için yapılacak mücadele iyi sonuçlar vermeyecektir.”³⁵⁸.

İşyerinin bu yasak kapsamına girmesi için millî güvenlikle ilgili olması şart değildir. Bir işyerinin sayılan komutanlıklar veya Bakanlık tarafından işletilmesi yeterlidir³⁵⁹.

3.2.1.5. Kamu Kuruluşlarınca Yürütülen İtfaiye ve Hastanelerdeki İşler

Kamu kuruluşlarınca yürütülen itfaiye ve hastaneler de grev yasağı kapsamındadır (m. 62/1). Burada itfaiyeler açısından dikkat çeken özellik, itfaiyelerin yasak kapsamında olabilmesi için kamu kuruluşlarınca yürütülmesi gerekmektedir. Özel sektör tarafından sunulan itfaiye hizmetlerinde grev yasağı bulunmamaktadır³⁶⁰.

Söz konusu düzenlemenin TİSGLK'deki karşılığında “ilaç imal eden işyerleri hariç olmak üzere aşı ve serum imal eden müesseseler, hastane, klinik, sanatoryum, prevantoryum, dispanser, eczane gibi sağlıkla ilgili işyerleri” yasak kapsamındaydı. STİSK'de bu işyerlerinden sadece “Hastane” grev yasağı kapsamına alınmış, diğerlerine

³⁵⁶ Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 420; Urhanoğlu ve Manav, “Türk Hukuku'nda Grev Yasakları,” 224; Güney ve Aslanova, “Grev Yasakları ve ILO,” 263; Tural, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 438; Al, “ILO,” 68.

³⁵⁷ Berksun ve Eşmelioğlu, *Açıklamalı Gerekçeli-İçtihatlı Toplu İş Sözleşmesi-Grev ve Lokavt Kanunu*, 507.

³⁵⁸ Berksun ve Eşmelioğlu, *Açıklamalı Gerekçeli-İçtihatlı Toplu İş Sözleşmesi-Grev ve Lokavt Kanunu*, 507.

³⁵⁹ Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 304.

³⁶⁰ Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 304; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 421; Urhanoğlu ve Manav, “Türk Hukuku'nda Grev Yasakları,” 222; Centel, “Grev Yasak ve Sınırlamalarına Topluca Bakış,” 9; Akyiğit, *İş Hukuku*, 743; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 596; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 337; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 468.

yer verilmemiştir³⁶¹. Ancak doktrinde hastane kavramının TİSGLK’de sayılan sağlıkla ilgili diğer işyerlerini de kapsadığı yönünde görüş de mevcuttur³⁶². Doktrindeki başka bir görüşe göre ise “klinik, sanatoryum, prevantoryum, dispanser” gibi işyerleri grev yasağı kapsamındayken, “aşı ve serum imal eden müesseseler, eczaneler” gibi ticari tarafı öne çıkan işyerleri yasak kapsamında değildir³⁶³. Kanaatimizce STİSK’de, TİSGLK’deki diğer işyerlerine yer verilmeyerek sadece hastanelerin sayılması grev yasaklarını azaltma amacıyla yapılmış olmakla birlikte maddedeki “hastane” kavramı, “klinik, sanatoryum, prevantoryum, dispanser” işyerlerini de kapsamaktadır. Dolayısıyla “ilaç imal eden işyerleri hariç olmak üzere aşı ve serum imal eden müesseseler, eczane” grev yasağı kapsamında değerlendirilmez. Ayrıca kanaatimizce aile sağlığı merkezleri de hastane kavramı içerisinde değerlendirilerek grev yasağı kapsamında kabul edilmelidir. Zira aile sağlığı merkezleri de ticari tarafı öne çıkmayan sağlık kuruluşlarıdır.

3.2.2. Geçici Grev Yasakları

Geçici grev yasaklarının mevcut olduğu durumlarda grev kararı almak mümkün olup, grevin uygulanması geçici olarak mümkün olmamaktadır. Söz konusu geçici durum ortadan kalktığı anda grevin uygulanması mümkün hale gelmektedir. Geçici grev yasakları bu bakımdan sürekli grev yasaklarından ayrılmaktadır³⁶⁴.

3.2.2.1. Genel Hayatı Önemli Ölçüde Etkileyen Doğa Olaylarının Gerçekleştiği Yerlerde

6356 sayılı Kanun’da genel hayatı önemli ölçüde etkileyen doğa olaylarının gerçekleştiği yerlerde, doğa olayının devamı süresince yürürlükte kalmak kaydıyla grevin yasaklanabileceği kurala bağlanmıştır (m. 62/2). Hükümde doğa olayları

³⁶¹ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 134; Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 304; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 422; Sur, “6356 sayılı Kanun,” 346; Tuncay, “Sorunlar ve Gelişmeler,” 470; Tatal, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 438; Centel, “Grev Yasak ve Sınırlamalarına Topluca Bakış,” 10; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 597.

³⁶² Nüvit Gerek, “6356 sayılı Kanunun Grev ve Lokavt Konusunda Öngördüğü Değişiklikler,” *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi* 24, 6 (2013): 5.

³⁶³ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 134; Tuncay, Savaş Kutsal ve Bozkurt Gümrükçüoğlu, *Toplu İş Hukuku*, 414; Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 304-305; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 422-423; Tuncay, “Sorunlar ve Gelişmeler,” 470; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 468.

³⁶⁴ Narmanlioğlu, *Grev*, 184; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 423; Urhanoğlu ve Manav, “Türk Hukuku’nda Grev Yasakları,” 228; Güney ve Aslanova, “Grev Yasakları ve ILO,” 263; Kurt, “Grev ve Lokavt Yasakları,” 19-20.

örneklendirilmemişse de deprem, kasırga, sel vb. olaylar bu kapsamda değerlendirilebilir³⁶⁵.

İlgili hükme göre, grev yasaklama yetkisi Cumhurbaşkanı'na aittir. Cumhurbaşkanının kararı, belirli işyerlerini veya işkollarını kapsayabileceği gibi, tüm işyerlerini kapsayacak şekilde de olabilir. Cumhurbaşkanı'nın bu konuda takdir yetkisi bulunmaktadır³⁶⁶. Cumhurbaşkanı, grev yasağı kararı aldığı işyerlerindeki yasağı her zaman kaldırma yetkisine sahiptir³⁶⁷. Cumhurbaşkanı'nın kararına karşı Danıştay'da iptal davası açılabilir³⁶⁸.

Grev yasağının uygulanma alanı, genel hayatı önemli ölçüde etkileyen doğa olayının meydana geldiği bölgeleri içermektedir³⁶⁹. Doğa olayından etkilenmemiş bölgelerdeki işyerlerinde grev yasağı kararı alınması mümkün değildir³⁷⁰.

Grev yasağı kararı belirli bir süreye bağlı olmaksızın getirilmişse, Cumhurbaşkanı yasak kararını kaldırmadıkça grev yapılamaz³⁷¹. Ancak grev yasağı kararının, yasağa dayanak olan doğa olayının etkilerinin sona ermesinden sonra kaldırılması gerekir³⁷². Nitekim Kanun metninde de yasağın durumun devamı süresince yürürlükte kalmak kaydıyla verilebileceği düzenlenmiştir. Yasağın kaldırılmasıyla birlikte sendika grev kararı alabilir veya alınmış grev kararını, altmış gün içinde altı iş günü önce karşı tarafa bildirilmek kaydıyla, uygulamaya yeniden koyabilir (m. 62/2-son cümle).

³⁶⁵ Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 305; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 422-425; Kurt, "Grev ve Lokavt Yasakları," 20.

³⁶⁶ Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 424; Berksun ve Eşmelioğlu, *Açıklamalı Gerekçeli-İçtihatlı Toplu İş Sözleşmesi-Grev ve Lokavt Kanunu*, 510; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 601; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 469; Gökteş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1084; Başyiğit, "Cumhurbaşkanı'nın Greve Müdahale Yetkisi," 916.

³⁶⁷ Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 305; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 427; Sur, *Toplu İlişkiler*, 450; Akyiğit, *İş Hukuku*, 744; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 601.

³⁶⁸ Narmanlıoğlu, *Toplu İş İlişkileri*, 655; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 426; Arıcı, *Türk İş Hukuku-II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 364; Kurt, "Grev ve Lokavt Yasakları," 21.

³⁶⁹ Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 426; Berksun ve Eşmelioğlu, *Açıklamalı Gerekçeli-İçtihatlı Toplu İş Sözleşmesi-Grev ve Lokavt Kanunu*, 509; Gökteş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1084; Başyiğit, "Cumhurbaşkanı'nın Greve Müdahale Yetkisi," 917.

³⁷⁰ Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 305; Urhanoğlu ve Manav, "Türk Hukuku'nda Grev Yasakları," 230; Başyiğit, "Cumhurbaşkanı'nın Greve Müdahale Yetkisi," 917.

³⁷¹ Çopuroğlu, "6356 sayılı Kanun," 32; Tural, "Türk Hukukunda Grev Hakkı," 440; Başyiğit, "Cumhurbaşkanı'nın Greve Müdahale Yetkisi," 917.

³⁷² Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 427; Urhanoğlu ve Manav, "Türk Hukuku'nda Grev Yasakları," 230; Tural, "Türk Hukukunda Grev Hakkı," 440.

Grev yasağının gerekçesi olan doğa olayının etkileri kaybolması ile yasak kendiliğinden sona ermez. Eğer durum ortadan kalkmasına rağmen Cumhurbaşkanı grev yasağını kaldırmazsa yasak kararının iptali dava edebilir³⁷³.

Grev kararı alınıp uygulanmaya başladıktan sonra Cumhurbaşkanı'nın grevi yasaklaması halinde, grevin durdurulması gerekir³⁷⁴. Aksi durumda yasağa rağmen devam eden grev, kanun dışı grev haline gelir.

3.2.2.2. Başladığı Yolculuğu Yurt İçindeki Varış Yerlerinde Bitirmemiş Deniz, Hava, Demir ve Kara Ulaştırma Araçlarında

6356 sayılı Kanun'daki diğer bir geçici grev yasağı "başladığı yolculuğu yurt içindeki varış yerlerinde bitirmemiş deniz, hava, demir ve kara ulaştırma araçları"dır. Buna göre ulaştırma aracı hem Türkiye içinde hem de Türkiye dışında yolculuk yaparken, Türkiye içindeki varış noktasına geri dönene kadar grev yasağı mevcuttur³⁷⁵. Aracın Türkiye'deki varış noktasında dönmesiyle birlikte yasak kendiliğinden ortadan kalkar³⁷⁶. Bu düzenleme ile seyahat eden kişilerin güvenliğini sağlamak ve grevin olumsuz yönlerinden korumaktır³⁷⁷. Söz konusu yasak sadece insan taşımacılığını kapsamamakta olup, eşya ve hayvan taşımacılığını da kapsamaktadır. Nitekim Kanun'da bununla ilgili herhangi bir sınırlandırma yapılmamıştır. Bu nedenle eşya veya hayvan taşıyan ulaştırma araçları da varış yerine kadar grev yasağı kapsamındadır³⁷⁸. Taşıma sırasında uğranılan iskele, liman veya istasyon varış yeri olarak kabul edilemeyeceği için buralarda da grev uygulanamaz³⁷⁹.

³⁷³ Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 560; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 426-427.

³⁷⁴ Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 601; Urhanoglu ve Manav, "Türk Hukuku'nda Grev Yasakları," 230.

³⁷⁵ Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 362; Sur, *Toplu İlişkiler*, 449-450; Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 306; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 428; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 602; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 469; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 82; Göktaş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1085; Kurt, "Grev ve Lokavt Yasakları," 21; Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Ertelenmesi," 242.

³⁷⁶ Sümer, *İş Hukuku*, 286; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 428-429; Kurt, "Grev ve Lokavt Yasakları," 21.

³⁷⁷ Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 362; Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 306; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 428; Güney ve Aslanova, "Grev Yasakları ve ILO," 264; Kurt, "Grev ve Lokavt Yasakları," 21; Tatal, "Türk Hukukunda Grev Hakkı," 441.

³⁷⁸ Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 306; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 429; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 602; Güney ve Aslanova, "Grev Yasakları ve ILO," 264-265; Kurt, "Grev ve Lokavt Yasakları," 21; Tatal, "Türk Hukukunda Grev Hakkı," 442.

³⁷⁹ Urhanoglu ve Manav, "Türk Hukuku'nda Grev Yasakları," 234; Tatal, "Türk Hukukunda Grev Hakkı," 442; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 603; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 469.

Söz konusu yasak grev kararı alınması ile ilgili değil, uygulanması ile ilgilidir. Daha açık ifadeyle, Türkiye’deki varış yerine ulaşmamış bir ulaşım aracında grev kararı alınabilir; fakat grev kararı Türkiye’deki varış yerine kadar uygulanamaz³⁸⁰.

3.2.2.3. Olağanüstü Hallerde

1982 Anayasası’nın 119’uncu maddesinde, savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi, seferberlik, ayaklanma, vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma, ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması, anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması, şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması, tabii afet veya tehlikeli salgın hastalık ya da ağır ekonomik bunalımın ortaya çıkması hallerinde, Cumhurbaşkanının olağanüstü hal ilan edebileceği düzenlenmiştir.

2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu’nun³⁸¹ 3’üncü maddesinde, tabii afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hallerinden birinin veya birden fazlasının görülmesi durumunda ve Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin ortaya çıkması veya şiddet olayları sebebiyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması hallerinde olağanüstü hal ilan edilebileceği ifade edilmiştir.

Anayasa hükümleri uyarınca çıkarılan Olağanüstü Hal Kanunu, doğal afetler, tehlikeli salgın hastalıklar veya ciddi ekonomik bunalım durumlarında çalışma yükümlülüğünü getirdiğinden, grevlerin bu yükümlülükler sonucu dolaylı yoldan bile olsa yasaklanabilmesi mümkün gözükmektedir (m. 2,8,10). Tabii afet ve tehlikeli salgın hastalıklar sebepleriyle olağanüstü hal ilan edilen bölgelerde çalışma yükümlülüğü, dolaylı olarak grev yasağı, olağanüstü hal ilanının yapılması ile başlar (m. 8). Ağır ekonomik bunalım durumunda ise çalışma yükümlülüğü, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkartılıp bu kararnamede açıkça yer alması halinde etkili olur³⁸².

³⁸⁰ Narmanlıoğlu, *Toplu İş İlişkileri*, 662; Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 306; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 428; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 339; Gökteş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1085.

³⁸¹ RG: 27.10.1983 Sayı: 18204.

³⁸² Berksun ve Eşmelioğlu, *Açıklamalı Gerekçeli-İçtihatlı Toplu İş Sözleşmesi-Grev ve Lokavt Kanunu*, 511.

3.3. Grevin Ertelenmesi

3.3.1. Grevin Ertelenmesi Kararı

Grev hakkı, örgütlenme özgürlüğünün temel bir unsuru olsa da sınırsız bir hak değildir. Toplumun genel menfaatinin daha üstün olması durumunda grev hakkı sınırlandırılabilir. Grevin ertelenmesi düzenlemeleri de bu amaçla getirilmiş olup, grev hakkı ile toplumun genel menfaati arasında denge sağlama görevi görür³⁸³.

1982 Anayasası'nın 54'üncü maddesinde grevin ertelenebileceği hallerin kanunla düzenleneceği ifade edilmiş (f. 4) ve STİSK'nin 63'üncü maddesinde de grevin ertelenmesi hüküm altına alınmıştır. Buna göre millî güvenlik veya genel sağlığı bozucu nitelikte olan, karar verilmiş veya başlanmış bir kanuni grev, Cumhurbaşkanının kararı ile altmış gün süreyle ertelenebilir. Altmış günlük erteleme süresi kararın Resmî Gazete'de ilanı ile başlar³⁸⁴. Grev erteleme kararı, "Cumhurbaşkanı Kararı" ile verilir³⁸⁵. Grevi erteleme yetkisi münferit olarak kullanılmalıdır. Belirli bir coğrafyada veya işkolundaki bütün grevlerin tek bir karar ile ertelenmesi mümkün değildir. Her bir grev

³⁸³ Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 444; Göktaş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1087; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 618; Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Erteleme," 247.

³⁸⁴ Sümer, *İş Hukuku*, 287; Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1149; Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 312; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 458; Centel, "Grev Yasak ve Sınırlamalarına Topluca Bakış," 12; Akyiğit, *İş Hukuku*, 752; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 629; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 674; Tuncay, Savaş Kutsal ve Bozkurt Gümrükçüoğlu, *Toplu İş Hukuku*, 453; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 348; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 471; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 562; Göktaş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1089; Zararsız, "Erteleme," 8; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 639; Topalhan, "Grev Erteleme," 29; Uşan ve Kaya, "Grev Erteleme," 1734; Uşan, *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku*, 324; Gündüz ve Demir, "Türkiye'de Grev Ertelemelerinin Yasal Düzeni," 88; Aktay ve Özdemir Ertürk, *Toplu İş Hukuku*, 292; Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Erteleme," 263; Ulucan ve Baskan, "Grevin Ertelenmesi," 189.

³⁸⁵ Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 448; Özkoç, *Türkiye'de Grev Ertelemeleri*, 54; Akyiğit, *İş Hukuku*, 752; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 629; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 674; Ulucan ve Baskan, "Grevin Ertelenmesi," 189.

için ayrıca erteleme kararı alınmalıdır ve gerekçesi belirtilmelidir³⁸⁶. Ayrıca kararda ertelemeye konu grevin yapıldığı işyerlerinin ayrı ayrı belirtilmesi gerekir³⁸⁷.

2822 sayılı Kanun'daki gibi STİSK'nin ilk halinde de grevi erteleme yetkisi Bakanlar Kurulu'na verilmiştir fakat Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemiyle beraber 700 sayılı KHK ile Bakanlar Kurulu kaldırıldığından grevi erteleme yetkisi Cumhurbaşkanı'na verilmiştir. Mevcut düzenlemeye göre grevin ertelenmesi kararını Cumhurbaşkanı verir. Belirtmek gerekir ki karar verilmiş bir grev henüz uygulanmamış olsa dahi erteleme kararı verebilir. Erteleme kararı için grev kararı alınması yeterli olup, uygulamaya geçilmiş olması şart değildir. Ancak erteleme kararının verilebilmesi için en azından grev kararının alınmış olması şarttır. Henüz kararı alınmamış bir grev için erteleme kararı verilemez³⁸⁸.

6356 sayılı Kanun'a göre, bir grevin ertelenebilmesi için grevin kanuna uygun olması gerekir³⁸⁹. Başka bir deyişle ancak Kanun'daki grev prosedüre uygun olarak karar verilmiş bir grev ertelenebilir. Bunun dışında kanun dışı grevler hakkında erteleme kararı

³⁸⁶ Oğuzman, "Grev ve Lokavt," 48; Oğuzman, *İşçi-İşveren İlişkileri*, 196; Sümer, *İş Hukuku*, 287; Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkara, *İş Hukuku Dersleri*, 1100; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 668; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 562; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 472; Zararsız, "Erteleme," 6; Tuncay, Savaş Kutsal ve Bozkurt Gümrükçüoğlu, *Toplu İş Hukuku*, 452; Urhanoğlu ve Manav, "Türk Hukuku'nda Grev Yasakları," 235; Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 364; Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 308; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 447; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 137; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 630; Centel, "Grev Yasak ve Sınırlamalarına Topluca Bakış," 13; Ulucan ve Başkan, "Grevin Ertelenmesi," 185-186; Kabakçı, *Grev ve Lokavt*, 70.

³⁸⁷ Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 628.

³⁸⁸ Talas, *Sosyal Ekonomi*, 501; Metin Kutal, "Hükümetin Greve Müdahalesi," *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 22-23 (1971): 51; Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 308; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 447; Tuncay, Savaş Kutsal ve Bozkurt Gümrükçüoğlu, *Toplu İş Hukuku*, 452; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 626; Uşan, *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku*, 324; Mehmet Kocaoğlu, "Grev ve Lokavtın Ertelenmesi ve Bu Dönemde Uyuşmazlıkların Barışçı Yollardan Çözümü," *Çimento İşveren Dergisi* 1, 3 (1987): 11; Çopuroğlu, "6356 sayılı Kanun," 33; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 627; Topalhan, "Grev Ertelenmesi," 26; Ulucan ve Başkan, "Grevin Ertelenmesi," 184-185; Gündüz, "Grev Hakkına Müdahale," 58.

³⁸⁹ Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 626; Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Ertelenmesi," 252; Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 308; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 447; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 667; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 137; Kocaoğlu, "Grev ve Lokavtın Ertelenmesi," 11; Urhanoğlu ve Manav, "Türk Hukuku'nda Grev Yasakları," 235; Berksun ve Eşmelioglu, *Açıklamalı Gerekçeli-İçtihatlı Toplu İş Sözleşmesi-Grev ve Lokavt Kanunu*, 534; Küpeli ve Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*, 87; Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 364; Zararsız, "Erteleme," 6; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 562; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 626; Topalhan, "Grev Ertelenmesi," 24; Uşan ve Kaya, "Grev Ertelenmesi," 1724; Uşan, *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku*, 324; Kurt, "Grev ve Lokavt Yasakları," 22; Tural, "Türk Hukukunda Grev Hakkı," 421; Ulucan ve Başkan, "Grevin Ertelenmesi," 184; Gündüz, "Grev Hakkına Müdahale," 58; Dulay Yangın, "Grev Ertelenmesi," 252.

verilemez³⁹⁰. Nitekim kanun dışı greve mevzuatta hukuki ve cezai yaptırımlar öngörüldüğünden erteleme kararına lüzum bulunmamaktadır³⁹¹.

6356 sayılı Kanun'da sayılan grev erteleme sebepleri tahdidi olarak sayılmıştır. Bunların kıyas yolu ile genişletilmesi mümkün değildir³⁹². Belirtilen sebeplerin var olup olmadığını, bu sebeplerin grevin erteleme gerektirip gerektirmediğini ise Cumhurbaşkanı takdir eder³⁹³.

Cumhurbaşkanı Kanun'da yazılı sebeplerin var olduğuna kanaat getirirse grevi bir kararla altmış gün süreyle erteleyebilir. Kanun'un lafzından bu sürenin sabit bir süre olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir anlatımla altmış günlük sürenin kısaltılması veya uzatılması mümkün değildir. Grevin ikinci kez ertelenmesi de olanaksızdır³⁹⁴. Fakat erteleme altmış günlük süre içerisinde grevin erteleme dayanak sebep ortadan kalkarsa Cumhurbaşkanı kararını, süresi bitmeden kaldırabilir³⁹⁵. TİSGLK döneminde Bakanlar Kurulu'nun kararı³⁹⁶ ile grevin ertelenmesi kararını kaldırdığı olmuştur³⁹⁷.

³⁹⁰ Zararsız, "Erteleme," 6; Topalhan, "Grev Ertelemesi," 25; Kurt, "Grev ve Lokavt Yasakları," 22; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 626; Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi," 252.

³⁹¹ Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 627; Topalhan, "Grev Ertelemesi," 25; Uşan ve Kaya, "Grev Ertelemesi," 1724; Murteza Aydemir, *Grev Hakkı ve Lokavtın Sınırları* (İstanbul: Selülöz İş Sendikası Eğitim Yayınları, 2001), 159.

³⁹² Kutal, "Hükümet," 55; Gökteş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1088; Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 310; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 451; Topalhan, "Grev Ertelemesi," 26; Gündüz ve Demir, "Türkiye'de Grev Ertelemelerinin Yasal Düzeni," 88; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 627; Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi," 254; Ulucan ve Baskan, "Grevin Ertelenmesi," 185; Kabakçı, *Grev ve Lokavt*, 167; Başıyigit, "Cumhurbaşkanı'nın Greve Müdahale Yetkisi," 920.

³⁹³ Sümer, *İş Hukuku*, 287; Gökteş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1089; Tuncay, Savaş Kutsal ve Bozkurt Gümrükçüoğlu, *Toplu İş Hukuku*, 453; Urhanoglu ve Manav, "Türk Hukuku'nda Grev Yasakları," 239.

³⁹⁴ Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1149; Tuncay, Savaş Kutsal ve Bozkurt Gümrükçüoğlu, *Toplu İş Hukuku*, 453; Urhanoglu ve Manav, "Türk Hukuku'nda Grev Yasakları," 235; Berksun ve Eşmelioğlu, *Açıklamalı Gerekeçeli-İçtihatlı Toplu İş Sözleşmesi-Grev ve Lokavt Kanunu*, 534; Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 364; Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 312; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 457; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 674; Zararsız, "Erteleme," 8; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 562; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 639; Topalhan, "Grev Ertelemesi," 27; Uşan ve Kaya, "Grev Ertelemesi," 1734-1735; Gündüz ve Demir, "Türkiye'de Grev Ertelemelerinin Yasal Düzeni," 88; Centel, "Grev Yasak ve Sınırlamalarına Topluca Bakış," 13; Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi," 262; Ulucan ve Baskan, "Grevin Ertelenmesi," 186; Gündüz, "Grev Hakkına Müdahale," 55; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 472; Başıyigit, "Cumhurbaşkanı'nın Greve Müdahale Yetkisi," 923. Ayrıca erteleme süresinin 60 günden fazla olamayacağını ama 60 günden daha az bir süreyle erteleme kararı verilebileceğine ilişkin Akyiğit, *İş Hukuku*, 752.

³⁹⁵ Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 472; Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 367; Sur, *Toplu İlişkiler*, 464; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 450; Zararsız, "Erteleme," 8.

³⁹⁶ RG: 18.04.1989 Sayı: 20143. Bakanlar Kurulu'nun 14.04.1989 tarih ve 1989/14005 sayılı kararı.

³⁹⁷ Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 450-451.

3.3.2. Grevin Ertelenme Sebepleri

3.3.2.1. Genel Sağlık

6356 sayılı Kanun'da genel sağlık kavramı tanımlanmamıştır. Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 1'inci maddesine dayanılarak genel sağlık kavramının; ülkenin sağlık koşullarını iyileştirmek veya bozulmasını engellemek, ülke halkının sağlığını tehdit eden hastalıklar veya diğer faktörlere karşı mücadele etmek ve gelecek nesillerin sağlıklı bir şekilde büyümelerini sağlamak amacıyla alınması gereken her türlü tedbir anlamına geldiği ifade edilebilir³⁹⁸.

Genel sağlık kavramı doktrinde, tüm bireylerin bulaşıcı ve salgın hastalıklardan korunması, genel yaşam koşullarının sağlık standartlarına uygun bir şekilde sürdürülmesi şeklinde de tanımlanmaktadır³⁹⁹.

Toplumsal genel sağlığını doğrudan etkileyecek işlerin veya işyerlerinin bazıları, örneğin cenaze işleri ve mezarlıklar, zaten grev yasakları kapsamındadır. Yasak kapsamı dışında kalan ancak toplumu etkileyebilecek sağlık konularını ilgilendiren işle ve işyerlerinde uygulanacak grevler de genel sağlığı bozucu nitelikte olabilir⁴⁰⁰. Örneğin ilaç üreten işyerleri grev yasağı kapsamı dışında olsa da bu işyerlerinde yapılacak grevin genel sağlığı olumsuz etkileyebilmesi mümkündür⁴⁰¹. Bu nedenle, genel sağlık sebebiyle erteleme, yasaklar kapsamına girmeyen ancak genel sağlığı tehdit eden durumlar için uygulanır⁴⁰².

Bir grevin genel sağlık gerekçesiyle ertelenebilmesi için işyerinde üretilen mal veya hizmetin genel sağlığı tehlikeye atacak derecede zorunlu bir ihtiyaca yanıt vermesi gerekir⁴⁰³. Nitekim Danıştay da bir grevin genel sağlığı bozucu nitelikte olabilmesi için toplumun büyük bir kesiminin ciddi bir sağlık riski ile karşı karşıya kalması ve bu

³⁹⁸ Kocaoğlu, "Grev ve Lokavtın Ertelenmesi," 14; Urhanoğlu ve Manav, "Türk Hukuku'nda Grev Yasakları," 239; Temiz ve Ünal, "Türkiye'de Grev Hakkı ve Grev Ertelemeleri," 50; Zararsız, "Erteleme," 7; Uşan ve Kaya, "Grev Ertelemesi," 1727-1728; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 627; Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi," 260; Ulucan ve Baskan, "Grevin Ertelenmesi," 186; Aydemir, *Grev Hakkı ve Lokavtın Sınırları*, 161; Kabakçı, *Grev ve Lokavt*, 171; Dulay Yangın, "Grev Ertelemesi," 257.

³⁹⁹ Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 311; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 455; Özkoç, *Türkiye'de Grev Ertelemeleri*, 51; Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi," 260; Ulucan ve Baskan, "Grevin Ertelenmesi," 187.

⁴⁰⁰ Özkoç, *Türkiye'de Grev Ertelemeleri*, 51; Kutal, "Hükümet," 53; Kabakçı, *Grev ve Lokavt*, 172.

⁴⁰¹ Kutal, "Hükümet," 53; Gündüz ve Demir, "Türkiye'de Grev Ertelemelerinin Yasal Düzeni," 88.

⁴⁰² Kocaoğlu, "Grev ve Lokavtın Ertelenmesi," 14.

⁴⁰³ Kutal, "Hükümet," 53; Kabakçı, *Grev ve Lokavt*, 171; Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 312; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 456; Temiz ve Ünal, "Türkiye'de Grev Hakkı ve Grev Ertelemeleri," 50; Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi," 261.

tehlikenin erteleme yetkisi kullanılmadan giderilemeyecek kadar ciddi olması gerektiğini belirtmektedir⁴⁰⁴.

3.3.2.2. Millî Güvenlik

Millî güvenlik kavramının bir tanımı 2945 sayılı Millî Güvenlik Kurulu ve Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu'nun⁴⁰⁵ 2/a maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre millî güvenlik kavramı “Milli Güvenlik; Devletin anayasal düzeninin, milli varlığının, bütünlüğünün, milletlerarası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dahil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması ve kollanmasını” ifade eder⁴⁰⁶. Millî güvenlik kavramının başka bir tanımı Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin Teşkilat ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin⁴⁰⁷ 2'nci maddesinde yer almaktadır (f. 1-d). Anılan hükme göre millî güvenlik kavramı, “Devletin anayasal düzeninin, millî varlığının, bütünlüğünün, milletlerarası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dâhil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması ve kollanmasını” ifade etmektedir. Danıştay ise millî güvenlik kavramını “yurt ölçüsünde beliren iç ve dış tehlikelere karşı Devlet tüzel kişiliğinin savunma ve güvenlik altına alınması” olarak tanımlamaktadır⁴⁰⁸.

Millî güvenlik temel olarak, devletin anayasal düzeninin, bağımsızlığının, toprak bütünlüğünün ve tüzel kişiliğinin iç ve dış tehditlere karşı savaş ve barış zamanlarında korunmasını ifade eder⁴⁰⁹.

⁴⁰⁴ Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 455; Karabacak, “Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı Işığında Grev Hakkı,” 80; Kaplan, “Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi,” 261; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 630; Uşan ve Kaya, “Grev Ertelemesi,” 1726; Kaplan, “Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi,” 255-256; Ulucan ve Başkan, “Grevin Ertelenmesi,” 187; Dulay Yangın, “Grev Ertelemesi,” 257; Danıştay 10. Dairesi.16.10.2002 4445/3895 E.T. 02/03/2023 (<https://mevzuat.sinerjias.com.tr>)

⁴⁰⁵ RG: 11.11.1983 Sayı: 18218.

⁴⁰⁶ Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 631; Uşan ve Kaya, “Grev Ertelemesi,” 1729; Kaplan, “Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi,” 261; Ulucan ve Başkan, “Grevin Ertelenmesi,” 187.

⁴⁰⁷ RG: 15.07.2018 Sayı: 30479.

⁴⁰⁸ Temiz ve Ünal, “Türkiye’de Grev Hakkı ve Grev Ertelemeleri,” 51; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 41; Karabacak, “Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı Işığında Grev Hakkı,” 80; Çelik, “Grev Ertelemeleri,” 91; Kutal, “Hükümet,” 52; Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 312; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 456; Kocaoğlu, “Grev ve Lokavtın Ertelenmesi,” 14; Zararsız, “Erteleme,” 7; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 567; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 631; Topalhan, “Grev Ertelemesi,” 27; Uşan ve Kaya, “Grev Ertelemesi,” 1729; Gündüz ve Demir, “Türkiye’de Grev Ertelemelerinin Yasal Düzeni,” 88; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 628; Kaplan, “Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi,” 261; Ulucan ve Başkan, “Grevin Ertelenmesi,” 187; Gündüz, “Grev Hakkına Müdahale,” 53; Başyigit, “Cumhurbaşkanı’nın Greve Müdahale Yetkisi,” 921.

⁴⁰⁹ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 41; Topalhan, “Grev Ertelemesi,” 27.

Danıştay bir kararında, bir grevin millî güvenliği bozucu nitelikte olabilmesi için ülke ve devletin özel olarak savunma ve güvenlik altına alınmasını zorunlu kılacak ciddi tehlikelerin ortaya çıkması gerektiğini vurgulamıştır⁴¹⁰.

3.3.3. Ertelenme Kararının Yargısal Denetimi

Cumhurbaşkanının grevin ertelenmesi kararına karşı iptal davası açılabilceği STİSK’de açıkça zikredilmemiştir. Ancak grevin ertelenmesi kararı idari bir karar olduğu için, genel hükümler uyarınca kararın Resmî Gazete’de ilanından itibaren 60 gün içerisinde Danıştay’da iptal davası açılabilir (Anayasa m. 125) (2575 sayılı Danıştay Kanunu m. 24) (2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu m. 7)⁴¹¹. İptal davasında davacı, erteleme kararı sebebiyle menfaati ihlal edilmiş olan taraf işçi sendikasıdır⁴¹². İptal davasında hasım gösterilecek taraf ise Cumhurbaşkanlığıdır.

Danıştay, iptal davasına ilk derece mahkemesi sıfatıyla bakacak olup, bu davada yürütmenin durdurulması da talep edilebilir⁴¹³. Eğer idari işlemin uygulanması sonucunda telafisi güç veya imkansız zararlar oluşacaksa, Danıştay yürütmenin durdurulmasına karar verebilir. Danıştay yürütmenin durdurulmasına veya idari işlemin iptaline karar

⁴¹⁰ Danıştay 10. Dairesi 2003/6134 Esas ve 12.01.2004 tarihli yürütmenin durdurulması kararı; Karabacak, “Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı Işığında Grev Hakkı,” 81; Çelik, “Grev Ertelemelerinin 30 Yılı,” 432; 28; Çelik, “Grev Ertelemeleri,” 91; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 41; Uşan ve Kaya, “Grev Erteleme,” 1726; Çakır, “Metal İşçilerinin Grevi,” 48; Ulucan ve Baskan, “Grevin Ertelenmesi,” 187; Başyigit, “Cumhurbaşkanı’nın Greve Müdahale Yetkisi,” 921; Dulay Yangın, “Grev Erteleme,” 253.

⁴¹¹ Narmanlioğlu, *Toplu İş İlişkileri*, 656; Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1149; Sümer, *İş Hukuku*, 287; Sur, *Toplu İlişkiler*, 460; Sur, “6356 sayılı Kanun,” 350; Sur, “Uluslararası Normlar,” 275; Tuncay, Savaş Kutsal ve Bozkurt Gümrükçüoğlu, *Toplu İş Hukuku*, 453; Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 309; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 458; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 674; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 138; Akyiğit, *İş Hukuku*, 752; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 630; Uşan, *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku*, 324; Mahiroğulları, *Osmanlıdan Günümüze Sendikacılık*, 361; Çopuroğlu, “6356 sayılı Kanun,” 33; Zararsız, “Erteleme,” 10; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 565; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 643; Kurt, “Grev ve Lokavt Yasakları,” 22; Tuncay, “Sorunlar ve Gelişmeler,” 472; Tural, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 442; Aktay ve Özdemir Ertürk, *Toplu İş Hukuku*, 293; Ulucan ve Baskan, “Grevin Ertelenmesi,” 191; Başyigit, “Cumhurbaşkanı’nın Greve Müdahale Yetkisi,” 924.

⁴¹² Zararsız, “Erteleme,” 10; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 643.

⁴¹³ Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1149; Sümer, *İş Hukuku*, 287; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 674; Sayım Yorgun, *Toplu Pazarlık Sistemi ve Grev* (İstanbul: Toleyis Eğitim Yayınları, 1994), 30; Berksun ve Eşmelioğlu, *Açıklamalı Gerekeçeli-İçtihatlı Toplu İş Sözleşmesi-Grev ve Lokavt Kanunu*, 536; Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 366; Çopuroğlu, “6356 sayılı Kanun,” 34; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 643; Tuncay, “Sorunlar ve Gelişmeler,” 472; Akyiğit, *İş Hukuku*, 752; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 630; Aktay ve Özdemir Ertürk, *Toplu İş Hukuku*, 293; Ulucan ve Baskan, “Grevin Ertelenmesi,” 191-192.

verirse, idari işlem hiç yapılmamış gibi olur. Tüm süreler ve işlemler, kaldığı yerden işlemeye devam eder⁴¹⁴.

6356 sayılı Kanun'da Danıştay'ın yürütmenin durdurulması veya iptal kararı vermesi halinde grevin hangi prosedüre uyularak uygulanacağına ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Oysa TİSGLK'nin 37'nci maddesinde "Grev ve lokavt kararı, karşı tarafa tebliğinden itibaren altmış gün içinde ve karşı tarafa noter aracılığı ile altı işgünü önce bildirilecek tarihte uygulamaya konabilir." şeklindeki hükümle bu husus düzenlenmekteydi (f. 1). Yürürlükteki Kanun'da böyle bir düzenleme olmamasından dolayı kararın iptali halinde bildirim sürelerine uymaksızın grev uygulamasına hemen başlayabileceği şeklinde yorum yapılabilir. Ancak bu halde mülga TİSGLK'deki düzenlemenin uygulanmasının takdir edilmesi ve bu durumda da hakimin hukuk yaratması suretiyle takdir hakkını kullanması yerinde olacaktır⁴¹⁵. Bu durumda sendika 60 gün içerisinde, 6 işgünü önceden karşı tarafa bildirilmesi koşuluyla, greve başlayabilir veya başlanmış bir grevi devam ettirebilir⁴¹⁶.

Millî güvenlik ve genel sağlık kavramlarının net sınırlarına dair açık bir düzenleme bulunmaması ve bu kavramların soyut bir anlam taşıması nedeniyle, grev hakkının temel bir hak olduğu ve sınırlamanın istisna olduğu ilkesi göz önüne alınarak, bu kavramların dar bir şekilde yorumlanması gerekmektedir. Yargısal denetimde sınırlama kriterleri titizlikle incelenmelidir⁴¹⁷.

⁴¹⁴ Urhanoğlu ve Manav, "Türk Hukuku'nda Grev Yasakları," 239.

⁴¹⁵ Aktay ve Özdemir Ertürk, *Toplu İş Hukuku*, 294.

⁴¹⁶ Narmanlıoğlu, *Toplu İş İlişkileri*, 657; Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 365; Sur, *Toplu İlişkiler*, 460; Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 309; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 460; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 566; Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Ertelenmesi," 268-269.

⁴¹⁷ Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1100; Kocaoğlu, "Grev ve Lokavtın Ertelenmesi," 105; Özkoç, *Türkiye'de Grev Ertelenmeleri*, 54; Urhanoğlu ve Manav, "Türk Hukuku'nda Grev Yasakları," 235; Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 310; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 452; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 38; Çelik, "Grev Ertelenmelerinin 30 Yılı," 433; 28; Çelik, "Grev Ertelenmeleri," 91; Zararsız, "Ertelenme," 7; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 628; Özerkmen, "Geçmişten Günümüze Türkiye'de Anayasa," 251; Ulucan ve Başkan, "Grevin Ertelenmesi," 182.

3.3.4. Ertelenme Kararının Etkisi ve Erteleme Süresi İçerisinde Uyuşmazlığın Çözümü

Grevi ertelenmesine karar verilmesi halinde, erteleme süresi içerisinde grev kararı uygulanamaz. Eğer grev uygulanmaya başladıktan sonra erteleme kararı verilmişse durdurulur⁴¹⁸. Aksi halde yapılan grev kanun dışı olur.

Erteleme dönemi “soğutma dönemi” olarak bilinir ve tarafların uzlaşmalarını teşvik etmek için çaba sarf edilir⁴¹⁹. Nitekim STİSK’nin 63’üncü maddesinde de erteleme kararının yürürlüğe girmesi üzerine, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanının bizzat veya seçeceği bir arabulucunun uyuşmazlığın çözümü için her türlü çabayı göstereceği kural altına alınmıştır (f. 2). Söz konusu fıkra, erteleme süresi içerisinde tarafların uzlaşarak uyuşmazlığı özel hakeme de götürebilecekleri ifade edilmiştir⁴²⁰. Tarafların hakem kararıyla anlaşması halinde verilen karar toplu iş sözleşmesi hükmünde olur (m. 52/3)⁴²¹. Erteleme süresi sonunda taraflar anlaşmamış veya uyuşmazlığı özel hakeme götürmemiş olursa, erteleme süresinin sonundan itibaren altı iş günü içerisinde taraflardan biri başvuruda bulunduğu, uyuşmazlık artık Yüksek Hakem Kurulu tarafından çözülür. Yüksek Hakem Kurulu kararları kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir (m. 51/2). Taraflardan birinin Yüksek Hakem Kurulu’na başvurmaması durumunda ise sendikanın yetkisi düşer (m. 63/3)⁴²².

⁴¹⁸ Narmanlioğlu, *Grev*, 189; Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 312; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 460; Urhanoğlu ve Manav, “Türk Hukuku’nda Grev Yasakları,” 241; Tural, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 442-443; Akyiğit, *İş Hukuku*, 753; Kaplan, “Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi,” 270.

⁴¹⁹ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 57; Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 312; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 460-461; Tuncay, Savaş Kutsal ve Bozkurt Gümrükçioğlu, *Toplu İş Hukuku*, 456; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 564; Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 364; Uşan ve Kaya, “Grev Ertelemesi,” 1721.

⁴²⁰ Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1147; Sümer, *İş Hukuku*, 287; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 348; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 472; Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 312; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 461; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 630; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 674; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 564; Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 364; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 639; Canbolat, “Arabuluculuk,” 268-269; Çopuroğlu, “6356 sayılı Kanun,” 33; Kurt, “Grev ve Lokavt Yasakları,” 22; Tuncay, “Sorunlar ve Gelişmeler,” 472; Centel, “Grev Yasak ve Sınırlamalarına Topluca Bakış,” 13; Aktay ve Özdemir Ertürk, *Toplu İş Hukuku*, 293; Başyigit, “Cumhurbaşkanı’nın Greve Müdahale Yetkisi,” 924.

⁴²¹ Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 564; Kaplan, “Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi,” 270; Ulucan ve Baskan, “Grevin Ertelenmesi,” 190.

⁴²² Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1147; Sümer, *İş Hukuku*, 287; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 564; Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 313; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 461; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 674; Sur, *Toplu İlişkiler*, 464; Sur, “Uluslararası Normlar,” 275; Akyiğit, *İş Hukuku*, 753; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 630; Demircioğlu, Centel ve Kaplan,

3.4. Grev Yasakları Hükümlerinin Değerlendirilmesi

Grev hakkı temel haklar arasında yer almakta olup, örgütlenme özgürlüğünün vazgeçilmez bir unsurudur. Bu nedenle grev yasağı kapsamında işler ve işyerlerinin olabildiğinde sınırlı ve hakkın özüne zarar vermeyecek biçimde, düzenlenmesi gerekmektedir⁴²³. Grev yasakları belirlenirken toplumun işleyişi için zorunlu olan temel hizmetler dikkate alınmalı, bu grupta olmayanlar grev yasakları kapsamına alınmamalıdır⁴²⁴.

ILO'nun denetim organlarından olan Sendika Özgürlüğü Komitesi'ne göre temel hizmetler; "kesintiye uğraması halinde yaşamı, kişini güvenliğini, nüfusun tümünün veya bir kısmının sağlığını tehlikeye düşürecek hizmetleri" ifade eder⁴²⁵. Komite, temel hizmetler teriminin neyi ifade ettiğinin, ilgili ülkedeki özel koşullara göre değişiklik göstereceğini de belirtmektedir⁴²⁶. Komiteye göre, temel hizmetlerde grev hakkının yasaklanabilmesi için ön koşul, çalışanlara menfaatlerini başka yollarla koruma ve geliştirme fırsatının tanınmasıdır⁴²⁷.

İş Hukuku, 348; Tunçomağ ve Centel, *İş Hukukunun Esasları*, 472; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 640; Uşan, *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku*, 324; Çopuroğlu, "6356 sayılı Kanun," 34; Kurt, "Grev ve Lokavt Yasakları," 22; Tuncay, "Sorunlar ve Gelişmeler," 472; Centel, "Grev Yasak ve Sınırlamalarına Topluca Bakış," 13; Aktay ve Özdemir Ertürk, *Toplu İş Hukuku*, 293; Yelek, "ILO Normları," 102; Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi," 270-271; Ulucan ve Baskan, "Grevin Ertelenmesi," 190; Başyigit, "Cumhurbaşkanı'nın Greve Müdahale Yetkisi," 924-925.

⁴²³ Göktaş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1081.

⁴²⁴ Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 300; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 409; Tuncay, Savaş Kutsal ve Bozkurt Gümrükçüoğlu, *Toplu İş Hukuku*, 448-449; Göktaş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1081; Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi," 243; Yücel Bodur, "Kavala Grevi," 216.

⁴²⁵ Komite'nin temel hizmet kavramını açıkladığı karar örneği için bkz. Sendika Özgürlüğü Komitesi 346. Rapor, Vaka No. 2488, Paragraf No. 1328 [Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi, 1081; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 73; Çopuroğlu, "6356 sayılı Kanun," 30; Kabakçı, "Grev Yasakları," 7; Kutal, "Grev Hakkının Uluslararası Normları," 137; Alpagut, "Uluslararası Normlara Uyum," 44; Alpagut, 6356 sayılı Kanun, 138; Güney ve Aslanova, "Grev Yasakları ve ILO," 267; Tuncay, "Sorunlar ve Gelişmeler," 470; Yavuz, "Uluslararası Çalışma Örgütü ve Grev Hakkı," 346; Yelek, "ILO Normları," 98; Sarica, "ILO ve 6356 sayılı Kanun," 15; Kılıçoğlu, "Toplu Eylem," 2425; Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi," 243.](https://normlex.ilo.org/dyn/nrmlx_en/f?p=1000:50002:0::NO:50002:P50002_COMPLAINT_TEXT_ID:2910109 E.T. 10/10/2024; ILO, Örgütlenme Özgürlüğü Komitesi Kararları Derlemesi, 158; Sur, Toplu İlişkiler, 447-448; Sur,)

⁴²⁶ ILO, *Örgütlenme Özgürlüğü Komitesi Kararları Derlemesi*, 158; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 73; Sur, "Türk Hukukunda Grev Hakkı," 374; Alpagut, "Uluslararası Normlara Uyum," 44; Tatal, "Türk Hukukunda Grev Hakkı," 453.

⁴²⁷ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 73.

ILO'nun denetim organları, uzun bir süredir ülkemizde grev yasaklarının geniş bir şekilde düzenlendiğini ve bu yasakların sadece “temel hizmetler” alanına özgü olması gerektiğini ileri sürmektedir⁴²⁸.

Sendika Özgürlüğü Komitesine göre; hastane sektörü, elektrik hizmetleri, su temin hizmetleri, telefon hizmetleri, polis ve silahlı kuvvetler, itfaiye hizmeti, kamusal ve özel hapisane hizmetleri, okul yaşındaki çocuklara yiyecek sağlama ve okulların temizliği, hava trafik kontrolü hizmetleri temel hizmet olarak kabul edilebilir⁴²⁹. Sendika Özgürlüğü Komitesine göre; radyo ve televizyon, petrol sektörü ve benzin tesisleri, uçuşların devam etmesini sağlamak üzere yakıt dağıtımı, gaz sektörü, gaz tenekelerinin dolumu ve satışı, limanlar, bankacılık, Merkez Bankası, sigortacılık hizmetleri, tüketim vergileri ve vergileri toplanması için bilgisayar hizmetleri, alışveriş merkezleri ve eğlence parkları, metal ve madencilik sektörü, Büyük şehirlerin ulaşımı da dahil olmak üzere ulaşım, havayolu pilotları, yakıt üretimi, nakli ve dağıtımı, demiryolu hizmetleri, posta hizmetleri, çöp toplama hizmetleri, soğutma işletmeleri, otel hizmetleri, inşaat, araba imalatı, zirai faaliyetler, gıda maddelerinin arzı ve dağıtımı, çay, kahve ve hindistan cevizi plantasyonları, darphane, devlet basım hizmeti ve devlet alkol, tuz ve tütün tekelleri, eğitim sektörü, maden suyu şişeleme şirketleri, uçak tamiri, asansör hizmetleri, ihracat hizmetleri, özel güvenlik hizmetleri (kamusal ve özel hapisane hizmetleri istisnasıyla), havaalanları (hava trafik kontrolü istisnasıyla), eczaneler, fırınlar, bira üretimi, cam sanayii hizmetleri “kelimenin tam anlamıyla temel hizmetleri” oluşturmamaktadır⁴³⁰.

⁴²⁸ Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 300; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 408; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 73; Çopuroğlu, “6356 sayılı Kanun,” 30; Kabakçı, “Grev Yasakları,” 7; Kutal, “Grev Hakkının Uluslararası Normları,” 137; Göktaş ve Yılmaz, *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*, 1081; Tuncay, “Sorunlar ve Gelişmeler,” 470; Tuncay, Savaş Kutsal ve Bozkurt Gümrükçüoğlu, *Toplu İş Hukuku*, 448-449.

⁴²⁹ ILO, *Örgütlenme Özgürlüğü Komitesi Kararları Derlemesi*, 159; Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 301; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 409; Çelik, “Grev Ertelemeleri,” 97; Sur, “6356 sayılı Kanun,” 349; Sur, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 375; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 73; Sur, “Asgari Hizmet,” 1027; Kutal, “ILO,” 13-14; Çelik, “Uluslararası Çalışma Normları,” 44; Kutal, “Toplu İş Hukuku,” 176; Kutal, “İptal Davası,” 24; Alpagut, “Uluslararası Normlara Uyum,” 44; Alpagut, 6356 sayılı Kanun, 138; Sur, “Uluslararası Normlar,” 271; Güney ve Aslanova, “Grev Yasakları ve ILO,” 267; Kurt, “Grev ve Lokavt Yasakları,” 18; Tutal, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 454; Al, “ILO,” 66; Yelek, “ILO Normları,” 99; Uçkan Hekimler, “Sendikal Haklara İlişkin İptal Kararları,” 28; Kutal, “Son Değişiklikler,” 1591; Çelik, “Sendikal Haklar,” 281-282; Kaplan, “Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi,” 243.

⁴³⁰ ILO, *Örgütlenme Özgürlüğü Komitesi Kararları Derlemesi*, 160-162; Çelik, “Grev Ertelemeleri,” 97-98; Sur, “6356 sayılı Kanun,” 350; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 73; Sur, “Asgari Hizmet,” 1027; Sur, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 375; Kutal, “ILO,” 14-15; Çelik, “Uluslararası Çalışma Normları,” 44; Kutal, “Toplu İş Hukuku,” 176; Kutal, “İptal Davası,” 24; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 435; Alpagut, “Uluslararası Normlara Uyum,” 44; Alpagut, 6356 sayılı Kanun, 138; Sur, “Uluslararası Normlar,” 271; Güney ve Aslanova, “Grev Yasakları ve ILO,” 267; Tuncay, “Sorunlar ve

Bu bilgiler ışığında mevzuatımızdaki grev yasaklarının halen Sendika Özgürlüğü Komitesinin kararları ile uyumlu olmadığını ifade edebiliriz. Nitekim STİSK'nin 62'nci maddesinde şehir şebeke suyu, elektrik, doğal gaz, petrol üretimi, tasfiyesi ve dağıtımı ile nafta veya doğalgazdan başlayan petrokimya işlerinde grev yasaklanmışsa da yukarıda belirtildiği üzere, Sendika Özgürlüğü Komitesi bu hizmetleri kelimenin tam anlamıyla zorunlu hizmet saymamaktadır⁴³¹. 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun'da özel güvenlik personellerinin bütününde grevin yasaklanması da ILO normlarına aykırıdır. Nitekim Sendika Özgürlüğü Komitesi kararlarında sadece kamusal ve özel hapishanelerdeki özel güvenlik personeline grevin yasaklanabileceği vurgulanmıştır⁴³². Öte yandan 6362 sayılı Kanun'daki grev yasağı da bankacılık hizmetleriyle ilişkili olup, temel hizmetler kapsamına girmediği savunulabilir⁴³³. Ancak Anayasa Mahkemesi SPK'nin 137'nci maddesinin ikinci fıkrasındaki grev yasağını Anayasa'ya aykırı görmemiştir⁴³⁴. Bununla birlikte özel kanunlarda düzenlenen söz konusu grev yasaklarının münhasıran STİSK ile düzenlenmesi gerektiği doktrinde eleştirilmektedir. 6362 sayılı Kanun'daki grev yasağının fark edilmemesi için özel kanunla getirildiği yönünde eleştiriler de mevcuttur⁴³⁵.

6356 sayılı Kanun'un genel gerekçesinde

Gelişmeler,” 470; Tunalı, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 454; Al, “ILO,” 66; Uçkan Hekimler, “Sendikal Haklara İlişkin İptal Kararları,” 28; Kutal, “Son Değişiklikler,” 1591; Çelik, “Sendikal Haklar,” 282.

⁴³¹ Komite'nin örnek kararı için bkz. 348. Rapor, Vaka No. 2519, Paragraf No. 1144 https://normlex.ilo.org/dyn/nrmlx_en/f?p=1000:50002:0::NO:50002:P50002_COMPLAINT_TEXT_ID:2910384:E.T.10/12/2024; ILO, *Örgütlenme Özgürlüğü Komitesi Kararları Derlemesi*, 160; Sur, “6356 sayılı Kanun,” 350; Sur, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 375; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 443; Temiz ve Ünal, “Türkiye’de Grev Hakkı ve Grev Ertelemeleri,” 63; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 161; Mehmet Uçum ve Necdet Okcan, “2822 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanununda Değişiklik İçeren Ön Tasarının Hükümleri ve Genel Değerlendirmesi,” *Legal İHSGHD* 1, 2 (2004): 416; Göktaş, “Grev Ertelemesi,” 43; Kutal, “İptal Davası,” 24; Alpagut, “Uluslararası Normlara Uyum,” 45; Sur, “Uluslararası Normlar,” 274; Güney ve Aslanova, “Grev Yasakları ve ILO,” 268; Kurt, “Grev ve Lokavt Yasakları,” 18; Uçkan Hekimler, “Sendikal Haklara İlişkin İptal Kararları,” 27; Başyigit, “Cumhurbaşkanı'nın Greve Müdahale Yetkisi,” 914.

⁴³² ILO, *Örgütlenme Özgürlüğü Komitesi Kararları Derlemesi*, 162; Sur, “6356 sayılı Kanun,” 350; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 162; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 411; Başyigit, “Cumhurbaşkanı'nın Greve Müdahale Yetkisi,” 913.

⁴³³ Sur, “6356 sayılı Kanun,” 350; Sur, “Uluslararası Normlar,” 274-275; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 443; Güney ve Aslanova, “Grev Yasakları ve ILO,” 268; Akyigit, *İş Hukuku*, 742-743; Akyigit, *Toplu İş Hukuku*, 599; Kaplan, “Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi,” 243; Başyigit, “Cumhurbaşkanı'nın Greve Müdahale Yetkisi,” 912.

⁴³⁴ Mahkeme gerekçesinde, bu sektörlerdeki grevin, üçüncü kişilerin ekonomik refahını sürdürülebilirlik hakkı ve millî ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerinden dolayı sermaye piyasasında yer alan faaliyetlerdeki grev yasağının kamu yararına aykırı olmadığını vurgulamıştır (AYM, E.2013/24, K.2013/133, 14/11/2013, RG: 22.07.02.2014, S: 29068). Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 410.

⁴³⁵ Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 660; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 559.

“Öteden beri Türk iş hukukunda devletin fazla müdahale ettiği ve denetim altında tuttuğu grev ve lokavt alanı yeniden düzenlenmiştir. Kanunî grev ve lokavt 2010 Anayasa değişikliği paralelinde tanımlanarak, grev yasaklarının alanı daraltılmıştır. Grev ve lokavt yasakları hayatî nitelik gösteren temel kamu hizmetleri ile sınırlandırılmıştır. Bu Kanunla, sendikal hak ve özgürlükler ile serbest toplu pazarlık hakkı ve toplu iş uyuşmazlıklarının çözümü, evrensel ilkeleri dikkate alınarak düzenlenmiştir.”

denilerek grev yasaklarında daraltılmaya gidildiği ifade edilmiştir. Ancak yukarıda da belirttiğimiz üzere mevzuatımızda halen temel hizmet sayılmayan iş ve işyerlerinde grev yasaklarının mevcut olduğu görülmektedir.

Avrupa Birliği’nin Türkiye 2013 İlerleme Raporu’nda da STİSK’nin grev dahil eylem yapma hakkına ilişkin önemli eksiklikleri olduğu vurgulanmıştır. Raporda bu durum “Başta tüm düzeylerde toplu sözleşme yapma hakkı ve grev dâhil eylem yapma hakkına ilişkin olmak üzere, önemli eksiklikler devam etmesine rağmen, Kanun, sendikaların kurulması ve iç işleyişlerine ilişkin bazı engelleri kaldırmıştır.” Şeklinde ifade edilmiştir⁴³⁶.

Millî Savunma Bakanlığı ile Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığınca doğrudan işletilen işyerlerinde grevin yasak olduğunu öngören hüküm grev yasağını daraltacak şekilde düzenlenmelidir. Zira bu yasak, ilgili kurumlarca doğrudan işletilen işyerlerinde, aynı işkolunda benzer işi yapan işyerlerindeki işçilere nazaran daha düşük ücret verilmesine neden olabilir. Nitekim böyle bir durumda, grev yasağı olduğu için işçiler işverene yeterince baskı yapamaz. TSGLK’nin 20’nci maddesinde

“Millî Savunma Bakanlığınca ve İçişleri Bakanlığınca Jandarma Genel Komutanlığınca doğrudan doğruya işletilen iş yerlerindeki işçilerin ücret veya sair çalışma şartlarının, piyasada benzeri iş yerlerindeki ücret veya sair çalışma şartlarına nazaran işçilerin aleyhinde olduğunun yetkili işçi sendikası veya federasyonunun başvurusu üzerine Yüksek Hakem Kurulunca tesbit edilmesi halinde, bu iş yerlerinde greve karar verilebilir”

şeklindeki düzenlemeyle bu yasak hakkaniyete uygun bir biçimde sınırlandırılmış bulunmaktaydı (f. 11). Ancak TİSGLK’de bu anlayış terk edilmiş ve ilgili kurumlar

⁴³⁶ Çelik, “Uluslararası Çalışma Normları,” 45; https://www.ab.gov.tr/files/2013%20ilerleme%20raporu/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf E.T. 08/04/2023.

tarafından doğrudan işletilen işyerleri istisnasız olarak yasak kapsamına alınmıştır (STİSK m. 62). Aynı şekilde işyerlerindeki işlerin hepsinin “temel hizmet” olduğu da söylenemez. Örneğin Millî Savunma Bakanlığı tarafından işletilen bir lokantanın yaşamsal hizmet olmadığı tartışmasızdır. Bu durumda bu kurumlarca işletilen işyerlerinin bir bütün olarak yasak kapsamına alınması ILO eleştirilerini karşılar nitelikte değildir.

Öte yandan grev yasaklarının dayandığı gerekçelerin tartışılmayacak şekilde yerinde olduğunu düşünen yazarlar da bulunmaktadır. Berksun ve Eşmelioğlu’na göre grevin amacı işvereni anlaşılmaya zorlayarak toplu iş sözleşmesini imzalamak olduğuna göre, bu süreçle ilgisi olmayan halk kitlelerinin bundan etkilenmemesi gerekmektedir⁴³⁷.

ILO’nun denetim organları ayrıca asgari hizmetten de söz etmektedir. Sendika Özgürlüğü Komitesi’ne göre asgari hizmet (minimum service) terimi, kanuni bir grevde, toplumun büyük kesimi için önem arz eden birtakım ihtiyaçları sağlama amacıyla küçük bir çalışan grubunun çalışmaya ara vermemesini ifade etmektedir⁴³⁸. Temel hizmetlerdekinin aksine asgari hizmetlerde, asgari düzeyde çalışmaya izin verilmiştir⁴³⁹. Avrupa’da özellikle toplu taşıma sektöründeki grevlerde, bazı koşullarda, asgari hizmet görülmektedir⁴⁴⁰. Örneğin Fransa’da toplu taşıma sektöründe uygulanan bir grevde, işe gidiş geliş saatleriyle sınırlı bir şekilde, şehir içi toplu taşıma hizmetleri üçer saat sağlanmaktadır⁴⁴¹. Sendika Özgürlüğü Komitesi, asgari hizmetlerin belirlenebilmesi için bazı şartların olması gerektiğini belirtmektedir. Buna göre asgari hizmetler şunlardır;

“(1) kesintiye uğraması nüfusun tamamı ya da bir kısmının yaşam, kişisel güvenlik ya da sağlığını tehlikeye atabilecek olan hizmetler. (kelimenin tam anlamıyla zorunlu hizmetler); (2) kelimenin tam anlamıyla zorunlu olmayan ancak bir grevin boyut ve süresinin , nüfusun normal yaşam koşullarını tehlikeye atabilecek şiddetli ulusal krize yol açabileceği hizmetler ; (3) temel önemdeki kamu hizmetleri”⁴⁴².

⁴³⁷ Berksun ve Eşmelioğlu, *Açıklamalı Gerekçeli-İçtihatlı Toplu İş Sözleşmesi-Grev ve Lokavt Kanunu*, 501.

⁴³⁸ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 74; Sur, “Asgari Hizmet,” 1033; Sur, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 376; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 436; Alpagut, “Uluslararası Normlara Uyum,” 44; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 591-592; Yelek, “ILO Normları,” 99.

⁴³⁹ Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 436; Alpagut, “Uluslararası Normlara Uyum,” 44; Alpagut, 6356 sayılı Kanun, 139.

⁴⁴⁰ Sur, “Asgari Hizmet,” 1033; Kutal, “Toplu İş Hukuku,” 173.

⁴⁴¹ Sur, “Asgari Hizmet,” 1033; Kutal, “Toplu İş Hukuku,” 173; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 436.

⁴⁴² ILO, *Örgütlenme Özgürlüğü Komitesi Kararları Derlemesi*, 167; Sur, “Asgari Hizmet,” 1033; Sur, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 376; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 436; Ayhan Görmüş, “Kamuda Grevsiz Toplu Sözleşmenin ILO Normlarına Uyum ve Grev Hakkı Kapsamında Asgari Hizmetler Yaklaşımı,” *Sosyal Bilimler Metinleri*, 1 (2012): 22; Yelek, “ILO Normları,” 99.

Sendika Özgürlüğü Komitesi raporlarından asgari hizmetlere örnek olarak; demiryolu taşımacılığı, yolcu ve ticari mal taşımacılığı, posta hizmetleri, çöp toplayıcılığı, feribot hizmeti, metro işletmeleri verilebilir⁴⁴³.

Türk iş hukuku mevzuatında en çok eleştiri konusu olan grev yasaklarından biri devlet memurlarına getirilen grev yasağıdır. Sendika Özgürlüğü Komitesi'ne göre, Avrupa Sosyal Şartı'ndaki "çalışanlar" terimi memurları da kapsamaktadır. Nitekim Danimarka ve Almanya, tüm memurlara getirdiği grev yasaklarını haklı çıkarmak amacıyla, "çalışanlar" teriminin memurlara kapsamadığını ileri sürmüştü de Komite bu gerekçeyi benimsememiştir⁴⁴⁴.

Sendika Özgürlüğü Komitesi, Türkiye hakkındaki değerlendirmesinde, kamu hizmetlerinde grev hakkına getirilen kısıtlamaların devlet adına yetki kullanan kamu görevlileri ile dar anlamıyla temel hizmetler ve acil ulusal krizlerle sınırlı olması gerektiğini ifade etmiştir⁴⁴⁵. Devlet adına yetki kullanan kamu görevlilerine örnek olarak silahlı kuvvetler, hakimler, gümrük veya vergi dairesinde devlet adına kamu gücünü kullanan görevliler gösterilebilir⁴⁴⁶. Sendika Özgürlüğü Komitesi, bu gruptaki görevlilerde grev yasaklarının uygulanabileceğini belirtmekle birlikte, tarafız

⁴⁴³ ILO, *Örgütlenme Özgürlüğü Komitesi Kararları Derlemesi*, 171; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 74; Sur, "Asgari Hizmet," 1034; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 437; Kutal, "İptal Davası," 24; Görmüş, "Asgari Hizmetler," 22; Yelek, "ILO Normları," 99-100.

⁴⁴⁴ Gülmez, *Sendikal Haklarda Uyum Sorunu*, 209.

⁴⁴⁵ ILO, *Örgütlenme Özgürlüğü Komitesi Kararları Derlemesi*, 157; Sur, *Grev Kavramı*, 7; Sur, *Toplu İlişkiler*, 447; Sur, "Türk Hukukunda Grev Hakkı," 373; Arslan, "Kanun Dışı Grevin Hukuki ve Cezai Sonuçları," 15; Çelik, "Grev Ertelemeleri," 97; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 409; Report of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations, Report III (Part 1A), 96th Session, 2007, 169, [https://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09661/09661\(2007\)1A.pdf](https://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09661/09661(2007)1A.pdf). E.T. 24/10/2023; Uzmanlar Komitesi, *Uluslararası Çalışma Standartlarının Uygulanmasına İlişkin CEACR 2021 Raporu*, 10; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 72; Sur, "6356 sayılı Kanun," 349; Sur, "Asgari Hizmet," 1027; Kutal, "Grev Hakkının Uluslararası Normları," 137; Metin Kutal, "Uluslararası Çalışma Normları Karşında 4688 Sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu," *Sicil İş Hukuku Dergisi* 3, 7 (2007): 64; Kutal, "Gözlemler," 141; Kutal, "ILO," 13; Çelik, "Uluslararası Çalışma Normları," 43; A. Canpolat, "Türk Hukukunda Kamu Görevlilerinin Sendikal Faaliyet Kapsamında İş Bırakması," 127-128; Sur, "Uluslararası Normlar," 270; Güney ve Aslanova, "Grev Yasakları ve ILO," 267; Kurt, "Grev ve Lokavt Yasakları," 15; Görmüş, "Asgari Hizmetler," 22; Tatal, "Türk Hukukunda Grev Hakkı," 453; Al, "ILO," 66; Akyiğit, *İş Hukuku*, 739; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 591; Yelek, "ILO Normları," 97; Uçkan Hekimler, "Sendikal Haklara İlişkin İptal Kararları," 28; Sarıca, "ILO ve 6356 sayılı Kanun," 7; Kutal, "Son Değişiklikler," 1591; Çelik, "Sendikal Haklar," 281; Yücel Bodur, "Kavala Grevi," 216; Başyigit, "Cumhurbaşkanı'nın Greve Müdahale Yetkisi," 912; Yügrük ve Yücekaya, "Kamu Görevlilerinin Grev Hakkı," 333; Dulay Yangın, "Grev Ertelemesi," 264.

⁴⁴⁶ Kutal, "ILO," 13; Sur, "Türk Hukukunda Grev Hakkı," 373; Yelek, "ILO Normları," 98; Çelik, "Sendikal Haklar," 281.

arabuluculuk veya tahkim gibi telafi edici güvenceler sağlanmasını gerektiğini de ifade etmiştir⁴⁴⁷.

Avrupa Hukuku açısından, devlet memurlarına getirilen grev yasakları ile ilgili Demir-Baykara v. Türkiye kararı öneme sahiptir. AİHM bu kararında Sendika Özgürlüğü Komitesi'nin yaklaşımına benzer bir yaklaşım benimsemiştir. Mahkemeye göre “devletin idare mekanizmasında görevli olan memurlarının” grev hakkına meşru sınırlandırmalar getirilebilir⁴⁴⁸.

Yapılan açıklamalar ışığında, hukukumuzdaki kamu görevlilerinin tamamına genel bir grev yasağı getiren kuralın uluslararası sözleşmelerin benimsediği anlayış ile bağdaşmadığı ifade edilebilir. Mevcut kuralın yerine, temel hizmet ifa edip etmemelerine ve devlet adına yetki kullanıp kullanmamalarına göre ayırım gözeterek kamu görevlilerine yönelik grev yasağının gözden geçirilmesi uygun olacaktır⁴⁴⁹.

Sendika Özgürlüğü Komitesi'ne göre işi yavaşlatma, kısa süreli iş bırakma grevleri, işyeri işgali, gayret grevi vb. eylemler de barışçıl olmaları halinde yasaklanmamalıdır⁴⁵⁰. Uzmanlar Komitesi de uzun süredir siyasi grev, genel grev ve dayanışma grevlerine getirilen yasakların 87 sayılı Sözleşme'ye aykırı olduğunu belirtmektedir⁴⁵¹.

Dönemin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürü Ali Kemal Sayın bir makalesinde bu yasakların devam ettirilmesinde “ülke gerçeklerinin” dikkate alındığını belirtmiştir⁴⁵². Ancak Sendika Özgürlüğü Komitesi çeşitli kararlarında özellikle 87 ve 98 sayılı Sözleşme hükümlerinin evrenselliği ve genelliğine vurgu yapmıştır⁴⁵³. Evrensel olarak kabul edilen Sözleşmelere aykırı yasakların devam ettirilmesi “ülke gerçekleri” ile gerekçelendirilmemelidir.

⁴⁴⁷ Kutal, “Uluslararası Çalışma Normları,” 65; Kutal, “Grev Hakkının Uluslararası Normları,” 137; ILO, *Örgütlenme Özgürlüğü Komitesi Kararları Derlemesi*, 157. Report of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations, Report III (Part 1A), 96th Session, 2007, 169, [https://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09661/09661\(2007\)1A.pdf](https://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09661/09661(2007)1A.pdf). E.T. 24/10/2023.

⁴⁴⁸ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 151.

⁴⁴⁹ Yelek, “ILO Normları,” 100; Yügrük ve Yücekaya, “Kamu Görevlilerinin Grev Hakkı,” 337-338.

⁴⁵⁰ Özkoç, *Türkiye’de Grev Ertelemeleri*, 32; Kutal, “İptal Davası,” 23; Alpagut, “Uluslararası Normlara Uyum,” 47; Alpagut, 6356 sayılı Kanun, 142; Sur, “Uluslararası Normlar,” 269-270; Sur, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 366; Güney ve Aslanova, “Grev Yasakları ve ILO,” 267; Yelek, “ILO Normları,” 97; Sümer, *Anayasa Değişikliği*, 548; Sarıca, “ILO ve 6356 sayılı Kanun,” 15; Kılıçoğlu, “Toplu Eylem,” 2413; Çelik, “Sendikal Haklar,” 280; Kaplan, “Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi,” 239.

⁴⁵¹ Alpagut, 6356 sayılı Kanun, 142; Yelek, “ILO Normları,” 95; Sümer, *Anayasa Değişikliği*, 548.

⁴⁵² İlgili makale için bkz. Ali Kemal Sayın, “Toplu İş İlişkileri Kanunu Tasarısının Getirdikleri,” *Sicil İş Hukuku Dergisi* 2, 26 (2012): 67-77.

⁴⁵³ Çelik, “Uluslararası Çalışma Normları,” 41.

3.5. Grevin Ertelenmesi Hükümlerinin Değerlendirilmesi

Grevin ertelenmesi, ABD hukukunda 1947 tarihli Taft-Hartley Kanunu⁴⁵⁴ ile düzenlenmiştir. ABD’deki bu düzenlemeden esinlenerek TSGLK ile grevin ertelenmesi hukukumuzda yerini almıştır⁴⁵⁵. Bu düzenlemedeki amaç, millî güvenlik ve genel sağlığın tehlikeye düştüğü durumlarda buna neden olan greve, yürütmenin müdahale ederek grevi durdurması ve bu süreçte tarafların anlaşması için uygun zeminin oluşturulmasıdır⁴⁵⁶.

Türk hukukundaki grev ertelemesi, ABD’de düzenlenen Taft-Hartley Kanunu’ndan esinlenmişse de iki ülkenin düzenlemeleri arasında önemli farklılıklar vardır. Taft-Hartley Kanunu’na göre ise Başkan, bir grevin millî güvenlik veya genel sağlığı tehdit edeceği kanaatine varırsa bir araştırma kurulu tayin eder. Başkan, araştırma kurulunun raporunu aldıktan sonra halen grevin millî güvenlik veya genel sağlığı tehlikeye atacağı düşünürse Başsavcıdan ilgili yerel mahkemeye başvurmasını ve grevin ertelenmesine yönelik karar almasını ister. Yerel mahkeme, grevi millî güvenlik veya genel sağlık açısından sakıncalı görürse Başkan grevin ertelenmesine karar verebilir⁴⁵⁷. Kanun’a göre grevin ertelenme süresi seksen gün devam edebilmektedir⁴⁵⁸. Seksen günün sonunda taraflar arasında uzlaşma sağlanamamış ise greve kaldığı yerden devam edilebilir. Erteleme süresinin sonunda greve devam edilebilmesi noksanında TSGLK ile Taft-Hartley Kanunu benzer özellik göstermektedir⁴⁵⁹.

⁴⁵⁴ İngilizce metin için bkz. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/COMPS-8190/pdf/COMPS-8190.pdf> E.T. 12/12/2024.

⁴⁵⁵ Talas, *Sosyal Ekonomi*, 499; Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 307; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 445; Temiz ve Ünal, “Türkiye’de Grev Hakkı ve Grev Ertelemeleri,” 50; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 57; Çelik, “Grev Ertelemelerinin 30 Yılı,” 432; Çelik, “Grev Ertelemeleri,” 92; Kutal, “Yasal Grevin Ertelenmesi,” 43; A. Murat Demircioğlu, *Dünyada İşçi Sendikaları* (İstanbul: BASİSEN Eğitim ve Kültür Yayınları, 1987), 56; Topalhan, “Grev Ertelemesi,” 18; Dereli, “Grev ve Lokavt Ertelemeleri,” 47; Gündüz ve Demir, “Türkiye’de Grev Ertelemelerinin Yasal Düzeni,” 87; Kaplan, “Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi,” 247-248; Aydemir, *Grev Hakkı ve Lokavtın Sınırları*, 156; Gündüz, “Grev Hakkına Müdahale,” 42; Başyigit, “Cumhurbaşkanı’nın Greve Müdahale Yetkisi,” 920.

⁴⁵⁶ Kocaoğlu, “Grev ve Lokavtın Ertelenmesi,” 13-14; Demircioğlu, *Dünyada İşçi Sendikaları*, 56; Ulucan ve Baskan, “Grevin Ertelenmesi,” 182.

⁴⁵⁷ Çelik, “Grev Ertelemeleri,” 95; Kutal, “Hükümet,” 49; Kocaoğlu, “Grev ve Lokavtın Ertelenmesi,” 13; Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 308; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 449-450; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 636; Kaplan, “Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi,” 250; Dulay Yangın, “Grev Ertelemesi,” 254.

⁴⁵⁸ Talas, *Sosyal Ekonomi*, 499; Çelik, “Grev Ertelemeleri,” 96; Kutal, “Yürütme Organının Yetkisi,” 19; Kutal, “Yasal Grevin Ertelenmesi,” 43; Kutal, “Hükümet,” 49; Özkoç, *Türkiye’de Grev Ertelemeleri*, 44; Kocaoğlu, “Grev ve Lokavtın Ertelenmesi,” 13; Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 308; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 636; Dereli, “Grev ve Lokavt Ertelemeleri,” 47; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 347.

⁴⁵⁹ Kutal, “Yürütme Organının Yetkisi,” 19; Özkoç, *Türkiye’de Grev Ertelemeleri*, 44; Kaplan, “Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi,” 250.

275 sayılı Kanun'daki grev erteleme, gerçek anlamda bir erteleme ve soğutma rejimi olarak düzenlenmiştir. 1982 Anayasası ve TİSGLK ile birlikte grev erteleme uygulaması grev yasağı haline getirilmiştir⁴⁶⁰.

Hukukumuzdaki yürürlükteki düzenleme, her ne kadar ismi “erteleme” olsa da grev yasağından pek farksız değildir. Nitekim erteleme sonunda tarafların anlaşamaması halinde greve devam edilememekte, işçi sendikası Yüksek Hakem Kurulu'na başvurmakta zorunlu bırakılmaktadır. Gerçek bir ertelemeden bahsedebilmek içinse erteleme süresinin sonunda greve kaldığı yerden devam edilebilmesi gerekmektedir. Mevcut düzenleme işçi tarafını ya işverenle anlaşmaya ya da hakem kararına razı olmaya zorlamaktadır⁴⁶¹. Zorunlu tahkim uygulamasının sonucu olarak, yürütme organı tarafından ertelenen bir grev ile grev yasağı olan bir iş veya işyeri arasında hiçbir fark kalmamaktadır. ILO denetim organları tarafından Türkiye'ye yöneltilen önemli eleştirilerden biri bu konudur⁴⁶². Eleştirilere konu olan fiili grev yasağının kaldırılması için Anayasanın 54/5'inci maddesi ile STİSK'nin 63'üncü maddesinde değişiklik yapılarak erteleme süresi sonunda greve devam edilebilmesinin önü açılmalıdır⁴⁶³. Bu konuda Caniklioğlu tarafından sunulan bir öneriye göre ise, taraflar erteleme süresinin sonunda grevin ertelenmesi sebebinin devam edip etmediği hususu için mahkemeye başvurabilmelidir. Mahkeme eğer erteleme kararına konu sebebin erteleme süresinin sonunda ortadan kalktığına kanaat getirirse işçi sendikası greve devam edebilmelidir.

⁴⁶⁰ Aziz Çelik, “Sembiyotik İlişkiler ve Otoriter Korporatizm Kısacasında 2010'lu Yıllarda Türkiye’de Sendikalaşma, Toplu Pazarlık ve Grev Eğilimleri,” *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi* 15, 15 (2019) 62; Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 313; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 462; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 664; Göktaş, “Grev Ertelenmesi,” 44-45; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 625; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 640; Dereli, “Grev ve Lokavt Ertelenmeleri,” 50; Kurt, “Grev ve Lokavt Yasakları,” 21; Gündüz ve Demir, “Türkiye’de Grev Ertelenmelerinin Yasal Düzeni,” 87; Dişbudak ve Bozkulak, “Grev Hakkı,” 118-119; Yelek, “ILO Normları,” 101.

⁴⁶¹ Arıcı, *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*, 365; Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 313-314; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 462; Akyiğit, *Toplu İş Hukuku*, 630-631; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 664; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 138; Uçum, Okcan, “2822 Sayılı Kanun,” 418; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 641; Ünsal, “Grev Hakkının Geleceği,” 429; Dişbudak ve Bozkulak, “Grev Hakkı,” 123; Gerek, “6356 sayılı Kanun,” 7; Dulay Yangın, “Grev Ertelenmesi,” 264.

⁴⁶² Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1150; Kutal, “Grev Hakkının Uluslararası Normları,” 140; Kutal, “Yasal Grevin Ertelenmesi,” 44-45; Sur, “Türk Hukukunda Grev Hakkı,” 377; Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 313-314; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 463; Kandemir, “TİS Özerkliği,” 219; Gündüz ve Demir, “Türkiye’de Grev Ertelenmelerinin Yasal Düzeni,” 89; Bakır ve Akdoğan, “ILO Sözleşmeleri İhlalleri Raporu,” 117; Demir, “2822 Sayılı Kanun,” 73; Sarıca, “ILO ve 6356 sayılı Kanun,” 9; Çelik, “Sendikal Haklar,” 320; Dulay Yangın, “Grev Ertelenmesi,” 264.

⁴⁶³ Dereli, “Grev ve Lokavt Ertelenmeleri,” 52; Dereli, “6356 sayılı Kanun,” 62; Demir, “2822 Sayılı Kanun,” 73; Uçum, Okcan, “2822 Sayılı Kanun,” 418; Dulay Yangın, “Grev Ertelenmesi,” 264-265.

Erteleme sebebi hala devam ediyor ve daha da devam edecekse taraflardan birinin Yüksek Hakem Kurulu'na başvurması gerekmektedir⁴⁶⁴. Bununla birlikte STİSK'de bu şekilde bir değişiklik yapılması tek başına sorunu çözmez. Aynı şekilde 1982 Anayasası'nın 54'üncü maddesinin beşinci fıkrasındaki "Grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durumlarda erteleme sonunda, uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülür." hükmünün kaldırılması gerekmektedir⁴⁶⁵.

Sendika Özgürlüğü Komitesi, Çimento, Cam, Toprak Sanayi İşçileri Sendikası (Kristal-İş) v. Türkiye (Sendika Özgürlüğü Komitesi, 2014, Başvuru No. 3084) başvurusunda, grev erteleme sonucu uygulanan zorunlu tahkim yöntemini eleştirmiştir. Komite, sadece devlet adına yetki kullanan kamu görevlilerinin yer aldığı veya zorunlu hizmetlerde uygulanan grevlerin sınırlandırılarak zorunlu tahkime tabi olabileceğini, bunlar haricinde zorunlu tahkim uygulamasının grev yasağı aracı olduğunu belirtmektedir⁴⁶⁶.

Grevin ertelenmesi düzenlemelerindeki diğer bir eleştiri konusu millî güvenlik ve genel sağlık kavramlarının soyutluğudur. Bu kavramların idare tarafından geniş yorumlanarak keyfi kullanılma ihtimali Anayasa Mahkemesi tarafından da kabul edilmiş bir gerçektir⁴⁶⁷. Bu bakımdan millî güvenlik ve genel sağlık kavramlarına açıklama getirilmesi gerektiği ifade edilebilir. Sendika Özgürlüğü Komitesi'nin Kristal-İş başvurusunda da (Kristal-İş v. Türkiye, Başvuru No. 2303)⁴⁶⁸ millî güvenlik ve genel sağlık kavramlarının muğlaklığı üzerinde durulmuştur. Komite bu başvuru sonucunda cam sanayisindeki bir grevin millî güvenliği tehlikeye atması için bir neden olmadığını belirterek, hükümetin cam, lastik ve genel hizmetlerde sürekli erteleme yoluyla grev hakkını sistematik olarak ihlal ettiğini vurgulamıştır. Ayrıca cam sanayisinin kelimenin tam anlamı ile zorunlu hizmet kabul edilmeyeceğini belirtmiştir⁴⁶⁹.

⁴⁶⁴ Yazarın bu görüşü sunma sebebi erteleme süresi sonunda millî güvenlik veya genel sağlığı tehdit eden durumun devam ediyor olması ihtimalinde grev kararı alınabilmesinin önüne geçmektir. Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi," 314; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanunda," 463; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 642.

⁴⁶⁵ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 138; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 643.

⁴⁶⁶ Ceylan, "Sendika Özgürlüğü Komitesi Kararlarında Grev," 2746; Çelik, "Grev Ertelemelerinin 30 Yılı," 453.

⁴⁶⁷ Anayasa Mahkemesi 1973/41 Esas 1974/13 Karar 25.04.1974 tarih; Zararsız, "Erteleme," 7; Çelik, "Grev Ertelemeleri," 91; Aktay ve Özdemir Ertürk, *Toplu İş Hukuku*, 291.

⁴⁶⁸ Report No: 335, Case No 2303, par. 1376. Bkz. https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:50002:0::NO:50002:P50002_COMPLAINT_TEXT_ID:2908304 E.T. 10/11/2023.

⁴⁶⁹ Ceylan, "Sendika Özgürlüğü Komitesi Kararlarında Grev," 2747; Çelik, "Grev Ertelemelerinin 30 Yılı," 447; Çelik, "Grev Ertelemeleri," 116; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 635.

Grev erteleme hükmüleri esasen grev hakkı ile toplumun menfaati arasında bir denge gözetmektedir. Bu kapsamda grev erteleme uygulamasının grev hakkının özüne zarar verecek boyuta ulaşmaması gerekmektedir. Grev erteleme yoluna başvurma sebeplerinin sınırlı sayıda olması ve bunların dar yorumlanması yerinde olacaktır⁴⁷⁰. ILO denetim organları da grevin ertelenmesi düzenlemelerinin 98 sayılı Sözleşme’de düzenlenen toplu pazarlık hakkını sınırladığı için kısıtlı bir şekilde uygulanması gerektiğini belirtmektedir⁴⁷¹.

Belirtmek gerekir ki Anayasa Mahkemesi erteleme hükümlerinin Anayasaya aykırı olmadığına karar vermiştir⁴⁷². Anayasa Mahkemesi’nin kararındaki gerekçelerden biri, “Diğer yandan Bakanlar Kurulunca kullanılabilecek olan yetki, grevi yasaklama yetkisi olmadığı gibi süresiz bir yetki de değildir ve altmış gün ile sınırlıdır” şeklindedir. Anayasa Mahkemesi grev erteleme süresinin sonunda sanki grev tekrar uygulanabilirmiş gibi hatalı bir değerlendirme yapmıştır⁴⁷³. Ancak yukarıda açıkladığımız üzere grev erteleme hükmüleri fiili grev yasağı getirmektedir. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi’nin ilgili kararının bu açıdan yerinde olmadığı kanaatindeyiz.

Grev erteleme ile ilgili sorun sadece mevzuat düzenlemesi değildir. Mevzuattaki düzenlemenin gerekçesiz ve sık uygulanması da önemli bir sorundur. Öteden beri verilen grev erteleme kararlarının çoğunda millî güvenlik ve genel sağlık kavramları amaçlanan sonuç için araç olarak kullanılmıştır. Erteleme kararlarında somut uyuşmazlık ile millî güvenlik ve genel sağlık kavramları arasında hiçbir ilişki kurulmamakta, gerekçe gösterilmemektedir⁴⁷⁴. Erteleme kararına karşı dava açıldığında idare tarafından Sağlık Bakanlığı, Millî Savunma Bakanlığı ve hatta Millî Güvenlik Kurulu gibi kurumlardan

⁴⁷⁰ Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1148; Metin Kutal, “Bakanlar Kurulu Tarafından Ertelenen Grevler,” *Maliye ve İktisat Dergisi* 13, 12 (1997): 506; Özkoç, *Türkiye’de Grev Ertelemeleri*, 44; Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 307; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 452; Göktaş, “Grev Ertelemesi,” 48; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 628; Uşan ve Kaya, “Grev Ertelemesi,” 1727; Kaplan, “Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi,” 258; Ulucan ve Başkan, “Grevin Ertelenmesi,” 186; Aydemir, *Grev Hakkı ve Lokavtın Sınırları*, 160; Kabakçı, *Grev ve Lokavt*, 170; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 349.

⁴⁷¹ Nuri Çelik, *Toplu İş İlişkilerinde Değişim* (İstanbul: Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası, 1997): 57.

⁴⁷² Anayasa Mahkemesinin 22.10.2014 Tarihli ve E: 2013/1, K: 2014/161 Sayılı Kararı; RG: 11.11.2015 Sayı: 29529.

⁴⁷³ Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1147; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 668-669.

⁴⁷⁴ Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 563; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 138; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 445; Nuri *Toplu İş İlişkilerinde Değişim*, 57; Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1102; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 452; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 669; Uşan ve Kaya, “Grev Ertelemesi,” 1727; Ulucan ve Başkan, “Grevin Ertelenmesi,” 186.

alınan görüşleri gerekçe olarak sunulmaktadır⁴⁷⁵. Erteleme sebebinin perde arkasında ise çoğu zaman ekonomik gerekçeler bulunmaktadır. Ancak ekonomik nedenler erteleme kararı için tek başına yeterli olmayıp, erteleme kararına konu grevin millî güvenlik veya genel sağlık açısından ne şekilde tehlike barındırdığı somut olarak ortaya konulmalıdır⁴⁷⁶. Nitekim grev zaten özü itibarıyla zarar verme niyeti taşıyan bir hak olduğundan her grev az veya çok ekonomiye zarar verme tehlikesini barındırmaktadır⁴⁷⁷. Salt ekonomik sebeplerle grev erteleme kararı alındığında grev hakkının etkin bir şekilde kullanılması mümkün olmamaktadır⁴⁷⁸.

Ülkemizde hükümetler, grev ertelemesini kullanarak birçok greve müdahalede bulunmuşlardır. TSGLK döneminde toplamda 252 grev erteleme kararı yayımlanmıştır. Bu dönemde erteleme kararlarının 154'ü millî güvenlik, 42'si genel sağlık, 55'i ise hem millî güvenlik hem genel sağlık gerekçelidir⁴⁷⁹. TSGLK 30 günlük erteleme süresinin sonunda neredeyse otomatik bir şekilde 60 günlük ikinci erteleme kararları da alınmıştır. 93 erteleme 60 günlük ikinci bir ertelemeye konu olmuştur⁴⁸⁰. TİSGLK döneminde ise 27 grev erteleme kararnamesi yayımlanmıştır. Kararname sayısı her ne kadar TSGLK'ye nazaran oldukça az görülse de TİSGLK dönemindeki kararnameler birden fazla işyerini kapsayarak çok sayıda işçiyi ilgilendirmiştir. TİSGLK dönemindeki erteleme kararnamelerinin 13'ü millî güvenlik, 5'i genel sağlık, 7'si hem millî güvenlik hem genel sağlık gerekçelidir. İki kararnamede ise grevin ertelenme sebebi belirtilmemiştir⁴⁸¹. STİSK döneminde ise erteleme kararnameleri ve kararlarının 1'i genel sağlık, 1'i ekonomik ve finansal istikrar, 1'i şehir içi ve toplu taşıma hizmetlerini bozucu

⁴⁷⁵ Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 669; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 563.

⁴⁷⁶ Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 669; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 630; Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi," 260-262.

⁴⁷⁷ Kutal, "Hükümet," 46-47; Uçkan Hekimler, "Sendikal Haklara İlişkin İptal Kararları," 27.

⁴⁷⁸ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 38; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 629.

⁴⁷⁹ Özkoç, *Türkiye'de Grev Ertelemeleri*, 56; Temiz ve Ünal, "Türkiye'de Grev Hakkı ve Grev Ertelemeleri," 53; Çelik, "Grev Ertelemelerinin 30 Yılı," 433; Çelik, "Grev Ertelemeleri," 103; Göktaş, "Grev Ertelemesi," 46; Topalhan, "Grev Ertelemesi," 29; Dişbudak ve Bozkulak, "Grev Hakkı," 123; Çakır, "Metal İşçilerinin Grevi," 48; Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi," 248.

⁴⁸⁰ Çelik, "Grev Ertelemeleri," 104; Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi," 249; Tunç Tayanç, "Geciktirilen Grevler Üstüne Bir Değerlendirme," *ODTÜ Gelişme Dergisi* 7, 1-2 (1980): 77.

⁴⁸¹ Özkoç, *Türkiye'de Grev Ertelemeleri*, 62; Temiz ve Ünal, "Türkiye'de Grev Hakkı ve Grev Ertelemeleri," 55; Karabacak, "Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı Işığında Grev Hakkı," 81; Çelik, "Grev Ertelemeleri," 109; Çakır, "Metal İşçilerinin Grevi," 48.

olduğu⁴⁸², 8'i millî güvenlik, 3'ü hem millî güvenlik hem genel sağlık gerekçelidir⁴⁸³. Bununla birlikte grevin ertelenmesi düzenlemesinin esinlenildiği ABD'de ise 1947 ile 1978 yıllarını kapsayan 32 yıllık dönemde sadece 35 grev erteleme karar verilmiştir. 1978 yılından sonra ise 24 yıl boyunca hiçbir grev ertelenmemiştir⁴⁸⁴. Hatta 1978 yılında dönemin Başkanı Carter'ın kömür grevini erteleme talebi mahkeme tarafından reddedilmiştir⁴⁸⁵.

1961 Anayasası dönemi, 12 Mart muhtırasına kadar, sendikal hakların etkin kullanıldığı bir dönem olarak kabul edilmektedir. Ancak bu dönemde bile grev erteleme hükümlerinin keyfi olarak kullanıldığı görülmektedir. Nitekim bu dönemde; belediyelerdeki, otellerdeki, margarin, soda, değirmen işletmelerindeki, Et ve Balık Kurumundaki grevlere erteleme kararı verildiği görülmektedir. Bu işyerlerinde uygulanan grevlerin millî güvenlik veya genel sağlığı bozucu nitelikte olduğunu söylemek güçtür⁴⁸⁶.

1960 Anayasası döneminde erteleme kararlarının Kanun'da yazılı nedenlerle değil de ekonomik veya siyasi nedenlerle verildiğine dair başka örnekler de bulunmaktadır. Örneğin Harb-İş tarafından The Tumpene Company Inc.'nin işyerlerinde uygulanan grevlerin millî güvenlik gerekçesiyle ertelenmesine karar verilmiştir⁴⁸⁷. Ancak ABD birliklerinin idari ve lojistik işlerini yürüten bir şirketin millî güvenlik bakımından tehlike oluşturacağını söylemek güçtür. Nitekim Danıştay da söz konusu grev erteleme kararının iptaline karar vermiştir⁴⁸⁸. Ayrıca Türk-İş 9. Genel Kurul Çalışma Raporu'nda bu dönemde uygulanan "çifte standarda" vurgu yapmıştır. Raporda, 1967 yılında yabancı bir şirket olan Petrol Ofisi'nin işyerlerinde uygulanan grevlerin millî güvenlik gerekçesiyle

⁴⁸² Yukarıda bahsedildiği üzere "büyükşehir belediyelerinin şehir içi toplu taşıma hizmetlerini, bankacılık hizmetlerinde ekonomik veya finansal istikrarı..." gerekçeleri Anayasa Mahkemesi'nin 14/11/2019 tarihli ve E.: 2018/90, K.: 2019/85 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir.

⁴⁸³ Temiz ve Ünal, "Türkiye'de Grev Hakkı ve Grev Ertelemeleri," 58; <https://sputniknews.com.tr/20230125/turkiyede-2000-yilindan-bu-yana-hangi-grevler-ertelendi-1066173007.html> E.T. 12/11/2023; <https://www.birlesikmetal.org/index.php/en/86-guncel/basin-aciklamasi/1985-grevyasak> E.T. 10/01/2023

⁴⁸⁴ Kutal, "Yürütme Organının Yetkisi," 19; Demircioğlu, *Dünyada İşçi Sendikaları*, 58; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 636; Dereli, "Grev ve Lokavt Ertelemeleri," 49-50; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 347.

⁴⁸⁵ Kutal, "Yürütme Organının Yetkisi," 19; Demircioğlu, *Dünyada İşçi Sendikaları*, 58; Dereli, "Grev ve Lokavt Ertelemeleri," 50.

⁴⁸⁶ Temiz ve Ünal, "Türkiye'de Grev Hakkı ve Grev Ertelemeleri," 54.

⁴⁸⁷ RG: 28.09.1967 Sayı: 12711 (Mükerrer); Çelik, "Grev Ertelemeleri," 107; Uşan ve Kaya, "Grev Ertelemesi," 1730.

⁴⁸⁸ Çelik, "Grev Ertelemeleri," 107; Danıştay Dava Daireleri Kurulu, 19.09.1969, 711/652; Uşan ve Kaya, "Grev Ertelemesi," 1730; Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi," 256-257.

ertelendiği⁴⁸⁹, millî petrol şirketlerinde ise 1966 yılında uygulanan grevlerin ertelenmediği hususuna dikkat çekilerek söz konusu durumu eleştirilmiştir⁴⁹⁰.

Yukarıda da açıkladığımız üzere, ülkemizde, grev ertelemesinin mevzuatımıza girmesinden itibaren, ekonomik kaygılar sıklıkla grev erteleme kararlarının asıl nedenleri olmuştur. Örneğin Süleyman Demirel hükümeti döneminde ampul, gübre ve bitkisel yağ üretimi yapan bazı işyerlerinde grevin ertelenmesi karar verilmiştir. Erteleme kararına konu olan sektörler bakıldığında Demirel hükümetinin “Yoklukla Mücadele” sloganının başında gelen malların üretildiği sektörler olduğu görülmektedir⁴⁹¹.

Dönemin Çalışma Genel Müdürü Cengiz Delibaş, 3-4 Ekim 2006 tarihinde Türk-İş ve Finlandiya İşçi Sendikaları Konfederasyonu (SAK) tarafından düzenlenen “Avrupa Sosyal Modeli ve Sendikal Haklar” başlıklı uluslararası sempozyumda yaptığı konuşma ile grev ertelemelerinin ekonomik nedenlerle de yapıldığını belirtmiştir. Delibaş’ın konuşmasındaki ilgili kısım şu şekildedir:

“Açık konuşalım, biz bizyiz, Cam grevi ertelendiğinde, herkes 'Şişecam tabak üretiyor, cam üretiyor, bundaki grevin millî güvenlikle ne alakası var?' dedi. Çok alakası var; Türkiye'deki otomotiv sektörünün tamamının camını Şişecam fabrikaları üretiyor ve bunlar da stoklu çalışmıyor. Şişecam'ı durdurduğunuz anda, şu anda ihracat alanında en önemli olan otomotiv fabrikalarını durduruyorsunuz. Millî güvenlikle doğrudan alakası var, evet, yani kırılgan bir ekonomiye sahipsiniz, bunu ertelemezseniz, otomotiv fabrikaları duracak. Zaten para hareketleri, finans hareketleri bizim gibi ülkelerde neler yapıyor, bilebiliyorsunuz, sonucu buraya gelecek. Bakıyorsunuz, masa başında çözümleniyor, işçi-işverenin özgür iradesiyle. Biz Bakanlık olarak sadece bir araya getirdik, başka bir şey de yapmadık. İki tarafın iyi niyetiyle masa başında çözümleniyor, toplu iş sözleşmesi bağtlanıyor, ama biz ILO'ya kâlâ daha iki yıl önceki, üç yıl önceki ertelemeden dolayı şikâyet ediyoruz (...) Kırılgan bir ekonomide otomotiv sektörü, diğer sektörler krize girseydi, çok mu güzel olacaktı? Ben bunu anlamıyorum. Nihayetinde, sonucunda orada ekmek yiyen bir işçim, hele işsizliğin doruğa çıktığı ortamlarda, yani bazı şeyleri bilemiyorum, anlamıyorum. Bazı şeyler adı altında farklı şeyler mi istiyoruz acaba?”⁴⁹².

⁴⁸⁹ RG: 02.02.1967 Sayı:12517.

⁴⁹⁰ Çelik, “Grev Ertelemeleri,” 108; Türk-İş, 9. Genel Kurul Çalışma Raporu (Ankara: Türk-İş, 1973), 448-452.

⁴⁹¹ Çelik, “Grev Ertelemelerinin 30 Yılı,” 434; Çelik, “Grev Ertelemeleri,” 104; Tayanç, “Geciktirilen Grevler Üstüne Bir Değerlendirme,” 77.

⁴⁹² Bkz. Türk-İş, Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde Avrupa Sosyal Modeli ve Sendikal Haklar Uluslararası Sempozyumu Kitabı (Ankara: Türk-İş Yayını, 2006) 190; Çelik, “Grev Ertelemeleri,” 121.

Dönemin Uluslararası Yatırımcılar Derneği tarafından 12.07.2017 tarihinde düzenlenen toplantıda dönemin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan “Şimdi grev tehdidi olan yere OHAL’den istifade ile anında müdahale ediyoruz. Diyoruz ki hayır, burada greve müsaade etmiyoruz” demiştir⁴⁹³.

Yargı kararlarından tespit edilen birçok grev erteleme kararının da ekonomik gerekçelerle verildiği görülmektedir. Örneğin Kristal-İş Sendikası tarafından Şişecam işyerlerinde 2001 yılında uygulanan grev Bakanlar Kurulu kararıyla ertelenmiştir. Erteleme kararına karşı açılan iptal davasında hükümetin sunduğu savunma, erteleme kararının ekonomik gerekçelerle olduğunu göstermektedir. Hükümet savunmasında “Ülkenin önemli ihraç malı olan cam mamulleri üreten fabrikanın yan sanayi dallarına da destek verdiği, cam fırınlarının soğutulmasının maliyetleri olağanüstü yükselteceği...” ifadelerini kullanmıştır⁴⁹⁴. Kristal-İş Sendikası tarafından Şişecam işyerlerinde 2003 yılında uygulanan grev de ertelenmiştir⁴⁹⁵. Erteleme kararına karşı açılan iptal davasında hükümetin savunması yine ekonomik nedenlere dayalıdır. Hükümet savunmasında

“Grev uygulanan Türkiye Şişe Cam Fabrikalarının işyerinin üretim kalemleri itibarıyla kendi sektöründe sanayinin ikmal kaynağı olduğu, grevin ihracat gelirlerinde önemli azalmaya neden olacağı bu durumun ise milli ekonomiye zarar vereceği milli güvenliğe zarar verecek her girişimin de milli güvenliğe zarar verdiği...”

denilmiştir⁴⁹⁶. Daha eski tarihlerde, Liman-İş tarafından uygulanan grev, millî güvenlik gerekçesiyle ertelenmiş ve erteleme kararına karşı iptal davası açılmıştır⁴⁹⁷. Hükümet yaptığı savunmada

“Grevin uygulanması nedeniyle ülkenin ihracat ve ithalatı ile iç ticaretin telafisi olanaksız derecede olumsuz etkilendiği, ülkenin limanları üzerinden yapılan transit taşımaların durma noktasına geldiği, daha önce yapılan ticari bağlantılarda aksamalar olduğu, grev nedeniyle yapılamayan liman hizmetleri sonucunda gemi trafiği ve yük çekiminde tıkanıklık olduğu, limanlarda turist giriş-çıkışları ile

⁴⁹³ Çelik, “Sembiyotik İlişkiler,” 63; Konuşmanın tam metni için bkz. <https://www.akparti.org.tr/haberler/cumhurbaskani-erdogan-in-yabanci-sermayeli-yatirimcilar-ile-toplantida-yaptigi-konusmanin-tam-metni/> E.T. 10/01/2023

⁴⁹⁴ Çelik, “Grev Ertelemeleri,” 119; Özkoç, *Türkiye’de Grev Ertelemeleri*, 92; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 632; Danıştay 10. Dairesi 05.05.2003, 1713/150.

⁴⁹⁵ RG: 08.12.2003 Sayı: 25310 (Mükerrer).

⁴⁹⁶ Çelik, “Grev Ertelemeleri,” 120; Özkoç, *Türkiye’de Grev Ertelemeleri*, 93; Urhan, Çelik, “Millî Güvenlik,” 134; Danıştay 10. Dairesi Esas: 2003/6134, Karar: 2006/2551.

⁴⁹⁷ RG: 17.10.1995 Sayı: 22436 (Mükerrer).

Mersin-Kıbrıs arasında yolcu ve askeri taşımalar yapılamadığı, ülkenin limanları üzerinden yapılan deniz taşımacılığının komşu ülke limanlarına kayma noktasına geldiği, limanlarda günlük ortalama 76.000 ton yükleme boşaltma yapıldığı ve bunun büyük kısmının Silahlı Kuvvetlerin ihtiyacı olan malzemelerden, ilaç ve ilaç hammaddelerinden ve halkın beslenmesiyle ilgili gıda maddelerinden oluştuğu, bu maddelerin yükleme ve boşaltmasının yapılamadığı ve bu nedenle uygulanan grevin milli güvenliği ve genel sağlığı bozucu nitelik kazandığı...”

şeklindeki beyanlarıyla ekonomik gerekçeleri ön plana çıkartmıştır⁴⁹⁸. Hükümetin yaptığı savunmalarda millî ekonomi ile millî güvenlik kavramlarının bağdaştırıldığı görülmektedir. Ancak millî güvenlik kavramını “millî ekonomiye zarar verecek her girişim” olarak genişletilmesi grev hakkının kullanımının her istendiğinde sınırlandırılması anlamına gelir⁴⁹⁹. Nitekim Kristal-İş Sendikası’nın 2001 ve 2003 grev ertelemeleri ile ilgili Sendika Özgürlüğü Komitesi’ne yaptığı başvuru sonucunda Komite, “cam, lastik ve belediye hizmetleri gibi ulusal güvenlik ve genel sağlıkla ilgisi olmayan alanlarda pek çok tekrarı olan erteleme uygulamalarının, grev hakkını önleyici nitelikte ve ILO sözleşmelerine aykırı olduğunu” belirtmiştir⁵⁰⁰. Komite diğer incelemelerinde de grevlerin ekonomik etkilerine ilişkin değerlendirmelerde bulunmuştur. Komite, grev eylemlerinin ekonomik etkilerinin, ticari hayat üzerinde etkisi olumsuz da olsa bu hizmetleri “zorunlu hizmet” haline getirmediğini, bu nedenle de grev hakkının korunması gerektiğini ifade etmiştir⁵⁰¹.

Kristal-İş Sendikası’nın Şişecam işyerlerinde 2014 yılında uygulanan grev de Bakanlar Kurulu’nun kararıyla ertelenmiştir. Erteleme kararında genel sağlık ve millî güvenlik gerekçelerine bir arada yer verilmiştir⁵⁰². Sendikanın erteleme kararının iptali ve yürütmenin durdurulması istemiyle açtığı davada Danıştay talepleri reddetmiştir. Danıştay’ın yürütmenin durdurulması hakkındaki kararında

“Grev uygulanan işyerlerinde, ülkemiz cam üretiminin %90’ının gerçekleştirildiği, ara kararına cevaben davalı Başbakanlıkça temin edilip gönderilen Ekonomi Bakanlığının, Milli Savunma Bakanlığının, Sağlık Bakanlığının ve Milli Güvenlik

⁴⁹⁸ Çelik, “Grev Ertelemeleri,” 119-120; Danıştay 10. Daire 15.10.1997, 6497/3777.

⁴⁹⁹ Çelik, “Grev Ertelemeleri,” 120; Kaplan, “Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi,” 254.

⁵⁰⁰ <https://sendika.org/2005/01/ilonun-karari-grev-erteleme-hak-ihlali-2347> E.T. 12/11/2023.

⁵⁰¹ Ceylan, “Sendika Özgürlüğü Komitesi Kararlarında Grev,” 2749.

⁵⁰² RG: 27.06.2014 Sayı: 29043. Bakanlar Kurulu’nun 25.06.2014 tarih ve 2014/6524 sayılı kararı; Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkara, *İş Hukuku Dersleri*, 1148; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 468; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 632.

Kurulu Genel Sekreterliğinin yazılarında, Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları Anonim Şirketine bağlı işyerlerinde uygulanan grevin genel sağlığı ve milli güvenliği bozucu etkisinin olduğu yönünde görüş bildirdikleri dikkate alındığında, davacı tarafından ileri sürülen hususlar, dava konusu Bakanlar Kurulu kararının yürütülmesinin durdurulmasını gerektirecek nitelikte görülmemektedir.”

gerekçesine yer verilmiştir⁵⁰³. Kararda başkan ve bir üye karşı oy kullanmıştır. Karşı oy gerekçesinde

“Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları Anonim Şirketine bağlı işyerlerinde uygulanmakta olan grevin milli güvenliği ve genel sağlığı bozucu nitelikte olduğunu ortaya koyan geçerli ve inandırıcı kanıtların bulunmadığı ve Yasada öngörülmeven ekonomik sebeplere dayalı olarak alındığı anlaşılan dava konusu Bakanlar Kurulu kararının yürütülmesinin durdurulması gerektiği”

ifade edilmiştir⁵⁰⁴. Kristal-İş Sendikası bunun üzerine Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru yapmıştır. Bireysel başvuru, Danıştay 10. Dairesi kararına yapılan itiraz henüz İdari Dava Daireleri Kurulun önündeiken yapılmıştır. Ancak buna rağmen Anayasa Mahkemesi, 02.07.2015 tarih ve 2014/12166 başvuru numaralı kararıyla, başvuruyu kabul edilebilir bularak esastan incelemiştir⁵⁰⁵. Anayasa Mahkemesi kararında, Danıştay’ın kararında ilgili kurumların görüşlerine yer verilmesiyle yetinildiğini, Danıştay’ın kendi değerlendirmesinin olmadığını, “grevin cam üretiminin %90’ını gerçekleştiren iş yerlerini kapsadığı” ifadesinin erteleme kararının ekonomik gerekçeyle alındığı algısına yol açabileceğini belirterek sendika hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir⁵⁰⁶. Belirtmek gerekir ki Danıştay’ın ilgili kararıyla birlikte Danıştay

⁵⁰³ Sur, *Toplu İlişkiler*, 462; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 469; Çelik, “Grev Ertelemelerinin 30 Yılı,” 450; Çelik, “Grev Ertelemeleri,” 117; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 68; Göktaş, “Grev Ertelemesi,” 49; Kaplan, “Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi,” 265.

⁵⁰⁴ Danıştay 10. Dairesi 16.07.2014, 2014/3628 Esas sayılı kararı <https://www.kristalis.org.tr/wp-content/uploads/2014/08/dan%C4%B1%C5%9Ftay-gerek%C3%A7eli-karar.pdf> E.T. 01/11/2023; Güvenbaş, “Grev Hakkı” 93; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 629.

⁵⁰⁵ RG: 12.08.2015 Sayı:29443; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 469; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 140; Çelik, “Grev Ertelemelerinin 30 Yılı,” 452; Kutal, “Yürütme Organının Yetkisi,” 14; Çelik, “Sembiyotik İlişkiler,” 64; Anayasa Mahkemesi’nin bu husustaki gerekçesi şu şekildedir; “Mevcut başvuruda, grevin ertelenmesi kararına karşı yapılan yürütmenin durdurulması talebi Danıştay Onuncu Dairesi tarafından 16/7/2014 tarihinde reddedilmiştir. Başvurucu Sendika, talebin reddedilmesine karşı Danıştay İdari Dava Daireleri Kuruluna itiraz hakkını kullanmasının öncesinde ve itiraz başvurusunun sonucunu beklemeksizin 23/7/2014 tarihinde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuştur.”.

⁵⁰⁶ Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1148-1149; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 469; Sur, *Toplu İlişkiler*, 462; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 675; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 140; Çelik, “Sembiyotik İlişkiler,” 64; Çelik, “Grev Ertelemelerinin 30 Yılı,” 452; Kutal, “Yürütme Organının Yetkisi,” 14; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 570; Göktaş, “Grev Ertelemesi,” 49; Kaplan, “Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi,” 267; Dulay Yangın, “Grev Ertelemesi,” 257.

kararlarında eski tarihlere göre olumsuz bir değişim olmuştur. Danıştay Şişecam kararında ve bundan sonraki grev erteleme kararlarında Millî Güvenlik Kurulu, Ekonomi Bakanlığı'nın ve Millî Savunma Bakanlığı'nın görüşlerini tek başına gerekçe olarak kullanmıştır⁵⁰⁷.

Ekonomik nedenlerden dolayı alındığı ortaya çıkan bir diğer grev erteleme kararı, Birleşik Metal-İş Sendikasının 2015 yılında 38 işyerini kapsayan grevine yönelik verilmiştir⁵⁰⁸. Millî güvenlik gerekçesine dayanan Bakanlar Kurulu'nun kararına karşı iptal davası açılmıştır. Davada hükümetin ekleriyle beraber 33 sayfa olarak sunduğu savunması grevin gerçek niyetini ortaya çıkarmıştır. Hükümet savunmasında, Ekonomi Bakanlığı'nın 29.01.2015 tarihinde Başbakanlığa yazı gönderdiğini, söz konusu yazıda grev uygulanan işyerlerinin ekonomik açıdan önem taşıdığını ve metal savunma sanayi bakımından metal sektörünün önemli rol aldığının yazıldığı ifade edilmiştir. Hükümetin savunmasında metal sektörünün küçük bölümünü kapsayan dava konusu grevin neden millî güvenlik açısından tehdit olduğuna dair hiçbir somut veri sunulmamıştır⁵⁰⁹. Danıştay, 60 günlük erteleme süresi geçtikten sonra, yürütmenin durdurulması kararını açıklamıştır. Danıştay erteleme kararını “ekonomik güvenliğin millî güvenliğin ayrılmaz bir parçası olduğu” gerekçesiyle hukuka uygun bulmuş ve yürütmenin durdurulması talebini reddetmiştir⁵¹⁰. Danıştay kararının ardından sendika Yüksek Hakem Kurulu'na başvurmak zorunda kalmıştır. Yüksek Hakem Kurulu, 12.05.2015 tarihinde toplu iş sözleşmesini kesin olarak düzenlemiştir⁵¹¹. Bunun üzerine Birleşik Metal-İş Sendikası, sendika hakkının ihlal edildiği iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmuştur. Mahkeme 9/5/2018 tarihli, 2015/14862 başvuru numaralı kararı⁵¹² ile Birleşik Metal-İş Sendikasının sendika hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir⁵¹³.

⁵⁰⁷ Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 634; Kutal, “Yasal Grevin Ertelenmesi,” 45; Dulay Yangın, “Grev Ertelemesi,” 256-257.

⁵⁰⁸ RG: 30.01.2015 Sayı: 29252 (Mükerrer). Bakanlar Kurulu'nun 29.01.2015 tarih ve 2015/7251 sayılı kararı; Sur, *Toplu İlişkiler*, 463; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 633; Çakır, “Metal İşçilerinin Grevi,” 49; Ulucan ve Başkan, “Grevin Ertelenmesi,” 194.

⁵⁰⁹ Çelik, “Grev Ertelemelerinin 30 Yılı,” 455; Çakır, “Metal İşçilerinin Grevi,” 52.

⁵¹⁰ Danıştay 10. Dairesi Karar Tarihi: 05.03.2015 Esas Numarası: 2015/294 E.T. 02/04/2023; Sur, *Toplu İlişkiler*, 463; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 470; Çelik, “Grev Ertelemelerinin 30 Yılı,” 456; Kutal, “Yürütme Organının Yetkisi,” 15; Kutal, “Yasal Grevin Ertelenmesi,” 45; Göktaş, “Grev Ertelemesi,” 49; Çakır, “Metal İşçilerinin Grevi,” 52; Ulucan ve Başkan, “Grevin Ertelenmesi,” 194.

⁵¹¹ Kutal, “Yürütme Organının Yetkisi,” 16; Çakır, “Metal İşçilerinin Grevi,” 53.

⁵¹² RG: 20.07.2018 Sayı: 30484.

⁵¹³ Kutal, “Yürütme Organının Yetkisi,” 16-17; Sur, *Toplu İlişkiler*, 463; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 471; Ekmekçi ve Yiğit, *Toplu İş Hukuku*, 670; Göktaş, “Grev Ertelemesi,” 49; Ulucan ve Başkan, “Grevin Ertelenmesi,” 196-197; Demircioğlu, Centel ve Kaplan, *İş Hukuku*, 349.

Anayasa Mahkemesi başvuru sadece iç hukuk açısından değil, uluslararası hukuk açısından da incelemiş ve AIHM kararları ile Türkiye'nin onayladığı uluslararası sözleşmelere atıfta bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi kararında, bir grevin ertelenmesine karar verilirken grevin millî güvenliği nasıl ve neden bozabileceğini zaman ve olay göstererek belirtilmesi gerektiği ifade edilmekte ve millî güvenlik kavramının dar yorumlanması gerektiği görüşüne yer verilmektedir. Söz konusu kararda “ekonominin bu durumdan etkilenmesinin ise grev hakkının doğasından kaynaklanan bir zorunluluk olduğuna” dikkat çekilmektedir. Ancak Danıştay 10. Hukuk Dairesi, Anayasa Mahkemesi'nin kararına rağmen esas hakkındaki kararında da erteleme kararını hukuka uygun bulmuştur⁵¹⁴. Danıştay gerekçesinde; millî güvenlik kavramının geniş anlamıyla “bir devletin, siyasi, askeri, ekonomik, ticari, mali, sağlık, çalışma ve sosyal güvenlik, öğretim, eğitim, bilim, teknoloji, kültür, sanat, spor alanlarında gerek dış ilişkileri, gerek iç ilişkileri bakımından güvence içinde olması durumunu” ifade etmiştir. Sendika karara karşı temyiz kanun yoluna başvurmuşsa da karar, İdari Dava Daireleri Kurulu tarafından oyçokluğu ile onanmıştır⁵¹⁵. Bu karar yukarıda bahsettiğimiz⁵¹⁶ Danıştay kararlarındaki olumsuz yönde olan değişimin bir örneği olmakla birlikte kararın eleştirilebilecek birçok yanı bulunmaktadır. Öncelikle millî güvenlik kavramının geniş anlamda yorumlanması “istisnalar dar yorumlanır” kuralına aykırıdır. Ayrıca millî güvenlik kavramının ekonomiyi de kapsayacak kadar geniş yorumlanması sakıncalıdır. Bu durumda idare bütün grevleri dolaylı olarak millî güvenliği bozabilecek nitelikte görebilir. Danıştay kararındaki en vahim durum ise Anayasa Mahkemesi'nin isabetli gerekçelerle verdiği ihlal kararına rağmen aynı kararda ısrar edilmesidir. Nitekim karşı oy yazısında da bu hususlara değinilmiştir.

Yargı mercilerinin grev erteleme kararlarına karşı açılan iptal davalarında yürütmenin durdurulması taleplerini ivedilikle değerlendirmeleri hakkın kullanımı açısından oldukça önemlidir. Doktrinde bu konuda kanunda bir hükme yer vermenin isabetli olacağı ifade edilmiştir⁵¹⁷. Örneğin Kristal-İş Sendikasının 2014 yılındaki Şişecam grevinin

⁵¹⁴ Danıştay 10. Dairesi Esas Numarası: 2015/294 Karar Numarası: 2019/5203 Karar Tarihi: 01/07/2019 E.T. 02/04/2023. (<https://legalbank.net>).

⁵¹⁵ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu Esas Numarası: 2020/244 Karar Numarası: 2021/429 Karar Tarihi: 08.03.2021 E.T. 02/04/2023. (<https://legalbank.net>).

⁵¹⁶ Bkz. s.114.

⁵¹⁷ Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, 1150-1151; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 645; Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 309; Caniklioğlu, “6356 sayılı

ertelenmesi ile ilgili yargı sürecinde ilginç detaylar vardır. Sendikanın erteleme kararına karşı açtığı davada Danıştay 16.07.2014 tarihinde yürütmenin durdurulmasının reddi kararını vermiştir. Ancak bu karar Sendikaya 05.08.2014 tarihinde tebliğ edilebilmiştir. Bu karara yapılan itirazdan sonra 60 günlük erteleme süresi içerisinde karar verilmemiş ve grevin yeniden uygulanma imkanı ortadan kalkmıştır⁵¹⁸. Birleşik Metal-İş Sendikasının 2015 yılındaki grevine ilişkin yargı sürecinde de benzer durum yaşanmıştır. Sendikanın 02.02.2015 tarihinde açtığı davada Danıştay, 60 günlük erteleme süresi içerisinde yürütmenin durdurulması hakkında kararını vermiş ancak kararı açıklamamıştır. Danıştay'ın 05.03.2015 tarihinde aldığı karar UYAP sistemine 06.04.2015 tarihinde yüklenmiştir. Kararın sendikaya tebliği daha da geç olmuştur. Danıştay'ın bu tutumu grev erteleme kararı yönünden idari yargı yolunun etkisizleştiğini göstermektedir⁵¹⁹. Bu konuda TSGLK'deki düzenlemeye benzer bir düzenleme⁵²⁰ yapılarak Danıştay'ın karar verme süreci hızlandırılabilir⁵²¹.

Grev erteleme kararlarının işverenlerin ve işveren örgütlerinin etkisi ile verildiği de görülmektedir. Örneğin 2001 yılında Kristal-İş Sendikası tarafından uygulanan Şişecam grevinde, bir gazete haberine göre, Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği, Otomotiv Sanayii Derneği ve İlaç Endüstrisi İşveren Sendikası ile cam ve züccaciye ihracatçıları hükümete başvuruda bulundular. Bu başvuruda “Şişecam'ın karşı karşıya kaldığı durumun hem adil olmayan, hem de mevcut toplumsal uzlaşma ortamına uygun düşmeyen bir nitelik arz ettiğini düşünüyoruz” denilmiştir. Bu hususla ilgili gazete haberlerinin⁵²² ardından grev millî güvenliği bozucu nitelikte görüldüğünden ertelenmiştir⁵²³. Söz konusu grev sırasında Penguen Gıda Sanayi A.Ş. dönemin Başbakanı ve bakanlarına bir mektup göndermiş, bu mektupta “ülke ekonomisini

Kanunda,” 459; Kaplan, “Türk İş Hukukunda Grev Erteleme,” 253-254; Ulucan ve Başkan, “Grevin Ertelenmesi,” 192.

⁵¹⁸ Özkoç, *Türkiye’de Grev Ertelemeleri*, 76; Çelik, “Grev Ertelemelerinin 30 Yılı,” 450; Kaplan, “Türk İş Hukukunda Grev Erteleme,” 265.

⁵¹⁹ Çelik, “Grev Ertelemelerinin 30 Yılı,” 456.

⁵²⁰ 275 sayılı Kanunun 21’inci maddesinde “*Danıştay, bu maddede söz konusu Bakanlar Kurulu kararları hakkındaki iptal dâvalarına ilişkin yürütmenin durdurulması taleplerini bir hafta içinde karara bağlar.*” şeklinde hüküm bulunmaktaydı.

⁵²¹ Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 309; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 459; Şahlanan, *Toplu İş Hukuku*, 566; Göktaş, “Grev Erteleme,” 52; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 645.

⁵²² Dünya Gazetesi, 8 Haziran 2001; Çelik, “Grev Ertelemeleri,” 124; Çelik, “Grev Ertelemelerinin 30 Yılı,” 460.

⁵²³ RG: 08.06.2023 Sayı: 24426; Çelik, “Grev Ertelemeleri,” 124; Çelik, “Grev Ertelemelerinin 30 Yılı,” 460.

yakından ilgilendiren ve grevin devamı halinde ekonomiyi olumsuz etkileyecek olan durumun” çözümünü talep etmiştir⁵²⁴. Ayrıca bir başka gazete haberine göre Kristal-İş tarafından uygulanan 2004 yılındaki Şişecam grevi sürecinde dönemin Maliye Bakanı Kemal Unakıtan işverenlere “Biz grevleri engellemek için elimizden geleni yapıyoruz. Yargıda sorun var. Oraya da siz kendinizi iyi anlatın” denilmiştir⁵²⁵. Bu grevin ertelenmesine karar verilmiştir.

Özellikle Körfez Krizi sırasında millî güvenlik ve genel sağlık gerekçeleriyle önemli sayıda işçiyi ilgilendiren grevler hakkında erteleme kararı verilmiştir. Örneğin Körfez Krizi sırasında yayınlanan bir Bakanlar Kurulu kararı⁵²⁶ ile 160 işyerini ilgilendiren ve 102.846 işçiyi kapsayan grevler ertelenmiştir⁵²⁷. Türk-İş tarafından açılan iptal davası sonucunda Danıştay 10. Dairesi, ülke çapında tüm işkollarını ilgilendiren grev erteleme kararını hukuka aykırı görerek yürütmenin durdurulmasına karar vermiştir⁵²⁸.

Ülkemizde grev erteleme kararlarının Danıştay tarafından iptal edilmesinden sonra aynı işyerlerindeki grev için tekrar erteleme kararı verildiği de olmuştur. Örneğin 2000 yılında Lastik-İş Sendikası tarafından uygulanan Türk Pirelli, Goodyear ve Bridgestone işyerlerindeki grevler millî güvenlik gerekçesiyle ertelenmiştir⁵²⁹. Erteleme kararına karşı açılan iptal davası neticesinde karar, Danıştay 10. Dairesi tarafından iptal edilmiştir⁵³⁰. Ancak aynı sendikanın aynı işyerlerinde aldığı grev kararı 2002 yılında tekrar millî güvenlik gerekçesiyle ertelenmiştir⁵³¹. Hatta yine Lastik-İş tarafından aynı üç işyerinde alınan 2004 tarihli grev kararları da Bakanlar Kurulu’nun kararı ile millî güvenliği bozucu

⁵²⁴ Çelik, “Grev Ertelemelerinin 30 Yılı,” 459.

⁵²⁵ Çelik, “Grev Ertelemelerinin 30 Yılı,” 459.

⁵²⁶ RG: 27.01.1991 Sayı: 20768. Bakanlar Kurulu’nun 25.01.1991 tarih ve 1991/1413 sayılı kararı.

⁵²⁷ Mahiroğulları, *Cumhuriyetten Günümüze Sendikacılık*, 393; Mahiroğulları, *Osmanlıdan Günümüze Sendikacılık*, 415; Temiz ve Ünal, “Türkiye’de Grev Hakkı ve Grev Ertelemeleri,” 55; Çelik, “Grev Ertelemelerinin 30 Yılı,” 441; Çelik, “Grev Ertelemeleri,” 110; Gündüz, “Grev Hakkına Müdahale,” 66-67.

⁵²⁸ 26.2.1991 tarih ve 1991/399 esas sayılı kararı; Çelik, “Grev Ertelemeleri,” 111; Kaplan, “Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi,” 253; Gündüz, “Grev Hakkına Müdahale,” 67.

⁵²⁹ RG: 05.05.2000 Sayı: 24040 (Mükerrer).

⁵³⁰ Sur, *Toplu İlişkiler*, 461; Özkoç, *Türkiye’de Grev Ertelemeleri*, 53; Mahiroğulları, *Cumhuriyetten Günümüze Sendikacılık*, 393; Çelik, “Grev Ertelemelerinin 30 Yılı,” 443; Çelik, “Grev Ertelemeleri,” 114; Gürsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 633; Uşan ve Kaya, “Grev Ertelemesi,” 1730-1731; Kaplan, “Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi,” 259-260; Bakanlar Kurulunun 05.05.2000 tarihli grev erteleme kararı, Danıştay 10. Dairesi’nin 09.10.2002 tarih, 2002/2369-3678 sayılı iptal kararı ve bu kararı onayan Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun 14.04.2005 tarih 2003/272 E., 2005/274 K. Sayılı kararı E.T. 12/12/2023 (<https://legalbank.net>).

⁵³¹ RG: 22.05.2002 Sayı: 24762. Bakanlar Kurulu’nun 17.05.2002 tarih ve 2002/4103 sayılı kararı; Çelik, “Grev Ertelemelerinin 30 Yılı,” 443-444; Çelik, “Grev Ertelemeleri,” 114.

olduğu gerekçesiyle ertelenmiştir⁵³². Bu erteleme kararına karşı açılan iptal davasında Danıştay yürütmenin durdurulmasına karar vermiş, sonrasında taraflar anlaşmıştır⁵³³. Görüldüğü üzere söz konusu işyerlerinde yapılacak grevin millî güvenlik bakımından tehlike oluşturmadığı Danıştay tarafından kabul edildikten sonra iki kez daha aynı gerekçeyle erteleme kararı verilmiştir. Erteleme yetkisinin bu şekilde kötüye kullanılması haklı olarak eleştirilebilecek bir konudur.

Lastik imalatı sektöründe millî güvenlik gerekçesiyle başka grevlerin de ertelendiği olmuştur. Örneğin Petrol-İş Sendikası tarafından Petlas'ta uygulanan grev millî güvenlik gerekçesi ile ertelenmiştir⁵³⁴. Erteleme kararı Petrol-İş tarafından, işveren baskısıyla alınmış bir karar olduğundan bahisle eleştirilmiştir⁵³⁵. Erteleme kararına karşı Danıştay'da iptal davası açılmışsa da 10.07.2023 tarihinde taraflar anlaşmış, dava konusuz kalmıştır⁵³⁶.

Başka bir örnek, Kristal-İş Sendikası'nın Şişecam'a ait fabrikalarda grev kararı almasına karşın Bakanlar Kurulu kararıyla "millî güvenlik" sebebiyle grevin 60 gün süreyle ertelenmesine karar vermiştir⁵³⁷. Bakanlar Kurulu kararının iptali talebi ile açılan davada Danıştay yürütmenin durdurulmasına karar vermiştir⁵³⁸. Yürütmenin durdurulması kararıyla birlikte sendika greve yeniden başlamıştır. İdare ise yürütmenin durdurulması kararına itiraz etmiştir. Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'nun idarenin itirazını reddetmiştir. Bunun üzerine idare "millî güvenlik" ve "genel sağlık" sebeplerine dayalı olarak bir kez daha grevin ertelenmesine karar vermiştir⁵³⁹. İdarenin bu örnekteki tutumu hukuk devleti ilkesi ile çelişmektedir. Nitekim yargı kararı ile hukuka aykırılığı tespit

⁵³² RG: 21.03.2004 Sayı: 25409. Bakanlar Kurulu'nun 16.03.2004 tarih ve 2004/6998 sayılı kararı; Çelik, "Grev Ertelemelerinin 30 Yılı," 445; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 632; Urhan, Çelik, "Millî Güvenlik," 133.

⁵³³ Çelik, "Grev Ertelemelerinin 30 Yılı," 445.

⁵³⁴ RG: 01.07.2003 Sayı: 25155(Mükerrer). Bakanlar Kurulu'nun 25.06.2003 tarih ve 2003/5816 sayılı kararı.

⁵³⁵ <https://petrol-is.org.tr/haber/petlas-grevimiz-ertelendi-710> E.T. 12/12/2023.

⁵³⁶ Çelik, "Grev Ertelemelerinin 30 Yılı," 446.

⁵³⁷ RG: 08.12.2003 Sayı: 25310(Mükerrer). Bakanlar Kurulu'nun 04.12.2003 tarih ve 2003/6479 sayılı kararı; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 645; Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi," 263.

⁵³⁸ Danıştay 10. Dairesi 2003/6134 Esas ve 12.01.2004 tarihli yürütmenin durdurulması kararı (Özkoç, *Türkiye'de Grev Ertelemeleri*, 74'ten alıntıdır); Sur, *Toplu İlişkiler*, 461; Mahiroğulları, *Cumhuriyetten Günümüze Sendikacılık*, 393; Göktaş, "Grev Ertelemesi," 48; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 645.

⁵³⁹ Özkoç, *Türkiye'de Grev Ertelemeleri*, 74; Karabacak, "Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı Işığında Grev Hakkı," 79; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 645; Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi," 263.

edilmiş olan bir erteleme kararının tekrardan alınması hukuki güvenilirliği zedelemektedir⁵⁴⁰.

Yakın zamanda bir sendikanın, farklı işyerlerinde üst üste aldığı grev kararlarının ertelendiği de olmuştur. 2022 yılında Birleşik Metal-İş tarafından Bekaert İzmit Çelik Kord San. ve Tic. A.Ş.'ye ait işyerinde alınan grev kararı millî güvenliği bozucu nitelikte görüldüğünden ertelenmiştir⁵⁴¹. Aynı sendika bir sonraki grev kararını Schneider Enerji Endüstrisi Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi'ne ait işyerinde almıştır. Bu grev kararı da millî güvenlik gerekçesiyle ertelenmiştir⁵⁴². Son olarak da 2024 yılında aynı sendikanın dört ayrı işyerinde aldığı grev kararları millî güvenlik gerekçesiyle ertelenmiştir⁵⁴³. Aynı sendikanın üst üste aldığı grev kararlarının ertelenmesi, grevleri önlemeye yönelik sistematik uygulamaya işaret etmektedir.

Sendika Özgürlüğü Komitesi, tarafların müzakere etmesini ve uzlaşmasını sağlamak amacıyla grevi makul bir süreyle durdurmanın tek başına örgütlenme ilkesini ihlal etmeyeceğini kabul etmektedir⁵⁴⁴. Ancak dört yıl içerisinde ulusal güvenlik sebebiyle lastik endüstrisinde üç grevin ertelendiği olayı konu alan Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) v. Türkiye (Sendika Özgürlüğü Komitesi, 2004, Başvuru No. 2329) başvurusunda komite, grevleri önlemeye yönelik sistematik uygulamayı eleştirmiştir⁵⁴⁵.

Ülkemizde, özellikle son yıllarda, grev erteleme kararlarının çok sayıda işçiyi kapsamaması eleştiri konusu olabilecek bir husustur. Nitekim 2017 yılında verilen 5 grev erteleme kararında toplam 23.874 işçi etkilenmiştir⁵⁴⁶. 2018 yılında ise Türk Metal Sendikası, Birleşik Metal-İş Sendikası, Çelik-İş Sendikası ile Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası (MESS) arasındaki toplu iş sözleşmesi görüşmelerinde uzlaşma sağlanamamıştır. Bunun üzerine sendikalar grev kararını almıştır. MESS'in de aynı işyerleri için lokavt kararı alması üzerine Cumhurbaşkanının 2018/11225 sayılı kararıyla grev ve lokavt millî güvenlik gerekçesiyle ertelenmiştir⁵⁴⁷. Ertelenen grev yaklaşık 130.000 işçiyi

⁵⁴⁰ Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 645.

⁵⁴¹ RG: 13.12.2023 Sayı: 32042.

⁵⁴² RG: 24.01.2023 Sayı: 32083.

⁵⁴³ RG: 14.12.2024 Sayı: 32752.

⁵⁴⁴ Ceylan, "Sendika Özgürlüğü Komitesi Kararlarında Grev," 2746.

⁵⁴⁵ Ceylan, "Sendika Özgürlüğü Komitesi Kararlarında Grev," 2746.

⁵⁴⁶ Temiz ve Ünal, "Türkiye'de Grev Hakkı ve Grev Ertelemeleri," 58.

⁵⁴⁷ RG: 26.01.2018 Sayı: 30313.

ilgilendirmektedir⁵⁴⁸. Modern ve demokratik topluma uyum amacıyla getirildiği ifade edilen STİSK döneminde bu kadar çok sayıda işçiyi kapsayan grevlerin ertelenmesi Kanun'un amacına ulaşmadığını göstermektedir⁵⁴⁹. Nitekim STİSK dönemindeki AB ilerleme raporlarında da millî güvenlik ve genel sağlık gerekçelerinin grevi engellemek amacıyla orantısız kullanıldığı vurgulanmıştır⁵⁵⁰.

Grev erteleme kararlarının kapsamının genişliği ve sıklığı grev kırıncılığına da neden olmaktadır. Konuyla ilgili Veli Ağbaba⁵⁵¹ "Grevin İsmi Var Kendisi Yok" başlık bir rapor hazırlamıştır. İlgili raporda aşağıdaki ifadeler yer verilmiştir:

"2001-2015 arasında yıllık grev sayısı, 1985-2000 dönemine göre %85 azaldı. Aile, Çalışma ve Sosyal güvenlik Bakanlığının geçmiş verilerine göre; 1985-2000 yılları arasında yılda ortalama 127,5 grev gerçekleşirken grevlere katılan ortalama işçi sayısı 47.534'tü. 2001-2015 arasında ise yıllık grev ortalaması 20,2'ye, greve katılan işçi sayısı ise 6.713'e düştü."⁵⁵²

Son olarak grevin ertelenmesine karar veren makamın Cumhurbaşkanı olması da eleştirilen bir konudur. Nitekim bu husus Kristal-İş v. Türkiye (Sendika Özgürlüğü Komitesi, 2003, Başvuru No. 2303) başvurusunda irdelenmiştir. Komite istikrar kazanan diğer kararlarında⁵⁵³ olduğu gibi, millî güvenlik veya genel sağlık gerekçeleriyle bir grevin askıya alınması yetkisinin hükümete değil, tüm tarafların güvenini kazanmış bağımsız bir organa verilmesi gerektiğini vurgulamıştır⁵⁵⁴.

Kanaatimizce bu konuda ABD'dekine benzer bir düzenleme yapılması ILO normlarına uygunluk açısından zorunludur. ABD düzenlemesindeki gibi, kanunda belirtilen sebepler

⁵⁴⁸ Sur, *Toplu İlişkiler*, 463; Temiz ve Ünal, "Türkiye'de Grev Hakkı ve Grev Ertelemeleri," 59; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 78.

⁵⁴⁹ Özkoç, *Türkiye'de Grev Ertelemeleri*, 62.

⁵⁵⁰ Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 140; Avrupa Komisyonu Türkiye 2014 Yılı İlerleme Raporu, 58. https://www.ab.gov.tr/files/ilerlemeraporlaritr/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf E.T. 05/05/2024

⁵⁵¹ Cumhuriyet Halk Partisi Emek Büroları Genel Koordinatörü.

⁵⁵² Özkoç, *Türkiye'de Grev Ertelemeleri*, 64; <https://chp.azureedge.net/eb953b67f9e046a4b153c714adb1fc24.pdf> E.T. 05/05/2024

⁵⁵³ Bu konuda diğer kararlar için bkz. ILO, *Örgütlenme Özgürlüğü Komitesi Kararları Derlemesi*, 156.

⁵⁵⁴ Ceylan, "Sendika Özgürlüğü Komitesi Kararlarında Grev," 2745; Caniklioğlu, "Grev Yasakları ve Grevin Ertenilmesi," 308; Caniklioğlu, "6356 sayılı Kanun," 448; Temiz ve Ünal, "Türkiye'de Grev Hakkı ve Grev Ertelemeleri," 63; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 72; Ezer, *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*, 158-159; Çelik, "Grev Ertelemelerinin 30 Yılı," 447; Çelik, "Grev Ertelemeleri," 98; Çelik, "Grev Ertelemeleri," 116-117; Sur, "6356 sayılı Kanun," 350; Sur, "Asgari Hizmet," 1030; Sur, "Türk Hukukunda Grev Hakkı," 377; Kutal, "ILO," 12; Çelik, "Uluslararası Çalışma Normları," 43; Göktaş, "Grev Ertelemesi," 48; Gürsel, "İdari Kararla Greve Müdahale," 636; Kutal, "İptal Davası," 25; Alpagut, "Uluslararası Normlara Uyum," 52; Alpagut, 6356 sayılı Kanun, 147; Sur, "Uluslararası Normlar," 270; Yelek, "ILO Normları," 102-103; Çelik, "Sendikal Haklar," 280-281; Kaplan, "Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi," 253; Dulay Yangın, "Grev Ertelemesi," 263.

mevcut olduğunda idarenin mahkemeye başvurabilme imkanı tanınması ve mahkemenin bu talebi uygun bulduğu takdirde grevin ertelenmesi yerinde olacaktır. Doktrinde de bu şekilde bir dzenleme yapılmasının isabetli olacağı ifade edilmektedir⁵⁵⁵.

⁵⁵⁵ elik, Caniklioğlu, Canbolat ve zkaraca, *İř Hukuku Dersleri*, 1150; Kutal, “Hükümet,” 49; Kocaoğlu, “Grev ve Lokavtın Ertelenmesi,” 13; Caniklioğlu, “Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi,” 308; Caniklioğlu, “6356 sayılı Kanunda,” 449-450; Göktaş, “Grev Ertelemesi,” 52; Grsel, “İdari Kararla Greve Müdahale,” 637; Ulucan ve Başkan, “Grevin Ertelenmesi,” 189; Dulay Yangın, “Grev Ertelemesi,” 263.

SONUÇ

Grev, işçilerin haklarını savunmak ve çeşitli taleplerini iletme amacıyla topluca iş bırakma eylemini ifade eder. STİSK'deki tanıma göre grevin; işçilerin işi bırakması, topluca çalışmamak suretiyle işyerinde faaliyeti durdurmak veya işin niteliğine göre önemli ölçüde aksatmak amacı olması, işçilerin aralarında anlaşarak veya bir kuruluşun kararına uyması olmak üzere üç unsuru olduğu ifade edilebilir. Grevin meşru görülmesi ise bir hak olarak tanınmış olmasına bağlıdır. Grev hakkına sahip olan işçiler, grevdeyken çalışmama ve bir yaptırımla karşılaşmama yetkisine sahiptir. Ayrıca grev hakkı, emek gücünü birleştiren işçilerin işverenin sermaye gücüne karşı mücadele edebilmeleri açısından oldukça önemlidir.

Grev, ekonomik bir baskı aracı olarak işveren üzerinde etkili olur. Söz konusu durum, işveren haricinde hem özel sektörde hem de kamu sektöründe işyerinin sağladığı hizmetlerden yararlanan bireyleri olumsuz yönde etkileyebilir. Grevin bu özelliği tarih boyunca yasaklanmasına ve yaptırımlara tabi tutulmasına neden olmuştur. Ancak zamanla demokratik toplumlarda temel hak ve özgürlüklerden biri haline gelmiştir. Bugün grev hakkıyla ilgili uluslararası mevzuatta birçok önemli düzenleme bulunmaktadır. Söz konusu düzenlemelerin bazılarında grev hakkı açıkça düzenlenmişken bazılarında ise denetim organlarının yorumlarıyla kabul edilmiştir.

Grev hakkının işveren haricinde üçüncü kişileri de olumsuz etkileme özelliği, hakkın sınırlarının çizilmesi zorunluluğunu beraberinde getirir. Türk iş hukuku mevzuatında da grev hakkının sınırlandırılması için bazı araçlar düzenlenmiştir. Tezimizin konusu olan grev yasakları ve grevin ertelenmesi düzenlemeleri de grev hakkını sınırlandıran araçlardır.

1982 Anayasası'nın 54'üncü maddesinde grev ve lokavtın yasaklanabileceği veya ertelenebileceği haller ve işyerlerinin kanunla düzenlenebileceği ifade edilmiştir (f. 4). STİSK'nin 62'nci maddesinde ise grevin yasaklı olduğu iş ve işyerleri düzenlenmiştir. İlgili hükme göre grev yasakları sürekli veya geçici olabilmektedir. Bunun yanında 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu, 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun, Devlet Memurları Kanunu gibi özel kanunlarla da grev yasakları düzenlenmiştir.

6356 sayılı Kanun'dan önceki kanun olan TİSGLK döneminde yer alan bazı grev yasakları, AB ilerleme raporları ile ILO denetim organlarının eleştirileri nedeniyle STİSK'de azaltılmıştır. Bazı yasaklar ise Anayasa Mahkemesi kararıyla iptal edilmiştir.

Ancak hukukumuzdaki grev yasağı düzenlemesi, halen ILO denetim organları raporları başta olmak üzere yapılan eleştirileri karşılar nitelikte değildir. Öyle ki hukukumuzda yer alan grev yasaklarının bazıları ILO denetim organlarının temel hizmet olarak kabul ettiği iş veya işyerlerinden değildir. Söz konusu durum grev hakkının özüne zarar vermektedir. Grev yasakları arasında ILO denetim organları tarafından temel hizmet olarak kabul edilmeyen iş ve işyerlerinin çıkarılması ile grev hakkını ihlal eden söz konusu durumun önüne geçilmesi mümkündür.

Hukukumuzda kamu görevlilerinin tamamına getirilen grev yasağı da uluslararası hukukta eleştirilere konu olmaktadır. Haklı olan ilgili eleştirilerin karşılanabilmesi için silahlı kuvvetler personeli, hakimler gibi devlet adına yetki kullanan kamu görevlileri haricindeki kamu görevlileri için grev yasağı kaldırılmalıdır.

Çalışmamızda incelenen, diğer grev hakkını sınırlandıran araç grevin ertelenmesi düzenlemeleridir. ABD hukukunda yer alan Taft-Hartley Kanunu'ndan esinlenerek hukukumuzda giren grevin ertelenmesi, ilk olarak TSGLK'de düzenlenmiştir. Günümüzde yürürlükteki düzenlemeye göre Cumhurbaşkanı, karar verilmiş veya uygulanmaya başlanmış kanuni bir grevi; genel sağlığı veya millî güvenliği bozucu nitelikte olduğu gerekçesiyle altmış gün süre ile erteleyebilir (STİSK m. 63).

Grevin ertelenmesi, hukukumuzda grev hakkı ihlaline yol açacak biçimde düzenlemiş ve uygulanmıştır. Her şeyden önce STİSK'e göre verilen grev ertelemesi kararı, fiili bir grev yasağına yol açmaktadır. Nitekim altmış günlük grev ertelemesi süreci sonunda anlaşma sağlanamamışsa grev kararı alan sendika greve devam edememektedir. Hatta sendika, toplu iş sözleşmesi yapma yetkisi düşmemesi için, Yüksek Hakem Kurulu'na başvurmaya zorlanmaktadır. Söz konusu durum ILO denetim organları tarafından da önemli eleştirilere konu olmuştur. Anayasanın 54/5'inci maddesi ve STİSK 63'üncü maddesinin, fiili grev yasağını kaldırarak şekilde değiştirilmesi grev hakkının ihlal edilmemesi açısından gereklidir.

Grev ertelemesi gerekçeleri olan genel sağlık ve millî güvenlik kavramlarının muğlaklığı da eleştiri konusu olmaktadır. Ülkemizde genel sağlık ve millî güvenlik kavramlarının muğlaklığından faydalanılarak aslında ilgisi olmayan iş ve işyerlerinde genel sağlık veya millî güvenlik gerekçeleri ile grevin ertelendiği görülmüştür. İdarenin bu tür keyfi uygulamalarının önüne geçebilmek için genel sağlık ve millî güvenlik kavramları grev hakkının özüne zarar vermeyecek biçimde dar yorumlanmalıdır.

Ülkemizde grev erteleme yoluna sık başvurulması da eleştirilen bir konudur. Öyle ki düzenlemenin esinlendiği ABD’de verilen grev erteleme kararı ile bu karardan etkilenen işçi sayısı ülkemizdekinden çok daha azdır. Söz konusu durum sistematik bir şekilde grev hakkının ihlal edilmesine ve grev kırıncılığa yol açmaktadır. Öyle ki erteleme kararlarının Danıştay tarafından iptal edilmesinden sonra aynı işyerindeki grevin tekrar ertelendiği bile olmuştur.

Grev erteleme yoluna sık başvurulmasının en önemli nedeni erteleme kararlarının ekonomik kaygılarla alınmasıdır. Ülkemizde birçok grev ekonomik amaçlarla, aslında millî güvenlik ve genel sağlıkla ilişki kurulmadan ertelenmiştir. Bu tür erteleme kararları Danıştay ve Anayasa Mahkemesi kararlarında tartışılmış ve grev hakkının özüne zarar verildiği ifade edilmiştir. Kristal-İş Sendikası’nın 2001 ve 2003 grev ertelemeleri ile ilgili Sendika Özgürlüğü Komitesi’ne yaptığı başvuruda da Komite, sözleşmeye aykırı davranıldığını vurgulamıştır.

Grev hakkının korunması açısından, erteleme kararına karşı açılan iptal davalarında Danıştay’ın yürütmenin durdurulması taleplerini ivedilikle incelemesi de önemlidir. Nitekim 60 günlük erteleme süresi sonrasında yürütmenin durdurulması kararı verilmesi hakkın korunmasını sağlamamaktadır. Ülkemizde Danıştay’ın yürütmenin durdurulması kararlarını 60 günlük erteleme süresi geçtikten sonra değerlendirdiği olmuştur. Bu nedenle Kanun’da bir düzenleme yapılarak Danıştay’ın karar verme sürecinin hızlandırılması bizce isabetli olacaktır.

Grev erteleme düzenlemesinde bir diğer eleştiri konusu kararın Cumhurbaşkanı tarafından verilmesidir. Sendika Özgürlüğü Komitesi’nin istikrar kazanan kararlarında erteleme kararının taraflarının güvenini kazanmış bağımsız bir organ tarafından verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Grev hakkının korunması için bu konuda değişiklik yapılarak millî güvenliğin veya genel sağlığın tehlikeye düştüğü hallerde Cumhurbaşkanıya mahkemeye başvurma yetkisi verilmeli ve erteleme kararını mahkeme vermelidir.

KAYNAKÇA

- Akbay, Muvaffak. “Grev Bir Hak Mıdır?” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7, 3 (1950): 86-104. (Grev).
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/auhfd/issue/42967/520190>
- Akgöz, Görkem. “İşçiler Greve Karşı: 1947 Sendikacılığının İlk Yıllarında Grev Tartışmaları.” *Mülkiye Dergisi* 38, 4 (2014): 121-158.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/mulkiye/issue/276/1226>
- Aksoy, Muammer. “1961 Anayasasına Göre Memurların Grev Hakkı.” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 26, 4 (1971): 1-71.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbf/issue/3137/43600>
- Aktan, Coşkun Can, İstiklal Yaşar Vural ve Tülay Aktan. *Haklar ve Özgürlükler Antolojisi*. Ankara: Hak-İşçi Sendikaları Konfederasyonları Yayını, 2000.
- Aktay, Nizamettin ve Olgü Özdemir Ertürk. *Toplu İş Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024.
- Akyiğit, Ercan. *İş Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024.
- Akyiğit, Ercan. *Toplu İş Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.
- Al, Dursun. “Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Normları ve Uluslararası Sözleşmeler Açısından Toplu Eylem Hakkı.” *ECONDER International Academic Journal* 2, 1 (2018), 56-72. (ILO). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/463312>
- Alpagut, Gülsevin. “6356 sayılı Kanunun Avrupa Konseyi, AB ve ILO Normlarına Uyumunu Açısından Değerlendirilmesi.” *İş Hukukunda Güncel Sorunlar – 3 içinde*, Ed. Ali Güzel, Deniz Ugan Çatalkaya, 113-148. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013. (6356 sayılı Kanun).
- Alpagut, Gülsevil. “6356 sayılı Yasa’nın Toplu İş Sözleşmesi ve Toplu İş Uyuşmazlıklarına İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi-Uluslararası Normlara Uyum.” *Legal İHSGHD* 9, 35 (2012): 22-55 (Uluslararası Normlara Uyum).
- Arıcı, Kadir. *Türk İş Hukuku- II Toplu İş İlişkileri Hukuku*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2022.
- Arslan, Ayşe Öykü. “Kanun Dışı Grevin Hukuki ve Cezai Sonuçları.” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Kadir Has Üniversitesi, 2019. Yök Tez Merkezi (560459).
- Arslantürk, Tufan Tolga. “Toplu İş Hukukunda Grev ve Lokavt.” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Ekonomi Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2020. Yök Tez Merkezi (636439).
- Aydemir, Murteza. *Grev Hakkı ve Lokavtın Sınırları*. İstanbul: Selüloz İş Sendikası Eğitim Yayınları, 2001.

- Aydemir, Murteza. “Grev Hakkının Niteliği ve Uluslararası Belgelerdeki Yeri,” *Kamu-İş Dergisi* 4, 2 (1997): 269-298. (Grev Hakkının Niteliği ve Yeri). <https://www.tuhis.org.tr/pdf/4215.pdf>
- Bakır, Onur ve Deniz Akdoğan. “Türkiye ILO Sözleşmelerinin Neresinde? A’dan Z’ye ILO Sözleşmeleri İhlalleri Raporu.” *Türk-İş Dergisi*, 384 (2009): 112-126. (ILO Sözleşmeleri İhlalleri Raporu). <http://kutuphane.turkis.org.tr/cgi-bin/koha/opac-retrieve-file.pl?id=a2de522df4c9028bafd8fff7d66616d3>
- Başıyigit, Özgür. “6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Kapsamında Cumhurbaşkanı’nın Greve Müdahale Yetkisinin Hukuki Çerçevesi ve Sonuçları.” *Legal İHSGHD* 16, 63 (2019): 899-930. (Cumhurbaşkanı’nın Greve Müdahale Yetkisi).
- Berkun Abdullah ve İbrahim Eşmelioğlu. *Açıklamalı Gerekçeli-İçtihatlı Toplu İş Sözleşmesi-Grev ve Lokavt Kanunu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1989.
- Beyoğlu, Cem Ümit. “AİHM Kararları Işığında Kamu Görevlilerinin Grev Hakkı.” *TBB Dergisi*, 135 (2018) 77-118. <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2018-135-1752>
- Birben, Ayhan. “Yargı Kararları Işığında Toplu Eylem Hakkı Bakımından Ölçülülük Denetimi.” *İş Hukukunda Yeni Yaklaşımlar II* içinde, Ed. Kübra Doğan Yenisey, Seda Ergüneş Emrağ, 1-30. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2018.
- Bozkurt Yüksel, Armağan Ebru. “Hukuki Grev Kavramı.” *Sicil İş Hukuku Dergisi* 4, 20 (2010): 111-121. <https://sicil.mess.org.tr/Media/Uploads/sicil20-111-121.pdf>
- Canbolat, Talat. “6356 sayılı Kanunda Barışçıl Çözüm Yolu Olarak Arabuluculuk.” *Çalışma ve Toplum* 4, 39 (2013): 247-274. (Arabuluculuk). <https://www.calismatoplum.org/Content/pdf/calisma-toplum-1502-ef747449.pdf>
- Canbolat, Talat. “Sanayi Devrimi ve İş Hukukunun Ortaya Çıkışı.” *TESAM Strateji Dergisi*, 2 (2023): 14-18. <https://tesam.org.tr/wp-content/uploads/2023/02/Talat-Canbolat.pdf?utm>
- Caniklioğlu, Nurşen. “6356 sayılı Kanunda Grev Yasakları ve Grev Erteleme.” *10. Yılında 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu’nun Değerlendirilmesi*, Ed. Gülsevin Alptagut, Özge Yıldız Hakkakul, 399-478. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022.
- Caniklioğlu, Nurşen. “6356 sayılı Kanuna göre Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi.” *Çalışma ve Toplum* 4, 39 (2013): 295-322. <https://www.calismatoplum.org/makale/6356-sayili-kanuna-gore-grev-yasaklari-ve-grevin-ertelenmesi> (Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi).
- Canpolat, Ahmet. “Türk Hukukunda Kamu Görevlilerinin Sendikal Faaliyet Kapsamında İş Bırakması.” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 40 (2019): 113-148. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/taad/issue/50477/656191>

- Centel, Tankut. "Grev Yasak ve Sınırlamalarına Topluca Bakış," *TİSK Akademi* 8, 15 (2013): 6-21.
- Ceylan, Ömer. "Sendika Özgürlüğü Komitesi Kararlarında Grev Hakkı." *Çalışma ve Toplum Dergisi* 5, 75 (2022): 2735-2773. (Sendika Özgürlüğü Komitesi Kararlarında Grev). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/article/1191459>
- Ceylan, Ömer. "İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Grev Hakkı." *Mülkiye Dergisi* 46, 4 (2022): 1212-1238. (AİHM Kararlarında Grev). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mulkiye/issue/75040/1229952>
- Çakır, Özlem. "Metal İşçilerinin Grevi: Bir Vaka Analizi." *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 3, Özel Sayı (2015): 45-54. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sevad/issue/53384/709796>
- Çelik Aziz. "Avrupa Sosyal Şartı ve Türkiye'nin Çekinceleri," *Türk-İş Dergisi*, 366 (2005): 91-99 (Avrupa Sosyal Şartı).
- Çelik, Aziz. "Grev Ertelemelerinin 30 Yılı veya 'İslatmayan Su' ve 'Yakmayan Ateş' (1985-2015)." *Emek Yıllığı 2015* içinde, Ed. Alpaslan Savaş, Aşkın Süzük, Canan Koç, Yıldız Koç, 430-469. İstanbul: Yazılama Yayınevi, 2016. (Grev Ertelemelerinin 30 Yılı).
- Çelik, Aziz. "Milli Güvenlik Gerekçeli Grev Ertelemeleri." *Çalışma ve Toplum* 3, 18 (2008): 87-132. (Grev Ertelemeleri).
- Çelik, Aziz. "Sembiyotik İlişkiler ve Otoriter Korporatizm Kışkacında 2010'lu Yıllarda Türkiye'de Sendikalaşma, Toplu Pazarlık ve Grev Eğilimleri." *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi* 15, 15 (2019): 39-69. (Sembiyotik İlişkiler) <https://dergipark.org.tr/en/pub/ijmeb/issue/54594/744247>
- Çelik, Aziz, "Sendikal Haklar: Uluslararası Çalışma Hukuku ve Türkiye'nin Uyumsuzluğu," *Disiplinlerarası Yaklaşımla İnsan Hakları* içinde, Ed. Selda Çağlar, 255-331. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2010. (Sendikal Haklar).
- Çelik, Aziz "Türkiye'de 2000'li Yıllarda Grevler ve Grev Dışı Eylemler: Çalışma Hayatında "PAX ROMANA" mı?" *Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu IV Bildiriler* içinde, 107-131. İstanbul, Petrol-İş Yayını, 2012. (2000'li yıllarda Grevler). <https://arastirma.disk.org.tr/wp-content/uploads/2020/08/2012sosyalhaklar.pdf>
- Çelik, Aziz. "Uluslararası Çalışma Normları ve Çalışma İlişkilerine Etkileri Açısından 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Yasası." *Ekonomi Forumu III* içinde, Ed. Ogan Yumlu, 9-13. İstanbul: Friedrich Ebert Stiftung Yayınları 2014. (Uluslararası Çalışma Normları).
- Çelik, Nuri. *Toplu İş İlişkilerinde Değişim*. İstanbul: Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası, 1997.

- Çelik, Nuri, Nurşen Caniklioğlu, Talat Canbolat ve Ercüment Özkaraca. *İş Hukuku Dersleri*. İstanbul: Beta Yayınları, 2023.
- Çenberci, Mustafa. *İş Kanunu Şerhi*. Ankara: Seçkin Kitapevi, 1986.
- Çiçek, Özal ve Mehmet Öçal. “Dünyada ve Türkiye’de İş Sağlığı ve İş Güvenliğinin Tarihsel Gelişimi.” *Emek ve Toplum Dergisi* 5, 11 (2016): 106-129. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/263389?utm>
- Çopuroğlu, Çağlar. “6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu’nun Grev ve Lokavta İlişkin Düzenlemeleri.” *TİSK Akademi* 8, 16 (2013): 29-49. (6356 sayılı Kanun).
- Demir, Fevzi. “2822 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanununu Değiştiren Yasa Tasarısı Taslağı Hakkında Düşünceler.” *Çalışma ve Toplum Dergisi* 2, 5 (2005): 61-74. (2822 Sayılı Kanun). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/issue/71819/1155369>
- Demir, Fevzi. “Grev Oylamasının Önemi ve Uygulaması.” *Sicil İş Hukuku Dergisi* 2, 22 (2011): 121-137. <https://sicil.mess.org.tr/Media/Uploads/sicil22-121-137.pdf>
- Demircioğlu, A. Murat. *Dünyada İşçi Sendikaları*. İstanbul: BASİSEN Eğitim ve Kültür Yayınları, 1987.
- Demircioğlu, Murat, Tankut Centel ve Hasan Ali Kaplan. *İş Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları, 2021.
- Dereli, Toker. “Grev-Lokavt Ertelemeleri: ABD ve Türkiye Uygulaması.” *Karatahta İş Yazıları Dergisi*, 14 (2019): 47-53. (Grev ve Lokavt Ertelemeleri) <https://www.dergikaratahta.com/files/14/6.pdf>
- Dereli, Toker. “6356 sayılı Yeni Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu: Genel Bir Değerlendirme.” *Çalışma ve Toplum Dergisi* 1, 36 (2013): 41-64. (6356 sayılı Kanun). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/issue/71793/1155154>
- Dereli, Toker. “Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO’nun) Türkiye’de Endüstri İlişkilerinin Gelişmesine Etkileri (Uluslararası Sendika Özgürlüğü Normları Açısından Eleştirel Bir Yaklaşım).” *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 77 (2019): 21-58. (ILO) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/917871>
- Dişbudak, Cem ve Serpil Bozkulak. “İktisat ve Hukuk İlişkisi Çerçevesinde Grev Hakkı ve Engellemelerinin Değerlendirilmesi.” *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi* 15, 1 (2023): 98-129. (Grev Hakkı). <https://dergipark.org.tr/en/pub/hiad/issue/78084/1310555>
- Doğan, Cem. “Türk İş Hukuku ve Çalışma İlişkileri Alanına Uzlaştırma Kurulunun Girişi: Ta’til-i Eşgâl Kanunu Üzerine Bir Değerlendirme.” *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 31 (2012): 273-296. (Ta’til-i Eşgâl).

- Doğan, Hasan. “Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Grev Hakkı ve Ta’til-i Eşgâl Kanunu.” *Belleten Dergisi* 82, 293 (2018): 265-294. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ttkbelleten/issue/52441/687831>
- Doğan, Sevil. “Toplu Eylem Hakkı ve Siyasi Grev Bağlamında Bir Yargıtay Kararı İncelemesi.” *Çalışma ve Toplum Dergisi* 1, 40 (2014): 305-334.
- Dulay Yangın, Dilek. “Grev Ertelemesine İlişkin Yasal Değişikliklerin Değerlendirilmesi–Uluslararası Normlara Uyum Sorunu.” *İş Hukukunda Yeni Yaklaşımlar II* içinde, Ed. Kübra Doğan Yenisey, Seda Ergüneş Emrağ, 247-271. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2018. (Grev Ertelemesi).
- Ekmekçi, Ömer ve Esra Yiğit. *Toplu İş Hukuku*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2024.
- Engin, Murat. “İnsan Haklarına İlişkin Uluslararası Hukuk ve Türk Hukuku Anayasa m. 90 Son Cümle Hükmü ve Toplu Eylemler Üzerine.” *Sosyal Güvenlik Dergisi* 5, 2 (2015): 9-36. (Toplu Eylem). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sgd/issue/28890/309012>
- Erdoğan, Gülnur. “Avrupa Sosyal Şartı ve Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı.” *TBB Dergisi*, 78 (2008): 123-166. <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2008-78-454>
- Erkanlı, Betül. “Türk İş Hukukunda Grev Oylaması.” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan* 19, Özel Sayı (2017): 2209-2250.
- Esener, Turhan. *İş Hukuku*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1978.
- Ezer, Burcu. *Grev Hakkına İlişkin Sınırlama ve Yasaklar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.
- Gerek, Nüvit. “6356 sayılı Kanunun Grev ve Lokavt Konusunda Öngördüğü Değişiklikler.” *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi* 24, 6 (2013): 1-14. <https://www.tuhis.org.tr/upload/dergi/1389608015.pdf>
- Gökçek Karaca, Nuray. “Grev Hakkı ve Lokavtın İyi Niyet Kurallarına Aykırı Tarzda Kullanılması ve Sonuçları.” *Anadolu Üniversitesi İİBF Dergisi* 15, 1 (1999): 565-578. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/801029>
- Göktaş, Naim. “Türkiye’de Grev Ertelemesi Uygulaması ve Grev Hakkının Varlık Sorunu,” *İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi* 24, 2 (2022): 37-57. (Grev Ertelemesi). <http://www.isguc.org/?p=article&id=785&cilt=24&sayi=2&yil=2022>
- Göktaş, Seracettin ve Gökhan Yılmaz. *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024.
- Görmüş, Ayhan. “Kamuda Grevsiz Toplu Sözleşmenin ILO Normlarına Uyumu ve Grev Hakkı Kapsamında Asgari Hizmetler Yaklaşımı.” *Sosyal Bilimler Metinleri*, 1

- (2012): 1-28. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/787723> (Asgari Hizmetler).
- Gülmez, Mesut. "Sendika Hakkı, Toplu Sözleşme ve Grevi de İçeren Toplu Eylem Haklarını Kapsar mı?" *Çalışma ve Toplum Dergisi* 3, 18 (2008): 137-169. (Toplum Eylem Hakkı). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/issue/71801/1155260>
- Gülmez, Mesut. *Sendikal Haklarda Uluslararası Hukuka ve Avrupa Birliğine Uyum Sorunu*. Ankara: Belediye-İş Yayınları, 2006. (Sendikal Haklarda Uyum Sorunu).
- Gülmez, Mesut. "Tanzimat'tan Sonra İşçi Örgütlenmesi ve Çalışma Koşulları (1839-1919)." *Tanzimattan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi* içinde, Ed. Mustafa Şahin, 3: 792-802. İstanbul: İletişim Yayınları, 1985. (İşçi Örgütlenmesi).
- Gündüz, Selim ve Özcan Demir. "Türkiye'de Grev Ertelemelerinin Yasal Düzeni." *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi* 5, 2 (2007): 87-89. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fudad/issue/47099/592511>
- Gündüz, Selim. "Türkiye'de Hükümetlerin Grev Hakkına Müdahalesi (1983-1992)." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995. (Grev Hakkına Müdahale). Yök Tez Merkezi (41746).
- Güney, Alptekin ve Kemal Aslanova. "Türk Hukuku'nda Grev Yasakları ve ILO Normları." *Çalışma ve Toplum Dergisi* 1, 40 (2014): 257-272. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/issue/71773/1155065> (Grev Yasakları ve ILO)
- Gürsel, İlke. "İdari Kararla Greve Müdahale." *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 18, 4 (2016): 617-653.
- Güvenbaş, Ferdane Asena. "Grev Hakkının Sınırlandırılması ve Bu Sınırlandırılmanın Uluslararası İlkeler Işığında Değerlendirilmesi," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Ekonomi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019. (Grev Hakkı). Yök Tez Merkezi (572487).
- Güzel, Ali. "3008 Sayılı İş Yasasının Önemi ve Başlıca Hükümleri.", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 35-36 (1986): 165-222. (3008 Sayılı Yasa).
- Güzel, Ali. "Çalışanların Temel Sosyal Hakları Topluluk Şartı," *Çimento İşveren Dergisi* 6, 3 (1992): 8-22. (Topluluk Şartı). <https://ceis.wpenginpowered.com/wp-content/uploads/2019/10/mayis1992-1.pdf>
- Hanski, Raija ve Martin Scheinin. *İnsan Hakları Komitesi'nin Emsal Kararları*, Çev. Defne Orhun. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.
- Kabakçı, Mahmut. "Grev Yasakları ve Temel Hizmet Kavramı." *Kamu-İş Dergisi* 7, 3 (2004): 1-15. <https://www.tuhis.org.tr/pdf/7315.pdf> (Grev Yasakları).
- Kabakçı, Mahmut. *Toplu Pazarlık Sürecinde Ortaya Çıkan Uyuşmazlıkların Çözüm Aracı Olarak Grev ve Lokavt*. İstanbul: EMO Yayıncılık, 2004. (Grev ve Lokavt).

- Kandemir, Murat. “Grev Hakkı, Niteliği ve Sosyal Haklarla İlgisi.” *Necip Kocayusufpaşaoğlu İçin Armağan* içinde, Ed. Rona Serozan, 589-605. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2004. (Grev Hakkı).
- Kandemir, Murat. “Grev Hakkı ve Sınırlandırılması.” *İş Dünyası ve Hukuk, Prof. Dr. Tankut Centel’e Armağan* içinde, Ed. Fevzi Şahlanan, 300-320. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2011.
- Kandemir, Murat. “Toplu İş Sözleşmesinin YHK Kararıyla Oluşması ve YHK Kararının Toplu İş Sözleşmesi Özerkliğine Etkisi.” *Halid Kemal Elbir’e Armağan* içinde, Ed. Tankut Centel, 203-222. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı, 1996. (TİS Özerkliği).
- Kaplan, Hasan Ali. “Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi.” *İş Hukukunda Genç Yaklaşımlar* içinde, Ed. Tankut Centel, 233-278. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2016.
- Karaahmetoğlu, Atanur. “Osmanlı Devleti'nde Çalışma Yaşamında Görülen İlk Sendikal Hareketler Üzerine Bir Değerlendirme.” *Emek ve Toplum Dergisi* 9, 25 (2020): 422-439. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1065966>
- Karabacak, Emre. “Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı Işığında Grev Hakkı.” *Legal İHSGHD* 13, 49 (2016), 67-84.
- Kaya, Pir Ali ve Ceyhun Güler. “Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Toplu Eylem Hakkı.” *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 68 (2015): 105-126. (Toplu Eylem Hakkı). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/33231/369998>
- Kılıçoğlu, Mustafa. “Toplu Eylem ve Grev Hakkının Uluslararası Hukuk Penceresinden Değerlendirilmesi,” *Çalışma ve Toplum Dergisi* 4, 67 (2020): 2405-2440. (Toplu Eylem). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2576098>
- Kocaoğlu, Mehmet. “Grev ve Lokavtın Ertelenmesi ve Bu Dönemde Uyuşmazlıkların Barışçı Yollardan Çözümü.” *Çimento İşveren Dergisi* 1, 3 (1987): 10-19. <https://ceis.wpenginpowered.com/wp-content/uploads/2019/10/mayis1987.pdf>
- Koç, Yıldırım. *Türkiye’de İşçiler ve Sendikalar (Tarihten Sayfalar)*. Ankara: Türkiye Yol-İş Sendikası Yayınları, 2000.
- Köse, Sevda. “ILO: Grev Hakkına İlişkin Kriz,” *İnsan ve İnsan Dergisi* 5, 15 (2018): 46-63.
- Kurt, Suheyl Rebi. “Grev ve Lokavt Yasakları.” *Ankara Barosu Dergisi* 81, 1 (2023): 1-26. <https://dergipark.org.tr/en/pub/abd/issue/74255/1225420>
- Kutal, Metin. “Bakanlar Kurulu Tarafından Ertelenen Grevler.” *Maliye ve İktisat Dergisi* 13, 12 (1997): 499-507.
- Kutal, Metin. “Grev Ertellemelerinde Yürütme Organının Yetkisinin Sınırlanması.” *İstanbul Gedik University International Journal of Economics, Administrative*

- and Social Science* 1, 1 (2018): 1-25. (Yürütme Organının Yetkisi). <http://ijeass.gedik.edu.tr/tr/download/article-file/651093>
- Kutal, Metin. “Grev Hakkının Uluslararası Normları ve Türk Mevzuatının Bunlara Uyum Sorunu.” *Sicil İş Hukuku Dergisi* 4, 12 (2008): 135-143.
- Kutal Metin. “Hükümetin Greve Müdahalesi.” *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 22-23 (1971): 45-62. (Hükümet).
- Kutal, Metin. “ILO Sendika Özgürlüğü Komitesi’nin Grev Hakkına İlişkin Önemli Bazı Kararları.” *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 77 (2019): 1-19. (ILO). <https://cdn.istanbul.edu.tr/file/JTA6CLJ8T5/90411182FD5A43D39A0FBDDE2ACEA35F>
- Kutal, Metin. “Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi’ Yasasının Kimi Hükümlerinin İptali İstemi ile Anayasa Mahkemesine Açılan Davaya İlişkin Notlar.” *Çalışma ve Toplum Dergisi* 4, 43 (2014): 13-27. (İptal Davası). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/issue/71811/1155291>
- Kutal, Metin. “Toplu İş Hukuku Açısından T.C. Anayasası’nda Yapılan Son Değişiklikler.” *Sarper Süzek’e Armağan C. 2* içinde, Ed. Süleyman Başterzi, 1583-1595. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2011. (Son Değişiklikler).
- Kutal, Metin. “Toplu İş Hukukunda Yeni Bir Düzenleme (31.01.2012 Tarihli Kanun Tasarısı).” *Sicil İş Hukuku Dergisi* 7, 25 (2012): 159-177. (Toplu İş Hukuku). https://www.mess.org.tr/media/files/6314_QD8652Z9M625.pdf
- Kutal, Metin. “Toplu İş Uyuşmazlıkları ve Barışçı Yollarla Çözümlemesi.” *Sosyal Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 19 (1968): 219-254. (Toplu İş Uyuşmazlıkları).
- Kutal, Metin. “Uluslararası Çalışma Normları Karşısında Kamu Görevlilerinden Sendikal Örgütlenme Haklarına İlişkin Bazı Gözlemler.” *Kamu-İş Dergisi* 6, 4 (2002): 133-141. (Gözlemler).
- Kutal, Metin. “Uluslararası Çalışma Normları Karşısında 4688 Sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu.” *Sicil İş Hukuku Dergisi* 3, 7 (2007): 61-67 (Uluslararası Çalışma Normları). <https://sicil.mess.org.tr/Media/Uploads/sicil07-61-67.pdf>
- Kutal, Metin. “Yasal Grevlerin Yürütme Organınca Ertelenmesi: Hukuksal Çerçeve ve Uygulamadan Kaynaklanan Sorunlar.” *Karatahta İş Yazıları Dergisi*, 14 (2019): 43-46. (Yasal Grevin Ertelenmesi).
- Küpeli, Bülent ve Metin Ürtiş, *Türk İş Hukukunda Grev*. Ankara: Türk-İş, 1996.
- Mahiroğulları, Adnan. “5018 Sayılı Kanun’dan 275 Sayılı Kanun’a Grev Hakkı Tartışmaları: Yasakçı Dönemden Serbesti Döneme Geçişin Yol Haritası.” *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi* 4, 10 (2015): 152-169. (5018 sayılı Kanun). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hakisderg/issue/26779/259094>

- Mahiroğulları, Adnan. *Cumhuriyetten Günümüze Türkiye’de İşçi Sendikacılığı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005. (Cumhuriyetten Günümüze Sendikacılık).
- Mahiroğulları, Adnan. *Osmanlıdan Günümüze Türk Sendikacılık Tarihi (İşçi-İşveren-Memur Sendikacılığı)*, Sivas: Özlem Kitabevi, 2017. (Osmanlıdan Günümüze Sendikacılık).
- Narmanlıoğlu, Ünal. *Grev*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1990.
- Narmanlıoğlu, Ünal. *İş Hukuku II, Toplu İş İlişkileri*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2016. (Toplu İş İlişkileri).
- Oğuzman, Kemal. *Hukuki Yönden İşçi-İşveren İlişkileri C. 1*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1987. (İşçi-İşveren İlişkileri).
- Oğuzman, Kemal. “Toplu İş Uyuşmazlığının Grev ve Lokavtla Çözülmesi.” *Uygulamada Toplu İş Sözleşmeleri Grev ve Lokavt Semineri* içinde, 41-54. Ankara: Çimento Müstahsilleri İşverenleri Sendikası Yayını, 1991. (Grev ve Lokavt).
- Ökçün, A. Gündüz. *Ta’til-i Eşgal Kanunu 1909*. Ankara: AÜ SBF Basın ve Yayın Yüksek Okulu Basımevi, 1982.
- Özekes, Muhammet. “İş Kanununun 20. ve 21. Maddelerinin Medeni Yargılama ve İcra Hukuku Açısından Değerlendirilmesi.” *75. Yaşında Baki KURU’ya Armağan* içinde, Ed. Hakan Pekcanitez, 479-514. Ankara: TBB, 2004. <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2020/01/zekes-Birben8.pdf>
- Özerkmen, Necmettin. “Geçmişten Günümüze Türkiye’de Anayasa ve Yasalarda Sendikal Hakların Düzenlemesi ve Getirilen Kısıtlamalar.” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi* 43, 1 (2003): 239-257. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dtcfdergisi/issue/66767/1044162>
- Özhazinedar, Tuba. “İşçiler, Osmanlı’nın İşçileri ve Yasal Kısıtlamaları.” *Atatürk Yolu Dergisi*, 75 (2024): 337-360. (Osmanlı’nın İşçileri).
- Özkoç, Ahmet Mert. *Türkiye’de Grev Ertelemeleri*. Ankara: Türk Metal Yayınları, 2020.
- Öztürk, Berna. “Karşılaştırmalı Hukuk ve Türk Hukukunda Grev (Toplu Eylem) Hakkının Değerlendirilmesi: Üç Farklı Yargıtay Kararı Işığında Toplu Eylem Hakkı.” *Çalışma ve Toplum Dergisi* 4, 51 (2016): 1793-1836. (Toplu Eylem). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/issue/71814/1155346>
- Sarıca, Soykut. “Uluslararası Çalışma Örgütü ve 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu: Genel Değerlendirme.” *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources* 15, 3 (2013): 1-19. (ILO ve 6356 sayılı Kanun). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/isguc/issue/25460/268630>
- Sayın, Ali Kemal. “Toplu İş İlişkileri Kanunu Tasarısının Getirdikleri.” *Sicil İş Hukuku Dergisi* 2, 26 (2012): 67-77. https://www.mess.org.tr/media/files/6312_EX48J8XNUV26.pdf

- Sur, Melda. “Avrupa Hukukunda Grev.” *Ali Güzel’e Armağan* içinde, Ed. Talat Canbolat, 659-674. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2010. (Avrupa Hukukunda Grev).
- Sur, Melda. *Grev Kavramı: Türk ve Fransız Hukuku Açısından Karşılaştırmalı İnceleme*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 1987. (Grev Kavramı).
- Sur, Melda. *İş Hukuku Toplu İlişkiler*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2024. (Toplu İlişkiler)
- Sur, Melda. *İş Hukukunun Uluslararası Kaynakları*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, 1995.
- Sur, Melda. “Grev, Toplumsal İhtiyaçlar ve Asgarî Hizmet.” *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Prof. Dr. Fevzi Şahlanan’a Armağan* 74, Özel Sayı (2016): 1024-1042. (Asgari Hizmet).
- Sur, Melda. “Siyasî Grev.” *Çalışma ve Toplum Dergisi* 4, 23 (2009): 11-26. (Siyasi Grev) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/issue/71831/1155435>
- Sur, Melda. “Toplu İş İlişkilerine Yön Veren İlkeler ve Grev Türleri.” *Prof. Dr. Turhan Esener I. İş Hukuku Uluslararası Kongresi*, Ed. Yeliz Bozkurt Gümrükçüoğlu, Ender Demir, 269-190. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016. (Grev Türleri).
- Sur, Melda. “Türk Hukukunda Grev Hakkı – Uluslararası Normlar Açısından İnceleme.” *10. Yılında 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu’nun Değerlendirilmesi*, Ed. Gülsevin Alptagut, Özge Yıldız Hakkakul, 351-398. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022. (Türk Hukukunda Grev Hakkı).
- Sur, Melda. “Uluslararası Normlar ve 6356 sayılı Kanunun Toplu İş Sözleşmeleri ve Grev Hakkındaki Hükümleri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15, Özel Sayı (2013): 255-278. (Uluslararası Normlar) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuhfd/issue/46930/588780>
- Sur, Melda. “6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununun Uluslararası Normlar Açısından Değerlendirilmesi,” *Çalışma ve Toplum Dergisi* 4, 39 (2013): 317-356. (6356 sayılı Kanun). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/issue/71802/1155348>
- Sümer, Haluk Hadi. “Anayasada Yapılan Değişikliklerin Sendikalar Kanunu ve Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu’na Olası Etkileri.” *İş Dünyası ve Hukuk, Prof. Dr. Tankut Centel’e Armağan* içinde, Ed. Fevzi Şahlanan, 541-559. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2011. (Anayasa Değişikliği).
- Sümer, Haluk Hadi. *İş Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022. (İş Hukuku).
- Şağan, Ali. “Demokrat Parti İktidarı ve Grev Hakkı.” *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3, 7 (2014): 108-128. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/egitimvetoplum/issue/5126/69819>
- Şahlanan, Fevzi. *Toplu İş Hukuku*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020.

- Güzel, Şehmus. “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e İşçi Hareketi ve Grevler,” *Tanzimattan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi* içinde, Ed. Mustafa Şahin, 3:803-830. İstanbul: İletişim Yayınları, 1985. (İşçi Hareketleri ve Grevler).
- Talas, Cahit. *Sosyal Ekonomi*. Ankara: S Yayınları, 1976.
- Tanör, Bülent. *Anayasa Hukukunda Sosyal Haklar*. İstanbul: May Yayınları, 1978.
- Tayanç, Tunç. “Geciktirilen Grevler Üstüne Bir Değerlendirme.” *ODTÜ Gelişme Dergisi* 7, 1-2 (1980): 67-96.
- Temiz, Hasan Ejder ve Ömer Ünal. “Türkiye’de Grev Hakkı ve Grev Ertelemeleri,” *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-Dergisi* 4, 1 (2020): 47-66.
- Topalhan, Türker. “Türk İş Hukukunda Grev Ertelemesi ve Uygulamaları.” *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 1, 2 (1999): 17-39. (Grev Ertelemesi). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gaziuiibfd/issue/28359/301532>
- Tuna, Orhan ve Metin Kutal. *Grev Hakkı: Başlıca Meseleleri ve Memleketimiz Bakımından Tanzimi*, İstanbul: Sermet Matbaası, 1962.
- Tuncay, Aziz Can, Burcu Savaş Kutsal ve Yeliz Bozkurt Gümrükçüoğlu. *Toplu İş Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları, 2023.
- Tuncay, Aziz Can. “Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Hukukunda Sorunlar ve Gelişmeler.” *İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Akademik Forumu* içinde, Ed. Fazıl Sağlam, 457-475. İstanbul: Legal Yayıncılık, 2014. (Sorunlar ve Gelişmeler).
- Tunçomağ Kenan ve Tankut Centel, *İş Hukukunun Esasları*, İstanbul: Beta Yayınları, 2022.
- Tutal, Erhan. “Türk Hukukunda Grev Hakkı ve Uluslararası Belgelerde Görünümü.” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 4, 15 (2013): 431-460. <https://www.acarindex.com/pdfs/820147>
- Turgay, Feyza. “Avrupa Birliği Hukuku’nda Sendikal Hakların Yeri ve Türkiye’nin Uyum.” *İş, Güç’ Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi* 14, 1 (2012): 25-46. <https://www.isguc.org/?p=article&id=477&cilt=14&sayi=1&yil=2012>
- Türk-İş. *Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde Avrupa Sosyal Modeli ve Sendikal Haklar Uluslararası Sempozyumu Kitabı*. Ankara: Türk-İş Yayını, 2006. <http://kutuphane.turkis.org.tr/cgi-bin/koha/opac-retrieve-file.pl?id=f9ee7787f34a734e2724d8ea7bb0b040> (e-kitap)
- Uçkan Hekimler, Banu. “Anayasa Mahkemesi’nin Sendikal Haklara İlişkin İptal Kararlarının Genel Bir Değerlendirmesi.” *Çalışma ve Toplum Dergisi* 4, 47 (2015): 11-34. (Sendikal Haklara İlişkin İptal Kararları). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/issue/71829/1155429>

- Uçum, Mehmet. *Türkiye’de Toplu İş Uyuşmazlıklarının Çözümünde Resmi Arabuluculuk (1996-1999)*, İstanbul: Selüloz-İş Sendikası Eğitim Yayınları, 2000. (Arabuluculuk).
- Uçum Mehmet ve Necdet Okcan. “2822 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanununda Değişiklik İçeren Ön Tasarının Hükümleri ve Genel Değerlendirmesi.” *Legal İHSGHD* 1, 2 (2004): 401-430. (2822 Sayılı Kanun).
- Ulucan, Devrim ve Ş. Esra Baskan, “Türk İş Hukukunda Grevin Ertelenmesi ve Konuya İlişkin Bir Anayasa Mahkemesi Kararının Değerlendirilmesi”, *Savaş Taşkent’e Armağan* içinde, Ed. Kübra Doğan Yenisey, 177-204. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019. (Grevin Ertelenmesi).
- Uluslararası Çalışma Örgütü. *Örgütlenme Özgürlüğü Komitesi Kararları Derlemesi*. Çev. Çağla Ünlütürk Ulutaş, Cenevre: Uluslararası Çalışma Örgütü, 2019. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_666543.pdf
- Urhan Betül ve Seydi Çelik. “Türkiye’de Sistemin “Milli Güvenlik” Algısı ve Bunun İşçi Hareketleri ve Sendikacılık Faaliyeti Üzerindeki Etkisi.” *Çalışma ve Toplum Dergisi* 2, 25 (2010): 109-140. (Milli Güvenlik) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/issue/71792/1155177>
- Urhanoglu, İhtar Cengiz ve A. Eda Manav, “Türk Hukuku’nda Grev Yasakları.” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 1, 5 (2011): 211-256. <https://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423934948.pdf>
- Uşan, M. Fatih. *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024.
- Uşan, M. Fatih ve Cemil Kaya. “Danıştay Kararları Işığında Bakanlar Kurulunun Grev Ertelemesi.” *Sarper Süzek’e Armağan C. 2* içinde, Ed. Süleyman Başterazi, 1721-1741. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2011. (Grev Ertelemesi).
- Ünsal, Engin. “Grev Hakkının Geleceği.” *TBB Dergisi*, 92 (2011): 419-430. <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2011-92-681>
- Yamakoğlu, Efe. “Sendikaların Siyasi Faaliyetleri ve Sınırlamalar: 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu ile Uluslararası Sözleşmeler Çerçevesinde Bir Değerlendirme.” *Çalışma ve Toplum Dergisi* 3, 62 (2019): 1853-1876. (6356 sayılı Kanun). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/issue/71803/1155293>
- Yavuz, Arif. “Uluslararası Çalışma Örgütü ve Grev Hakkı ile İlgili Normları.”, *Sabahaddin Zaim’e Armağan* içinde, Ed. Salih Şimşek, Adem Uğur, Temel Gürdal, Nurullah Altun, 341-350. İstanbul, İktisat Fakültesi Mecmuası, 1996.
- Yelek, M. Seyyid. “Türkiye’de Grev Hakkını Düzenleyen Kuralların İlo Normları ile Uyum.” *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi* 24, 53 (2023): 87-106. (İLO Normları). <https://dergipark.org.tr/en/pub/sobbiad/issue/82217/1412476>

Yıldırım, Sinan. “1950 Seçimleri ve Propaganda.” *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 6 (2004): 131-157.

Yorgun, Sayım. *Toplu Pazarlık Sistemi ve Grev*. İstanbul: Toleyis Eğitim Yayınları, 1994.

Yorgun, Sayım. “Sosyal Politika Açısından 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu.” *Çalışma ve Toplum Dergisi* 4, 39 (2013): 357-380. (Sosyal Politika Açısından 6356 sayılı Kanun) <https://calismatoplum.org/Content/pdf/calisma-toplum-1506-6017e9a5.pdf>

Yücel Bodur, Mehtap. “Sendika ve Grev Hakkının Mündemiçliği Sorunu-Kavala Grevi Örneği.” *Akademik Hassasiyetler* 6, 12 (2019): 203-222. (Kavala Grevi) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/907047>

Yüğrük, Esin, Burak Yücekaya. “Kamu Görevlilerinin Grev Hakkı Üzerine Kuramsal ve Hukuksal Bir Tartışma.” *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi* 14, 1 (2024): 307-344.

Zararsız, M. Emin. “Grevin İdari Kararla Ertelenmesi ve Bunun Yargısal Denetimi.” *Çimento İşveren Dergisi* 5, 3 (1991): 3-15. <https://ceis.wpenginepowered.com/wp-content/uploads/2019/10/mayis1991.pdf> (Erteleme).

Zararsız, M. Emin. “1982 Anayasasına Göre Grev Hakkı ve Sınırları.” *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 5, 5 (1992): 115-148. <https://dergipark.org.tr/en/pub/duhfd/issue/25213/266458> (Grev Hakkı).

Zengin, Fatih. “Osmanlı Devleti’nde Emekçiler, Grevler ve Emekçi Örgütleri.” *Iğdır İİBF Dergisi*, 5 (2020): 1-22. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2100560>

<https://karararama.yargitay.gov.tr/> E.T. 30/12/2023.

<https://karararama.danistay.gov.tr/> E.T. 30/12/2023.

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/> E.T. 30/12/2023.

<https://sozluk.gov.tr/> E.T. 17/11/2024.

<https://www.tbmm.gov.tr/> E.T. 30/12/2023.

<https://legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari> E.T. 17/11/2024.

<https://legal.com.tr/kitaplik/arama> E.T. 17/11/2024.

<https://mevzuat.sinerjias.com.tr/> E.T. 02/03/2023.

<https://www.resmigazete.gov.tr/> E.T. 30/12/2023.

<https://www.ilo.org/> E.T. 10/01/2023.

<https://www.echr.coe.int/> E.T. 25/12/2022.

<https://www.ilo.org/tr/turkiye> E.T. 10/01/2023.

<https://www.ab.gov.tr> E.T. 25/12/2022.

<https://www.csqb.gov.tr> E.T. 12/11/2023.

<https://sputnikglobe.com/> E.T. 12/11/2023.

<https://sendika.org/> E.T. 12/11/2023.

<https://www.kristalis.org.tr/> E.T. 01/11/2023.

<https://petrol-is.org.tr/> E.T. 12/12/2023.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Tolga YILMAZ	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	Hukuk Fakültesi
Bölümü	Hukuk Bölümü
Makale ve Bildiriler	
1. Yılmaz, Tolga. “Kamu İşyerlerindeki Alt İşveren Uygulamasında 94 Sayılı ILO Sözleşmesi'nin Önemi.” <i>9. Uluslararası Hukuk Asos Congress Sempozyumu</i> içinde, Ed. Hasan Tahsin Keçelgil, 951-963. Elazığ, Asos Yayınevi, 2023.	